МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РЯЗАНОВА НАДІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 336.01/.02 : 330.3 : 004.77 (043.3)

ФІНАНСОВЕ РАХІВНИЦТВО У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Подається на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Н. С. Рязанова

Науковий консультант: Федосов Віктор Михайлович, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Рязанова Н.С. **Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит» – ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Київ, 2018.

У дисертації досліджено сутність, теоретичні та організаційні засади фінансового рахівництва, сучасний стан і перспективи у практиці макро- і мікроекономіки України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні теорії та практики функціонування фінансового рахівництва в економіці інформаційного суспільства, у результаті чого сформульовано такі положення, що характеризують новизну роботи.

Вперше сформульовано інформаційну концепцію фінансів, що базується на розумінні інформації як невід'ємного атрибуту, внутрішній об'єктивній властивості фінансових відносин. Виокремлено поняття первинної (повної) та вторинної (не тотожної первинній) інформації фінансів, розбіжність між якими є інформаційною невизначеністю та основою вірогідності і ризиків, розкрито їхні закономірні зв'язки. Виділено у фінансах інформаційної економіки процес інформаційного наближення, який слугує противагою інформаційній асиметрії й може бути означений як закон інформаційного наближення. Розкрито об'єктивну взаємодію руху вартості та інформації як змісту фінансових відносин (вартісно-інформаційну взаємодію), визначено інформаційну функцію фінансів.

Розкрито сутність, особливості та об'єктивне призначення фінансового рахівництва – інформаційної інфраструктурної підсистеми фінансів, суспільного інституту, що характеризується відкритістю інформаційних продуктів і послуг як таких, що не обмежені за доступом, оскільки не містять конфіденційної, таємної або службової інформації. Визначено теоретичні та

інституційні засади фінансового рахівництва, його особливості використання у практиці макро- і мікроекономіки, етапи розвитку та інституціоналізації, перспективи розвитку в Україні. Також розкрито сутність податкового рахівництва, характерні риси, що обумовлені його предметом і безпосередньою належністю до фінансового та управлінського рахівництва, призначення в економіці макро- та мікрорівнів.

Ключові слова: фінанси, інститут фінансів, фінансове рахівництво, фінансовий еккаунтинг, інформація фінансів, фінансова інформація, інформаційна підсистема фінансів, інформаційна інфраструктура фінансів, відкрита інформація фінансів, інформаційна економіка.

ANNOTATION

Ryazanova N.S. **Financial Accounting in the Modern Information Society: Theory and Practice.** – Manuscript.

The thesis for Doctor of Economic Science degree on the specialization 08.00.08 –Money, finance and credit. – SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Kyiv 2018.

Based on the attributive concept of information the information concept of finance formulated. Notions of the primary (comprehensive) information and the secondary (not equivalent to the primary) information in finance explored, interconnections and interdependences between them in finance investigated. The primary information is an attribute of finance, and the human mind and technical means, perceiving and fixing the primary information, form the secondary information. All measurements and financial calculations are carried out precisely on the secondary information, which characterizing the properties of the primary, depends on it, but is not it. Discrepancies between the primary and secondary information are the cause of an information uncertainty and risks in finance.

The information approximation as the opposite of the informational asymmetry discovered in finance as an objective law. The information approximation visible manifested in the digital economy. The information

asymmetry and information approximation exist in finance simultaneously, but the first one usually ahead of the second one. The information approximation has the asymptotical character, which based on the postulate of attributive concept of information, which means – it is impossible to measure the primary information, and with the development of the society, the secondary information is as close as possible to the primary one, but the complete correspondence of the secondary information to the primary does not occur.

The financial accounting is an information subsystem of finance and in the modern finance plays a key role in approximation of the secondary information to the primary one. Theoretical and institutional pillars of financial accounting, its evolution during the last century, and perspectives in Ukraine investigated in the thesis. Financial accounting shows as systematic activities on detection, collection, analysis, and presentation to different information products and services, which contain exclusively opened information in acceptable and convenient for users forms and methods. The information is opened because contains not restricted by access information that does not belong to the confidential, secret or official. Jointly with the managerial accounting, the financial accounting creates the holistic information subsystem of finance. Bookkeeping is the information infrastructure subsystem of the last one. Functions and peculiarities of the financial accounting in the macroeconomic and microeconomic also explored and investigated in activities of Ukrainian central government and local finance. Uniqueness and role of financial accounting business investigated too. Discovered that in informational industry average statistical employee creates twice more GDP than average in Ukrainian economy.

Tax accounting investigated as a subsystem of the financial and the managerial accounting. Its peculiarities, functions and role of the tax accounting in the modern macro- and microeconomics discovered based on the information concept of finance, institutionalization concept, and modern knowledge of the phenomenon of information.

Additionally to objective properties of the information phenomenon which already explored by science, a unique phenomenon of financial information discovered: only financial information has ability to present everything in economy in a comparable in time and space value (monetary) measurement.

Keywords: finance, information function of finance, finance accounting, information of finance, finance information, information subsystem of finance, information infrastructure of finance disclosed information of finance, information economy, digital economy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручники, навчальні посібники:

1. *Рязанова Н.С.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку: монографія / Н.С. Рязанова. – К. : КНЕУ, 2017. – 337с. (20 д.а.).

2. Бухгалтерський облік та фінансовий контроль – складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: Монографія у 4 т. – К.: НДФІ. – 2007. – Т.1. Реформування бухгалтерського обліку в Україні. – 752 с. (42,78 д.а. особистий внесок – 7,8 д.а., Частина VIII п.1.3 «Види лізингу та особливості їх застосування в Україні», Розділ 2 «Удосконалення методологічного забезпечення лізингу з метою його розвитку в Україні», п. 3.3. «Удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку лізингових операцій»).

3. *Рязанова Н., Іваненко Р., Різник В.* Технологія лізингу : Монографія / Н.Рязанова, Р. Іваненко, В. Різник та ін. – К.: ЦНТ «Гопак». – 2010 р. – 319 с., (31 д.а., особистий внесок – 4,6 д.а., Розділ 1 «Лізинг у розвитку сучасного ринку капіталів»).

4. *Рязанова Н.С., Гапонюк М.А., Максименко А.А.* Міжнародні фінансові організації : Підручник / Н.С. Рязанова, М.А. Гапонюк, А.А. Максименко. – КНЕУ, 2010. – 230 с., (20,1 д.а., особистий внесок – 7,0 д. а. – Розділ 1 «Предмет курсу «Міжнародна фінансові організації», Розділ 3 «Роль міжнародних

фінансових організацій у розвитку міжнародної валютної системи та регулюванні платіжних балансів», Розділ 4 «Роль 2, міжнародних фінансових організацій у трансграничному русі капіталів», Розділ 5 «Міжнародні фінансові організації на ринку капіталів», Розділ 8 «Діяльність міжнародного валютного фонду», Розділ 9 «Діяльність Групи світового банку», Розділ 10 «Діяльність Міжнародного банку реконструкції та розвитку», Розділ 13 «Міжнародні фінансові організації Америки, Африки, азії та Океанії».

5. Фінансовий ринок : Підручник. / колектив авторів за заг. ред. М.А.Гапонюка. – К.: КНЕУ. – 2014. – 419 с. (36,25 д.а., особистий внесок – 2,2 д.а., Розділ 1. «Сутність та функції фінансового ринку», Розділ 2 «Організаційні основи фінансового ринку» – описано сегменти фінансового ринку).

6. *Суторміна В.М., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Фінанси зарубіжних корпорацій: Навчальний посібник / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова. – К.: Либідь, 1993. – 247с., (13,02 д.а., особистий внесок – 8,0 д. а., Розділ 2 «Форми організації підприємництва і фінансовий менеджмент», Розділ 3 «Фінансовий ринок». Розділ 4 «Звітність корпорацій», Розділ 5 «Аналіз фінансових звітів корпорацій»).

7. *Рязанова Н.С.* Міжнародні фінанси: Навчальний посібник.–К.: КНЕУ.– 2001.– 119 с. (7 д.а.).

8. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво : Навчальний посібник. – Вища освіта XXI століття. – К.: Знання-Прес, 2002. – 246 с. (14 д. а.).

9. Фінанси зарубіжних корпорацій : Навчально-методичний посібник. / В.М.Суторміна, В.М.Федосов, Н.С.Рязанова та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 218 с. (14,31 д.а., особистий внесок – 3,0 д.а., Тема 2 «Управління фінансами корпорацій», Тема 3 «Фінансова звітність корпорацій»).

***У наукових фахових виданнях*:**

10. *Рязанова Н.С.* Реструктуризація й ефективність економіки / Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 1999. – № 9. – С.71 - 76 (0,8 д. а.).

11. *Рязанова Н.С.* Захист прав кредиторів та кредитна експансія в Україні

/ Н.С.Рязанова // Наукові праці НДФІ. – 2002. – випуск 3. – С. 17 - 26 (0,8 д.а.).

12. *Рязанова Н.С.* Корпоративне управління на порозі XXI століття / Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 13 - 19 (0,8 д. а.).

13. *Рязанова Н.С.* Фінансові продукти Міжнародного банку реконструкції та розвитку / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2004. – Вип. 4. – С. 168 - 175 (0,3 д. а.).

14. *Рязанова Н.С.* Сучасні тенденції зовнішньої заборгованості / Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 26 - 38 (0,8 д. а.).

15. *Рязанова Н.С.* Державне стимулювання інвестицій в оновлення техніки та технологій через механізм податкової амортизації / Н.С.Рязанова // Наукові праці НДФІ.– 2005. випуск 3.–.117-126 (0,8 д.а.).

16. *Рязанова Н.С.* Інвестиційний механізм лізингу: зарубіжна практика та реалії України / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 9 -10. –С. 55 - 62 (0,8 д. а.).

17. *Рязанова Н.С.* Фінансові інституції Європейського Союзу / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2006. – Вип. 7.1. – С. 119 - 124 (0,3 д.а.).

18. *Рязанова Н.С.* Процедури управління проектами МБРР / Н.С. Рязанова // Економіка та держава. Міжнародний науково-практичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 15 - 18 (0,8 д. а.).

19. *Рязанова Н.С.* Інформаційне забезпечення в системі корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2007. – Вип. 9.1. – С. 118 - 124 (0,3 д. а.).

20. *Рязанова Н.С.* Особливості інвестиційного механізму лізингу у контексті сучасного розвитку ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности. Сб. научн. тр. НАН Украины. – 2008. – Вып. 1. Т.1. – С. 265 - 273 (0,8 д. а.).

21. *Рязанова Н.С.* Фінансовий лізинг як механізм капітальних інвестицій / Н.С. Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2008. – Вип. 11.1. – С. 131 – 136 (0,3 д. а.).

22. *Рязанова Н.С.* Еволюція теорії та практики вивозу капіталу та його особливості у контексті світової кризи початку XXI ст. / Н.С.Рязанова // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2. – С.65 - 77 (0,8 д. а.).

23. *Рязанова Н.С.* Транснаціональні корпорації, як впливові учасники сучасної економіки / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 5-6. – С. 33 – 40 (0,8 д. а.).

24. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок: його генезис, сутність та функції / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць / - К.: КНЕУ. – 2011. – Вип. 17.1. – С. 179 - 185 (0,3 д.а.).

25. *Рязанова Н.С.* Інформаційна підсистема корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова //Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 8. – С.65-72 (0,8 д.а.).

26. *Рязанова Н.С.* Теоретичні аспекти корпоративних фінансів: нові підходи / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 1-2. – С.3 - 10 (0,8 д. а.).

27. *Рязанова Н.С.* Інформаційна функція корпоративних фінансів: її розуміння у світлі сучасного бачення сутності інформації / Н.С. Рязанова // Формування ринкових відносин в Україні. Зб. наук. праць НДЕІ Мін-ва економіеи України. – 2013 р. – № 6. – С.8 – 15 (1 д.а.).

28. *Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів / В.М.Федосов, Н.С.Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 3-4. – С. 39 - 55 (1,6 д.а., особистий внесок – 0,8 д.а., атрибутивна концепція інформації досліджена у контексті корпоративних фінансів).

29. *Крисоватий А.І., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки / А.І.Крисоватий, В.М.Федосов, Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 2013 р. – № 9. – С.7 - 27 (1,5

д.а., особистий внесок – 0,5 д.а., досліджено інформаційну функцію корпоративних фінансів).

30. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інституційно-інфраструктурна складова інформаційної економіки/ Н.С.Рязанова, В.М.Федосов // Фінанси України. – 2016. – № 3. – С.55 - 85 (2,0 д.а., особистий внесок – 1,0 д.а., розкрито сутнісні характеристики фінансового рахівництва).

31. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної мікроекономіки / Н.С.Рязанова, В.М.Федосов // Фінанси України. – 2016. – № 10. – С.39 - 64 (2,0 д.а., особистий внесок – 1,0 д.а., досліджено особливості фінансового рахівництва мікроекономіки).

У наукових фахових виданнях України,
що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах та наукових періодичних виданнях інших країн :

32. *Ryazanova N. S.* Information Function of Finance: Understanding of its Nature in the Light of Modern Information Paradigm / N.S.Ryazanova // Business Inform. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2014. – № 10. – P. 337-344 (1 д.а.).

33. *Ryazanova N. S.* Financial Information as a Factor in Creation of the Value Added in the Innovation Market Economy / N.S.Ryazanova // The Problems of Economy. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2014. – № 4. – P. 395 - 406 (1,3д. а.).

34. *Рязанова Н.С.* Финансовый рынок как экономическая категория: ее характерные черты, общественное назначение и функции в современном информационном обществе / Н.С. Рязанова // Проблемы экономики. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index

Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue) – 2015. – № 1. – С.299 - 312 (1,6 д. а.).

35. *Рязанова Н.С.* Институт финансового эккаунтинга (счетоводства) в архитектуре финансово-экономических институтов информационного общества / Н.С. Рязанова // Проблемы экономики. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2015. – №2. – С. 226 – 239 (1,8 д. а.).

36. *Рязанова Н.С.* Концепция стоимости информационного продукта финансового счетоводства / Н.С. Рязанова // Бизнес информ. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2016. – № 2. – С. 347 - 355 (1 д. а.).

37. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки / Н.С.Рязанова, В.М.Федосов // Фінанси України. (Google Scholar, Research Bible, Global Impact Factor, Scientific Indexing Services, Directory of Research Journals Indexing). – 2017. – № 1. – С.26 - 51 (2,0 д.а., особисто автора – 1,0 д.а., розкрито особливості призначення фінансового рахівництва в макроекономіці).

38. *Ryazanova N.* Institution Concept of Finance of Information Society / N.Ryazanova // Modern Science. – 2017. – № 2. – P. 32-50. (1,0 д. а.).

39. *Ryazanova N.* Information Concept of Finance / N.S.Ryazanova // Modern Science, – 2017, №4. – P.64-78 (1д.а.).

У наукових виданнях,

***що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах*:**

40. *Рязанова Н.С.* Новый взгляд на финансовое счетоводство информационного общества / Н.С. Рязанова // Бизнес информ. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus,

Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2015. – №4. – С. 244 - 254 (1 д.а.).

***В інших виданнях*:**

41. *Рязанова Н.С.* Лизинг – уникальный инвестиционный механизм развития и технологического обновления предприятий / Н.С.Рязанова // Полімери в Україні – технології, інвестиції, розвиток : Міжнар. конф., 21.02.2007.– Київ. 2007. – С.29-35(0,4 д.а.).

42. *Рязанова Н.С.* Стандартизація системи фінансового рахівництва у контексті розвитку ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: досвід та перспективи впровадження в країнах перехідної економіки: Міжнародн. наук.-прак. конф., 28.02-1.03.2007.Дніпропетровськ, 2007.–С.146-166(0,4 д.а.).

43. *Рязанова Н.С.* Удосконалення стандартів бухгалтерського обліку лізингу у котексті розвитку вітчизняного ринку лізингу / Н.С.Рязанова // Роль бухгалтерів і аудиторів в сучасному світі: Міжнародн. наук.-прак. конф., 7.12.2007, – Київ. – 2007. – С.210-214 (0,3 д.а.).

44. *Рязанова Н.С.* Практика застосування кейсів при викладанні корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова // Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій : Наук.-методич. конф., 05-08.02.2008. – Київ. – 2008. – С. 415-417 (0,2 д.а.).

45. *Рязанова Н.С.* Особливості інвестиційного механізму лізингу у контексті сучасного розвитку ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Проблеми конкурентоспроможності економіки в умовах євроінтеграції: регіональні аспекти: Міжнар. наук.-прак. семінар, 23-24.05.2008. – Запоріжжя. – 2008. – С.265-274 (0,2 д.а.).

46. *Рязанова Н.С.* Лізинг в Україні та роль оподаткування в його розвитку / Н.С.Рязанова // Актуальні питання оподаткування фінансових установ та операцій з фінансовими активами : Наук.-практ. конф. ВР України, 22.04.2008. – Київ. – 2008. – С. 59-63 (0,3 д.а.).

47. *Рязанова Н.С.* Державне регулювання фінансового регулювання з метою мінімізації його ризиків / Н.С.Рязанова // Державне регулювання на фінансовому ринку України 2009 : Сьомий фінансовий форум, 11.12.2009. – Київ.

48. *Рязанова Н.С.* Особливості викладання дисциплін з питань ринку капіталів у контексті сучасної фінансово-економічної кризи / Н.С.Рязанова // Забезпечення відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів: Наук.-мктод. конф., 02.02.2010. – Київ. – 2010. – С. 674-676 (0,2 д.а.).

49. *Рязанова Н.С.* Роль міждержавних фінансових організацій у діяльності міжнародного ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу: Міжнар. наук.-прак. конф., 22.04.2010. – Київ. – 2010.– С.380-391(0,2д.а.).

50. *Рязанова Н.С.* Окремі концепції інформації та її значення для ринку цінних паперів / Н.С.Рязанова // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу : Міжнар. наук.-прак. конф., 3.11 2011. – Київ. – 2011. – С. 442-444 (0,2 д.а.).

51. *Рязанова Н.С.* Сутність інформаційної функції корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова // Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., 7.11.2013. – Київ. – 2013. – С.364-366 (0,2 д.а.).

52. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок як економічна категорія / Н.С.Рязанова // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: Всеукр. наук.-прак. конф., 15.11.2013. – Київ. – 2013. – С.158-160 (0,2 д.а.).

53. *Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в мовах сучасного інформаційного суспільства / Н.С.Рязанова // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: ІІ Всеукр. наук.-прак. конф., 12-14.02.2014. – Кременчук. – 2014. – С. 13-16 (0,2 д.а.).

54. *Рязанова Н.С.* Невизначеність як характерна риса сучасного фінансового ринку / Н.С.Рязанова // Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання фінансової системи : Всеукр. наук.-прак. конф., 24.04.2015. – Київ. – 2015. – С. 237-240 (0,2 д.а.).

55. *Рязанова Н.С.* Особливості фінансової інформації як економічного ресурсу / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 3 - 4. – С. 3 - 14 (1,0 д. а.).

56. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво як інформаційний інститут економіки XXI століття / Н.С.Рязанова //Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах: Всеукр. наук.-прак. конф., 15.04.2016. – Київ. – 2016. – С.212-214 (0,2 д.а.).

57. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво в діяльності державних органів управління в Україні / Н.С.Рязанова //Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку: Міжнар. наук.-прак. конф., 8.08.2017. – Полтава. – 2017.– С.122-123(0,3 д.а.).

58. *Рязанова Н.С.* Інформаційна підсистема фінансів – фінансове рахівництво – як складова економічної безпеки країни / Н.С.Рязанова // Безпека людини, суспільства, держави: Міжнар. наук.-прак. конф., 28.10.2017. – Київ. – 2017.– С.242-244 (0,2 д.а.).

ЗМІСТ

	Стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	**17**
РОЗДІЛ 1. ГЕНЕЗА ТА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА	**32**
1.1 Передумови, етапи розвитку та інституціоналізації фінансового рахівництва	32
1.2 Сутність та призначення фінансового рахівництва в сучасному інформаційному суспільстві	60
1.3 Особливості фінансового рахівництва економіки макро- та мікрорівнів	80
Висновки до розділу 1	98
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА	**103**
2.1 Інституційна концепція фінансів інформаційної економіки	103
2.2 Інформаційна концепція фінансів як теоретична основа розвитку фінансів інформаційної економіки та їх інформаційної підсистеми	129
2.3 Сучасні наукові уявлення про феномен інформації фінансів	154
Висновки до розділу 2	178
РОЗДІЛ 3. ОСНОВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА	**184**
3.1 Законодавче закріплення принципу транспарентності в обміні інформацією фінансів	184
3.2 Стандартизація підходів до підготовки обов’язкової фінансової звітності	209
3.3 Корпоративне управління як система забезпечення належного інформаційного обміну	226

Висновки до розділу 3 240

РОЗДІЛ 4. СУЧАСНА ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ **243**

4.1 Фінансове рахівництво в діяльності державних і місцевих органів управління 243

4.2 Використання фінансового рахівництва корпораціями 271

4.3 Фінансове рахівництво як бізнес 291

Висновки до розділу 4 310

РОЗДІЛ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ **318**

5.1 Розвиток підсистеми фінансового рахівництва, яка представляє податкову інформацію 318

5.2 Формування цінової концепції інформації фінансового рахівництва 341

5.3 Напрямки становлення фінансового рахівництва у контексті завдань сталого розвитку України 353

Висновки до розділу 5 369

ВИСНОВКИ **375**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **383**

ДОДАТКИ **423**

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВП – Валовий внутрішній продукт

НКЦПФР – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

НСБО – Національні стандарти бухгалтерського обліку

ООН – Організація об'єднаних націй, United Nations, UN

СНР – Система національних рахунків

ТНК – Транснаціональна корпорація, Transnational Corporation

EBRD – European Bank of Reconstruction and Development, Європейський банк реконструкції та розвиткуа, ЄБРР

IBRD – International Bank of Reconstruction and Development, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, МБРР

IFC – International Finance Corporation, Міжнародна фінансова корпорація, МФК

IMF – International Monetary Fund, Міжнародний валютний фонд, МВФ

IFRS – International Financial Reporting Standards, Міжнародні стандарти фінансової звітності

IOSCO – International Organization of Securities Commissions, Міжнародна організація комісій з цінних паперів

OECD – Organization of Economic Cooperation and Development, Організація економічного співробітництва і розвитку, ОЕСР

FASB – Financial Accounting Standards Board, Рада зі стандартів фінансового рахівництва

SDDS – Special Data Dissemination Standard, Спеціальний стандарт поширення даних

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development, Конференція ООН з питань торгівлі та розвитку

WB World Bank, Світовий банк

ВСТУП

Актуальність теми. Економіка України об’єктивно розвивається у загальному тренді інформаційного суспільства, і у XXI ст. в ній поступово вибудовується характерна для неї інфраструктурна підсистема фінансів – фінансове рахівництво (від англ. financial accounting, що транслітерується українською як фінансовий еккаунтинг). Являючи собою системну діяльність із виявлення, збору, накопичення, аналітичної обробки, підготовки і подання корисної відкритої, тобто необмеженої за доступом, такої, що не належить до конфіденційної, таємної або службової інформації у зручних і зрозумілих інформаційних продуктах та послугах, фінансове рахівництво забезпечує транспарентність фінансів, мінімізацію їхньої інформаційної асиметрії та ризиків, а також використання інформації фінансів як економічного ресурсу. Без цього неможливо формувати в Україні інвестиційно привабливу і конкурентну економіку, реалізувати концепцію сталого розвитку та політику євроінтеграції, вирішувати завдання Стратегії національної безпеки (2015).

Інформація (інформаційний обмін) іманентна фінансам (фінансовим відносинам), є їхнім атрибутом, об’єктивною властивістю. Це положення визначальне у дослідженні фінансів інформаційної економіки і, зокрема, фінансового рахівництва, стрімкість розвитку якого забезпечується появою новітніх інформаційних технологій. Де-факто діяльність, що характерна фінансовому рахівництву в сучасній економіці вже існує, але як цілісний самостійний інститут суспільства воно ще не сформоване і стане таким лише у реально сформованій інформаційній економіці. Слідуючи концепції етапів становлення суспільних інститутів, можна констатувати, що на сьогодні діяльність фінансового рахівництва як інституту вже типізована, і розпочинаються етапи опредметнення – перетворення на об’єктивну соціальну реальність, та узаконення його соціального порядку, пояснення й обґрунтування.

Незважаючи на актуальність розвитку та інституціоналізації в Україні фінансового рахівництва, його сутність, теоретичні та організаційні засади, практика в економіці макро- і мікрорівнів, перспективи розвитку досліджені сучасною вітчизняною фінансовою наукою недостатньо. Разом з тим українська класична наука публічних фінансів кінця XIX – початку XX ст. вже використовувала поняття фінансового рахівництва, яке ввів патріарх економічної думки України, фундатор київської політекономічної школи Микола Бунге, зробивши тим вагомий внесок у побудову її лексикону і розширивши тим самим її категоріально-понятійний апарат. М.Бунге фактично заклав теоретико-методологічні основи вивчення фінансового рахівництва українською фінансовою наукою. Дослідження у сучасному контексті понять, введених у науковий обіг майже 150 років тому, дозволяє глибше зрозуміти сутність, місце і роль цієї інформаційної підсистеми фінансів у житті суспільства, визначити напрями її розвитку, використовувати на користь економічного прогресу.

Фундамент дослідження інформації як унікального ресурсу інформаційної економіки та її фінансів закладено працями провідних західних економістів, серед яких Д.Белл, С.Беннет, А.Брайян, Ф.Вебстер, Дж.Дебр, К.Ерроу, М.Кастельс, Р.Карлін, Х.Клодт, Т.Кун, Р.Ліндеман, Г.Манків, Х.Найт, Б.Ніідлз, М.Портер, І.Пригожин, А.Раппопорт, Д.Робертсон, А.Саймон, Т.Сакайя, Дж.Сорос, Дж.Стіглер, Т.Стоньєр, Д.Тііс, Е.Тоффлер, І.Фішер, Ф.Фукуюма, М.Хенн, В.Шарп, К.Шваб, К.Шеннон, Ф.Шнейдер, Б.Елліот, У.Ешбі та інші.

Основи інституціоналізації, зокрема інституціоналізації фінансів (фінансової інфраструктури економіки), досліджувалися такими провідними українськими і зарубіжними вченими, як П.Бергер, Т.Веблен, Т.Лукман, В.Опарін, Е.Островська-мл., Т.Паєнтко, Ю.Пахомов, Д.Робертсон, Ф.Уобстер, В.Федосов, Р.Хасбулатов, А.Чухно та інші.

В українській науці важливі здобутки у дослідженні інформаційної підсистеми фінансів, ролі інформації в адмініструванні податків та управлінні

корпоративними фінансами мають В.Андрущенко, Н.Давиденко, В.Зимовець, Ю.Іванов, А.Крисоватий, В.Мельник, А.Соколовська, О.Терещенко, В.Федосов та інші.

Прогрес суспільства залежить від розвиненості його ключових інститутів, серед яких в інформаційній економіці важливе місце посідає і фінансове рахівництво, інституціоналізація якого є складовою загального процесу інституціоналізації фінансів. Якщо країні вдається пришвидшити економічний прогрес, однак її ключові економічні інститути відстають, цей дисонанс обмежує можливості збільшення національного багатства. Цим обумовлена актуальність наукового опрацювання ґенези і сутності фінансового рахівництва, його теоретичних та організаційних засад, місця і ролі у практиці сучасної економіки України та перспектив розвитку. Досліджуючи сучасну парадигму фінансового рахівництва, поставлена мета науково обґрунтувати і логічно пов’язати між собою поняття, що утворюють цілісну концепцію цієї інформаційної інфраструктурної підсистеми фінансів, об’єктивні реально існуючі у суспільстві зв’язки і взаємовідносини якої в інформаційному суспільстві організовуються у його цілісний самостійний інститут.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане дослідження є складовою науково-дослідної роботи кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами «Фінансова інфраструктура ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0107U001336) і «Макрофінансові стабілізатори в системі державного регулювання економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0113U004262). У межах цих тем розкрита сутність, характерні ознаки, суспільне призначення, місце і роль фінансового рахівництва у фінансовій інфраструктурі інформаційної економіки, теоретичні та інституційні засади; виокремлено етапи його розвитку та інституціоналізації, особливості прояву у практиці сучасної макро- і мікроекономіки, а також перспективи розвитку в економіці України.

Мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об’єкта дослідження. Мета дисертації – розкрити сутність, теоретичні та організаційні засади фінансового рахівництва, сучасний стан і перспективи у практиці макро- і мікроекономіки України.

Для досягнення мети у роботі поставлено такі завдання:

- виділити в практиці інформаційного обміну у фінансах періоду XX – XXI століть етапи розвитку та інституціоналізації їх підсистеми відкритої інформації – фінансового рахівництва;
- розкрити сутність, характерні риси та об’єктивне призначення фінансового рахівництва як особливої інформаційної підсистеми фінансів;
- визначити інституційну концепцію фінансів як теоретичну основу розвитку та інституціоналізації фінансового рахівництва;
- з позицій методології і теорії економічної науки сформувати інформаційну концепцію фінансів;
- виявити властивості інформації фінансів, що визначають її особливості як економічного ресурсу;
- виокремити організаційні засади розвитку та інституціоналізації в Україні фінансового рахівництва, що забезпечують транспарентність фінансів;
- визначити місце і роль фінансового рахівництва в практиці економіки макрорівня на прикладі діяльності державних і місцевих органів виконавчої влади України;
- визначити місце і роль фінансового рахівництва в практиці економіки мікрорівня на прикладі діяльності корпорацій;
- розкрити особливості практики фінансового рахівництва як бізнесу та оцінити його значення у розвитку економіки України;
- з’ясувати сутність, особливості та призначення податкового рахівництва як актуальної для України перспективи розвитку фінансового рахівництва;

- виявити актуальні для інформаційної економіки напрями дослідження цінової концепції інформації фінансового рахівництва;
- встановити пріоритети подальшого розвитку фінансового рахівництва в Україні у контексті завдань політики сталого економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є фінансове рахівництво – інформаційна інфраструктурна підсистема фінансів, об'єктивні зв'язки і взаємовідносини якої в інформаційній економіці поступово організовуються у цілісний самостійний інститут суспільства.

Предметом дослідження є фінансові відносини і процеси у ході розвитку та інституціоналізації фінансового рахівництва.

Методи дослідження. Дисертаційна робота базується на використанні принципу єдності теорії і практики, вивченні вектора розвитку економічних процесів на основі методу наукової абстракції. Для досягнення цієї мети і розв'язання завдань використано такі методи наукового пізнання: діалектичний (під час вивчення ґенези та етапів розвитку й інституціоналізації фінансового рахівництва, оцінки його перспектив); історико-логічний (для вивчення наукових підходів у питаннях інституціоналізації, становлення інститутів інформаційного суспільства); системно-структурний аналіз економічних процесів та явищ (у дослідженні інформаційної концепції фінансів і фінансового рахівництва як їхньої інформаційної підсистеми, побудові інституційної матриці фінансів); аналіз і синтез (у розгляді функціонування фінансового рахівництва в діяльності державної і місцевої гілок влади, управлінні корпораціями, а також ролі фінансів і фінансового рахівництва в економіці як відкритій динамічній системі); економіко-математичні методи (у процесі побудови таблиць, графіків і моделей прогнозування середньострокового розвитку); логічного узагальнення (для формулювання висновків); експертних оцінок і прогнозований (в обґрунтуванні ролі фінансового рахівництва в діяльності державної і місцевої гілок влади, управлінні корпораціями та економіки в цілому, а також

перспектив його розвитку в Україні); статистичний та графічний методи (під час обробки й узагальнення даних статистики).

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань інформаційного обміну та фінансів, офіційні статистичні дані, монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних економістів, дані міжнародних організацій (ООН, ОЕСР, МВФ, Групи Світового банку тощо) та Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, зарубіжних дослідних агенцій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні теорії та практики функціонування фінансового рахівництва в економіці інформаційного суспільства, у результаті чого сформульовано такі положення, що характеризують новизну роботи:

вперше:

- сформульовано інформаційну концепцію фінансів, що базується на розумінні інформації як невід'ємного атрибуту, внутрішній об'єктивній властивості фінансових відносин. Виокремлено поняття первинної (повної) та вторинної (не тотожної первинній) інформації фінансів, розбіжність між якими є інформаційною невизначеністю та основою вірогідності і ризиків, розкрито їхні закономірні зв'язки. Виділено у фінансах інформаційної економіки процес інформаційного наближення, який слугує противагою інформаційній асиметрії й може бути означений як закон інформаційного наближення. Розкрито об'єктивну взаємодію руху вартості та інформації як змісту фінансових відносин (вартісно-інформаційну взаємодію), визначено інформаційну функцію фінансів. Ці положення закладають теоретичну основу практики фінансів, адекватної викликам інформаційної економіки та системі управління фінансами макро- і макроекономіки відповідно до об'єктивних законів інформаційного обміну;

- розкрито сутність, особливості та об’єктивне призначення фінансового рахівництва – інформаційної інфраструктурної підсистеми фінансів, суспільного інституту, що характеризується відкритістю інформаційних продуктів і послуг як таких, що не обмежені за доступом, оскільки не містять конфіденційної, таємної або службової інформації. Визначено теоретичні та інституційні засади фінансового рахівництва, його особливості використання у практиці макро- і мікроекономіки, етапи розвитку та інституціоналізації, перспективи розвитку в Україні. Комплексний підхід дозволив сформулювати цілісну концепцію фінансового рахівництва – інформаційної підсистеми фінансів, саме через яку реалізується їхня транспарентність і завдяки якій мінімізуються їх інформаційна асиметрія і ризики;

- розкрито сутність податкового рахівництва, характерні риси, що обумовлені його предметом і безпосередньою належністю до фінансового та управлінського рахівництва, призначення в економіці макро- та мікрорівнів. Встановлено, що податкове рахівництво, як ключове в практиці адміністрування податків, на сучасному етапі домінує у політиці розвитку в Україні інформаційної підсистеми фінансів макроекономічного рівня, визначаючи тим характер розвитку фінансового рахівництва в цілому. Запропоновано заходи, спрямовані на розвиток загальної системи фінансового рахівництва, що спрятиме збалансованому становленню інформаційної підсистеми фінансів, їх реальній транспарентності, відповідності запитам інформаційної економіки;

удосконалено:

- інституційну концепцію фінансів в частині, по-перше, визначення поняття «інститут фінансів» (або «інститут фінансової інфраструктури») інформаційної економіки як відносно стійкої, сформованої адекватно інформаційному суспільству системи економічних відносин, існування якої обумовлено необхідністю задоволення потреб членів суспільства у вартісно-інформаційному обміні; по-друге, виокремлення характерних рис інституту фінансів; по-третє, систематизації його як динамічної структури, яка в цілому

та елементи якої функціонують за фрактальним принципом. Побудована принципова схема інституційної матриці фінансової інфраструктури національної економіки з виділенням її підсистем на макро- і мікрорівнях, що може використовуватися для моделювання системи фінансових відносин і відповідних потоків капіталу в економіці України;

- трактування поняття «інформація у фінансових відносинах» у частині диференціації та визначення понять «інформація фінансів» і «фінансова інформація». Запропоновано трактувати поняття «інформація фінансів» як ширше за поняття «фінансова інформація». Визначено, що фінансова інформація є такою, що представляє (відображає) рух грошового капіталу через його вартісні параметри, а взяті в цілому фінансова інформація та інформація про процеси і явища, що супроводжують цей рух, обумовлюють його чи обумовлені ним, є інформацією фінансів. Класифіковано та описано властивості явища (феномена) інформації у застосуванні до інформації фінансів, а для фінансової інформації вперше виділено унікальну, притаманну лише їй ознаку – здатність представляти все в універсальному співставному у часі та просторі вартісному (грошовому) вимірі. Ця властивість лежить в основі аналізу, планування і контролю потоків грошового капіталу, дослідження всієї гами вартісних відносин. Реалізація таких підходів до розуміння інформації фінансових відносин сприяє розвитку теорії фінансів інформаційної економіки та практиці ефективного використання інформації фінансів як економічного ресурсу, джерела створення доданої вартості, товару;

- оцінку ролі інформаційної діяльності в сучасній економіці в частині виокремлення фінансового рахівництва як самостійної сфери бізнесу та розкриття особливостей, що визначають його економічну привабливість для підприємців і корисність для суспільства. Виявлена чітка тенденція до зростання ролі інформаційної діяльності у забезпеченні зайнятості і створенні ВВП в Україні на фоні падіння значення інших галузей. Розраховано на середньострокову перспективу (до 2020 р.) річний обсяг валової доданої

вартості, згенерованої одним середньостатистичним зайнятим в інформаційній діяльності України. Обґрунтована необхідність внесення до Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД ДК 009:2010) змін, що полягають у включенні в нього інформаційної діяльності як самостійного виду, з виокремленням у її складі фінансового рахівництва зокрема. Реалізація пропозицій корисна для удосконалення державної статистики, дозволить адекватно відображати роль інформаційної сфери в економіці країни, сприятиме реалістичності макроекономічного планування і формуванню необхідної учасникам економіки інформаційної бази;

- існуючі наукові підходи до визначення вартості інформації як економічного ресурсу, її ціни як товару в частині обґрунтування доцільності враховувати у ціні інформаційного товару фінансового рахівництва властивостей інформації фінансів і виділення у структурі його вартості трьох органічно поєднаних складових: вартості а) змістовної складової, б) інтелекту виконавців інформаційних продуктів і послуг, в) різного роду інформаційної техніки і технологій. Використання цих підходів у розробці вітчизняною фінансовою наукою цінової концепції інформації фінансів сприятиме формуванню в інформаційній економіці цін на інформаційні товари і послуги, адекватних реаліям нової економіки, вестиме до відповідних позитивних структурних змін в економіці в частині підвищення ролі інтелектуальної та інформаційної діяльності;

набули подальшого розвитку:

- ідентифікація чинників та етапів розвитку інформаційної підсистеми фінансів за рахунок їх систематизації для фінансового рахівництва. Виявлено, що де-факто діяльність фінансового рахівництва існувала у суспільстві вже багато десятиліть, але лише в інформаційній економіці відбувається її становлення як суспільного інституту, що й визначає розвиток її фінансів. Встановлено, що нині фінансове рахівництво перебуває на початку одночасно другого (опредметнення) і третього (узаконення) етапів своєї інституціоналізації, чітко диференціюється від бухгалтерського обліку, який

є його інфраструктурною підсистемою. Такий підхід до питань становлення інформаційної підсистеми сучасних фінансів дозволяє структурувати і пріоритезувати чинники, реалізація яких сприятиме ефективному розвитку та інституціоналізації фінансів в інформаційному суспільстві;

- диференціація організаційних засад транспарентності фінансів за рахунок виокремлення засад, обов'язкових для інституціоналізації фінансового рахівництва, включаючи: а) законодавче закріплення принципу транспарентності в обміні інформацією; б) стандартизацію підходів до підготовки обов'язкової фінансової звітності; в) корпоративне управління як систему забезпечення належного інформаційного обміну. У цих сферах встановлено і систематизовано пріоритетні для України питання, вирішення яких забезпечує транспарентність її фінансів на макро- та мікроекономічному рівнях;
- систематизація процесів інформаційного обміну в фінансах макроекономіки за рахунок розкриття місця і ролі фінансового рахівництва у діяльності державних і місцевих органів управління України. Виявлено, що розвитку в Україні актуальної на сучасному етапі «зеленої», відомої ще як «біо-» економіки перешкоджає, зокрема: а) дефіцит інформації, яка дозволяла б легко визначати частку енерговитрат та інших ресурсів у вартості продукції, оцінювати ресурсо- та енергоефективність окремих видів діяльності; б) відсутність або застарілість даних щодо діяльності поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) і стічними водами; в) незіставність і значна розбіжність між інформацією, що надається різними відомствам по ТПВ і стічних водах. Рекомендовано органам статистики та іншими органами виконавчої влади забезпечити належний збір, обробку і надання зазначеної інформації, одночасно з натуральними показниками збирати і надавати дані, що характеризують вартісний аспект процесів. Реалізація пропозицій покращить інформаційне забезпечення розвитку в Україні «зеленої» економіки, підвищить її інвестиційну привабливість;
- систематизація процесів інформаційного обміну у фінансах

мікроекономіки за рахунок розкриття місця і ролі фінансового рахівництва у діяльності корпорацій в Україні. Виявлено, що, незважаючи на досягнення провідних вітчизняних корпорацій, переважна більшість корпорацій країни значно відстає від зарубіжних корпорацій в організації і реалізації інформаційного обміну, наданні корисної інформації фінансів, що в кінцевому рахунку знижує їх конкурентоспроможність, ринкову вартість, негативно впливає на економіку в цілому. Рекомендовано у державних програмах розвитку передбачити навчальні та організаційні заходи, спрямовані на забезпечення підвищення якості інформаційного обміну вітчизняних корпорацій та їхньої грамотності у питаннях фінансового еккаунтингу;

- політика забезпечення сталого економічного розвитку України за рахунок подальшого становлення в країні фінансового рахівництва в частині: по-перше, підготовки належного кадрового потенціалу і підняття фінансової грамотності суспільства; для цього запропоновано запровадити у вищих навчальних закладах дисципліну «Фінансове рахівництво» («Фінансовий еккаунтинг»), детальну тематичну структуру якої розроблено. По-друге, розвитку теорії, а за нею – і практики забезпечення стану динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи; для цього окреслено актуальні і перспективні для української фінансової науки напрями дослідження ролі фінансів і, зокрема, фінансового рахівництва у цьому процесі. По-третє, запровадження в інформаційний обмін в економіці країни бенчмарків і нових параметрів та критеріїв оцінки макроекономіки та її фінансів, окремі з яких описано. Реалізація пропозицій сприятиме підвищенню професійного рівня необхідних в інформаційній економці аналітиків, експертів з питань фінансів, розвитку у фінансовій науці і політиці стратегічного бачення, формуванню належного інформаційного інструментарію, що актуально для політики сталого розвитку України, вирішення завдань Стратегії національної безпеки (2015).

Практичне значення одержаних результатів підтверджують відповідні документи. Рекомендації стосовно: а) практики розвинених

економік із формування витрат з урахуванням таких інформаційно-фінансових новацій сучасної економіки, як бенчмарки; б) використання нових параметрів і критеріїв оцінки фінансів та економіки макрорівня; в) досвіду передових економік з побудови інформаційного обміну та пов'язаних із цим витрат відповідно до вимог сталого розвитку і «зеленої» економіки; г) використання інструментарію фінансового рахівництва для забезпечення прозорості діяльності державних органів управління – були використані Департаментом з фінансово-економічних питань, бухгалтерського обліку та фінансової звітності Міністерства фінансів України під час підготовки матеріалів для аналізу фінансово-економічної діяльності міністерства та бюджетних пропозицій, а також у складанні зведеної фінансової і бюджетної звітності міністерства (довідка про впровадження № 16000-04-7/26014 від 27.09.2017). Висновки щодо виявлення особливостей фінансової інформації в інформаційному суспільстві у частині їх практичного застосування у сучасній ринковій економіці; суспільного призначення інституту фінансового рахівництва в частині його ролі у розкритті інформації; інформаційних послуг фінансового рахівництва – були використані Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у ході стратегічного планування розвитку фондового ринку, вироблення та аналізу показників, що характеризують стан його розвитку, а також розробки освітніх програм фондового ринку і підвищення фінансової грамотності населення (довідка про впровадження №22/02/11313 від 19.05.2016). Рекомендації, що стосуються ролі фінансового рахівництва у забезпеченні а) прозорості фінансової інфраструктури економіки, б) зменшенні інформаційної асиметрії на ринку фінансових послуг та в) належного ринкового позиціонування його учасників – знайшли практичне застосування в діяльності Ліги страхових організацій України (ЛСОУ) при організації інформаційного та аналітичного забезпечення, а також у співпраці зі ЗМІ з суспільно-політичного позиціонування і зміцнення іміджу ЛСОУ (довідка про впровадження № 128/ІІІ-6 від 15.06.2017). Висновки стосовно ролі фінансового рахівництва у розвитку корпоративного управління

корпорацією, напрями його використання в управлінні поточною діяльністю корпорації, а також щодо можливостей його застосування для мінімізації ризиків – були використані фінансово-економічним управлінням ПАТ «Укртатнафта» під час формування планів розвитку акціонерного товариства (довідка про впровадження № 43/02-202 від 06.06.2017). Рекомендації щодо ролі відкритої фінансової інформації в діяльності корпорацій та системі корпоративного управління – були використані у ході реалізації в Україні Програми IFC з розвитку корпоративного управління (1998–2006 рр.) (довідка про впровадження № 056-2016 від 12.05.2016). Окремі результати дисертаційного дослідження були запроваджені в практику підготовки фахівців у ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана» шляхом включення до дисципліни бакалаврського рівня «Фінансовий ринок», а також дисциплін магістерського рівня «Держава на фінансовому ринку» і «Ринок фінансових послуг» наукових положень дисертації щодо інформаційної функції фінансів, фінансового рахівництва як інформаційної підсистеми сучасних фінансів, його місця і ролі в діяльності державних і місцевих органів управління, а також корпорацій (довідка про впровадження від 06.10.2017).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки і рекомендації, що викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. Внесок автора у наукові праці, опубліковані у співавторстві, наведені у списку публікацій.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення і висновки дисертації доповідалися й обговорювалися на 17 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах: «Безпека людини, суспільства, держави» (Київ, 2017); «Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку» (Полтава, 2017); «Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах» (Київ, 2016); «Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання фінансової системи» (Київ, 2015); «Фінансове забезпечення

діяльності суб'єктів господарювання» (Кременчук, 2014); «Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку» (Київ, 2013); «Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи» (Київ, 2013); «Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу» (Київ, 2011); «Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу» (Київ, 2010); «Забезпечення відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів: досвід, проблеми, перспективи розвитку» (Київ, 2010); «Державне регулювання на фінансовому ринку України 2009» (Київ, 2009); «Актуальні питання оподаткування фінансових установ та операцій з фінансовими активами. Сьогодення та перспективи» (Київ, 2008); «Проблеми конкурентоспроможності економіки в умовах євроінтеграції: регіональні аспекти» (Запоріжжя, 2008); «Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій» (Київ, 2008); «Роль бухгалтерів і аудиторів в сучасному світі» (Київ, 2007); «Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: досвід та перспективи впровадження в країнах перехідної економіки» (Дніпропетровськ, 2007); «Полімери в Україні – технології, інвестиції, розвиток» (Київ, 2007).

Публікації. За основними положеннями дисертації опубліковано 58 наукових праць загальним обсягом 102,0 д.а., з них 1 одноосібна і 2 колективні монографії,

2 колективні підручники, 2 одноосібні і 2 колективні навчальні посібники, 22 статті у наукових фахових виданнях України, 6 статей у наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті у наукових періодичних виданнях інших країн, 1 стаття у наукових виданнях, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах, та 18 в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний

обсяг роботи становить 370 сторінок і містить 11 таблиць на 8 сторінках, 14 рисунків на 9 сторінках, 22 додатки на 64 сторінках. Список використаних джерел налічує 414 найменувань на 40 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ГЕНЕЗА ТА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА

1.1. Передумови, етапи розвитку та інституціоналізації фінансового рахівництва

На кожному етапі розвитку у суспільстві стрімко розгортаються насамперед ті види діяльності, які характерні саме для даного періоду та які визначають його подальший прогрес. В інформаційному суспільстві – стержнем розвитку якого є інформаційні технології, глобальність і свобода в інформаційному обміні, транспарентність економічної діяльності – до їх числа належить діяльність фінансового рахівництва. Її унікальності у тому, що вона забезпечує учасників економіки відкритою, необмеженою у доступі (оскільки вона не належить до конфіденційної, таємної чи службової) інформацією про фінанси.

Фінансове рахівництво – це інформаційна підсистема фінансів (точніше – інформаційна інфраструктура фінансів), характерна саме для інформаційного суспільства, і бухгалтерський облік є його інфраструктурною складовою. Етапи становлення інформаційного суспільства почали чітко простежуватися у ході становлення фінансових відносин економіки XX ст.

Крок за кроком стаючи системною діяльністю з виявлення, збору, аналітичної обробки і підготовки необхідної користувачам відкритої інформації з питань фінансів, фінансове рахівництво поступово формується в інститут суспільства. Його розвиток супроводжується накопиченням відповідних знань, формуванням необхідного правового поля і нагромадженням практики використання на рівні макро- і мікроекономіки, поступовим перетворенням фінансового рахівництва на звичний для учасників економіки інформаційний інститут економіки XXI ст.

Вважаємо, що економіку інформаційного суспільства характеризують:

- зростання ролі інформації як інструменту управління і розвитку;
- набуття інформацією статусу важливого фактора виробництва, інформаційного капіталу, роль якого у вартісному ланцюжку[1] є визначальною;
- транспарентність фінансів (фінансової інфраструктури економіки);
- розвиток насамперед тієї інформаційної підсистеми фінансів, яка забезпечує учасників економіки відкритою інформацією, тобто розвиток, інституціоналізація фінансового рахівництва.

Фінансове рахівництво є системною діяльністю, у результаті якої в суспільстві з'являються інформаційні продукти і послуги, що надають користувачам потрібні їм відомості, але такі, що не належать до конфіденційної, службової і таємної інформації. Поняття «фінансове рахівництво» тотожне поняттю «фінансовий еккаунтинг», яке є українською транслітерацією англійського «financial accounting».

Сучасна фінансова наука України тільки починає цілеспрямовано вивчати фінансове рахівництво, але її класична економічна наука публічних фінансів періоду розквіту у «срібному столітті» (XIX – початок XX ст.)[2] вже використовувала поняття фінансового рахівництва. У вітчизняну економічну науку це поняття ввів Микола Бунге, патріарх економічної думки України, фундатор Київської політекономічної школи, вчений зі світовим ім'ям, який багато років очолював Київський університет (тоді Університет святого

[1] Автор ідеї ланцюжка вартості (value chain) є американський економіст, професор Гарвардської школи бізнесу Майкл Портер (Michael Porter), який виклав думки з цього питання у праці «Конкурентна перевага» (1985) (*Porter M. E.*, Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press, 1985). За М. Портером, інформація та інформаційні технології насичують ланцюг вартості у кожній його ланці, змінюючи способи виконання всіх видів діяльності та характер зв'язків між ними (*Портер М.Э.* Кокуренция / М. Портер; [пер. с англ.]. – М.: ИД «Вильямс», 2001. – 495 с., С. 85-107).

[2] *Сайко Е. А.* Образ культуры серебряного века: культур-диалог, феноменология, риски, эффект напоминания / Е. А. Сайко. – М. : Проспект, 2005. – 26 с.

Володимира)[3]. М. Бунге є автором праці «Державне рахівництво і фінансова звітність Англії» (1890)[4]. Вважаємо, що саме він заклав теоретико-методологічні основи дослідження фінансового рахівництва українською фінансовою наукою. М.Бунге був також видатним державним діячем, багато років очолював міністерство фінансів та уряд Російської імперії, яка тоді простиралася і на терени України. Свою працю він писав саме в той період, а тому й поняття «рахівництво» у цьому дослідженні російською вживалося як «счетоводство». Як зазначав М. Бунге, актуальність теми рахівництва (счетоводства) і необхідність вивчення зарубіжного досвіду виникли в країні з кінця 1850-х років після проведення підготовчих робіт до ґрунтовних перетворень у державному контролі[5]. Вивчаючи фінансовий досвід Англії, М. Бунге першим привніс в українську фінансову науку поняття фінансового рахівництва, зробивши тим вагомий внесок у побудову її лексикона в українській мові і розширивши її категоріально-понятійний апарат. Останнє є однією з важливих обставин появи й утілення національно оформлених ідей у фінансовій науці[6]. Тепер українська фінансова наука відроджує несправедливо забуті напрацювання виданого українського вченого.

Досліджуючи у сучасному контексті поняття, введене в науку майже 150 років тому, поставлена мета розкрити сутність, місце і роль цього інституту фінансової інформації в інформаційній економіці, визначити напрями його розвитку та ефективного використання в Україні.

Фінансове рахівництво постійно розвивається, і ретроспективний аналіз західної фінансової практики та науки свідчить про еволюцію поняття

---

[3] *Льовочкін С. В.* Фінансова думка України. Енциклопедія / С.В. Льовочкін, В.М.Федосов, С.І.Юрій, П.І.Юхименко; авт.передм. А.А.Чухно; з наук. Ред. В.М. д-ра екон. Наук, проф. Федосова, - Київ: Кондор, Тернопіль: Економічна думка 2010. - У 3т, - Т. 2. - 584 с., С.86-102. *Федосов В.М., Юхименко П.І.* Українська фінансова наука: генеза, еволюція. Ренесанс. - Фінанси України, 2012, №3, С. 3-30.

[4] *Бунге М. Х.* Государственное счетоводство и финансовая отчетность в Англии. - Санкт-Петербург, типография «Имперская академия наук», 1890, 28 с.

[5] Ibidem. С. 1 - 2.

[6] *Опарін В.М., Федослов В.М., Юхименко П.І.* Українська національна наукова школа фінансів: Теоретико-метолологічні підходи. - Фінанси України, 2015, № 9, С. 19-44.

фінансового рахівництва. Змінювалася семантика цього словосполучення, відбувалася його диференціація відповідно до нових потреб суспільства та економіки.

Можна констатувати, що на сучасному етапі розвитку потреба в інформаційних продуктах і послугах фінансового рахівництва збільшується, і вони користуються зростаючим попитом з боку всіх учасників економіки. Наявність належної відкритої інформації з питань фінансів є основою їх успішної діяльності та сталого розвитку, і прикладів тому безліч. Приміром, кожна корпорація цінує якісну відкриту інформацію про ситуацію, що склалась, на фондовому ринку, в інших корпораціях, у бюджетно-податковій системі та загалом в економіці, розглядаючи такі відомості як конче потрібну основу власного фінансового менеджменту. Обов'язковим елементом інвестиційної оцінки проектів у сучасній економіці став «д'ю дилідженс» (англ. due diligence, DueD, DDG)[7], що представляє процедуру і результат максимально об'єктивної оцінки об'єкта інвестування. Значною мірою «д'ю дилідженс» ґрунтується на відкритій інформації та узагальнює широкий спектр відомостей про власників бізнесу, в який планується вкладати кошти, про бізнес, його місце на ринку та інвестиційні ризики, а також про пов'язані з ними іншу економічну діяльність. Використання моделей бізнес-адміністрування, орієнтованих на інформаційно-аналітичну підтримку процесів прийняття управлінських рішень, стає типовою практикою. Узагальнюючись поняттям «контролінг» (англ. controlling), моделі бізнес-адміністрування розглядаються як система керування на основі належного інформаційного інструментарію. І тема контролінгу всебічно досліджується

[7] Українською «д'ю дилідженс» означає «належна добросовісність». Цей термін з'явився у США на початку XX ст. і означав процедуру розкриття брокером інформації інвесторам про компанію, акції якої торгуються на фондовій біржі.

сучасною українською фінансовою наукою[8].

Разом з тим, бізнес – для залучення капіталу, освоєння нових ринків та отримання конкурентних переваг – має розкривати зовнішнім користувачам (інвесторам і кредиторам, постачальникам і клієнтам, державним і місцевим органам влади, а також громадськості) інформацію про стан своїх фінансів. З приводу цього німецький філософ і соціолог Юрген Хабермас (Jürgen Habermas) у роботі «Теорія інформаційного суспільства» (1995) зазначає, що в інформаційну епоху зростає розуміння ролі інформації у суспільстві та відбуваються суттєві зміни в пріоритетах бізнесу: функція зв'язку із громадськістю, тобто аспект відкритості інформації, висувається на перший план. Нині такі дії з боку банків, нафтових компаній, міжнародних хімічних концернів, страховиків та іншого бізнесу вже типові, а управління за допомогою інформації стає постійним та набуває рис системності[9].

Актуальність максимальної відкритості перед зовнішніми користувачами зростає і для фінансів державної та місцевої влади. Спонукає до цього не лише їхня своєрідність як публічних фінансів, але й виклики громадянського суспільства, яке стрімко розвивається в інформаційну епоху.

Отже, попит на інформацію з питань фінансів у суспільстві зростає, і вона необхідна у розробці та реалізації господарських рішень, управлінні ризиками. При цьому всі учасники економіки цікавляться далеко не лише

---

[8] *Сухарева Л. А., Петренко С. Н.* Контроллинг – основа управления бизнесом. Киев : Эльга; Ника-Центр. – 2002. – 208 с. Контролінг від теорії до реалізації на практиці : монографія / В. В. Прохорова та ін. Харків : ВД "ІНЖЕК". – 2006. – 200 с. *Пушкар М.С., Пушкар Р.М*. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : монографія. Тернопіль : Карт-бланш. – 2004. – 370 с. *Івахненков С.В., Мелих О.В.* Фінансовий контролінг: методи та інформаційні технології. Київ : Знання. – 2009. – 319 с. *Терещенко О., Савчук Д.* Вартісно-орієнтований контролінг – інноваційний ресурс управління корпоративними фінансами. Фінанси України. – 2011. – №12. С. 77–88. Контролінг як технологія управління фінансовими та нефінансовими структурами : монографія / О. М. Колодізєв та ін. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – 2014. – 346 с. *Паєнтко Т. В.* Концептуальні засади фінансового контролінгу / Т. В. Паєнтко, В. М. Федосов // Фінанси України. – 2017. – № 12. – С. 53-71.

[9] *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В.Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С. 257-269

інформацією у вигляді обов'язкової фінансової звітності, серед якої насамперед звіти про фінансовий стан (баланс), фінансові результати, рух грошових коштів і зміни у власному капіталі, а також примітки і пояснення до них. Учасникам економіки важлива й інша інформація, викладена у різноманітних аналітичних, прогнозованих і довідкових матеріалах з питань фінансів окремих корпорацій, галузей, сегментів ринку, господарств територіальних громад та інших складових ринкової економіки національного, регіонального і глобального рівнів. Усе це представлено в інформаційній продукції та послугах фінансового рахівництва. Наприклад, на сьогодні користується зростаючою популярністю такий інформаційний продукт фінансового рахівництва, як бенчмарк (англ. benchmark – орієнтир, еталон). Бенчмарки являють собою різноманітні показники (абсолютні, відносні, рейтинги та ін.), що характеризують економіку і фінанси учасників економіки. Їх розробка, тобто бенчмаркінг (від англ. benchmarking), виокремилась останнім часом у самостійний бізнес.

Зокрема, американська компанія Dun & Bradstreet (D&B) формує бенчмарки, користуючись майже 30 тис. глобальних інформаційних ресурсів. Заснована ще у 1841 р., нині D&B веде найбільший у світі реєстр, що охоплює відомості про сотні мільйонів суб'єктів господарювання[10]. D&B спеціалізується на зборі, каталогізації, аналізі інформації і складанні кредитних рейтингів. В публікаціях (D&B) подаються дані за 14 відносними показниками для кожної зі 125 галузей діяльності. Іншим прикладом бенчмаркінгу є діяльність американської Асоціації управління ризиками (RMA – Risk Management Association)[11]. Будучи створеною 1914 р. для представлення інтересів кредитних менеджерів комерційних банків та ощадних установ[12], RMA сьогодні генерує дані по 16 відносних показниках

[10] Dun & Bradstreet. Офіційний сайт. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.dnb.com/company.html

[11] До 1999 року ця компанія була відома як Robert Moris Associates.

[12] Risk Management Association. Офіційний сайт. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.rmahq.org/

більш як 300 напрямів бізнесу. Також у США бенчмарки за корпораціями нефінансового сектору надаються у квартальних довідниках Бюро економічного аналізу (BEA — Bureau of Economic Analysis) Міністерства торгівлі США (US Department of Commerce)[13]. В Україні для учасників економіки такі бенчмарки слугують гарними орієнтирами. Вважаємо, що Україні економічно доцільно формувати також власну базу бенчмарків.

Враховуючи, що інформація, яка міститься у фінансових відносинах стає в інформаційній економіці економічним ресурсом, чинником створення доданої вартості, товаром і має певні особливості, про які детальніше викладено у п. 2.3 даної праці, автором пропонується дещо уточнити трактування поняття «інформація у фінансових відносинах». В ньому диференційовано та визначено поняття «інформація фінансів» і «фінансова інформація», при цьому поняття «інформація фінансів» визначенло як ширше за поняття «фінансова інформація». Фінансова інформація є такою, що представляє (відображає) рух грошового капіталу через його вартісні параметр. Взяті в цілому фінансова інформація та інформація про процеси і явища, що супроводжують цей рух, обумовлюють його чи обумовлені ним, є інформацією фінансів. Вважаємо, що з розвитком інформаційної економіки та, зокрема, інформації фінансів, як фактора виробництва актуальність такого структурування інформації зросте.

Наприклад, дані про обсяг активів, зобов’язань і власного капіталу, накопичень, податкових надходжень і заробітної плати, інвестицій, платежів і відрахувань і та ін. – це інформація, що безпосередньо представляє рух вартості (грошового капіталу) – є фінансовою інформацією. Тоді як інформація про інвестора, об’єкт, час і тривалість інвестування, причини і можливі наслідки інвестування, платника податку, податкового агента, кількість працівників, що отримують заробітну плату, причини збільшення та зменшення накопичень, об’єкт предмет і час відрахувань характеризує рух

13 Bureau of Economic Analysis. Офіційний сайт. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.bea.gov/

вартості (грошового капіталу), обумовлюють чи обумовлені таким рухом – є інформацією фінансів. В інформаційних продуктах до фінансової інформації належать, наприклад, фінансові моделі, що є обов'язковими в оцінці інвестиційних проектів і оцінці бізнесу. Вони дозволяють наочно представити економіку проекта і оцінити ефективність вкладень у той чи інший актив. В основі фінансового моделювання лежать методи математичного, економетричного і статистичного моделювання. Звичними сьогодні є фінансові моделі в програмі Excel.

Інформація фінансів – до неї входить і фінансова інформація – може формалізуватися в абсолютних сумах певних грошових одиниць, в індексах, коефіцієнтах, відсотках, рейтингах, ренкінгах (ранжуванні), формулах, фінансових моделях, таблицях, діаграмах та графіках, включаючи сучасну інфографіку[14], текстовому описі та інших формах. При цьому, завдяки сучасним інформаційним технологіям, включаючи комп'ютери, Інтернет, всесвітню мережу (world wide web, www) і стільниковий зв'язок, такі матеріали без будь-яких перешкод викладаються у візуальній та звуковій формах.

Зростання інтересу до інформації фінансів супроводжується процесами формалізації вимог до збору, накопичення, обробки, підготовки та подання такої інформації користувачам. Стандартизуються вимоги до охоплення, періодичності та своєчасності подання даних, достовірності та якості поширюваної інформації, можливості доступу до неї всіх користувачів. Прикладів тому чимало, зокрема: прийняття міжнародних норм складання обов'язкової зовнішньої фінансової звітності корпорацій, процес приєднання до яких в Україні розпочався наприкінці 1990-х років; поширення урядовими структурами фінансово-економічної інформації за стандартами, розробленими IMF для забезпечення прозорості діяльності таких структур

[14] Інфографіка (англ. information graphics, infographics) – це графічний візуальний спосіб подання інформації, що дозволяє швидкого і чіткого візуалізувати складну інформацію.

(Special Data Dissemination Standards, SDDS)[15], до яких на початку 2003 р. також офіційно приєдналася й Україна.

Фінансове рахівництво є системною діяльністю з виявлення, збору, накопичення, аналітичної обробки, підготовки і подання користувачам у прийнятних і зручних для них формах необмеженої за доступом інформації фінансів. Воно є інформаційною інфраструктурною підсистемою фінансів. В інформаційній економіці об'єктивні зв'язки і взаємовідносини, що мають місце у ході функціонування фінансового рахівництва (тобто у ході його діяльності) поступово організовуються у цілісний самостійний інститут суспільства. Історично фінансове рахівництво виникло як результат об'єктивного розвитку суспільства та його економіки, отже, процес його розвитку та інституціоналізації має певні передумови та етапи.

Австрійсько-американські соціологи Пітер Людвіг Бергер (Peter Ludwig Berger) і Томас Лукман (Thomas Luckmann) дослідили інституціоналізацію як динамічний процес виникнення, становлення та закріплення соціального порядку. У праці «Соціальне конструювання реальності. Трактат з соціології знання» (1966) автори розглядали поняття «інститут» в історичному контексті й виділили три стадії (етапи) розвитку інститутів суспільства – типізацію, об'єктивацію та легітимацію[16]. Ми поділяємо такий підхід в аналізі еволюції інститутів суспільства і, зокрема, інституціоналізації фінансового рахівництва.

Першим етапом розвитку в суспільстві будь-якого інституту є типізація діяльності, яка стає змістом цього інституту. При цьому первісні форми інституціоналізації проявляються у кожній соціальній ситуації, що триває деякий час. Будучи типізованою, діяльність позначається поняттям «інститут» і відбувається прийняття інституту членами соціуму.

На другому етапі має місце становлення інституту, його об'єктивація

---

[15] The Special Data Dissermination Standard: Guide for Subscribers and Users. – Washington D.C.: International Monetary Fund, 2013. - 113 p.

[16] *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Медиум, 1995. - 323 с., С. 80-120.

(опредмечення, або англ. objectivation), коли інститут історично закріплюється завдяки здатності відтворюватися у поколіннях. На даній стадії інститут перетворюється на об'єктивну соціальну реальність, що обумовлена його відтворюваністю у поколіннях та історичністю.

Третій етап інституціоналізації – закріплення. На цій стадії відбувається узаконення (тобто легітимація, або від англійської legitimation) соціального порядку, його пояснення й обґрунтування. Це спостерігається тоді, коли інституціональний порядок розширюється за межі життя одного покоління. Отже, з'являється необхідність узаконення інституту, оскільки історична реальність відтворюється новим поколінням як традиція. На третьому етапі викристалізовується знання про той чи той інститут і його місце у суспільстві, закріплюється розуміння соціальної реальності.

У часовому вимірі всі три етапи інституціоналізації необов'язково слідують строго послідовно один за одним, а можуть частково збігатися у часі або відбуватися паралельно.

Базуючись на такому підході, вважаємо, що фінансове рахівництво у сучасний період розвитку входить у другий етап інституціоналізації, коли відбувається його опредмечення й одночасно починається входження до третього етапу, а саме – узаконення. Далі у дисертаційній роботі дослужуватимуться прояви цих процесів. Іншими словами, де-факто фінансове рахівництво певною мірою вже існує, але розвиненим інформаційним інститутом суспільства стає лише у фінансовій інфраструктурі по-справжньому інформаційної економіки. Зважаючи на стрімкість процесів становлення інформаційної епохи, вважаємо, що це є питанням найближчої перспективи. Розвиток фінансового рахівництва та його інституціоналізація супроводжується закріпленням його системної діяльності у певних термінах (поняттях), їхнім чітким розмежуванням. І на сьогодні учасники економіки вже використовують низку пов'язаних із функціонуванням інституту фінансового рахівництва термінів, семантика яких із розвитком суспільства та його економіки змінюється, викристалізовуючи необхідні суспільству

поняття.

Досліджуючи інституціоналізацію фінансового рахівництва, важливо наголосити, що семантика терміна «рахівництво» із розвитком суспільства та його економіки розширилася. Зміст дефініції «рахівництво» не тотожний поняттю «бухгалтерський облік». Так, згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (1999), бухгалтерський облік є процесом виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень[17]. Разом із тим англійський термін «accounting», перекладом якого на українську є термін «рахівництво», дослівно означає «рапортування» (англ. reporting, що українською перекладається як доповіді, звіти, повідомлення, експертизи), представлення користувачам у зручній та зрозумілій для них формі актуальної інформації, отриманої в результаті аналізу та узагальнень. Таким чином, наголошується на спрямованості рахівництва саме на аналіз та інтерпретацію інформації, її подачу користувачам у зрозумілих і зручних формах. Цілком схоже трактування поняття «рахівництво» подається у західній науковій літературі, енциклопедичних виданнях, практичних посібниках та довідниках[18]. Зокрема, Белверд Ніідлз (Belverd E. Needles), професор фінансів та економіки Університету штату Іллінойс (США), характеризує рахівництво як процес, коли для підготовки потрібних користувачам даних шукають важливі причинно-наслідкові зв'язки в інформації, цікавляться трендами і результатами досліджень альтернативних проектів, що не властиво поняттю «бухгалтерський облік». Автор наводить приклад, коли у корпораціях інформація рахівництва охоплює процеси дизайну фінансової системи

[17] Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999р. N996-XIV. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14

[18] *Belverd E. Needles, Jr.* Financial Accounting. Houghton Mifflin Company, Boston, USA. Third ed., 1989. 791 p., P. 4. Collins English Dictionary and Thesaurus. – HarperCollinsPublishers, 1998. – 1378 p., P. 9. Encyclopedia Britannica. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://qoo.by/Oxk Investopedia. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://qoo.by/Oxi

бізнесу, бюджетування, аналізу структури витрат, аудиту, податкового планування та підготовку податкової звітності[19].

Рахівництво являє собою інформаційну підсистему економіки. У фінансах (фінансовій інфраструктурі економіки) рахівництво представлено, по-перше, фінансовим рахівництвом, і по-друге, рахівництвом управлінським. Далі у фінансах виділяють податкове рахівництво, яке за змістовним наповненням є підсистемою фінансового та управлінського рахівництва. На рис. 1.1.1 подана структурно-логічна схема взаємозв'язку цих трьох елементів інформаційної підсистеми фінансів, і також схематично зображені господарські відносини (економіка) суспільства й їхня фінансова інфраструктура (включаючи систему податкових відносин) як базис, на якому у суспільстві вибудовуються його інформаційні інститути, і саме економічні, фінансові та податкові відносини являють собою об'єкти діяльності згаданих інститутів.

Розвиток та інституціоналізація фінансового рахівництва проявляються також і у розвитку та інституціоналізації податкового рахівництва. Детальніше про податкове рахівництво та його зв'язок із фінансовим та управлінським рахівництвом йтиметься у параграфі 5.1 даної дисертаційної роботи.

Фінансове рахівництво є системною діяльністю з виявлення, збору, аналітичної обробки, підготовки і подання у зрозумілих і зручних для всіх учасників економіки відкритої інформації про фінанси. При цьому бухгалтерський облік невід'ємний від фінансового рахівництва і є його інфраструктурною складовою, про що детально йтиметься у параграфі 2.1 дисертаційного дослідження. Матеріали бухгалтерського обліку, включаючи обов'язкову фінансову звітність, примітки і пояснення до неї, слугують важливим, однак не єдиним джерелом даних фінансового рахівництві, яке використовує також різноманітну інформацію(офіційну статистику,

[19] *Belverd E. Needles, Jr.* Financial Accounting. Houghton Mifflin Company, Boston, USA. Third ed., 1989. – 791 p., P. 4.

опитування, відомості та показники з нормативних документів, розрахункові аналітичні показники, експертні оцінки та інші джерела). Разом з тим, як зазначалося, обов'язкова фінансова звітність не єдиний, втім важливий складник інформаційної продукції фінансового рахівництва.

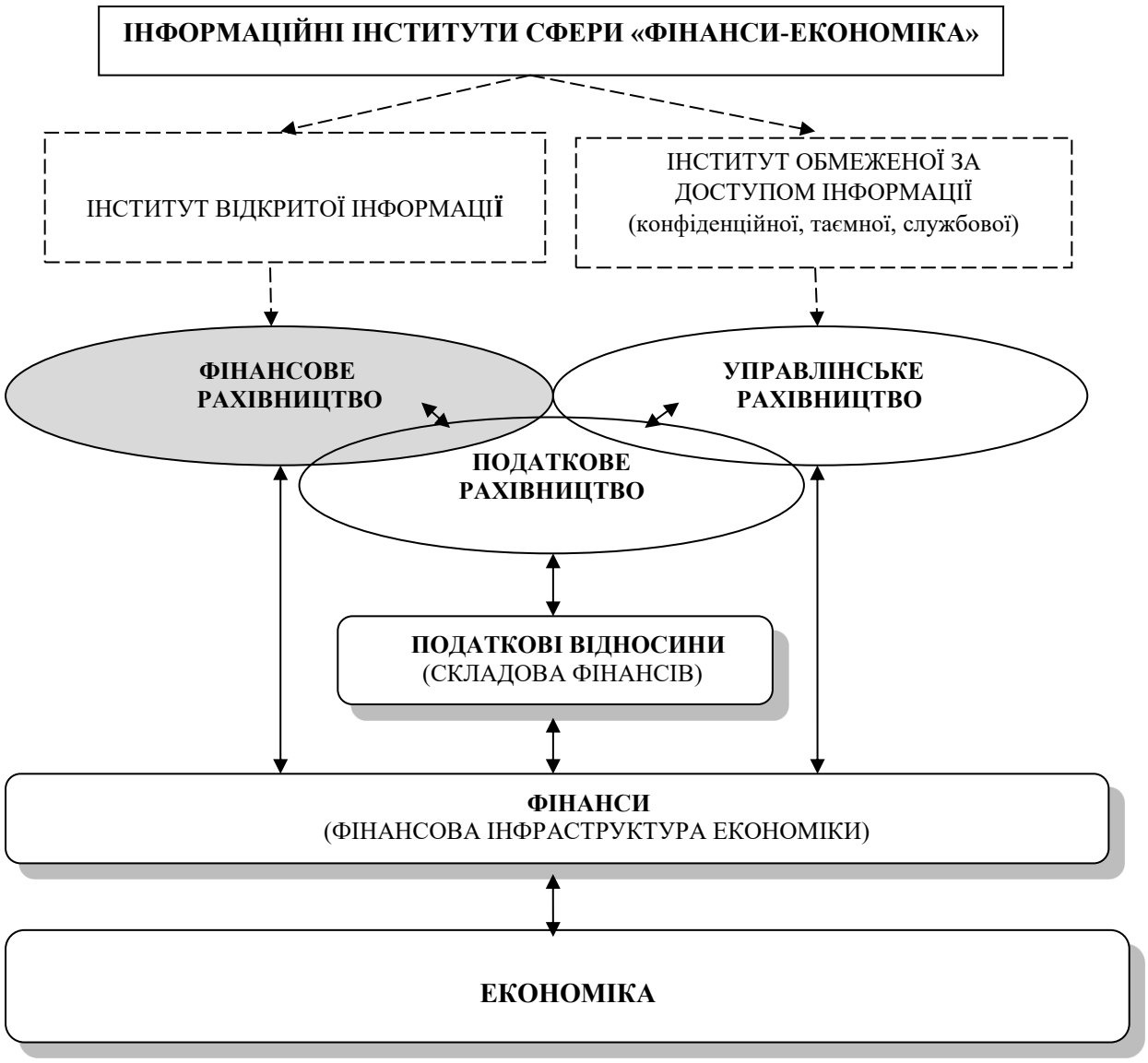

Рис. 1.1.1. Структурно-логічна схема зв'язків інформаційної підсистеми фінансів

Стандартизація обов'язкової фінансової звітності, будучи одним із факторів сучасного економічного розвитку, охопила більшість національних економік. При цьому шляхи реалізації стандартизації обов'язкової фінансової звітності різні. Наприклад, у деяких країнах розробляються національні

стандарти, що корелюють із міжнародними, а багато країн відразу запроваджують стандарти міжнародні. Україна, стартувавши у 1990-х роках цей процес з розробки і запровадження Національних стандартів бухгалтерського обліку, які не мали суперечити стандартам міжнародним, сьогодні рухається шляхом остаточного переходу на міжнародні стандарти. Запроваджуючи це спочатку на великих підприємствах, процес стандартизації фінансової звітності продовжується у сегменті малого і середнього бізнесу, а також на підприємствах, що належать державі і місцевим органам влади. На законодавчому рівні в Україні визначено, що публічні акціонерні товариства, банки, страховики, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначає Кабінет Міністрів України, мають складати обов'язкову фінансову звітність за міжнародними стандартами[20].

Важливість і популярність теми стандартизації обов'язкової фінансової звітності певною мірою стала причиною того, що поняття фінансового рахівництва часто ототожнюється з бухгалтерським обліком й асоціюється насамперед з обов'язковою фінансовою звітністю та її стандартизацією. Однак хоча роль стандартизації фінансової звітності важко переоцінити, фінансове рахівництво слід чітко відділяти від бухгалтерського обліку. Предметом діяльності фінансового рахівництва є інформація фінансів всіх учасників економіки, а не лише тих, хто надають обов'язкову звітність, і його результатом є різноманітні інформаційні продукти і послуги, а не лише обов'язкова звітність.

Вивчення ґенези фінансового рахівництва базується на ретроспективному дослідженні передумов та процесу його розвитку. Їх узагальнення дозволяє констатувати, що формування у суспільстві цього інформаційного інституту відбувається, по-перше, у відповідь на посилення в економіці запиту на інформаційну відкритість фінансів учасників економіки, і

[20] Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999р. N996-XIV. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14

перш за все фінансів корпорацій і домогосподарств, а далі – фінансів державної і місцевої влади; по-друге, одночасно із прогресом в інформаційних технологіях, поширенням мобільного і доступного інформаційного зв'язку.

Розбудова та інституціоналізація фінансового рахівництва слугує яскравим прикладом того, що на кожному етапі розвитку суспільства об'єктивно відбувається становлення саме тих інститутів, які характерні даному етапу, і для інформаційного суспільства ними є інститути інформації, спрямовані на її розкриття. Фінансове рахівництво закріплюється як тип діяльності, пов'язаної з наданням користувачам відкритої інформації фінансів, формалізується у нормативно-правових актах окремих країн і на міжнародному рівні. Представляючи відкриту інформацію у складі фінансової інфраструктури економіки, фінансове рахівництво покликано відігравати ключову роль у сталому розвитку економіки інформаційного суспільства, сприяючи мінімізації ризиків, створенню доданої вартості, прийняттю ефективних управлінських рішень.

Ретроспективний аналіз дозволяє прослідкувати шлях поступового вибудовування фінансового рахівництва як інформаційного інституту фінансів ринкової економіки, виявити передумови цього процесу.

Наприкінці XIX – початку XX ст. стрімке зростання ролі корпорацій у національних економіках і міжнародному русі капіталу дало поштовх початку системного розвитку у суспільстві обміну інформацією фінансів. Свідченням цього є заснування у США 1887 року Американської асоціації громадських рахівників (American Association of Public Accountants, AAPA), на основі якої у 1917 р. було створено Американський інститут рахівників (American Institute of Accountants, AIA), що у 1957 р. перейменовано в Американський інститут сертифікованих громадських рахівників (American Institute of Certified Public Accountants, AICPA). AICPA існує і нині, встановлюючи до професії рахівника освітні вимоги, професійні стандарти, кодекс професійної етики і, що надзвичайно важливо, обов'язкову відданість службі інтересам суспільства.

Паралельно з цим процесом розвиток корпорацій та їхніх фінансів

обумовив появу на початку XX ст. фінансового менеджменту корпорацій як самостійної галузі діяльності, наслідком чого стало подальше посилення інтересу та вимог до інформації фінансів. У 1919 р. світ побачило перше систематизоване викладення корпоративних фінансів у підручнику «Фінансова політика корпорацій», укладеному на основі чинних на той час нормативних документів Артуром Стоуном Девінгом (Arthur Stone Dewing) – одним із засновників Гарвардської бізнес-школи[21]. Майже до кінця 1920-х років фінансовий менеджмент корпорацій зосереджувався лише на питаннях їхнього створення і розширення діяльності, а також на випуску цінних паперів для залучення капіталу. Після кризи 1929–1936 рр. акцент у фінансовому менеджменті змістився на виживання корпорацій, посилення ліквідності їхніх активів та державного регулювання і підвищення вимог до інформації фінансів.

На початку 1940-х років Комітет з питань термінології Американського інституту рахівників трактував поняття рахівництва як «мистецтво запису, класифікації та узагальнення (англ. accounting is the art of recording, classifying, and summarizing) особливими методами та у грошовій формі операцій та подій (які хоча б частково мають фінансовий характер), а також подальша інтерпретація таких узагальнень»[22]. Тобто на той час рахівництво розглядалося лише як належний рівень техніки реєстрації інформації, її класифікації та інтерпретації таких узагальнень. При цьому інформація могла бути як фінансовою, так і такою, що тільки частково стосувалася фінансів.

У період після Другої світової війни у суспільстві суттєво зріс попит на інформацію фінансів, посилилися вимоги до її якості та змінилися підходи до розуміння сутності рахівництва. В основі цього лежали процеси відродження

---

[21] *Dewing, Arthur* (1919, 1937, 1941, 1946, 1953): The Financial Policy of Corporations, Ronald Press, New York. До початку 1950-х ця книга неодноразово перевидавалася, залишаючись основною при вивченні корпоративних фінансів, і саме на її матеріалах було виховано кілька поколінь фінансистів.

[22] Committee on Accounting Terminology. Accounting Terminology Bulletin N 1. – New York: American Institute of Certified Public Accountants, 1953, par. 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oxg

ринкового господарства, подальший розвиток корпоративних фінансів, фінансового ринку та ринку фінансових послуг.

1950-і роки ознаменовані початком стрімкого розвитку та поширенням електронно-обчислювальної техніки, використання якої у провідних корпораціях дозволило значно підвищити обсяги оброблюваної інформації фінансів та перейти до поглибленого аналізу фінансів. У пошуках оптимальних фінансових рішень щодо розподілу капіталу та управління ризиками фінансового ринку почали розроблялися різноманітні концепції оцінки руху капіталу з позицій фактора часу і кількісні моделі[23]. Саме у цей період (1950–1951 рр.), досліджуючи питання оптимального вибору активів, американський економіст Гаррі Марковіц (Harry Max Markowitz) під час підготовки докторської дисертації сформулював основні положення теорії портфеля, що передбачала обробку великих масивів інформації фінансів для розрахунку дохідності та ризиків інвестицій, обчислення кореляційного зв'язку між ними[24]. Протягом 1958 р. були оприлюднені результати досліджень структури капіталу корпорацій, їх дивідендної політики і запозичень, проведені американськими економістами Франко Модільяні (Franco Modigliani) і Мертоном Міллером (Merton H. Miller)[25]. Сформульовані цими авторами положення щодо поведінки раціонального інвестора на фінансовому ринку нині відомі як теорема Модільяні–Міллера (M&M theory). На початку 1960-х років ще один американський економіст Вільям Шарп (William Forsyth Sharpe), виділивши із сформульованого Г. Марковіцем поняття інвестиційного ризику два нові – ризик систематичний і несистематичний, розробив модель оцінки капітальних активів (МОКА, Capital Asset Pricing Model, CAPM)[26]. Згодом всі ці вчені стали лауреатами

---

[23] *Bodie Z., Merton C. R.* Finance. – Prentice Hall, a Pearson Education Company, 2000. 592 p., P. 38-39.

[24] *Markowits Harry M.* Portfolio Selection // Journal of Finance. 1952, Vol. 7, No. 1, p. 71-91.

[25] *Modigliani, F. and M. Miller* "The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment" American Economic Review, June 1958, 261-297.

[26] *William F. Sharpe* "Capital Asset Prices: A Theory of Marker Equilibrium under Conditions of Risk" The Journal of Finance, Vol. 19, No. 3 (Sep., 1964), 425-442.

Нобелівської премії у галузі економіки.

1960–1970-ті роки характеризувалися подальшим розвитком економіки і насамперед таких сегментів її фінансів, як корпоративні фінанси та фінансовий ринок. Це супроводжувалося посиленням інтересу до оптимізації інвестиційних рішень і джерел фінансування корпорацій, необхідністю оброблення великих масивів інформації, а отже, збільшувало попит на якісну інформацію фінансів. Її роль у суспільстві зростала та змінювалися підходи до розуміння рахівництва, яке поступово виокремилося у самостійну діяльність з надання послуг. У результаті цих процесів у 1970 р. AICPA переглянув тлумачення поняття «рахівництво» і до «Базових концепціій та принципів рахівництва»[27] були внесені зміни, за якими рахівництво віднині трактувалося як «діяльність із надання послуг» («accounting is a service activity»). Було визначено, що призначенням такої діяльності є «забезпечувати кількісну інформацію про економічних суб'єктів, перш за все фінансову по суті, котра, як очікується, є корисною у прийнятті економічних рішень, тобто в обґрунтованому виборі з існуючих альтернатив». Отже, у даний період відбулися такі основні зміни у політиці й практиці рахівництва: рахівництво почало розглядатися не як техніка ведення записів (обліку), класифікації та узагальнення операцій, а як діяльність із надання послуг; виокремлено об'єкт такої діяльності – кількісна, насамперед фінансова по суті інформація («quantitative information, primarily financial in nature») про економічних суб'єктів; висувалися вимоги до цієї інформації – вона мала бути корисною («that is intended to be useful») у прийнятті обґрунтованих економічних рішень.

На початку 1970-х років у світі на всіх фінансових ринках зросла актуальність питань інформаційного наповнення, що відбувалося на хвилі стрімкого розвитку міжнародного фондового ринку, обумовленого послабленням державних обмежень на трансграничний рух капіталів. Ставало

[27] Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises. Statement of the Accounting Principles, Board N 4. New York, American Institute of Certified Public Accountants, 1970, par.40.

очевидним, що зростання інвестиційної активності, збільшення ринкової вартості активів емітентів та мінімізація фінансових і економічних ризиків безпосередньо зосереджені на наявності належної інформації. В такій ситуації ті агенти економічних і фінансових відносин, що надають про себе необхідну інформацію, легше залучають грошовий капітал, нових клієнтів і постачальників. У таких умовах США, будучи лідером у розвитку фінансового ринку, продовжували запроваджувати на ньому інновації відповідно до об'єктивних запитів суспільства та його економіки. У 1973 р. в США Комісією з цінних паперів та фондової біржі (The Securities and Exchange Commission, SEC) була створена недержавна, неприбуткова організація – Рада зі стандартів фінансового рахівництва (The Financial Accounting Standards Board, FASB), метою якої було поліпшення існуючих загальноприйнятих принципів рахівництва та розробка його нових стандартів. Це стало початком швидкого розвитку фінансового рахівництва в частині обов'язкової фінансової звітності емітентів.

Наприкінці 1970-х років у розвинених економіках провідні корпорації вже широко використовували комп'ютери, швидко оброблюючи великі обсяги інформації та підвищуючи якість власного фінансового менеджменту. Такі процеси супроводжувалися зміщенням їхніх пріоритетів у визначенні мети діяльності: від звичного «збільшення прибутку» до «процвітання шляхом зростання ринкової вартості активів корпорації та добробуту її власників», що мало втілюватися у підвищенні дивідендів та ринкової ціни пайових цінних паперів корпорації. Прийняття бізнесових рішень все більше стало залежати від позиції інвесторів, яка, у свою чергу, базувалася на інформації про фінанси корпорації. На хвилі таких процесів Американський інститут сертифікованих громадських рахівників 1978-го року переглянув свої тлумачення рахівництва. Було визначено, що віднині рахівництво, не обмежуючись внутрішніми інформаційними потребами бізнесу, а призначаючись і для зовнішніх

користувачів, зосереджуватиметься тільки на інформації з питань фінансів[28]. Таким чином, фінансове рахівництво поступово ставало сполучною ланкою між бізнесом і зовнішніми користувачами інформації та набувало статусу фінансового хабу (англ. hub – центр, вузол) загальної інформаційної системи економіки, оскільки саме інформація фінансів є першочерговою у ринковому господарстві.

У 1978 р. Концептуальними положеннями №1 з питань фінансового рахівництва FASB було зафіксовано, що інформаційні продукти фінансового рахівництва, маючи однакову мету, поділяються на дві групи: обов'язкові фінансові звіти (англ. financial statements) і фінансові аналітичні матеріали (англ. financial reporting). Останні є інформаційними продуктами, в яких містяться відомості, що прямо чи опосередковано стосуються ресурсів корпорації, її зобов'язань, надходжень та ін. При цьому наголошувалося, що існує інформація, яка може бути представлена тільки у відмінній від обов'язкових фінансових звітів формі[29]. Прикладом такого є загальні річні звіти корпорацій, проспекти емісії та щорічні звіти для Комісії з цінних паперів і фондового ринку, в яких емітенти подають про себе широкий спектр відомостей. Зокрема, у проспекті емісії міститься характеристика емітента, перелік дозволів на здійснення ним діяльності, інформація про його участь в інших об'єднаннях (холдингах, концернах, асоціаціях тощо), про юридичних осіб, в яких емітент володіє понад 10 % статутного капіталу (або активів), дані про його дочірні підприємства, філії та представництва, детальний опис поточної діяльності та її перспектив, інформація про його продукцію, ринки, особливості галузі, можливі ризики, докладні відомості про емітовані цінні папери, а також інформація про його посадових осіб та заробітки членів виконавчого органу.

Відмінними від обов'язкових фінансових звітів інформаційними

[28] Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises. Statement of Financial Accounting Concepts No.1. Stamford, Conn.: Financial Accounting Standard Board, 1978, par.9.
[29] Conceptional Framawork for Financial Repporting, 1978. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://qoo.by/Oy7

продуктами є також такі аналітичні матеріали, як повідомлення корпорацій для преси, оцінки, прогнози та описи планів її менеджменту, доповіді та інші інформаційні матеріали з питань екологічних та соціальних аспектів діяльності корпорації, що прямо або опосередковано стосуються фінансів. У Концептуальних положеннях також зазначалося, що якщо обов'язкові фінансові звіти мають проходити зовнішній (незалежний) аудит, то для решти інформаційного матеріалу такий аудит необов'язковий.

Протягом 1980-х років посилення глобалізаційних процесів супроводжувалося формуванням нової конфігурації світової економіки, обумовленої висуванням на перший план фінансових питань і відповідних механізмів їх ринкового регулювання. Це також сприяло зростанню ролі фінансового рахівництва як інституту відкритої інформації фінансів у національних економіках та на міжнародному ринку[30]. Разом з тим, продовжуючись у великих корпораціях, процес комп'ютеризації охопив також малий і середній бізнес. Це сприяло поглибленню фінансового аналізу, удосконаленню розробки фінансових рішень на основі великих масивів інформації, розбудові фінансового рахівництва у напрямі подолання інформаційного розриву між менеджерами бізнесу та потенційними інвесторами.

Потужним рушієм фінансового рахівництва стала також система корпоративного керування (англ. corporate governance) як така, що забезпечує з боку власників ефективний моніторинг і контроль за бізнесом, його менеджментом, що зародилася у США наприкінці 1980-х років. Розкриття інформації, будучи серед основних у належному корпоративному керуванні (в Україні відоме як «корпоративне управління»), стало важливим організаційним чинником розвитку інституту фінансового рахівництва та його інформаційних продуктів і послуг.

---

[30] *Adda J.* La mondialisation de'economie (t. I Genese, t. Problèmes). Paris, 1996. P. 15. А.*Мовсесян* Информационные аспекты глобализации // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 2. – С. 121-129.

Стимулюючим фактором для інституту фінансового рахівництва наприкінці 1980-х років став також розвиток системи вартісно-орієнтованого управління (value-based management, VBM), для якої необхідні були великі масиви інформації про стан фінансів. Мета цієї системи полягала у підвищенні вартості корпорації, яка вперше системно була сформульована у роботах американських економістів Бенетта Стюарта (Bennett Stewart) «У пошуках вартості: Посібник з управління» (1991)[31] та Альфреда Раппапорта (Alfred Rappaport) «Створення вартості для акціонерів: Нові стандарти організації бізнесу» (1998)[32].

Процес комп'ютеризації у великих корпораціях поступово розповсюджувався на малий і середній бізнес, що також сприяло розвитку фінансового рахівництва та його інституціоналізації. Бізнес потребував поглиблення фінансового аналізу, розробки рішень на основі широких масивів інформації, зменшення інформаційного розриву між менеджерами бізнесу та потенційними інвесторами. Почали розвиватися моделі управління бізнесом на системі інформаційно-аналітичної підтримки процесів прийняття управлінських рішень, відомої нині як контролінг.

У 1990-і роки зі стрімким поширенням Інтернету та формуванням Всесвітньої інформаційної мережі інформаційний обмін вийшов на принципово новий рівень – став глобальним, мобільним та охопив величезні обсяги інформації. Користувачі інформації фінансів дістали можливість оперативно отримувати необхідні їм дані з різних джерел, що посилило конкуренцію на ринку послуг фінансового рахівництва. У 1995 р. вважається роком появи глобального інформаційного банку, а отже, важливою віхою у розвитку інституту фінансового рахівництва. Тоді групою економічно розвинених країн була започаткована загальносвітова інформаційна мережа масового обслуговування економічних агентів на основі інтеграції глобальних

---

[31] *Stewart G. Bennet.* The Quest for Value: the EVA Management Guide. – New York: Harper Business, 1991. – 738 p.

[32] *Rappaport A.* Creating shareholder value: The new standard for business performance, New York / A. Rappaport. — N. Y. : The FreePress, 1998. — 205 p.

і регіональних інформаційно-телекомунікаційних систем, а також систем цифрового телебачення і радіомовлення, супутникових систем та іншим видів зв'язку. Така глобальна інформаційна інфраструктура постійно міняється, розширюючись, оновлюючись та стаючи доступнішою. Вважаємо, що фінансове рахівництво стрімко розвиватиметься насамперед у площині новітніх інформаційних технологій, генеруючи нові інформаційні продукти і послуги та удосконалюючи організацію й технології своєї діяльності.

Динаміку розвитку інституту відкритої інформації, зокрема інформації фінансів, певною мірою можна оцінити за допомогою Індексу мережевої готовності (Networked Readiness Index, NRI). Починаючи з 2001 р. його щороку розраховує й оприлюднює у Звіті про глобальний стан інформаційних технологій (Global Informational Technology Report. ICTs for Inclusive Growth) Всесвітній економічний форумом (World Economic Forum, WEF), зустрічі під егідою якого періодично проводяться у м. Давос (Швейцарія). NRI слугує бенчмарком у визначенні сильних і слабких сторін розвитку в країні інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ, Information and Communication Technologies, ICT). За цим показником, у 2016 р. серед 139 країн у першу десятку країн з найбільшою мережевою готовністю ввійшли Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Норвегія, США, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія, Люксембург і Японія. Україна піднялася на 64 місце[33], що вище на сім позицій порівняно з 2015 р. і на 17 – порівняно з 2014 р.

Розвиток фінансового рахівництва значною мірою визначається інформаційними технологіями, які є складовою його технологій, і до 2020 р. очікується їхній подальший стрибок. За оцінками експертів, широка оснащеність персональних комп'ютерів досягне обчислювальної потужності людського мозку, а безпровідний доступ до Інтернету покриє 85 % поверхні

[33] The Global Information Technology Report 2016. – World Economic Forum and INSEAD. – Geneva. 307p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf

земної кулі[34].

Розвиток та інституціоналізація фінансового рахівництва є важливою основою становлення інформаційної економіки та інформаційного суспільства в цілому, принципи якого зафіксовані декларацією Женевського саміту ООН 2003 р.[35] Документ констатував необхідність (а) розвитку його інформаційних інститутів, (б) визнання принципу пріоритетного характеру інформаційної складової суспільних відносин і (в) обов'язковість розбудови інформаційної інфраструктури як основи забезпечення сталості економіки.

Розвиток фінансового рахівництва значною мірою залежить від розуміння суспільством предмету його діяльності, тобто кола інформації, що має охоплювати цей інститут. Як вже зазначалося, інформація фінансів є інформацією, яка не лише представляє сам рух грошового капіталу (вартості), але й характеризує пов'язані з цим процеси, тобто те, що впливає на рух цього капіталу чи є його результатом. Такий підхід співзвучний концепції стійкого – від англ. sustainable, більш відомого в Україні як сталого – розвитку, яка у XXI ст. визначає підходи до управління економікою макро- та мікроекономічних рівнів. На сьогодні в науці, практиці та деклараціях провідних міжнародних інституцій червоною лінією проходить теза сталості розвитку як інтегрованого процесу, у якому нерозривні і взаємозалежні економіка та її фінанси, екологія і соціальні питання. Лише за умов належно розуміння цього і відповідного управління можливо забезпечити сталий розвиток як в окремих корпораціях і домогосподарствах, так і країнах, регіонах і світі в цілому. У цьому контексті ідея інтегрованої обов'язкової звітність, яка є новою моделлю звітності і відображає концепцію сталого розвитку та вже закріплена у документах провідних міжнародних інституцій і країн, є новим поштовхом розвитку

---

[34] *Биргер П.* Бизнес будущего. – SLON. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://slon.ru/insights/1213655/ Kurzweil Ray. How to Create a Mind: The Secret of Human Thought Revealed. New-York, 2012.

[35] Декларація принципів. Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті. 12.12.2003 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c57

інституту фінансового рахівництва.

Наука і практика свідчать, що існуюча на сьогодні обов'язкова фінансова звітність недосконала і не відповідає повною мірою меті та завданням управління економікою сучасних корпорацій, місцевими і державними фінансами. Свого часу фінансова звітність розроблялася для потреб індустріальної економіки, а в інформаційну глобально інтегровану епоху втрачає свою ефективність, оскільки не дозволяє виявити і оцінити нефінансові, але безпосередньо пов'язані з фінансами проблеми. Актуальним стало розширення спектра інформації обов'язкової звітності: інтеграцію в ній фінансових та нефінансових показників, зокрема соціальних та екологічних. Інтегрування в систему обліку таких даних необхідно, наприклад, для розрахунку нової вартості.

Перші інтегровані звіти з'явилися на початку 2000-х років, їх готували передові ТНК, і вже у 2007 р. на міжнародному конкурсі звітності, організованому глобальним он-лайн довідником з корпоративної відповідальності Corporate Register[36], відбулася номінація «Кращий інтегрований звіт». У 2010 р., базуючись на ініціативі принца Уельського «Рахівництво для стійкості» (Accounting for Sustainability), відомої як A4S (Prince's Accounting for Sustainability Project), а також на документах, підготовлених міжнародною незалежною організацією Глобальна ініціатива зі звітності (Global Reporting Initiative, GRI), було засновано Міжнародний Комітет з інтегрованої звітності (International Integrated Reporting Committee, IIRC)[37]. У 2010 р. пройшов XVIII Всесвітній конгрес предстаників діяльності інформацйної підситеми фінансів, ключовою тезою якого стало «Рахівники: підтримка створення вартості» (Accountants: Sustaining Value Creation). На конгресі розглядалися такі питання, як комплексна звітність і сталий розвиток; тенденції ролі й обов'язків професійних бухгалтерів; XBRL (eXtensible

[36] Corporate Register. Офіційний сайт: http://www.corporateregister.com/

[37] A4S and GRI Announce Formation of the IIRC. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.ifac.org/news-events/a4s-and-gri-announces-formation-iirc-0

Business Reporting Language – розширююча мова ділового спілкування)[38] і повідомлення ділової інформації; управління і міжнародні стандарти; роль і проблеми цього кола питань для малого і середнього бізнесу; конвергенція IFRS та IAS; ісламські фінанси. У заключному документі Конгресу зафіксовано, що «інтегрована звітність, яка охоплює економічні, соціальні та екологічні результаті діяльності, має стати нормою, і професія бухгалтерів покликана відігравати ключову роль як у забезпеченні впевненості в нефінансових результатах, так і їх внеску в стратегію ефективного управління»[39]. Обов'язкова звітність, охоплюючи розширений спектр інформації, має формалізуватися в інтегрованій звітності і включатиме не лише показники, що характеризують фінансовий стан і фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання, але й натуральні показники ефективності використання ним матеріальних і трудових ресурсів, інформувати користувачів звітності про рівень соціальної відповідальності його власників

У 2012 р. IIRC опублікував документ «На шляху до інтегрованої звітності – комунікаційна вартість у XXI столітті» (Towards Integrated Reporting – Communicating Value in the 21st Century)[40]. Того ж року на глобальному рівні ідея інтегрованої звітності (звітності корпоративної стійкості) була підтримана Конференцією ООН, у заключному документі якої «Майбутнє, яке ми бажаємо» (Future We Want) концепція інтегрованої звітності зафіксована у параграфі 47[41]. Тут йдеться про визнання важливості

---

[38] XBRL (eXtensible Business Reporting Language) відкритий стандарт обміну діловою звітністю, який широко використовується у діловому світі. Одна з головних його задач – регламентація обміну інформацією фінансів, у даному випадку – обов'язковими фінансовими звітами. Специфікація мови XBRL розробляється і публікується незалежною міжнародною організацією – XBRL International, Inc. (https://www.xbrl.org/).

[39] IFAC. World Congress of Accountants: Accountants in the Next Decade. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.ifac.org/news-events/2010-11/world-congress-accountants-accountants-next-decade

[40] Towards Integrated Reporting. Communicating Value in the 21st Century. – International Integrated Reporting Council, 2012. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/06/Discussion-Paper-Summary1.pdf

[41] Future We Want - Outcome document. UN Conference on Sustainable Development, Rio+20. (2012). [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/futurewewant

звітності з корпоративної стійкості і необхідність заохочення корпорацій, особливо таких, що претендують на публічний лістинг, і великих корпорацій, включати підтримуючу інтегруючу інформацію (integrating sustainability information) у свій звітний цикл. Конференція підтвердила підтримку з боку ООН галузей, зацікавлених урядів і відповідних зацікавлених осіб у розробці та поширенні моделей кращих практик реалізації інтегрованої звітності.

2013 року IIRC опублікував Міжнародні основи інтегрованої звітності (The International Integrated Reporting Framework)[42], і того ж року в Європейському Союзі була прийнята Директива з питань щорічної фінансової звітності, окремий розділ якої присвячений Звіту про управління. Згідно з Декларацією цей Звіт є аналізом, який має включати «в обсязі, необхідному для розуміння розвитку, діяльності або стану компанії, як фінансові, так і там, де потрібно, нефінансові показники, які стосуються основної діяльності, у тому числі інформацію з питань навколишнього середовища і персоналу. У разі потреби Звіт має надавати посилання і роз'яснення сум, наведених у річній фінансовій звітності»[43].

На сучасному етапі фінансове рахівництво продовжує розвиватися у всіх країнах, відображаючи об'єктивні тенденції становлення інформаційного суспільства, його економіки та фінансів. Будучи складовою фінансової інфраструктури економіки, фінансове рахівництво відіграє важливу роль у всіх сегментах фінансів – корпоративних, державних, місцевих і міжнародних фінансах, фінансовому ринку і фінансах домогосподарств. На рис. 1.1.2 представлено структурно-логічну схему місця фінансового рахівництва у загальній архітектурі економіки та фінансів.

Трендом розвитку інституту відкритої фінансової інформації XXI ст. є

---

[42] The International IR Framework. – IIRC. 2013. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf

[43] Директива 2013/34/ЕС Европейского Парламента и Совета ЕС от 26.06.2013 г. о ежегодной финансовой отчетности, консолидированной финансовой отчетности и связанных с ними отчетах определенных типов компаний. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/23345235325.pdf

поширення його на макрофінансовий рівень, на державні та місцеві фінанси. Це об'єктивний процес, оскільки інформація про державні та місцеві фінанси, які охоплюють щонайменше третину створюваного у світі ВВП, необхідна всім учасникам економіки. Наука констатує, що на після кількох десятиліть політики дефіцитного фінансування і проведення низки реформ у державному секторі уряди провідних країн світу намагаються запровадити ідеологію управління державними фінансами, близьку до підприємницької шкали цінностей, яка вважається еталоном раціональності рішень. Так, в управлінні бюджетними ресурсами пропонується перехід до управління бюджетними результатами, що передбачає більшу транспарентність бюджету[44].

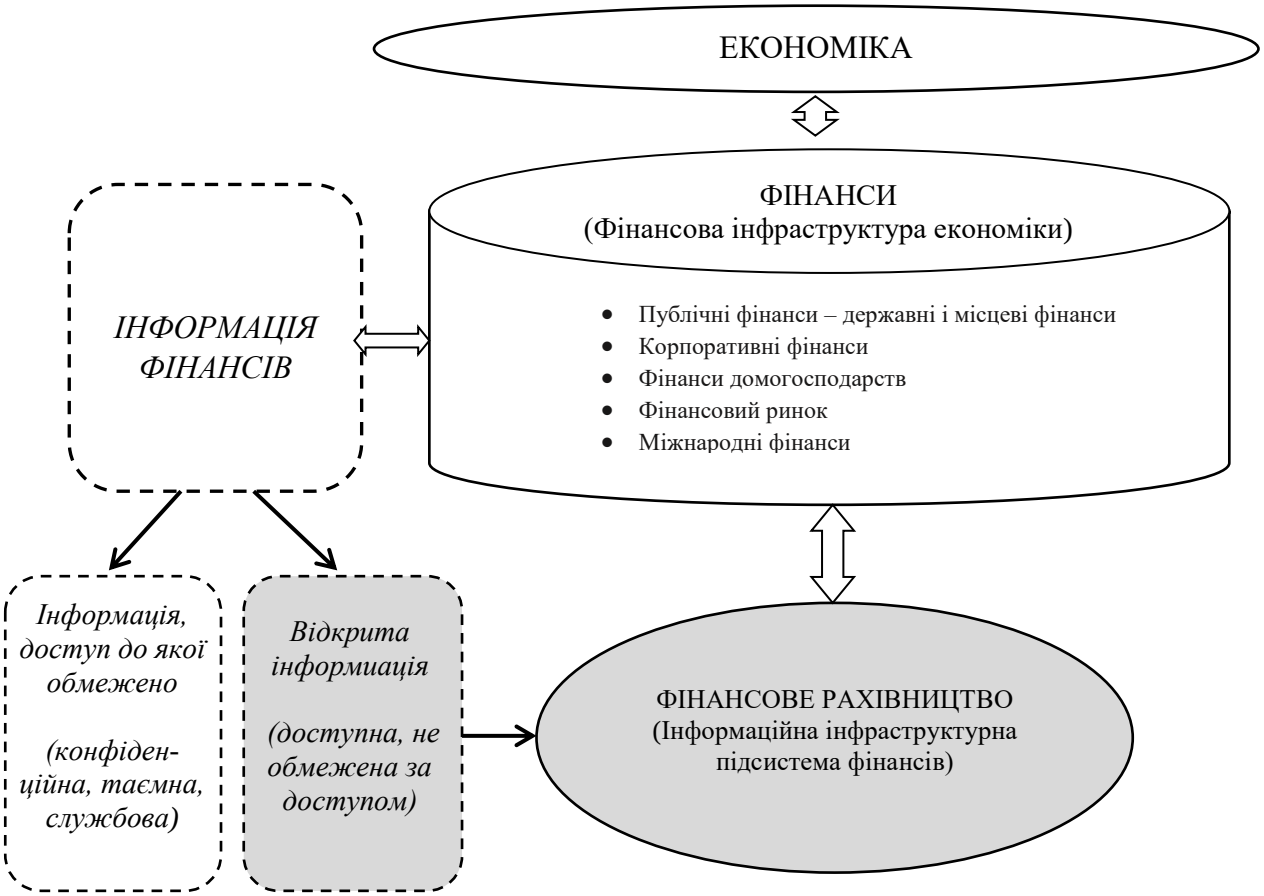

Рис. 1.1.1. Фінансове рахівництво в архітектурі фінансів та економіки

[44] *Бабич Т.С.* Макрофінансове бюджетування /Т. С. Бабич, Т. В. Жибер; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Федосова. – К.:КНЕУ, 2011. – 311 с., С. 6, 8

Розвиток та інституціоналізація фінансового рахівництва йде пліч-о-пліч з прогресом інформаційних технологій. На нашу думку, наступний після винаходу і розповсюдження Інтернету етап такого розвитку буде пов'язаний з відкриттям і подальшим розвитком технології Blockchain (транслітерація українською – блокчейн)[45]. Використання технології Blockchain в обміні інформацією фінансів уможливлює безпеку транзакцій з активами; дає можливість функціонувати системі інформаційного обміну без посередників. Це підвищує швидкість транзакцій, зменшує витрати, запобігає корупції та іншим зловживанням. Захист збереження даних уцій системі здійснюється за допомогою потужних криптографічних алгоритмів.

Фінанси, представляючи інфраструктурну розподільчу і сполучну підсистему економіки, відіграють унікальну роль у забезпеченні її динамічної рівноваги – сталого розвитку. Таким чином, питання забезпечення належного обміну інформацією фінансів мають бути віднесені суспільством до числа пріоритетних. Розвинений інститут необмеженої за доступом інформації фінансів – це ознака досконалості інформаційної економіки та інформаційного суспільства загалом.

1.2. Сутність та суспільне призначення фінансового рахівництва в сучасному інформаційному суспільстві

В інформаційному суспільстві інформація фінансів стає важливим

[45] Blockchain почала розроблятися у 2011 році (зазначає керівник компанії Bitfury, США – займається розвитком цієї системи: Blockchain & Bitcoin Conference, 2017. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=WJOQZh4vwzc). Технологія Blockchain є розподіленою базою даних, яка підтримує постійно зростаючий список упорядкованих записів, що звуться блоками. Кожен блок має мітку часу і посилання на попередній блок. Завдяки тому, що після запису дані в блоці не можна змінити заднім числом, така система стійка до модифікації даних, їх підробки, крадіжки та інших зловживань.

інформаційним капіталом, ефективним інструментом управління. Значною мірою це є результатом того, що фінанси відіграють в економіці забезпечувальну інфраструктурну роль й обсяги фінансових активів нині суттєво перевищують створюваний в економіці продукт. Наприклад, за даними McKinsey, обсяг фінансових активів у 2014 р. досяг близько 300 трлн дол. США, майже вчетверо перевищивши глобальний ВВП[46]. Завдяки розвитку фінансів та інформаційних технологій в інформаційній економіці все виразнішою стає інформаційна функція фінансів (про неї детально у п. 2.2), формою прояву якої є, зокрема, фінансове рахівництво.

Будучи інформаційною інфраструктурною підсистемою фінансів, фінансове рахівництво має певні особливості (характерні ознаки, риси) і суспільне призначення, в яких розкривається його сутність і визначається місце та роль в архітектурі економічних відносин суспільства.

Об’єктивне призначення і сутність фінансового рахівництва обумовлені його вихідними характерними ознаками. Вважаємо, що ключовою вихідною характерною ознакою фінансового рахівництва є те, що результатом його діяльності є лише відкрита, тобто необмежена за доступом інформація фінансів. Тобто це та інформація, доступ до якої не обмежується законами і підзаконними актами, оскільки вона не класифікується як конфіденційна, таємна або службова.

Інформаційна продукція і послуги фінансового рахівництва призначаються для широкого кола користувачів – будь-яких економічних агентів (учасників економіки), включаючи домогосподарства, корпорації, місцеві та державні органи влади і міжнародні організації. З цього приводу британські економісти Беррі (Barry Elliott) та Джемі Еліот (Jamie Elliott) у

---

[46] Сан-Франциско. MarketWatch. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.marketwatch.com/story/global-stock-market-cap-has-doubled-since-qes-start-2015-02-12

роботі «Фінансове рахівництво та звітність» (1993)[47] зазначають, що фінансове рахівництво націлене насамперед на зовнішніх користувачів, надаючи їм належні дані для самостійної оцінки фінансових показників корпорації. Разом із тим відомостями фінансового рахівництва часто користуються менеджери та власники самої корпорації. Фінансове рахівництво – ефективний інститут забезпечення транспарентності, розкриття інформації.

Якщо фінансове рахівництво має справу з відкритою інформацією фінансів, то інформацією фінансів з обмеженим доступом оперує інша складова інформаційної підсистеми фінансів – рахівництво управлінське, або управлінський (менеджерський) екаунтинг, що є транслітерацією англійського managerial accounting. Зміст та регулярність надання даних, що отримані в результаті управлінського рахівництва, визначає її власник (власники) та певною мірою законодавство, а критерієм віднесення даних до закритих є їхня конфіденційність, таємність та службове призначення. При цьому відносини, що пов'язані з правовим режимом конфіденційності, регулює закон.

За всіх часів існування суспільства віднесення інформації до категорії відкритої та такої, що має обмежений доступ, підлягало регулюванню. Наприкінці XX ст. з розвитком системи корпоративного управління віднесення користувачів до тих, хто має право на отримання в корпораціях даних управлінського рахівництва, стало жорсткішим. Нині перелік таких осіб встановлюється внутрішніми нормативними документами корпорації, прикладом чого є затверджувані наглядовою радою чи правлінням корпорації Положення «Про доступ до інформації» або Положення «Про інсайдерську інформацію». Доступ до інформації управлінського рахівництва мають далеко не всі менеджери корпорації: зазвичай це лише керівники (члени наглядової

[47] *Elliot B., Jamie Elliott.* Financial Accounting and Reporting. Fourteen edition. – Financial Times Prentice Hall, 2011, 897 p. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.koledza.lv/best/download/biblioteka/Financial_Accounting.pdf

ради) і топ-менеджери. При банківському кредитуванні та прямому інвестуванні певна інформація управлінського рахівництва може надаватися також кредиторам та інвесторам. Управлінське рахівництво надає інформацію, що носить обмежений характер розповсюдження, оскільки відповідає на запитання, наприклад, такого типу: якою є собівартість продукції; які її компоненти; чи можливо і у який спосіб її зменшити; на яку суму і які саме угоди укладено з постачальниками; які плани освоєння нових ринків або виходу з ринку; яка заробітна плата окремих працівників.

На відміну від управлінського рахівництва, призначення фінансового рахівництва полягає у забезпеченні необмеженого кола користувачів якісною і дохідливою інформацією фінансів. Реалізується воно у завданнях, що ставляться перед ним учасниками економіки. Завдяки інформації фінансового рахівництва примножуються їхні знання, і вони мають змогу розробляти і реалізувати оперативні та стратегічні плани і політики, приймати управлінські рішення на макро- і мікроекономічному рівнях. Вважаємо, що об’єктивне призначення фінансового рахівництва полягає у такому:

- розкриття інформації;
- мінімізація невизначеності;
- пізнання фінансів інформаційної економіки.

Сутність призначення фінансового рахівництва – розкривати інформацію – полягає в тому, щоб інформаційна продукція та послуги фінансового рахівництва, надаючи користувачам необмежену за доступом інформацію, належним чином інформували їх з усіх необхідних для них фінансових питаннях. Інформація фінансів, надаючи дані про рух грошового капіталу (вартісних відносин), є визначальною в інформаційному обміні економіки, і неналежне її розкриття породжує інформаційну асиметрію і невизначеність в економічних відносинах, ризики і дестабілізацію, може стати причиною глибоких фінансових і загальноекономічних проблем.

Наприклад, в основі процвітання олігархічних груп, корупції, злочинних угрупувань, економічної та воєнної агресій завжди лежить

відсутність відкритості інформації про грошові потоки, що живлять такі явища. Людство стає свідком такого феномена: у сучасному інформаційному суспільстві, якому властива розвинена, мобільна та глобальна інформаційна мережа, і величезні обсяги інформації можуть з легкістю поширюватися по всьому світу, відчувається відсутність належної відкритості інформації, у тому числі фінансової. Це створює умови для маніпулювання, викривлення, введення суспільства в оману, в результаті з'являється зброя інформаційна, власники якої, користуючись перевагами інформаційного суспільства, використовують її в інтересам олігархічних злочинних кіл. Гострота фінансових, загальноекономічних, політичних та воєнних викликів, що постають перед людством, лежить у площині прояву саме цього феномена. При цьому, якщо раніше аспект розкриття інформації фінансів, транспарентності фінансових відносин розглядався переважно у контексті корпоративних фінансів, то на сучасному етапі він став актуальним і для фінансів державних та місцевих органів влади.

З розвитком систем електронного інформаційного обміну фінансове рахівництво як інститут розкриття інформації набуває нової якості, сприяючи подоланню інформаційної асиметрії у фінансових відносинах учасників економіки. Це підтверджується дослідженнями професорів університету Myongji (м. Сеул, Південна Корея) – Чангку Чой та Донг-Єн Рее. Досліджуючи відкриті джерела міжнародної торгівлі та руху капіталів майже 110 країн світу за період 1990–2008 рр., автори дійшли висновку про унікальність ролі Інтернету як потужного та ефективного каналу розкриття інформації фінансів[48]. Вчені констатували, що саме завдяки Всесвітній мережі запущено механізм пом'якшення інформаційної асиметрії, внаслідок чого збільшилися інвестиційні потоки на міжнародному фондовому ринку, прямі інвестиції та спостерігалися позитивні зрушення таких макроекономічних показників, як

[48] *Choi, Ch., Rhee, D.-E., Oh, Y.* (2010). Information and Capital Flows Revisited: the Internet as a Determinant of Transactions in Financial Assets. Seoul: Korea Institute for International Economic Policy.

інфляція, темпи економічного зростання, міжнародна торгівля товарами і послугами. Оцінюючи перспективи міжнародного руху грошового капіталу, було зроблено висновок, що саме труднощі інформаційного обміну є ключовим стримуючим чинником цього процесу, і розвиток розкриття інформації лише на основі новітніх інформаційних технологій дозволяє досягти швидкого зростання міжнародних інвестиційних потоків. Вчені констатували, що відбуватиметься посилення зв'язку між інформаційними технологіями та фінансами, що вимагатиме значно ретельнішого відстеження та аналізу фінансових технологій, пов'язаних з Інтернетом.

Роль фінансового рахівництва у розкритті інформації важлива також у контексті боротьби з тінізацією економіки, яка на початку XXI ст. стала серйозним викликом для суспільства і його безпеки. Масштаби цього явища вражаючі, і, за оцінками OECD, лише на початку 2000-х років за умов існування у світовій економіці близько 1,2 млрд офіційних робочих місць, понад 1,8 млрд населення було залучено до нелегального сектору[49] (за нашими розрахунками, на сьогодні ця цифра перевищила 2 млрд.). За прогнозами World Economic Forum, поширення тіньової економіки поряд із макроекономічною і макрофінансовою розбалансованістю та обмеженістю ресурсів будуть ключовими глобальними ризиками у наступні роки[50].

Економіка України, як зазначають експерти Національного інституту стратегічних досліджень, швидко інтегрувалася у систему тіньових фінансових потоків, використовуючи стандартні інструменти маніпулювання цінами експорту-імпорту, а також фінансові інструменти. Протягом 2000–2008 рр. кумулятивний відтік тіньового капіталу з України становив 82 млрд дол. США, і криза значно погіршила цю ситуацію. По суті, це незадіяні інвестиційні ресурси для національної економіки, і вони майже вдвічі більше

[49] *Jütting J., Perlevliet J., Xeniogiani T.* Informal employment re-loaded / OECD Development Centre. – Paris: OECD, 2008.

[50] Global Risks 2011. Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network. – Geneva Switzerland. World Economic Forum. January 2011.- 56 p.

за обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну[51]. За висновками експертів, в Україні активно діють чинники, результатом яких є формування стійкого імунітету підприємств до нагромадження капіталу в ліквідній формі у банківській системі України, офшоризація та тінізація її фінансових відносин[52].

За оцінками експертів, особливостями тіньового сектору економіки в Україні є такі: а) зацікавленість великої кількості громадян; б) масштабність; в) значні темпи зростання; г) зв'язок з організованою злочинністю та корупцією. Найпоширенішими видами тіньової діяльності в Україні можна назвати оптимізація податків (у тому числі за участю представників спрощеної системи оподаткування, зон з офшорним та низькоподатковим статусом) у межах законодавчих норм; ухилення від оподаткування шляхом здійснення операцій, що не реєструються; операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності; інвестиційні операції; операції з цінними паперами; операції фіктивного страхування та перестрахування; торгівля незаконно імпортованими товарами в; неформальна зайнятість; виготовлення та розповсюдження заборонених чи обмежених в обороті товарів (зокрема наркотичних речовин); азартні ігри. Значний (понад 30 %) розмір тіньового сектору є фактором того, що суттєво знижує ефективність економічних реформ[53]. За оцінками зарубіжних економістів, тіньова економіка в Україні досягає 52,8 % офіційного ВВП[54]. У цьому зв'язку розвиток та інституціоналізація фінансового рахівництва є наступом на тіньову економіку, оскільки передбачає системне розкриття суспільству якнайбільше інформації про фінанси її учасників.

---

[51] Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. – К.: НІСД, 2011. - 31 с.

[52] Зимовець В.В. Інвестиційний потенціал України: макрофінансові та інституційні перешкоди // Завдання і перспективи інвестиційно-інтеграційного розвитку України. Серія «Бібліотека Центру Разумкова». – Киї : Заповіт, 2017 – С. 66-86.

[53] Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : у 2 т. /Т.І.Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов та ін. ; за ред. О. В. Шлапака, Т. І. Єфименко ; ДННУ «Акад. фін. Управління». – К., 2014. – Т. 1. – 2014. – 760 с., С.289-300.

[54] *Schneider F., Buehn A., Montenegro C.E.* New Estimates for the Shadow Economies all over the World. - International Economic Journal, 2010, volume 24, Issue 4, 443-461 pp.

Принциповим аспектом належної реалізації об'єктивного призначення фінансового рахівництва є питання якості інформації: воно незмінно постає у ході збору, обробки, аналізу, підготовки і подання користувачам інформації, і важливе для всіх учасників економіки. Разом із тим наука і практика поки ще не сформулювали достатнє визначення поняття якості інформації фінансів, як і інформації в цілому. Майже шістдесят років тому американський економіст, Лауреат Нобелівської премії з економіки (1982) Джордж Стіглер (George Joseph Stigler) наголошував у роботі «Економічна теорія інформації» (1961)[55] на проблематичності визначення якості інформації через відсутність в економічній теорії належного трактування цього поняття.

На початку XXI ст. були сформульовані підходи до оцінки критеріїв корисності інформації, що міститься в обов'язковій фінансовій звітності. Тим самим якість її інформації почала розглядатися у площині корисності. Ці критерії зафіксовані Радою з розробки Міжнародних стандартів фінансової звітності у нормативному документі «Концептуальні основи до фінансової звітності» (Conceptional Framawork for Financial Reporting)[56]. Вважаємо, що ці критерії релевантні для всієї інформації, якою оперує фінансове рахівництво.

Концептуальними основами, по-перше, виокремлено дві групи характеристик корисності інформації фінансів – основоположні та посилюючі. По-друге, між ними констатується існування певної ієрархічності. Вважаємо, що структурно-логічну схему загальної архітектури цих характеристик можна представити у такий спосіб, як це показано на рис. 1.2.1.

Основоположними характеристиками інформації фінансів є її доречність та правдиве подання. Корисною визнається тільки така інформація, в якій обидві характеристики присутні одночасно. Наприклад, результатом тільки правдивого подання не обов'язково буде корисна інформація. Інформація фінансів виявиться некорисною, і користувач не

[55] *Stigler G.J.* The Economics of Information. «Journal pf Political Economy», 1961, Vol. 69, №3, June.

[56] Conceptional Framawork for Financial Repporting. – [Електронний ресурс], –Режим доступу: http://www.iasplus.com/en/standards/other/framework

зможе прийняти ефективні рішення у разі правдивого подання недоречного явища чи неправдивого подання доречного явища.

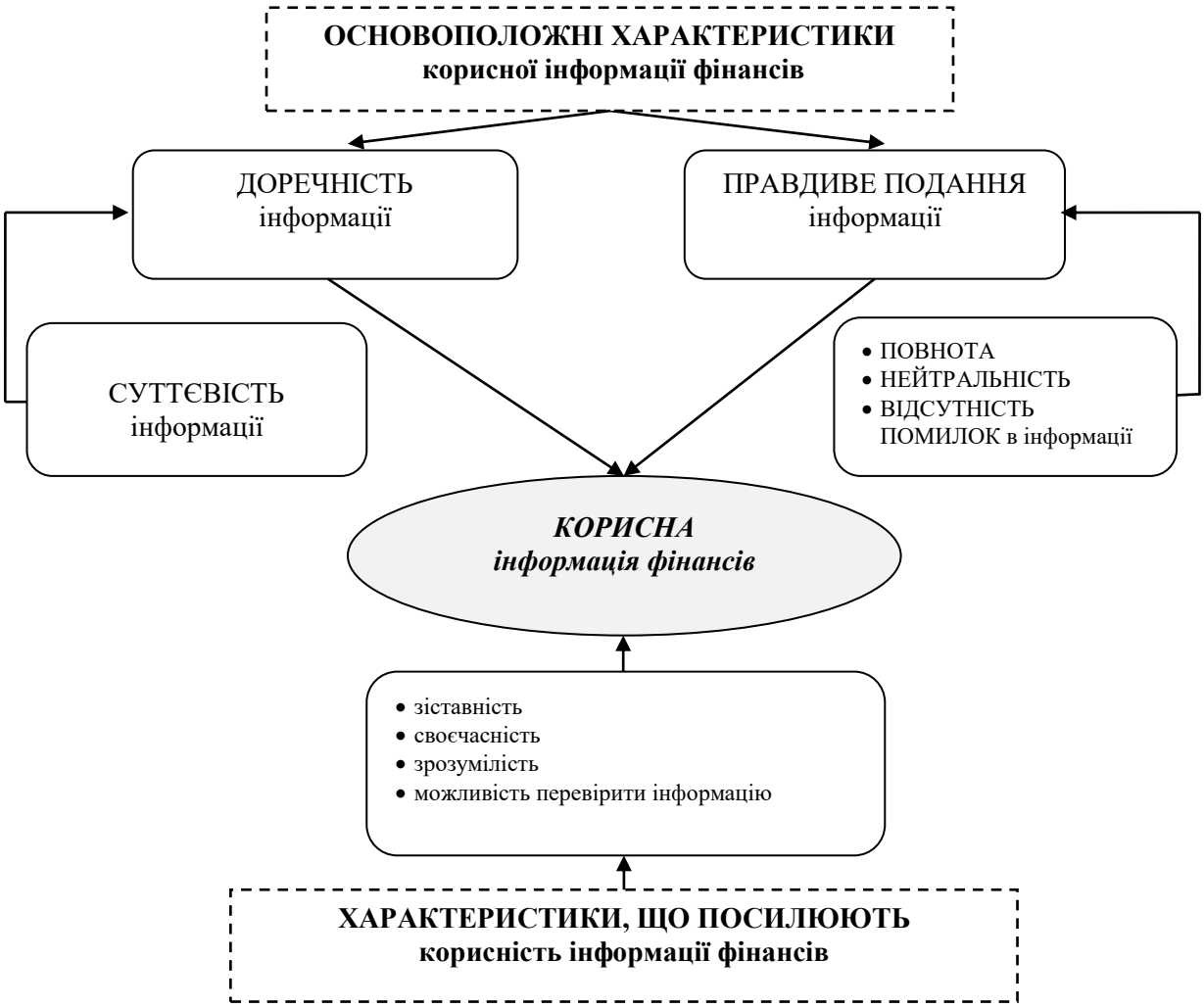

Рис. 1.2.1. Взаємозв'язок характеристик корисності інформації фінансів

Для забезпечення належної корисності інформації фінансів необхідно дотримуватися певної послідовності у застосуванні основоположних характеристик. Найефективнішим та найрезультативнішим цей процес буде у такій послідовності: спочатку ідентифікується економічне явище, яке потенційно може бути корисним для користувачів інформації фінансів; потім – тип інформації про це явище, визначається яка інформація буде найдоречнішою, якщо вона доступна і якщо її можна правдиво подати; і нарешті, визначається, чи доступна така інформація та чи можна її правдиво подати. Якщо вдається ідентифікувати найдоречніший тип інформації, і вона

є доступною та може бути правдиво подана, то процес забезпечення основоположних якісних характеристик на цьому закінчується; якщо ні, такий процес має повторюватися для наступного найдоречнішого типу інформації.

Кожна з основоположних характеристик корисності інформації має в основі певні характеристики, зокрема, важливим аспектом доречності інформації є її суттєвість. Однак Концептуальні основи констатують, що встановити граничну якісну величину суттєвості чи наперед визначити, що саме може бути суттєвим у конкретній ситуації неможливо. Щодо характеристик, які визнають правдиве подання інформації фінансів, то фінансові дані описують економічні явища у словах та числах, і досконало правдиве подання інформації характеризується (а) повнотою, (б) нейтральністю і (в) відсутністю помилок.

Повною вважається така подача фінансових даних, яка охоплює всю інформацію, необхідну користувачеві для розуміння описуваного явища, у тому числі всі потрібні описи та пояснення. Це можуть бути опис природи та числова характеристика активів суб'єкта господарювання, їхня первісна, скоригована або справедлива вартість, пояснення важливих фактів про якість та природу статей фінансової звітності, чинники та обставини, що вплинули на їхню якість та природу, а також процеси, використані для формування числового опису. Нейтральною визнається інформація, у відборі та поданні якої відсутня будь-яка упередженість. Нейтральна інформація має бути не однобокою та вільною від маніпуляцій, спрямованих на формування в її користувача схвального чи несхвального сприйняття. При цьому поняття «вільна від помилок» інформація фінансів не тотожне поняттю «ідеально точна в усіх відношеннях інформація», оскільки під ним розуміють відсутність помилок або пропусків в описі явища, у відборі та застосуванні відповідного процесу формування його оцінки.

Корисність інформації фінансів може посилюватися, і виокремлено чотири посилюючі характеристики: інформація фінансів має бути зіставною, своєчасною, зрозумілою і такою, що може бути перевіреною. Пояснюються ці

чотири характеристики таким чином.

По-перше, щодо зіставності, то важливо, щоб користувачі могли порівнювати фінансові дані одного чи кількох фінансово-економічних агентів за різні проміжки часу. При цьому слід розрізняти поняття узгодженості та зіставності інформації фінансів, оскільки їхня суть різна. Узгодженою є інформація, для реєстрації, накопичення та обробки якої застосовано однакові методи. Якщо зіставність розглядати як мету, то узгодженість допомагає досягти такої мети.

По-друге, чим давніша інформація про фінанси, тим менша її користь. Разом із тим і давніша інформація може бути корисною, наприклад, у разі необхідності оцінки тенденцій розвитку фінансових процесів. Практика та дослідження свідчать, що інформація фінансів старіє не тому, що плине з часом, а тому, що з'являється нова й актуальна інформація, яка уточнює, доповнює або відхиляє повністю чи частково попередні дані. При цьому старіння інформації зазвичай супроводжується зменшенням її цінності (ціни).

По-третє, критерії корисності інформації фінансів корелюють з рівнем фінансової грамотності користувачів. Важливо, щоб вони мали бажання, можливість та здатність старанно вивчати цю інформацію. Щоб така інформація стала зрозумілою користувачам, необхідно, щоб їхня фінансова грамотність була вже на певному рівні, наприклад, вони мають володіти достатніми знаннями про економіку та бізнес, фінанси та рахівництво. Незважаючи на те що для деяких з них та чи інша інформація фінансів може виявитися складною для розуміння, її не слід вилучати, оскільки інші користувачі можуть нею ефективно скористатись.

По-четверте, щодо можливості перевіряти інформацію фінансів, то така перевірка може бути прямою та непрямою. Прикладом цього є перевірка різної фінансової суми безпосереднім перерахунком її складових. У другому випадку перевіряються вхідні та вихідні дані: наприклад, перевірка балансової вартості запасів корпорацій за даними вхідних запасів та їхніх залишків.

Наступне об'єктивне призначення фінансового рахівництва –

мінімізація невизначеності – полягає у тому, що цей інститут відкритої інформації, надаючи користувачам дані з актуальних для них фінансових питань, підвищує достовірність їх очікувань, сприяючи ефективності управління фінансовими та економічними ризиками. Завдяки даним фінансового рахівництва учасники економіки – корпорації, домогосподарства, представники державних і місцевих органів влади, а також міжнародні організації, приймають обґрунтовані рішення в управлінні ризиками.

В сучасних умовах перед всіма учасниками економіки часто постають виклики, обумовлені ризиками та інформаційною асиметрією фінансових відносин. Будучи результатом нерозвиненості належного інформаційного обміну, ці процеси є одночасно рушіями розвитку інституту фінансового рахівництва, забезпечення відкритості та зрозумілості його даних. Уможливлюючи належний інформаційний обмін, фінансове рахівництво зменшує інформаційну невизначеність і мінімізує ризики, сприяючи цим ефективному управлінню і створенню доданої вартості.

Невизначеність є основою ризиків, і представники науки та практики давно шукають підходи до цифрової оцінки (оцифрування) інформації, намагаючись визначити параметри її достатності та інформаційної невизначеності. На сьогодні інформаційна невизначеність вимірюється інформаційною ентропією – вона представляє той мінімум інформації, що необхідний для ліквідації невизначеності випадкової величини. Поняття інформаційної ентропії ввів американський учений, один із основоположників теорії інформації Клод Шеннон (Claude Elwood Shannon) у праці «Математична теорія зв’язку» (1948)[57]. Він узагальнив положення, викладені у роботі «Передача інформації» (1928)[58] його попередником – американським вченим Ральфом Хартлі (Ralph Vinton Lyon Hartley), котрий ввів логарифмічну міру інформації, відому нині як «хартлієвська кількість інформації», і

[57] *Shannon C. E.* A Mathematical Theory of Communication. - Bell System Technical Journal, 1948, Volume 7, Number 3, pp. 379 - 423.
[58] *Hartley, R.V.L.* Transmission of Information, - Bell System Technical Journal, 1928, Volume 7, Number 3, pp. 535–563.

сформулював кількісну концепцію інформації, запропонувавши поняття інформаційної ентропії як необхідний рівень невизначеності інформації.

У контексті управління ризиками фінансової інфраструктури інформаційної економіки це означає, що суспільство має вибудовувати таку систему інформаційного обміну, за якої буде досягатися зменшення інформаційної ентропії фінансів – зменшення невизначеності у всіх сферах фінансових відносин, серед яких державні та місцеві фінанси, фінанси корпорацій, фінансовий ринок та міжнародні фінанси. Це забезпечується відкритістю інформації фінансів, її зрозумілістю та вільним доступом до неї економічних агентів. Тому одним із завдань фінансового рахівництва є генерування та надання таких інформаційних продуктів і послуг, що забезпечують зрозумілість інформації і таку систему доступу до інформації, за якої досягається зменшення інформаційної ентропії фінансів, тобто зменшення невизначеності у всіх сферах фінансових відносин.

І нарешті сутність третього об’єктивного призначення фінансового рахівництва – пізнання фінансів інформаційної економіки – полягає у такому інформуванні користувачів, в результаті якого збільшуються їхні знання з питань фінансів, зростає фінансова грамотність суспільства. Від підготовленості користувачів до сприйняття фінансових даних залежать ефективність розкриття відповідної інформації та управління ризиками. Перефразуючи відомий вислів щодо сили знань, маємо, що будь-які учасники економіки можуть стільки, скільки знають, а основою їхніх знань є інформація.

Якість та характер сприйняття інформації (тобто що саме вибирається з отримуваних повідомлень як інформація) значною мірою залежать від системи, котра її приймає (приймаюча сторона). Тобто від того, наскільки вона обізнана, технічно оснащена та налаштована на сприйняття відповідної інформації. Явище інформаційної асиметрії безпосередньо залежить від обізнаності та готовності приймаючої сторони, від того, яку інформацію здатна охопити та використати. Рівень підготовленості користувачів до

сприйняття інформації фінансів є важливим чинником економічного прогресу, і саме тому у функціонуванні інституту фінансового рахівництва велика увага має надаватися аспекту зрозумілості інформації.

Інформаційні продукція та послуги фінансового рахівництва мають бути доступними для користувачів і відповідати їхнім запитам та, навіть випереджаючи їхні потреби, виховувати фінансово грамотних учасників економіки інформаційного суспільства, популяризувати фінансові знання. Яскравим прикладом такого служить інформація фінансів, яка має часом рекламний характер, та інформаційні послуги, які використовуються банківськими та небанківськими фінансовими корпораціями для популяризації своїх продуктів і бізнесових успіхів, заохочуючи тим попит споживачів та інвесторів. Така інформаційна активність сприяє збільшенню доходів корпорацій та ринкової вартості їхніх активів.

Кожен суспільний інститут є результатом соціального закріплення певної взаємодії членів суспільства, і стан його розвитку залежить від їхньої загальної обізнаності та професійної підготовки. Розглядаючи питання підготовки користувачів інформації та підвищення їхньої фінансової грамотності, важливо пам’ятати і про тих, хто готує фінансову інформаційну продукцію та надає відповідні інформаційні послуги. Якість продукції фінансового рахівництва та його послуг безпосередньо визначаються професійною підготовленістю надавачів таких послуг, оскільки саме від них залежать відбір інформації, її подальша обробка та остаточні результати. Ті країни, в яких держава та все суспільство, усвідомлюючи важливість інформації, зокрема відкритої фінансової, як ресурсу створення вартості, реалізують політику розвитку науки, професійного зростання, формування належної інформаційної інфраструктури та підвищення фінансово-економічної грамотності, досягли світових економічних переваг.

На сучасному етапі яскравим прикладом реалізації такої інформаційної

політики є Китай, який, за даними McKinsey & Company[59], демонструє високі темпи розвитку, що є результатом проголошеної офіційним Пекіном ідеї технологічного прориву. Збільшуючи з 1999 р. річні видатки на R&D[60] в середньому на 20 %, Китай обігнав у 2006 р. Японію та став другим найбільшим інвестором в інновації після США. До 2020 р. ця країна планує щорічно витрачати на R&D 2,5 % ВВП, а також заохочувати R&D субсидіями, податковими пільгами та підтримкою молодих вчених як у національних вузах, так і тих, хто повертається з-за кордону[61]. Такі процеси сприяють розвитку суспільства, розумінню того, що для прийняття ефективних рішень та мінімізації ризиків необхідно мати відповідний якісний фінансовий інформаційний капітал (ресурс), який є результатом діяльності фінансового рахівництва, зокрема.

Всі напрями об'єктивного призначення фінансового рахівництва взаємопов'язані, реалізуються одночасно, але для кожного конкретного користувача можуть бути налаштовані на певну логічну послідовність. Зокрема, реалізація пізнавального напряму сприяє формуванню користувачів, підготовлених до сприйняття інформації фінансів: тому, щоб у них з'явились запити на ту чи ту інформацію. Через розкриття інформації відбувається інформування користувачів відповідно до їхніх запитів щодо різного роду фінансових позицій. Завдяки мінімізації невизначеності з'являється можливість виявити й оцінити різні ризики.

Хорошим прикладом реалізації об'єктивного суспільного призначення фінансового рахівництва служить інформаційна система банківського ринку як найбільш розвиненого сегмента фінансів у будь-якій країні. Банки, будучи

---

[59] McKinsey & Company – міжнародна консалтингова компанія, що була заснована 1926 р. у Чикаго професором школи обліку – Джеймсом О. Маккінзі (James O. McKinsey), котрий першим запропонував використовувати фінансове планування у якості засобу управління.

[60] R&D – від англ., research and development, тобто дослідження та розвиток.

[61] McKinsey Global Institute. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mckinsey.com/insights/mgi

у всіх країнах ключовими учасниками економіки та яскравими представниками фінансових корпорацій, на сучасному етапі слугують зразком відкритості інформації фінансів. Намагаючись зацікавити учасників ринку своїми продуктами і послугами, банки інформують про свої умови депозитів і кредитів. Деякі з користувачів банківських послуг керуються лише цим, а інші, будучи фінансово грамотними і розуміючи прямий зв'язок між величиною ставок та ризиками (вища ставка – вище ризик), детальніше цікавляться іншими умовами, наприклад, загальною інформацією про банк і його власників з метою оцінки його надійності. Зокрема, вони продивляються рейтинги та ренкінги банків, вивчають оцінки експертів, що на сучасному етапі швидко та легко можна зробити за допомогою Інтернету. Більш досвічені користувачі, не зупиняючись на цьому, вивчають, по-перше, річні звіти, включаючи обов'язкову фінансову звітність, банків, що мають розміщуватися на їх офіційних сайтах; по-друге, показники фінансової діяльності банків – їхню фінансову стійкість, прибутковість і ліквідність. І нарешті, існує категорія високодосвідчених користувачів, котрі йдуть далі та досліджують більш актуальні відомості квартальної звітності не лише одного, але й інших банківських установ країни. Така інформація має розміщуватися на офіційному сайті банківського регулятора.

Наприклад, в Україні на сайті НБУ з 2002 р. щокварталу надається у зведеному Excel файлі інформація з фінансової звітності всіх діючих в країні комерційних банків[62]. Завдяки цим даним користувачі, які розуміються на структурі активів, зобов'язань, власного капіталу та фінансових результатів банків, мають можливість досить детально проаналізувати фінансовий стан окремих банківських установ, порівняти їх між собою, виявити місце і роль банку як у всьому загалі діючих в Україні банківських установ, так і в окремій їхній групі. На сайті подається чимало іншої корисної фінансової інформації по банках. Певною мірою це може служити орієнтиром для того, куди слід

[62] Показники банківської системи. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208

рухатися у розвитку інституту фінансового рахівництва при зборі, обробці та поданні користувачам інформації фінансів з інших видів економічної діяльності.

Представлені вище напрями об'єктивного суспільного призначення фінансового рахівництва реалізуються у ході діяльності відповідних інституцій. Інституції фінансового рахівництва створюють інформаційні продукти та надають послуги з фінансового рахівництва. Цими інституціями є як спеціалізовані інформаційно-аналітичні інституції, так і ті, в яких інформаційна продукція та послуги є лише супровідними до основного виду діяльності. Іншими словами, до числа інституцій інституту фінансового рахівництва належать інформаційно-аналітичні і рейтингові агентства, аудиторські і консалтингові компанії, підрозділи спеціалізованих фінансових видань, інформаційні структури державних та місцевих органів влади. При цьому, з розвитком інформаційного суспільства у останніх зростає роль інформаційної діяльності. Детальніше про інституції фінансового рахівництва йтиметься упараграфі 4.3 даної роботи. Інституції, а також їхні інформаційні продукти і послуги є формами прояву інституту фінансового рахівництва.

Фінансове рахівництво – інститут похідний (надбудовний) стосовно до економічних відносин, які є об'єктом його діяльності, тобто базисом. Тому фінансове рахівництво є системою, що сегментується залежно від кола економічних відносин, інформаційний аспект яких є об'єктом його уваги.

Економіка є системою, в якій, залежно від кола та специфіки економічних відносин її учасників, можна виокремити два сегменти – макроекономіку[63] та мікроекономіку. Перший з них обіймає господарські відносини, що представлені як єдине ціле на рівні країни та її регіонів, міждержавних об'єднань, окремих географічних територій та світу в цілому;

[63] Термін «макроекономіка» був введений у науку 1934 року норвезьким економістом Рагнаром Фрішером, який за розробку динамічних моделей аналізу процесів в економіці був удостоєний звання Лауреата Нобелевської премії з економіки (1969). Разом із тим, засновником макроекономічної теорії визнається Дж. М. Кейнс, який виклав її основи у фундаментальній праці «Загальна теорія зайнятості, відсотку і грошей» (1936).

другий охоплює відносини на рівні конкретного виробника і/або споживача, корпорації і/або домогосподарства. При цьому, будучи взаємозалежними, економічні відносини всіх учасників формують відповідного рівня цілісне господарство, економіку суспільства, інформаційну підсистему фінансової інфраструктури якої і представляє фінансове рахівництво.

Особливості макро- та мікроекономіки відображаються відповідно в їхніх фінансах, а отже, і функціонуванні фінансового рахівництва. При цьому поділ на фінанси макро- і мікроекономіки досить умовний, але є необхідним для глибшого пізнання сутності, особливостей, місця і ролі цих вартісних відносин у суспільстві. Наприклад, фінанси регіональних і глобальних ринків та галузей – приклад макроекономічних структур – служать яскравим зразком відносності такого поділу. Вони являють собою відповідні системи вартісних відносин у межах цих ринків та галузей, а їхніми основними учасниками є корпорації та домогосподарства, економіка саме яких і формує мікрорівень господарських відносин. Разом із тим ринки та галузі сучасної економіки – це мегаутворення, мегаструктури з широким спектром розподільчих і перерозподільчих функцій, макроекономічні параметри та вплив яких позначається на всій економіці і навіть на позаекономічному житті суспільства.

Таким чином, фінансове рахівництво об’єктивно сегментується на фінансове рахівництво макро- та мікроекономічного рівнів. Якщо перший з них розглядає фінансові відносини на рівні суспільства як єдиного цілого, аналізуючи глобальні ринки, їхні взаємозв’язки, національні та місцеві економіки, державні та місцеві фінанси, то другий досліджує фінансові відносини на рівні виробника і споживача, домогосподарства і корпорації.

Сегментуючись на макро- та мікрорівневий, фінансове рахівництво функціонує як цілісна інформаційна підсистема фінансів. Основою цієї цілісності є, по-перше, те, що інформація фінансів існує в єдиному неподільному інформаційному полі, що є джерелом даних для всіх сегментів фінансового рахівництва; по-друге, всі фінансові відносини взаємопов’язані;

по-третє, у суспільстві існує попит на інформацію широкого спектра фінансових відносин, тобто даних, що генеруються різними сегментами фінансового рахівництва.

Сегментування фінансового рахівництва на макро- та мікрорівні теоретично може бути продовжено і на більш дрібні сегменти, фінансові відносини кожного з яких можуть стати об'єктом самостійного розгляду; адже фінансові відносини домогосподарств, корпорацій, територіальних громад, держави і міжнародних структур мають свої особливості; крім того, є галузеві, регіональні та національні відмінності. Далі – кожен з цих сегментів неоднорідний, і, наприклад, у сегменті корпоративних фінансів можна виокремлювати особливості банківського сектору, сектору страхових послуг, фондового ринку та інших складових фінансової галузі.

На думку автора, на сучасному етапі фрагментація цілісного фінансового рахівництва доцільна поки на такі два сегменти як фінансове рахівництво макроекономічного та мікроекономічного рівнів. Але вважаємо, що розвиток цього інформаційного інституту фінансів буде багатовекторним, супроводжуватиметься двома взаємопов'язаними процесами. З одного боку, у реальному житті спостерігатиметься процес його подальшої сегментації; з іншого, об'єктивність інтеграційно-глобалізаційних процесів в економіці, інформаційна взаємозалежність її учасників, а також існування і примноження єдиного цілісного інформаційного поля стримуватимуть процес фрагментації інституту фінансового рахівництва. Унікальність інформації як явища полягає у тому, що, не маючи меж, об'єктивно вона існує в єдиному цілісному інформаційному полі.

Проявом багатовекторності розвитку фінансового рахівництва є напрями діяльності його численних інституцій. З одного боку, бізнес частини з них, як правило, спеціалізується лише на певних сферах фінансово-економічних відносин. Зокрема, маючи відповідну експертизу і доступ до відповідних джерел інформації, деякі з них концентрують увагу на підготовці інформаційних продуктів та послуг по фінансах корпорацій і

домогосподарств; інші займаються певною макроекономічною сферою: міжнародними прямими інвестиціями; платіжними балансами і міжнародними валютними відносинами; ринками цінних паперів, банківських та інших фінансових послуг; державними і місцевими фінансами. Сегментуючись за тематикою, інститутці фінансового рахівництва являють собою єдину інформаційну систему: у своїх інформаційних продуктах і послугах вони подають інформацію фінансів, що стосується всіх аспектів економіки.

Наприклад, незважаючи на те, що основним призначенням інформаційних підрозділів державних чи місцевих органів влади є інформування суспільства суто про стан фінансів конкретного міністерства чи відомства, готуючи свої інформаційні продукти, вони вивчають питання і конкретних підприємств. Прикладом буде й те, що великі інформаційні агентства та міжнародні організації, маючи у своєму штаті високопрофесійних експертів з широкого кола фінансово-економічних проблем та залучаючи необхідну зовнішню експертизу, здатні швидко осягати масив інформації з широкого кола фінансових питань і готувати необхідні користувачам інформаційні матеріали, обіймаючи тим фінансове рахівництво як макро-, так і мікроекономіки. Саме тому їхня інформаційна продукція та послуги користуються особливою увагою та попитом.

Існує тісна взаємодія між фінансовим рахівництвом мікроекономічного та макроекономічного рівнів, і разом вони формують у суспільстві єдиний цілісний інститут відкритої інформації фінансів. Для підготовки інформаційних продуктів і послуг в діяльності цього інституту використовуються різні моделі, які, враховуючи особливості макро- та мікроекономіки і їхні взаємозв’язки і залежності, дозволяють розкривати мотиви поведінки учасників економіки, виявляти і прогнозувати причинно-наслідкові зв’язки в їхніх фінансово-економічних відносинах.

Цільність інституту фінансового рахівництва є основою вільного перетікання даних між різними його учасниками. Аналітичні матеріали фінансового рахівництва в частині державних та місцевих фінансів (зокрема,

дані про оподаткування, державні і місцеві запозичення, а також щодо закупівель) необхідні і використовуються для управління фінансами різних міністерств і відомств. Разом з тим дані про стан фінансових ринків, окремих галузей важливі і застосовуються під час визначення напрямів розвитку фінансів на державному та місцевому рівнях, а також фінансів міждержавних об'єднань.

Одна й та ж сфера фінансових відносин, а отже, і дані щодо неї, одночасно можуть перебувати у фокусі уваги різних сегментів фінансового рахівництва. Наприклад, фінанси окремих ринків та галузей стають об'єктом дослідження як фінансового рахівництва мікроекономічного, так і фінансового рахівництва макроекономічного рівнів. Існує єдине поле інформації фінансів, дані його перетікають між різними учасниками економіки, однакові фінансові відомості використовуються всіма. Все це легко забезпечується сучасними інформаційними технологіями.

Незважаючи на існування взаємозв'язку та залежності між фінансовим рахівництвом рівня макроекономіки та фінансовим рахівництвом рівня мікроекономіки, у кожного з них є особливості, які значною мірою визначають розвиток (процес інституціоналізації) кожного з цих сегментів фінансового рахівництва, а також їхні місце і роль в економіці.

1.3. Особливості фінансового рахівництва економіки макро- та мікрорівнів

Фінансове рахівництво, будучи інформаційною підсистемою фінансів (фінансової інфраструктури економіки) і являючи собою системну діяльність зі збору, аналітичної обробки, генерування та надання учасникам економіки необхідної їм відкритої інформації фінансів, є структурою, в якій об'єктивно

виокремлюються два сегменти – фінансове рахівництво економіки макрорівня та фінансове рахівництво економіки мікрорівня.

Кожен з них має особливості, що визначаються специфікою макро- і мікроекономіки та їх фінансових інфраструктур (фінансів). Проявляються ці особливості у тому, що характерна ознака і суспільне призначення загального (цілісного) фінансового рахівництва відповідним чином модифікуються у кожному з його сегментів, тобто фінансове рахівництво макроекономіки і мікроекономіки дещо різняться як об'єктами діяльності, так і суспільним призначенням та його реалізацією.

Насамперед розглянемо специфіку відповідних рівнів економіки та фінансів. Макроекономіка – це складний агрегований господарський механізм, представлений на рівні окремої країни, її регіонів, міждержавних об'єднань (наприклад, Євросоюз), географічних територій (наприклад, Африка, країни Карибського басейну, Євразійський континент, Океанія) та глобально. Інформаційно макроекономіка асоціюється з узагальненими явищами, серед яких економічне зростання країни або регіону, їхня зовнішня торгівля, міжгалузеві пропорції і зв'язки, державний і місцеві бюджети, інфляція, безробіття, кон'юнктура ринків. Характеризується цей сегмент економіки агрегованими параметрами, дослідження яких є неодмінною основою у виявленні і простежені причинно-наслідкових зв'язків і тенденцій як в макроекономіці, так і її впливу на мікроекономіку.

Макроекономіка є відкритою системою, і забезпечення її динамічної рівноваги – сталого розвитку – стає у сучасному інформаційному суспільстві життєво необхідним. Саме на макрорівні гостро виявляється актуальність аспекту динамічної рівноваги економіки. Дослідженню питань економічної рівноваги значну увагу приділяв у своїх працях ще Карл Маркс, який виявив найбільш загальні умови її формування у простому і розширеному відтворенні. К. Маркс сформулював загальний методологічний принцип, згідно з яким кризові спади в економіці є результатом відхилень від стану рівноваги, а постійна тенденція різних сфер виробництва до рівноваги є

реакцією на постійне порушення цієї рівноваги. У наукових дослідженнях економістів XX – початку XXI ст. теорія загальної рівноваги набула подальшого розвитку.

Фінансовими показниками відкритості макроекономіки і поглиблення її інтеграційних процесів є, зокрема, обсяги і частка у ВВП країн їх експорту, імпорту, зовнішніх запозичень, міжнародних прямих інвестицій тощо. Наприклад, в Україні протягом 2010–2015 рр. середньорічна частка експорту у ВВП становила майже 51 %, імпорту – близько 56 %, а показник співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу та ВВП виріс на 45 %, і на початок 2016 р. цей борг досяг майже 119 млрд дол. США[64]. Це приклади фінансових потоків, що характеризують відкритість національних економік країн. Рух грошового капіталу та інформаційний обмін, що його супроводжує, постійно відбувається і в межах національних економік – між регіонами та окремим суб'єктами господарювання, демонструючи відкритість сучасних економік. Потоки грошового капіталу та інформаційний обмін всупереч географічним кордонам все міцніше пов'язують регіональні та національні господарства в єдине макроекономічне ціле (єдиний економічний простір), визначаючи стан динамічної рівноваги макроекономіки країн та їхніх регіонів, міждержавних об'єднань та окремих географічних територій. Це об'єктивний процес, економіка інформаційної епохи не може бути у стані автаркії.

Фінанси макроекономіки представляють відносини у ході руху в ній грошового капіталу. Їх інформація дає картину вартісного (грошового) зрізу макроекономіки. Уособлені фінанси макроекономіки у державних і місцевих фінансах, фінансах міждержавних об'єднань, регіональних і глобальних ринків і галузей. Перелічене є ланками (підсистемами) фінансів макроекономіки. Державні та місцеві фінанси у розвинених економіках трансформуються у фінанси публічні (від англ. public – суспільний, державний, загальнодоступний, гласний, відкритий). При цьому термін

---

[64] Фінансовий портал МІНФІН. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/

«публічні фінанси» підкреслює належність коштів, якими вони оперують, суспільству в цілому чи його частині (місцевій громаді), а не державі як суспільному інституту[65].

Макроекономічна фінансова інформація життєво необхідна суспільству. Підтверджуючи її унікальну важливість, IMF визнає її суспільним благом, наголошує на необхідності належного поширення та забезпечення необмеженого доступу до неї користувачів[66]. При цьому під поняттям «поширення» розуміють сукупність усіх засобів надання суспільству інформації, серед яких випуск документів (таких як повідомлення для видань, періодичні видання та спеціальні публікації, що не належать до серійних видань); поширення даних в електронній формі (наприклад, дискети, компакт-диски, через Інтернет); надання інформації у друкованому вигляді або в електронному форматі у відповідь на прямі запити; надання доступу до статистичної інформації шляхом систем автоматичних телефонних запитів і/або факсом. Щодо періодичності надання інформації, то IMF рекомендує для конкретних наборів даних враховувати відповідні фактори, у тому числі керуватися потребами аналізу та простотою спостережень і складання статистичних даних.

Слід зауважити, що поняття «фінанси макроекономіки» відмінне, нетотожне поняттю «міжнародні фінанси». Останні об'єднують у собі: 1) міжурядові (міждержавні) фінансові відносини (наприклад, кредити і гранти); 2) фінанси міжнародних (міжурядових) фінансових організацій (зокрема, ООН, IMF, IBRD, IFC, EBRD); 3) міжнародні ринки (серед яких фінансовий ринок, фінанси ринків реальних товарів і ринку робочої сили); 4) фінанси транснаціональних корпорацій; 5) фінанси національних корпорацій (таких, що діють лише у межах національного ринку, тобто не ТНК) в частині, що представлена міжнародними платежами, переказами тощо; 6) фінанси

---

[65] *Опарін В.М., Федосов В.М., Юхименко П.І.* Українська класична школа публічних фінансів. – Фінанси України,2015., № 10, С.7-31.

[66] Общая система распространения данных. Руколводство для участников и пользователей. – Международный валютный фонд. - Вашингтон, 2007, 83 с., п. 2.3.

домогосподарств у частині, що представлена міжнародними платежами, переказами тощо. Серед цього переліку останні три, тобто фінанси ТНК і національних корпорацій, а також домогосподарств, не належать до фінансів макроекономіки. Разом із тим в умовах зростаючої інтеграції економіки господарські зв'язки корпорацій і домогосподарств все більше набувають міжнародного характеру, залишаючись при цьому складовими мікроекономіки.

У кожній із ланок фінансів макроекономіки є інформаційна підсистема, в якій, у свою чергу, є складова, інформаційні продукти і послуги якої представлені лише відкритою інформацією. Цією складовою своїх інформаційних підсистем всі ланки фінансів макроекономіки, тобто державні та місцеві фінанси, фінанси міждержавних об'єднань, ринків і галузей, формують фінансове рахівництво економіки макрорівня як єдиний макроекономічний інститут фінансової інформації.

Де-факто фінансове рахівництво макроекономіки існує у суспільстві вже тривалий час. Підтвердженням тому є ведення зведених національних рахунків, які за змістом є матеріальною базою фінансового рахівництва макроекономіки. Такі рахунки традиційно використовуються країнами як одна з форм подання національних бюджетів і джерело інформації під час дослідження національних економік та їхніх макропоказників (ВВП, ВНП тощо), для системного аналізу і планування кругообігу доходів та відтворення і підтримки структурних складових економіки, а також для побудови різноманітних моделей, зокрема в термінах Системи національних рахунків (СНР) ООН.

Діяльність з ведення СНР служить прикладом фізичного втілення фінансового рахівництва як інформаційної підсистеми макроекономіки. СНР є інструментом міжнародної інформаційної системи, членом якої з початку 1990-х років стала й Україна. Ведення Системи національних рахунків дає можливість: бачити цілісну картину руху національного продукту у формі доходів, характеризувати міжгалузеві зв'язки, фінансові, перерозподільні

потоки; відображати розвиток макроекономіки країни на різних стадіях процесу відтворення, показувати рух товарів і послуг, стан виробництва та використання її ВВП (валової доданої вартості). СНР описує механізм функціонування національної економіки на всіх її рівнях, показує реальні економічні зв'язки, фактичну організацію виробництва і розподілу ВВП (валової доданої вартості). Система формує сукупність показників ринкової макроекономіки, які послідовно та взаємопов'язано описують важливі макропроцеси й явища, такі як виробництво, доходи, споживання і нагромадження капіталу. Основою такої системи є побудовані за балансовим принципом зведені рахунки: доходи – видатки, ресурси – їхнє використання. Всі цє є як інформаційною базою, так і продукцією фінансового рахівництва.

На відміну від макроекономіки, мікроекономіка – це господарська діяльність окремих економічних суб'єктів, що представлена економікою на рівні товаровиробника і споживача. Ключові її учасники – це корпорації та домогосподарства. Відповідно, фінанси рівня мікроекономіки представлені корпоративними фінансами та фінансами домогосподарств.

Під поняттям «корпорація» тут розуміють не організаційно-правову форму господарювання, а прийняте міжнародною спільнотою загальне визначення інституційної форми бізнесової діяльності[67]. В Україні налічують тисячі корпорацій. Слідуючи міжнародній класифікації учасників ринкової економіки, в нормативних документах України, серед іншого, зазначено, що корпорація – будучи юридичною особою, створеною для виробництва і продажу товарів і послуг, як джерело прибутку чи іншої фінансової вигоди для її власників, є основною інституційною формою підприємництва[68]. Будучи

[67] System of National Accounts 2008. – United Nations Publications. Business and Economics, 2009. – 662 p.

[68] Про впровадження системи національних рахунків: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 727 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/727-92-%D0%BF__Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України : наказ Державного комітету статистики України від 3.12.2014 № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2014/03.12.2014_378.htm

у сучасному інформаційному суспільстві найбільш ринково-орієнтованими, корпорації (особливо ТНК) є рушіями прогресу, основними у виробництві товарів і послуг, розробці та запровадженні новітньої техніки та технологій, у створенні робочих місць. За останні десятиліття кількість ТНК у світі стрімко зросла: з кількох сотень на початку 1950-х років до майже 90 тис. з майже 1 млн афілійованих структур у різних країнах на початок 2016 р. Вони домінують у прямих іноземних інвестиціях, забезпечують зайнятість близько 80 млн чоловік, 50% світового промислового виробництва та понад 70% світової торгівлі[69].

Ряд вчених вважає, що саме корпоративні фінанси слугують фундаментом фінансової системи країни, і корпоративний сектор є основним джерелом ресурсів для функціонування публічних і особистих фінансів, у ньому створюється левова частка ВВП. Так, виділяють корпоративні фінанси як первинну ланку інвестиційного процесу, а власні кошти корпорацій – основне джерело матеріального забезпечення сектору нефінансових корпорацій[70].

Фінанси корпорацій характеризуються потоками грошового капіталу, представленого доходами і витратами корпорацій, залученням ними власного і запозиченого капіталу, його використанням. Для економіки завжди важливими є дані щодо інвестицій корпорацій, їх джерел, управління фінансовими ризиками корпорацій тощо.

Домогосподарство (household), за Класифікацією інституційних секторів економіки України[71], є господарством сукупності осіб, що спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують

---

[69] Transnational Corporations. Vol. 18, №2 (August 2009), p. 113-174, p.120. Transnational Corporations: Big Business, Pour People. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://goo.gl/6MYTCc; розрахунки авторів.

[70] Зимовець В.В., Терещенко О.О. Корпоративні фінанси як домінанта фінансової науки. – Фінанси України, 2015, №9. – С. 78-95.

[71] Класифікація інституційних секторів економіки України (КІСЕ). – Наказ Державної служби статистики України від 13.12.2014 № 378. [Електронний ресурс], Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/norm_doc/2014/378/378_2014.htm

себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати у родинних стосунках чи стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в тих стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи. Крім того, до домашніх господарств належать особи, що постійно або тривалий час перебувають у певних установах: члени релігійних конфесій (товариства, монастирі тощо), пацієнти лікарень, особи, що утримуються в пенітенціарних установах, особи, що постійно проживають у будинках для старих людей, дитячих будинках тощо.

Роль домогосподарств в економіці надзвичайно важлива. З одного боку, вони є споживачами кінцевих товарів і носіями кінцевих потреб, з другого – це власники ресурсів, які вони постачають для економіки: насамперед, ресурсів трудових; крім того, ресурсів фінансових – населення є основним джерелом накопичення грошового капіталу; також населення є виробником і постачальником товарів і послуг. Аналіз матриці кругообігу грошового капіталу, складеної на основі фактичних даних розвиненої ринкової економіки за тривалий період, свідчить, що домогосподарства є найбільшими споживачами грошового капіталу (понад 38%) і разом з тим їхні заощадження формують порядку 32% загального обсягу[72].

Фінанси домогосподарств характеризуються потоками грошового капіталу, представленого доходами і витратами домогосподарств, їх накопиченнями інвестиціями. Незмінно важливою для економіки є інформація з характерних для домогосподарств аспектів, серед яких заробітна плата, пенсії та інші соціальні виплати, доходи від присадибної діяльності і продажу власного майна, накопичення, інвестиції у цінні папери та нерухомість.

Отже, на відміну від макроекономіки, мікроекономіка обіймає спектр господарських питань з виробництва і споживання на рівні домогосподарств і корпорацій. Її характеризує інформація з такого роду, як обсяги, структура та

[72] Фінансовий ринок : підручник / [М.А.Гапонюк, А.Є.Буряченко, Н.В.Дегтярьова та ін.]; за заг. ред. проф. М.А.Гапонюка. – К.: КНЕУ, 2014, 419 с., С.19-22.

характер потреб споживачів; що, де і як слід виробляти; які, де і в якій кількості мають для цього залучатися ресурси; кому і які результати принесе виробництво; якими є доходи учасників економіки та як вони розподіляються на поточне і відкладене у часі споживання. Така інформація, належно характеризуючи мікроекономічну ситуацію, дає можливість учасникам економіки планувати і прогнозувати поведінку.

Де-факто фінансове рахівництва мікроекономіки вже існує, але поки не має системного комплексного характеру і не сприймається суспільством як самостійний із характерними рисами інформаційний інститут фінансів.

Фінансове рахівництво мікроекономічного рівня незамінне у подоланні інформаційної асиметрії та вирішенні проблеми недостатньої транспарентності фінансів корпорацій. Явища інформаційної асиметрії та дефіциту транспарентності є породженням фінансового егоїзму учасників економіки, під яким розуміється бажання задовольняти свої фінансові інтереси, нехтуючи інтересами інших та діючи у збиток для них. Такі егоїстичні устремління є основою політики корпорацій, спрямованої на викривлення і приховування від решти учасників економіки (інших корпорацій, держави і домогосподарств) важливих для них даних.

Для України тема фінансового рахівництва мікроекономіки надзвичайно актуальна, оскільки корпоративний бізнес відіграє в ній вагому роль. На сьогодні в її економіці діють сотні тисяч вітчизняних економічних суб’єктів, і серед них чимало таких, що за організаційною структурою та характером діяльності належать до лідерів корпоративного бізнесу – компаній транснаціональних. Разом з тим в Україні представлено багато ТНК, материнські компанії яких розташовані в інших країнах, серед яких такі всесвітньо відомі корпорації, як Benetton, Cargil, Coca-Cola, IKEA, Kraft Food, McDonalds, Metro, Nestle, PepsiCo, Philip Morris, Procter & Gamble, Raiffeisen, Salamander, Siemens, SigmaBlazer, Renault, Tetra Pak, Vetropack та багато ін.[73]

[73] Business-groups. The information system. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/1zUz7B

Фінансове рахівництво економіки макро- та мікрорівнів має характерну ознаку: інформаційні продукти і послуги обох його сегментів містять лише відкриті, тобто необмежені за доступом дані. Разом із тим об'єкти їх діяльності різняться, оскільки кожен з них є інформаційною підсистемою лише певної сфери фінансів. Об'єкт фінансового рахівництва макроекономіки – це фінанси макроекономіки, а фінансового рахівництва мікроекономіки – фінанси мікроекономіки. Внаслідок таких зв'язків інформаційні продукти і послуги цих сегментів також мають відмінність: кожен з них висвітлює свою сферу фінансів.

У результаті характерна ознака фінансового рахівництва модифікується у його сегментах наступним чином: інформаційні продукти і послуги фінансового рахівництва макроекономіки містять відкриту інформацію фінансів макроекономіки, а інформаційні продукти і послуги мікрорівня – необмежену за доступом інформацію фінансів мікроекономіки.

Фінансове рахівництво економіки макрорівня є системною діяльністю з виявлення, збору, аналітичної обробки, підготовки і надання широкому колу користувачів відкритої інформації фінансів держави, місцевої влади, міждержавних об'єднань, ринків і галузей. Об'єктом його діяльності є все поле інформації, що стосується вартісних (грошових) відносин на рівні країн, їхніх регіонів, міждержавних об'єднань і глобально.

Інформація фінансового рахівництва рівня макроекономіки, характеризуючи пов'язані з рухом грошового капіталу макроекономічні розподільчі та перерозподільчі відносини, є унікальним економічним ресурсом, інформаційним капіталом. Вона постійно є предметом пильної уваги всіх учасників економіки і посідає особливе місце в інформаційному просторі. Особливо важлива інформація фінансового рахівництва рівня макроекономіки у довгостроковому плануванні і розробці політик. З цього приводу професор з економіки Гарвардського університету Ніколас Грегорі Менк'ю (Nicholas Gregory Mankiw) зазначає, що макроекономіка, оперуючи фактичними даними історичного досвіду та аналітичними матеріалами,

проливає світло на факти і події реальної дійсності, пояснює економічні явища і процеси, а тому необхідна для вдосконалення економічної політики[74].

Фінансове рахівництво економіки мікрорівня є системною діяльністю з виявлення, збору, аналітичної обробки та надання користувачам (здебільшого фінансовому менеджменту), необхідної відкритої інформації фінансів домогосподарств і корпорацій. Цей сегмент забезпечує економіку даними про рух грошового капіталу, фінансового стану, доходів та видатків її основних споживачів і виробників – домогосподарств і корпорацій. Його інформація важлива для корпорацій і домогосподарств, в також інших учасників економіки. Адже об'єктом його діяльності є поле інформації, що прямо чи опосередковано стосується всіх учасників економіки. Дані цього сегмента слугують інформаційним інструментарієм, необхідним для виявлення і оцінки напрямів розвитку, фінансового потенціалу, ризиків, для вибору і втілення в життя ефективних господарських рішень. Крім відмінності об'єкта діяльності, фінансовому рахівництву макро- та мікроекономіки властиві відмінності у суспільному призначенні.

Нагадаємо, що загальній системі фінансового рахівництва як цілісній інформаційній підсистемі фінансів властиво три напрями суспільного призначення (функції): розкриття інформації, мінімізація невизначеності, пізнання фінансів інформаційної економіки. Всі вони присутні й в обох його сегментах, але, будучи схожі за змістом, функції кожного з сегментів мають особливості реалізації. Оскільки ці функції детально викладені у параграфі 1.2, у даному параграфі ми обмежимося лише визначенням їх особливостей для кожного із сегментів фінансового рахівництва. Крім перелічених трьох функцій, фінансове рахівництво макроекономічного рівня, будучи спрямованим на інформаційне поле, яке представляє процеси динамічної рівноваги, має додаткове важливе для суспільства призначення – забезпечувати інформаційно стан динамічної рівноваги економіки.

---

[74] *Манків Г.Н.* Макроекономіка /пер. з англ.: Наук. ред. пер. С. Панчишина. – К.: Основи, 2000. – 588 с., С.34-35.

У межах кожного сегмента всі функції тісно взаємопов’язані та реалізуються у взаємодії. При цьому між обома сегментами також існує тісний зв’язок у реалізації всіх функцій. Насправді у реальному житті для користувачів обидва сегменти сприймаються як єдиний цілісний інформаційний інститут, що реалізує відповідні завдання суспільства. Але, щоб дослідити сутність загального, необхідно розібратися у його складових, базуючись на чому його розвивати й ефективно використовувати.

Отже, фінансове рахівництво макроекономічного рівня реалізує своє суспільне призначення у такому:

- забезпечує транспарентність фінансових відносин державної і місцевої влади, міждержавних об’єднань, ринків і галузей;
- мінімізує невизначеність, а отже, ризики, фінансів державної і місцевої влади, міждержавних об’єднань, ринків і галузей;
- уможливлює пізнання учасниками економіки макроекономічних фінансових відносин;
- інформаційно забезпечує стан динамічної рівноваги макроекономіки.

Забезпечення транспарентності фінансових відносин державної і місцевої влади, міждержавних об’єднань, ринків і галузей полягає у тому, що інформаційна продукція і послуги фінансового рахівництва, надаючи користувачам відкриту інформацію, мають належним чином інформувати їх по всіх аспектах фінансів макроекономіки

Мінімізація невизначеності (ризиків) фінансових відносин макроекономічного рівня розкривається у тому, що цей інститут відкритої інформації фінансів, надаючи користувачам дані з актуальних для них питань фінансів макроекономіки, забезпечує достовірність їхніх очікувань, сприяє ефективності управління фінансовими та економічними ризиками.

Уможливлення пізнання учасниками економіки макроекономічних фінансових відносин полягає у такому інформуванні користувачів, в результаті якого збільшується їх знання фінансів макроекономіки, зростає

фінансова грамотність суспільства.

І нарешті, останній напрям суспільного призначення фінансового рахівництва макроекономічного рівня спрямований на забезпечення стану динамічної рівноваги у макрорівневій системі господарських відносин, їх сталий розвиток, і полягає у тому, щоб забезпечувати у суспільстві інформаційний обмін, необхідний для прийняття і реалізації рішень, спрямованих на підтримку і відновлення динамічної рівноваги в економіці.

Тема динамічної рівноваги макроекономіки, її сталого, стійкого до ризиків розвитку сьогодні є актуальною і належить до основних в економічній науці. Разом із тим у фінансовій науці є дефіцит досліджень з позицій теорії відкритих систем фінансів макроекономіки, відповідного їм руху грошового капіталу та обміну інформацією фінансів. Це складні, багатоаспектні питання і потребують самостійного глибокого дослідження. У даній роботі можна лише поверхнево торкнутися цієї теми.

Вперше теорію відкритих систем (відому ще як загальна теорія систем) сформулював професор теоретичної біології Карл Людвіг фон Берталанфі (Ludwig von Bertalanffy) у праці «Теорія відкритих систем у фізиці та біології» (1950)[75]. Згодом вона була поглиблена кібернетиком англійцем Вільямом Россом Ешбі (William Ross Ashby) у праці «Вступ у кібернетику» (1956)[76]. Згідно теорії відкритих систем, життєві процеси такої системи підтримуються завдяки функціонуванню в ній та з оточуючим середовищем речових, інформаційних і/або енергетичних потоків, через які забезпечується динамічна рівновага цієї системи. Кожна відкрита система здатна забезпечувати власну динамічну рівновагу (стійкість) лише завдяки правильній взаємодії та обміну з навколишнім середовищем через такі вхідні та вихідні потоки. Важливо, що цей постулат релевантний не тільки

[75] *Ludwig von Bertalanffy*. The Theory of Open Systems in Physics and Biology. – Science, 13 January 1950, Vol. 111, 23-29 p. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://qoo.by/Oyr

[76] *W. Ross Ashby*. An Introduction to Cybernetics. – Second Impression. - Chapman & Hall, London, 1957., 156 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://pespmc1.vub.ac.be/books/introcyb.pdf

біологічним та фізичним системам, але й економіці та її фінансам.

Пізніше концепція динамічної рівноваги в економіці як відкритій системі знайшла відображення у дослідженнях американських економістів Джона Річарда Хікса (John Richard Hicks) та Кеннета Джозефа Ерроу (Kenneth Joseph Arrow). За новаторський вклад у загальну теорію рівноваги і теорію добробуту вони стали лауреатами Нобелівської премії (1972). Поняття стану загальної рівноваги в економіці автори визначили як стан, за якого досягається зрівноваження, взаємне збалансування в економіці явищ і процесів[77].

На думку автора, в інформаційному суспільстві економічна рівновага є динамічним і багатоплановим явищем. У ринковій економіці інформаційного суспільства актуальним для забезпечення стану динамічної рівноваги є зрівноваження і взаємне збалансування не лише біполярних явищ і процесів, що пов'язані з виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією, ресурсами і потребами. Багатоплановість стану динамічної рівноваги сучасної економіки виявляється, зокрема, у тому, що процеси виробництва і споживання, попиту і пропозиції, ресурсів й потреб мають розглядатися не лише в економічному, але й у фінансовому та інформаційному планах. Це обумовлено насамперед неймовірним розвитком такого сегмента макроекономіки, як фінансовий ринок, річні обсяги якого у багато разів перевищують сукупний ВВП всіх країн, а також зростанням ролі інформації як економічного ресурсу, інформаційного капіталу, чинника створення доданої вартості.

Економіка інформаційного суспільства є відкритою системою, і стійкість (динамічна рівновага) макроекономіки будь-якого рівня об'єктивно забезпечується завдяки функціонуванню в ній вхідних та вихідних речових, інформаційних і/або енергетичних потоків. При цьому фінансові відносини відіграють ключову роль в обмінно-розподільчих механізмах економіки, через які як по каналах рухаються потоки грошового капіталу, і це, як зазначалося,

---

[77] *Arrow K. J., Debreu G.* The Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy. - Econometrica, 1954, 22 (3), P. 265 - 290.

супроводжується відповідним потоком інформації. За цими потоками уважно слідкують всі економічні суб'єкти, відстежуючи, наприклад, дані про прямі інвестиції, зовнішню торгівлю, міжнародні кредити, кон'юнктуру валютних і фондових ринків. Отже, стан розвитку фінансового рахівництва, як інформаційної підсистеми фінансів відкритої макроекономіки, є вирішальним у забезпеченні стійкості (динамічної рівноваги) економік країн, їхніх регіонів, міждержавних об'єднань і глобально.

Вважаємо, що у сучасній економіці стан динамічної рівноваги можна визначити як такий, за якого одночасно досягається:

по-перше, зрівноваження і взаємне збалансування вартісних (грошових) розподільчих і перерозподільчих явищ і процесів з рештою економіки, результатом чого унеможливлюється створення в економіці «фінансових бульбушок»;

по-друге, у суспільстві існує належний інформаційний обмін з питань фінансових розподільчих та перерозподільчих відносин, завдяки якому мінімізується інформаційна асиметрія фінансів;

по-третє, на основі перших двох в економіці відбувається зрівноваження та взаємне збалансування виробництва і споживання, попиту і пропозиції, ресурсів і потреб.

Отже, в інформаційні економіці стан динамічної рівноваги досягається тільки за умов належного функціонування її вартісних (грошових) розподільчих та перерозподільчих відносин, що можливо лише за належного обміну інформацією фінансів.

В останні десятиліття відсутність належного інформаційного обміну і вражаюча інформаційна асиметрія на окремих сегментах фінансових ринків (зокрема, ринку цінних паперів) стали одними з чинників порушення стану динамічної рівноваги в економіці, руйнівних фінансових криз. З цього приводу відомий фінансовий журналіст, постійний дописувач таких авторитетних фінансових видань, як The New York Times Magazine, The Wall Street Journal, Bloomber, автор бестселеру про причини і розвиток іпотечної

кризи у США 2000-х років «Велика гра на пониження. Таємні пружини фінансової катастрофи» (2010) – американець Майкл Монро Льюїс (Michael Monroe Lewis) зауважує, що саме вражаюча інформаційна асиметрія, яка існувала на фінансових ринках кінця 1990 – початку 2000-х років, особливо на ринку боргових зобов'язань, фактично зробила можливою найбільшу в історії людства світову фінансову кризу[78].

Держави – члени IMF, визнаючи важливість макроекономічної інформації, добровільно беруть на себе довгострокові зобов'язання з підвищення якості публічної інформації. Як результат, 1996 року IMF схвалив для країн, у яких існує доступ до ринків капіталів або вони шукають його, але при цьому мають проблеми із забезпеченням публічності фінансової і загальноекономічної інформації, Спеціальний стандарт поширення даних (Special Data Dissemination Standard, SDDS)[79]. Цей Стандарт постійно удосконалюється з урахуванням досвіду окремих країн, побажань інших міжнародних організацій та потреб глобальної інформаційної економіки, і станом на початок 2018 р. діють SDDS у редакції 2013 р.[80]

На початку 2003 р. Україна приєдналася до SDDS, ставши 52 членом даної інформаційної системи[81], і координатором поширення за цим Стандартом даних визначено Державну службу статистики України. Тепер публічна статистична інформація за секторами економіки України, такими секторами є реальний, бюджетно-податковий, фінансовий, зовнішній і соціально-демографічні дані, розміщується на веб-сторінках IMF[82], Державної

---

[78] *Lewis Michael.* The Big Short: Inside the Doomsday Machine. - USA: W. W. Norton & Company, 2010. — 266 p.

[79] IMF standards for Data Dissamination. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://qoo.by/Oyv

[80] Special Data Dissemination Standard.- Офіційний сайт МВФ, [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/Overview.aspx

[81] Press Release: Ukraine Subscribes to the IMF's Special Data Dissemination Standard, January 2003. – офіційний сайт IMF, [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.imf.org/en/news/articles/2015/09/14/01/49/pr0303

[82] Broadening Financial Indicators in the Special Data Dissemination Standard. IMF Policy Paper; February 22, 2010, 40 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/022210a.pdf

служби статистики України[83], та Офіційного інтернет-представництва Національного банку України[84].

Розвиваючи політику підтримки розвитку діяльності з підготовки та розповсюдження належної якості макроекономічної економічної та фінансової інформації, зокрема інформації публічної, Генеральна Асамблея ООН на початку 2014 р. затвердила 10 Фундаментальних принципів офіційної статистики[85]. Першим з них проголошено незамінність офіційної статистики в інформаційній системі демократичного суспільства. Важливою характеристикою цієї інформації є її неупередженість, тому у першому з 15 Принципів Кодексу норм Європейської статистики (2011)[86] зафіксовано, що достовірність такої інформації забезпечується професійною незалежністю статистичних органів від інших політичних, регуляторних та адміністративних організацій та відомств, а також від суб'єктів приватного сектора.

Інститут фінансового рахівництва мікроекономічного рівня реалізує суспільне призначення у такому:

- розкриття інформації про фінанси корпорацій і домогосподарств;
- мінімізація невизначеність, а отже, і ризики фінансів корпорацій і домогосподарств;
- забезпечення пізнання учасниками економіки фінансів корпорацій і домогосподарств.

Розкриття інформації про фінанси окремих корпорацій і

---

[83] Спеціальний стандарт поширення даних МВФ. – Державна служба статистики України, офіційний сайт, [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[84] Спеціальний стандарт поширення даних. _ НБУ, офіційний сайт, [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=51753

[85] Fundamental Principles of Official Statistics (A/RES/68/261 from 29 January 2014). [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/dnss/gp/fundprinciples.aspx

[86] Кодекс норм европейской статистики. Для национальных и местных органов статистики. - Принят 28.09.2011 Комитетом Европейской статистической системы. – Евростат, 2011, 11с. European Statistics Code of Practice. For the National and Community Statistical Authorities. – Eurostat Committee, 28th September 2011. – Publications office, 2011. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://qoo.by/Oyx

домогосподарств полягає у тому, що його інформаційна продукція і послуги, надаючи користувачам необмежену за доступом інформацію, мають належним чином інформувати їх по всіх аспектах фінансів мікроекономіки.

Зауважимо, що реалізація цього призначення тісно переплетена з реалізацією функції інформаційного забезпечення стану динамічної рівноваги інститутом фінансового рахівництва макроекономіки. Адже у сучасній економіці виклики її динамічній рівновазі значною мірою породжуються результатом таких одночасних процесів, як, з одного боку, зростаюча інтегрованість і глобалізація економіки, з другого – посилення егоцентричних фінансових інтересів великих корпорацій, особливо ТНК.

Показником зростаючої фінансово-економічної інтеграції у глобальному масштабі є динаміка частки світової торгівлі у валовому світовому продукті (Gross World Product, GWP). За даними UNCTAD, протягом періоду 1990–2014 рр. обсяг міжнародної торгівлі товарами та послугам зріс вшестеро і на сьогодні перевищує 24 трлн дол. США. При цьому ці темпи були вище за темпи зростання GWP, внаслідок чого частка міжнародної торгівлі у GWP піднялася з 20% на початку 1990-х років до більш як на 30% в наші дні[87]. На фоні таких інтеграційних процесів егоцентричні фінансові інтереси корпорацій стають основою дисбалансів і криз у фінансах макроекономіки. Прикладом цього є світова фінансова криза, що розпочалася 2007 р. і наслідки якої за оцінками експертів людство відчуватиме до 2025 р.

Протидією таким викликам є, зокрема, розвиток фінансового рахівництва мікроекономіки, дані якого допомагають кожному економічному агенту і суспільству в цілому вчасно виявляти можливі прояви фінансового егоїзму корпорацій. Це ключ до попередження і виправлення дисбалансів, забезпечення динамічної рівноваги у фінансово-економічних відносинах сучасної економіки.

Мінімізація невизначеності, а отже, ризиків, фінансів корпорацій і

[87] Key Statistics and Trends in International Trade 2015. – UNCTAD, United Nations Publications, p. 30, P. 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/SVrX9a

домогосподарств полягає у тому, що цей інститут відкритої фінансової інформації, надаючи корпораціям і домогосподарствам дані з актуальних для них питань, забезпечує достовірність їхніх очікувань, ефективне управління фінансовими та економічними ризиками.

Забезпечення пізнання учасниками економіки фінансів корпорацій і домогосподарств полягає у такому інформуванні користувачів, в результаті якого збільшуються їх знання фінансів мікроекономіки, зростає фінансова грамотність суспільства.

На завершення зазначимо, що краще розуміння особливостей об'єкта діяльності кожного з сегментів інституту фінансового рахівництва і завдань, які суспільство об'єктивно ставить перед ними, формує необхідну основу для розвитку інституту фінансового рахівництва як цілісної інформаційної підсистеми фінансів та ефективного використання його інформаційних продуктів і послуг в економіці інформаційного суспільства.

Висновки до розділу 1

1. Фінансове рахівництво – це інформаційна підсистема фінансів, діяльність з виявлення, збору, обробки, аналізу, підготовки та подання користувачам відкритої інформації (тобто такої, що не є конфіденційною, службовою або таємною), яка характеризує фінансові відносини учасників економіки. Як системна діяльність фінансове рахівництво почало формуватися у XX ст., але найбільший його розвиток є характерним для економіки інформаційного суспільства. Більш того, саме стан розвитку фінансового рахівництва, його інституціоналізації служить ознакою зрілості інформаційної економіки та інформаційного суспільства в цілому.

2. Вихідною ознакою цього інформаційного інституту фінансів можна

назвати те, що результатом його діяльності є лише відкрита, тобто не обмежена за доступом інформація. На противагу цьому інформацією з обмеженим доступом оперує інша складова інформаційної підсистеми фінансів – рахівництво управлінське. Інформаційні продукти і послуги фінансового рахівництва охоплюють широке коло відкритих даних, попит на які в інформаційній економіці зростає. Це можуть бути відомості не лише у вигляді традиційних стандартизованих чотирьох форм фінансової звітності, але й широке коло відомостей, що представлені різноманітними аналітичними, прогнозованими та довідковими матеріалами про фінанси окремих корпорацій, галузей економіки, фінансового та інших ринків, господарства територіальних громад та держав, а також про інші складові ринкової економіки на національних, міжнародному і глобальному рівнях.

3. Суспільне призначення фінансового рахівництва розкривається у ході реалізації його функцій, а саме: (а) розкриття інформації, (б) мінімізація невизначеності та (в) пізнання фінансів інформаційної економіки. Розкриття інформації полягає у тому, що інформаційна продукція та послуги фінансового рахівництва, представляючи користувачам необмежену за доступом інформацію, мають належним чином інформувати їх з усіх необхідних для них фінансових питань. Мінімізація невизначеності полягає у тому, що фінансове рахівництво, надаючи користувачам дані з актуальних для них питань фінансів, має підвищувати достовірність їх очікувань, сприяючи ефективності управління фінансовими та економічними ризиками. Третє призначення полягає у такому інформуванні користувачів, урезультаті якого збільшуються їхні знання з питань фінансів, зростає фінансова грамотність суспільства.

4. Фінансове рахівництво реалізується у ході діяльності відповідних інституцій, до числа яких належать як спеціалізовані інформаційно-аналітичні інституції, так і ті, в яких інформаційна продукція та послуги є лише супровідними до основного виду діяльності. Це інформаційно-аналітичні та рейтингові агентства, аудиторські (консалтингові) компанії, підрозділи

спеціалізованих фінансових видань, інформаційні структури державних та місцевих органів влади. З розвитком інформаційного суспільства та його економіки у державних і місцевих органів влади суттєво зростає роль діяльності, спрямованої на генерування відкритої інформації фінансів.

5. Фінансове рахівництво є системою, що сегментується залежно від кола економічних відносин, інформаційний аспект яких є об'єктом його уваги. Такими сегментами є насамперед фінансове рахівництво макроекономіки та фінансове рахівництво мікроекономіки. Якщо перший з них розглядає фінансові відносини на рівні суспільства як єдиного цілого, аналізуючи глобальні ринки, їхні взаємозв'язки, національні та місцеві економіки, державні та місцеві фінанси, то другий – досліджує фінансові відносини на рівні виробника і споживача, домогосподарства і корпорації. Фінансове рахівництво мікроекономіки тісно взаємодіє з фінансовим рахівництвом макроекономічного рівня, і разом вони формують єдину цілісну інформаційну підсистему відкритої інформації фінансів. Сегментуючись на макро- і мікрорівнях, фінансове рахівництво може розглядатися і в детальнішому плані: за видами економічної діяльності та окремими складовими макро- і мікроекономіки. З подальшим розвитком інформаційного суспільства та його економіки розбудова фінансового рахівництва супроводжуватиметься двома взаємопов'язаними процесами. З одного боку, більш глибоким і детальним ставатиме розгляд фінансовим рахівництвом макро- і мікрорівнів. Разом з тим інтеграційно-глобалізаційні процеси, посилення інформаційної взаємозалежності учасників економіки, а також об'єктивність цілісності єдиного інформаційного поля стримуватимуть процес фрагментації фінансового рахівництва.

6. Фінансове рахівництвом макро- і мікроекономік має особливості, що значною мірою визначають розвиток і процес інституціоналізації кожного з цих сегментів, а також їх місце і роль в економіці. Це представлено відмінностями кожного із сегментів, їх об'єктивним призначенням та характером реалізації такого призначення. Ключова відмінність полягає у

тому, що об’єкти діяльності кожного із сегментів фінансового рахівництва різняться. Зважаючи на це, спільна ознака фінансового рахівництва трансформується: якщо фінансове рахівництво макроекономіки спрямоване на забезпечення суспільства відкритими даними щодо макроекономіки, то фінансове рахівництво мікроекономіки займається даними рівня мікроекономіки. Отже, кожне з них зорієнтовано на пошук, збір, обробку, аналіз та надання відкритої якісної інформації з відповідної сфери економіки.

Об’єктивне призначення фінансового рахівництва макроекономіки полягає у такому: а) забезпечення транспарентності фінансів державної та місцевої влади, міждержавних об’єднань, а також ринків і галузей; б) мінімізація невизначеності, а отже, ризиків, фінансів державної та місцевої влади, міждержавних об’єднань, а також ринків і галузей; в) уможливленя пізнання учасниками економіки макроекономічних фінансових відносин; г) забезпечення стану динамічної рівноваги макроекономіки. Забезпечення транспарентності фінансових відносин полягає у тому, що інформаційна продукція та послуги фінансового рахівництва, представляючи користувачам необмежену за доступом інформацію, мають належним чином інформувати їх по всіх аспектах фінансів макроекономіки. Мінімізація невизначеності (ризиків) розкривається у тому, що ця підсистема фінансів, надаючи користувачам дані з актуальних для них питань фінансів макроекономіки, підвищує достовірність їхніх очікувань, сприяє ефективності управління фінансовими та економічними ризиками. Уможливлення пізнання макроекономічних фінансових відносин полягає у такому інформуванні користувачів, в результаті якого збільшуються їхні знання з питань фінансів макроекономіки, зростає фінансова грамотність суспільства. Забезпечення стану динамічної рівноваги у макрорівневій системі господарських відносин полягає у тому, щоб уможливити у суспільстві необхідний інформаційний обмін, на основі якого можуть прийматися та реалізуватися рішення, що спрямовані на підтримання та відновлення рівноваги в економіці.

Об’єктивне призначення фінансового рахівництва мікроекономіки: а) розкриття інформації щодо фінансів корпорацій і домогосподарств; б) мінімізація невизначеності, а отже, й ризиків, фінансів корпорацій і домогосподарств; в) забезпечення пізнання учасниками економіки фінансів корпорацій та домогосподарств. Розкриття інформації полягає у тому, що інформаційна продукція та послуги цього сегмента рахівництва, надаючи користувачам необмежену за доступом інформацію, мають належним чином інформувати їх по всіх аспектах фінансів мікроекономіки. Мінімізація невизначеності, а отже й ризиків полягає у тому, що, надаючи корпораціям і домогосподарствам дані з актуальних для них питань, фінансове рахівництво підвищує достовірність їхніх очікувань, сприяє ефективності управління фінансовими та економічними ризиками. Забезпечення пізнання учасниками економіки фінансів корпорацій та домогосподарств полягає у такому інформуванні користувачів, в результаті якого збільшуються їхні знання з питань фінансів мікроекономіки, зростає фінансова грамотність суспільства.

Основні результати цього розділу опубліковані в наукових працях автора[88] [183; 192; 205; 206; 207].

[88] *Рязанова Н.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку. Монографія. – К.: КНЕУ, 2017. - 337 с. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки. - Фінанси України, 2017, №.1, С. 26-51. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної мікроекономіки. - Фінанси України, 2016, №. 10, С. 39-64. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інституційно-інфраструктурна складова інформаційної економіки. - Фінанси України, 2016, №. 3, С. 55-85. *Рязанова Н.С.* Новий погляд на фінансове рахівництво інформаційного суспільства. -Бізнес інформ, рос., 2015, № 4., С. 244-254.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА

2.1. Інституційна концепція фінансів інформаційної економіки

Вважаємо, що серед теоретичних основ фінансового рахівництва важливе місце посідає інституційна концепція фінансів, базуючись на якій з'являється можливість виявлення місця і ролі фінансового рахівництва в архітектурі економіки інформаційного суспільства, оцінки зв'язків і залежностей цього інформаційного інституту з інститутом фінансів та економіки в цілому.

Засновником інституційного напряму в економічній науці вважається американський економіст Торстейн Бунде Веблен (Thorstein Bunde Veblen), який у праці «Теорія марнотратного класу. Економічне дослідження в еволюції інститутів» (1899)[89] вперше в економічній теорії проаналізував поняття інституту. Веблен визначав соціальні інститути як стійкі звичаї мислення, що характерні для великої спільноти людей. В практиці сучасної економіки інституційний підхід знайшов відображення, зокрема, у Системі національних рахунків (СНР), в якій економіка для відображення поведінки і функцій окремих типів економічних суб'єктів поділяється на інституційні сектори. При цьому інституційним сектором економіки вважається сукупність інституційних одиниць, що мають схожі інтереси, функції та джерела фінансування, що обумовлює подібність їхньої економічної поведінки[90].

Поняття суспільного (соціального) інституту належить до абстрактної лексики й є науковим терміном, разом із тим представляючи об'єктивні

[89] *Veblen T.* The Theory of the Leisure Class: An Economic Study in the Evolution of Institutions. – 2005, Adamant Media Corporation.

[90] Система национальных счетов 2008. – Нью-Йорк: Европейская комиссия, МВФ, ОЕСР, ООН, Всемирный банк. – 2012. – 827 с.

реально існуючі у суспільстві зв'язки і взаємовідносини, що організовуються у порівняно стійкі форми (структури). Хоча соціальні інститути не мають реального втілення в окремих фізичних об'єктах, їх виникнення та існування можливі лише тому, що така реальність існує. Більш того, наукове осмислення сутності, характерних особливостей та призначення соціальних інститутів дозволяє свідомо впливати на їх розвиток.

На початку XXI ст. у матеріалах «Енциклопедії з філософії», підготовленої Стенфордським університетом (США), одним з найбільш авторитетних і рейтингових у світі університетів, визначено, що соціальний інститут (суспільний інститут) є формою організації сумісної життєдіяльності людей, яка складається історично і/або в результаті цілеспрямованих людських зусиль й існування якої обумовлено необхідністю задовольняти соціальні, економічні, політичні, культурні або інші потреби суспільства в цілому чи в його частині[91].

В українській економічній науці тема інституціоналізму ґрунтовно досліджувалася доктором економічних наук Анатолієм Чухно. Він писав, що інституціоналізм, будучи складним утворенням як за напрямами досліджень, так і за досягненнями у пізнанні економіки і суспільства, однак є одним із поширених напрямів сучасної економічної теорії. При цьому термін «інститут» використовують для позначення комплексних соціальних форм, що здатні відтворюватися у поколіннях, і значущість трактування інститутів виявляється, зокрема, в тому, що вони формують один з основних напрямів сучасної економічної теорії[92].

А. Чухно характеризував інститути як властивість економіки, особливі складні соціальні формами чи структури, які нерозривно пов'язані з системою виробничих і суспільних відносин. За його визначенням, інститути є відносно стійкими зразками системної людської діяльності, стосуються

---

[91] Social Institutions. – Stanford Encyclopedia of Philosophy. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://plato.stanford.edu/entries/social-institutions/

[92] *Чухно А.А.* Вибрані праці : у 2-х т. / А.А.Чухно : передм. Л.В.Губерського, Т.І.Єфименко. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012, Т.1. – 557 с., С. 205-224.

фундаментальних питань виробництва, забезпечення ресурсів, відтворення людей, життєздатності суспільних структур.

Вчений зазначав, що у сукупності інститути утворюють інституційну структуру економіки, для якої характерна певна самостійність і яка адекватна структурі економіки та суспільства, відображає систему виробничих та суспільних відносин, є їх реалізацією. Підкреслював, що поєднання виробничих відносин та інститутів збагачує і конкретизує уявлення про суспільну структуру, розширює можливості подолання спрощених підходів до трактування складних соціально-економічних проблем і розкриття глибини й багатогранності зв'язків та залежностей, які, у свою чергу, дозволяють виявляти механізми реалізації системи виробничих відносин, функціонування і розвитку економіки й суспільства. Одним із його висновків було те, що зосередження уваги лише на ринкових аспектах реформ та недооцінювання інституційних перетворень спричиняє низку негативних явищ і процесів, і тому послідовне здійснення ринкових трансформацій потребує поєднання соціально-економічних та інституційних перетворень.

Інший видатний український вчений Юрій Пахомов, характеризуючи поняття «соціальні інститути», писав, що воно є багатокомпонентним і містким. І «хоча інституційно-інфраструктурне оснащення ринку та держави існувало завжди, не лише забезпечуючи, але й оптимізуючи взаємодію ринку та держави, нині, особливо у зв'язку з фактором технологічного динамізму і глобальної невизначеності, вирішальним чинником успішного розвитку країни є якість, повноцінність та системність формування інститутів. При цьому потреба у такому тим вища, чим демократичнішим є суспільство»[93].

Досліджуючи поняття інституціоналізму, сучасна наука вкладає у його зміст процеси розвитку соціальних інститутів і системи їхніх взаємозв'язків, розбудову інституційної структури (архітектури інститутів суспільства) та

[93] *Пахомов Ю. М.* Глобальная модернизация и институциональное развитие экономики как главное в обеспечении ее конкурентоспособного качественного роста. С. 281-334. В кн.: Глобальний конкурентний простір. Монографія / О. І. Білорус та ін.; кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К: КНЕУ, 2007. – 680 с.

відповідних інституцій. Вважається, що у ході інституціоналізації вибудовується соціальний порядок, тобто те, яким чином форми знаходять прояв у суспільних відносинах, як взаємопов'язані соціальні системи та їхні елементи, які структури, процеси та зміни властиві соціуму, як вони відображаються на поведінці та взаємодії індивідуумів, а також функціонуванні соціальної системи в цілому. І саме тому аналіз походження соціального порядку, форм його підтримання та відтворення має базуватися на концепції інституціоналізації[94].

Актуальність аспекту інституціоналізації фінансів здавалось вже добре знайомих і звичних та стала очевидною з розвитком інформаційного суспільства. Серед причин цього слід назвати формування нових, характерних для інформаційної економіки підсистем фінансів; розвиток і ускладнення фінансових відносин; посилення інформаційної асиметрії фінансів; поглиблення і глобалізація фінансових криз; принципово нове розуміння явища інформації та її ролі як особливого економічного ресурсу, інформаційного капіталу, вартість-формуючого фактора.

У фінансовій науці України тема інституціоналізації вперше предметно була досліджена представниками фінансової наукової школи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана у працях, присвячених фінансовій інфраструктурі ринкової економіки. Першими серед цих робіт були статті професорів Віктора Федосова, Валерія Опаріна та Сергія Льовочкіна: «Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку» (2008) і «Фінансова інфраструктура ринкової

---

[94] *Е. А. Островская-младшая.* Концепции институциализации в германской теоретической социологии второй половины XX века. – Вестник РУДН, серия Социологмия, 2003, № 1(4), С. 96-113. *Пахомов Ю. М.* Глобальная модернизация и институциональное развитие экономики как главное в обеспечении ее конкурентоспособного качественного роста. С. 281-334. В кн.: Глобальний конкурентний простір. Монографія / О. І. Білорус та ін.; кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К: КНЕУ, 2007. – 680 с.

[94] *Островская-младшая Е.А.* Концепции институциализации в германской теоретической социологии второй половины XX века. – Вестник РУДН, серия Социологмия, 2003, № 1(4), С. 96-113.

економіки: концептуальні підходи» (2008)[95]. В цих публікаціях результатів дослідження з позицій інституціоналізму вперше була виділена фінансова інфраструктура економіки у самостійне явище, тобто фінанси досліджувалися як інститут фінансової інфраструктури економіки. Вченими було запропоновано два тісно взаємопов'язані виміри підходів до характеристики поняття «фінансова інфраструктура економіки». Перший вимір – з позицій розуміння фінансів як однієї з важливих складових економічної інфраструктури, що витікає з сутності та об'єктивних функцій фінансів; другий – з позицій формування сукупності різних елементів (складових), що забезпечують функціонування фінансів як суспільного інституту в різних зрізах: інституційному, управлінському та інструментальному.

Вчені констатували, що фінанси відіграють стосовно до економіки забезпечувальну роль і являють собою окрему важливу складову економічної інфраструктури. При цьому наголошувалося, що фінансова інфраструктура економіки є надзвичайно складним, багатоплановим й одночасно цілісним єдиним явищем. Головне її призначення полягає насамперед у створенні спільно з іншими складовими економічної інфраструктури належних передумов для відтворювального процесу, який є основою життєдіяльності суспільства. Наголошуючи, що складність, багатоплановість та динамічність розвитку фінансової інфраструктури економіки обумовлює потребу у додаткових глибоких і всебічних дослідженнях, вчені показують, що дана інфраструктура економіки може розглядатися у двох зрізах – організаційному та інструментальному, у кожному з яких наявні інформаційні продукти та послуги.

Базуючись на сформованих сучасною наукою дефініціях соціального

---

[95] Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія/ Опарін В. та ін.; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2016. 695 с. *Федосов В.М., Опарін В.М.. Льовочкін С.В.* Інституційна фінансова інфраструктура України: Сучасний стан та проблеми розвитку. – Фінанси України, 2008, №12, 3-21 с. *Льовочкін С., Опарін В., Федосов В.* Фінансова інфраструктура ринкової економіки: концептуальні підходи. – Економіка України, 2008 р., № 11, 57-72 с.

інституту та фінансової інфраструктури економіки, сутність поняття «інститут фінансової інфраструктури економіки» (або «інститут фінансів») може бути визначено так: інститут фінансової інфраструктури економіки є відносно стійкою, сформованою адекватно структурі інформаційної економіки та інформаційного суспільства, формою організації системи вартісних відносин, існування якої обумовлено необхідністю задоволення відповідних потреб суспільства.

Інститут фінансової інфраструктури – це система, в якій реалізується вартісний зріз (аспект, план, вимір) суспільних відносин. Представляючи у суспільстві вартісні відносини, інститут фінансової інфраструктури інформаційної економіки є економічною категорією. За змістом це добре відома у сучасній науці та практиці категорія фінансів, але у даному контексті ми розглядаємо її під кутом зору інституціоналізму. Вивчення фінансів з позицій інституціоналізму як фінансової інфраструктури інформаційної економіки відкриває нові грані в цій економічній категорії та сприяє адекватному і свідомому розвитку фінансів інформаційної економіки.

Фінансова інфраструктура інформаційної економіки є системою – інституційною структурою, якій властива певна самостійність і яка вибудовується й постійно розвивається під впливом та адекватно особливостям економіки і суспільства, у яких функціонує.

Інститут фінансової інфраструктури економіки є категорією історичною, розвиток якої має, на думку автора, ряд об’єктивних особливостей (характерних рис).

По-перше, процес еволюції фінансової інфраструктури економіки перманентний, тобто, незважаючи на розвиненість фінансових відносин сучасного суспільства, процес їх розвитку триває. В інформаційній економіці та суспільстві фінанси об’єктивно розвиваються в унісон прогресу інформаційних технологій та зростанню ролі інформації як економічного ресурсу.

По-друге, інституціоналізація фінансової інфраструктури економіки,

будучи комплексною і багатоаспектною, є процесом трансгалузевим (трандисциплінарним). В інформаційному суспільстві цей процес включає не лише суто вартісний аспект економіки, але й інформаційний. Адже інформація є наповненням всіх фінансових відносин і завжди присутня у фінансових потоках; особливості інформації фінансів як унікального явища відображаються у процесі інституціоналізації фінансової інфраструктури економіки та її інформаційної підсистеми; закони інформаційного обміну впливають на фінансові відносини.

По-третє, розвиваючись як єдина цілісна система, фінансова інфраструктура економіки має підсистеми (складові), що різняться за рівнем (етапом) розвитку і не збігаються із рівнем розвитку загальної системи фінансової інфраструктури. Це обумовлено тим, що, еволюціонуючи адекватно розвитку економіки та суспільства, у фінансовій інфраструктурі стрімко розвиваються насамперед ті підсистеми, що відповідають за забезпечення цієї адекватності. Наприклад, в економіці інформаційного суспільства відповідальною за таку адекватність буде інформаційна підсистема в особі інституту відкритої інформації – фінансового рахівництва.

Вважаємо, що в інформаційній економіці об’єктивне суспільне призначення її фінансів (фінансової інфраструктури) полягає у тому, щоб забезпечувати процес руху і розподілу вартості (грошового капіталу) відповідно до потреб учасників економіки. А це можливо лише за наявності у фінансових відносинах належного інформаційного обміну.

Інституціоналізація[96] є динамічним і багатоаспектним процесом, що охоплює зародження, упорядкування та формалізацію тих чи тих необхідних суспільству діяльностей, зв’язків та відносин у відповідні соціальні (суспільні) інститути. Інституціоналізація фінансів (фінансової інфраструктури економіки) відбувається у безпосередньому взаємозв’язку із загальним соціально-економічним розвитком суспільства і під впливом його історичних

[96] Інституціоналізація – від латинського institutum, що перекладається як встановлення, звичай, заснування.

особливостей.

Майже два століття тому Карл Маркс писав, що економічні епохи розрізняються не за тим, що виробляється, а за тим, як виробляється, за допомогою яких засобів праці[97]. Особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є поява принципово нового економічного ресурсу, фактора виробництва – інформації, який за змістом характеризує інформаційну економіку та суспільство, визначає розвиток його інститутів, зокрема фінансової інфраструктури економіки.

На початку XXI ст. А. Чухно, досліджуючи методологію сучасного інституціоналізму, зазначав, що вона ґрунтується на об'єктивному процесі зростання науково-технологічного фактора в розвитку економіки і суспільства, і саме технічні та технологічні зміни визначають зміни й розвиток інститутів, місце і роль людини у виробництві та суспільстві. При цьому саме сучасний інституціоналізм розкрив динаміку суспільно-економічного прогресу, послідовний рух його закономірних ступенів: доіндустріальне, індустріальне й інформаційне (постіндустріальне) суспільства[98]. Розглядаючи етапи суспільно-економічного розвитку, вчений наголошував, що категорія «фактор виробництва» настільки важлива, що визначає не лише спосіб виробництва, а й назву суспільства. Коли поряд із такими факторами виробництва, як земля і праця з'явився капітал, що став вирішальним, то і суспільство назвали капіталістичним. Нині інформація та знання являють собою сутнісну характеристику нового суспільства і його економіки, тому їх називають інформаційними, або знаннєвими (досліджуючи інституціоналізм, вчений ототожнював поняття інформація» та «знання». – *Н. Р.*)[99].

«Цивілізація – це інформація» – такий алгоритм наприкінці XX ст. вивів професор з економіки Кембриджського університету Денніс Робертсон

---

[97] *Маркс К.* Сочинения: в 50 т. Т. 25, ч. 2 / К. Маркс, Ф. Энгельс. - 2-е изд. - М.: Политиздат, 1962. - С. 191.

[98] *Чухно А.А.* Вибрані праці : у 2-х т. / А.А.Чухно : передм. Л.В.Губерського, Т.І.Єфименко. – К.: ДННУ «Академія фінінсового управління», 2012, Т.1. – 557 с., С. 211-215.

[99] Ibidem, С. 211-217.

(Dennis Holme Robertson), який саме інформацію вважав визначальною в економіці, технології, мистецтві, філософії та інших сферах людської діяльності[100]. Сучасна наука беззаперечно визнає, що обмін інформацією лежить в основі розвитку економіки і всього суспільства, охоплюючи процеси збору, реєстрації, накопичення, обробки, передачі та використання різноманітних даних. І залежно від видів та обсягів оброблюваної суспільством інформації сучасна наука виокремлює п'ять рівнів (етапів) людської цивілізації[101]. Показником нинішнього етапу є електронна обробка інформації[102]. Новітні інформаційно-комунікаційні технології – це лише технічна інфраструктура, пов'язана, наприклад, з комп'ютеризацією чи телефонізацією. Насамперед це інструмент глобального перерозподілу ідей, капіталів та праці, який визначає парадигму розвитку глобалізованого світу[103]. В останні десятиліття вони обумовлюють кардинальні, зміни у розвитку фінансів, пов'язані з інформаційним аспектом фінансів.

Необхідно відмітити, що сучасне суспільство на планеті розвивається нерівномірно, і на початок XXI ст. існує неоднорідна за розвитком структура світу. Майже 15 % населення Землі («золотий мільярд») живе в розвинених країнах, в яких має місце становлення інформаційного технологічного способу виробництва й інформаційного суспільства. Друга частина, (а приблизно половина населення) живе за індустріального способу виробництва та індустріального суспільства. Решта населення (майже третина) проживає у

---

[100] *Робертсон Д.С.* Информационная революция // Информационная революция: наука, экономика, технология: Реферативный сб./ ИНИОН РАН. М., 1993, С.17-26.

[101] Рівень «0» – інформаційна ємність людського мозку – 10^7 біт; рівень «1» – усне спілкування в общині або племені – 10^9 біт; рівень «2» – письмова культура, мірилом якої є Олександрійська бібліотека, що містила 532 800 сувоїв – 10^{11} біт; рівень «3» – книжкова культура, що характеризується існуванням сотень бібліотек та десятків тисяч друкованих видань – 10^{17} біт; рівень «4» – Електронна обробка інформації – 10^{25} біт.

[102] *Киселев А.С.* Роль нарождающегося информационного общества в развитии мировой цивилизации (монография). М.: МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2005. – 164 с., С. 9-10.

[103] Інформаційне Суспільство. Шлях України. – Бібліотека інформаційного суспільства, Київ 2004, 309 с. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.a.kolodyuk.info/download/book.pdf

країнах і відсталих районах окремих країн, що перебувають на доіндустріальному етапі суспільно-економічного розвитку[104].

Авторство терміна «інформаційне суспільство» належить професору Токійського технологічного інституту Ю. Хаяши (Японія)[105]. Але глобального поширення це поняття набуло після доповіді «Технологія для економічного зростання Америки, новий напрям для побудови економічної могутності», зробленої 1993 р. керівництвом США на одній з конференцій[106]. Трохи згодом один із провідних спеціалістів у питаннях теорії інформаційного суспільства американський соціолог Мануель Кастельс (Manuel Castells) у праці «Інформаційна епоха: Економіка, суспільство та культура» (1996–1998) констатував, що інформаційна епоха знаменує появу нового суспільства, яке формується розгортанням мережі інформаційних та комунікаційних технологій і пріоритетом в якому стають інформаційні потоки[107].

У 2000 р. у м. Окінава (Японія) на зустрічі представників різних держав була прийнята Хартія глобального інформаційного суспільства[108], що зафіксувала основні принципи входження країн в інформаційне суспільство. Трохи згодом під егідою ООН у Женеві відбулася Всесвітня зустріч на вищому рівні з питань інформаційного суспільства, головним результатом якої стало

---

[104] *Киселев А.С.* Роль нарождающегося информационного общества в развитии мировой цивилизации (монография). М.: МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2005. – 164 с., С. 9-10.

[105] За дорученням уряду Японії професор Ю. Хаяши наприкінці 1960-х – початку 1970-х років аналізував вплив комп'ютеризації на економіку. Одночасно такі ж процеси досліджувалися професором Гарвардського університету (США) соціологом Деніелом Беллом (Daniel Bell) у роботі «Прихід постіндустріального суспільства» (1974, «The Coming of the Post-Industrial Society»). З часом відбулась конвергенція цих двох напрямків, і поняття «інформаційне» та «постіндустріальне» суспільство ототожнюються.

[106] *W.J. Clinton, A. Gore.* Technology for America's Economic Growth, a New Direction to Build: Executive Office of the President, Washington D.C., 1993. 36 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://ntl.bts.gov/lib/jpodocs/briefing/7423.pdf

[107] *Manuel C.* (1996-1998). The Information Age: Economy, Society and Culture, 3 volumes. Oxford: Blackwell. *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С.130-164.

[108] Okinawa Charter on Global Information Society. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2000/documents/charter.html

прийняття Декларації принципів побудови інформаційного суспільства[109]. У цьому документі побудова інформаційного суспільства була визнана глобальним завданням нового тисячоліття. При цьому в науці та практиці поступово утвердився цивілізаційний підхід у пізнанні суспільства, який, на відміну від класового підходу, характерного для минулих десятиліть, випливає із загальнолюдських цінностей[110].

Сучасна наука виділяє низку характерних ознак інформаційного суспільства та його економіки[111], які безпосередньо впливають на фінансову інфраструктуру економіки та фінансове рахівництво і важливі для розуміння процесу їх інституціоналізації, а саме такі.

1. Набуття інформацією статусу особливого роду економічного ресурсу, фактора виробництва, чинника створення доданої вартості, інформаційного капіталу і товару. У фінансовій інфраструктурі це проявляється в актуальності розвитку її інформаційної підсистеми.

Статус рушійної сили розвитку суспільства поступово переходить від виробництва матеріального продукту до створення інформаційних продуктів та надання інформаційних послуг, серед яких інформаційні продукти та

---

[109] Декларация принципов Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии. 12.12. 2003 г. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c57

[110] *Чухно А.А.* Вибрані праці : у 2-х т. / А.А.Чухно : передм. Л.В.Губерського, Т.І.Єфименко. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012, Т.1. – 557 с., С. 211-215.

[111] *Карминский А. М.* Информатизация бизнеса / А. М. Карминский, П. В. Нестеров. - М. : Финансы и статистика, 1997. - 415 с., С.2- 4. *Копылов В. А.* Информационное право: учебник / В. А. Копылов. - 2-е изд., перераб и доп. - М. : Юристъ, 2002. –512 с., С.20-22. *Bell Daniel* (1973). The Coming of Post'Industrial Society: A Venture of Social Forecasting. Harmondsworth: Penguin, Peregrine, 1976. *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С.55-57, 130-164. *Webster Frank.* Theories of Information Society. 1st edition, Routledge, 1995. *Сакайя Т.* Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева.- М.: 1999. - 468 с., С. 347. *Скаленко О. К.* Системно-інформаційний вимір глобалізаційних процесів у сучасній економічній теорії. - Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання): матеріали міжнар. наук.-метод. конф. 26-27 квіт. 2000 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т, НАН України, Ін-т світової економіки і міжнар. відносин [та ін.]. - К. : КНЕУ, 2000. - 304 с., С. 46-47. *Manuel C.* (1996-1998). The Information Age: Economy, Society and Culture, 3 volumes. Oxford: Blackwell.

послуги фінансового рахівництва. Крім того, відбувається зростання інформаційної місткості матеріального продукту, наприклад: виробництво сировини, машин і обладнання, а також будівництво будівель і споруд на сучасному етапі супроводжуються бізнес планами, численною технічною і фінансовою документацією, інформаційним обміном, якість, підготовка і реалізація яких формують, серед іншого, вартість цих товарів. Частка інформаційної складової у вартості деяких товарів може досягати десятки процентів[112].

2. Можливість майже миттєвої комунікації, обміну інформацією і зростання обсягів інформаційного обміну завдяки транскордонній інформаційній мережі та підготовленості людей до роботи в ній. Якщо з початку літочислення нашої ери і до 1750 р. обсяги інформаційного обміну зросли лише вдвічі, то подальше подвоєння зайняло 150 років (1750–1900), а наступне за ним – лише 50 років (1900–1950). У третьому тисячолітті цей процес став ще стрімкішим, і лише протягом 2006–2010 рр. інформаційний обмін примножився вшестеро[113]. Ці дані підтверджують процес постійного удосконалення інформаційного обміну, у тому числі інформацією з фінансів,

---

[112] Це досліджується, зокрема, у наступних роботах: *Карминский, А. М.* Информатизация бизнеса / А. М. Карминский, П. В. Нестеров. - М. : Финансы и статистика, 1997. - 415 с., с.2-4. *Копылов, В. А.* Информационное право: учебник / В. А. Копылов. - 2-е изд., перераб и доп. - М. : Юристъ, 2002. –512 с., с.20-22. *Bell Daniel* (1973). The Coming of Post'Industrial Society: A Venture of Social Forecasting. Harmondsworth: Penguin, Peregrine, 1976. *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С.55-57. *Webster Frank.* Theories of Information Society. 1st edition, Routledge, 1995. *Сакайя Т.* Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева.- М.: 1999. - 468 с., 347. *Скаленко О. К.* Системно-інформаційний вимір глобалізаційних процесів у сучасній економічній теорії. - Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання): матеріали міжнар. наук.-метод. конф. 26-27 квіт. 2000 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т, НАН України, Ін-т світової економіки і міжнар. відносин [та ін.]. - К. : КНЕУ, 2000. - 304 с., С. 46-47. *Manuel C.* (1996-1998). The Information Age: Economy, Society and Culture, 3 volumes. Oxford: Blackwell. *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С.130-164.

[113] *Сазонець, О. М.* Інформатизація світогосподарського розвитку: навч. посібник / О. М. Сазонець. - К. : Центр учбової літератури, 2008. - 224 с.

і свідчать про беззаперечність існування його зв'язку з еволюцією суспільства[114].

3. Глобалізація інформаційного обміну як результат бурхливого розвитку у суспільстві інформаційної інфраструктури; при цьому сфера фінансів є лідером цього процесу. Завдяки новітнім інформаційним технологіям реальністю став глобальний інформаційний обмін і глобалізація потоків електронного грошового капіталу та відповідних фінансових відносин. Іншими словами, глобалізація економіки і фінансів стали проявом властивостей і закономірностей функціонування інформаційного ресурсу у світогосподарських відносинах[115].

Свого часу відомий американський учений з питань міжнародної економічної історії Рондо Камерон (Rondo E. Cameron) у роботі «Короткий виклад економічної історії світу. Від палеоліту до наших днів» (1989), аналізуючи роль фінансового сегмента економіки, писав, що розвиток суспільства супроводжується зростанням саме банків та інших фінансових інституцій, які необхідні для забезпечення економічного механізму суспільства, що постійно збільшується та ускладнюється[116]. За даними UNCTAD, на початку 2000-х років з 500 найбільших у світі ТНК майже 23% займалося наданням саме фінансових послуг (табл. 2.1.1). При цьому ТНК, що представляли банківську справу, налічували 12,4 % – це найбільший показник серед усіх ТНК світу.

Інститут ринку є своєрідною інформаційною структурою, і в сучасній економіці очевидним стає превалювання фінансових ринків та їх інформації.

---

[114] Глобальные трансформации и стратегии развития / Ин-т мировой экономики и международных отношений НАНУ. - К. : Орияни, 2000. - 424 с., С. 66.

[115] *Скаленко О. К.* Системно-інформаційний вимір глобалізаційних процесів у сучасній економічній теорії. - Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання): матеріали міжнар. наук.-метод. конф. 26-27 квіт. 2000 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т, НАН України, Ін-т світової економіки і міжнар. відносин [та ін.]. - К. : КНЕУ, 2000. - 304 с., С. 46-47.

[116] *Камерон Рондо.* Краткая экономическая история мира. От палеолита до наших дней. / Пер. с англ. – М.: «Российская политехническая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001, – 544 с., С. 383-395.

Обсяги угод на міжнародних ринках капіталів, валютних обмінних (foreign exchange, FOREX) та ф'ючерсних ринках у рази перевищують обсяги товарно-закупівельної діяльності на ринках реальних товарів. При цьому наднаціональний характер фінансових операцій, їхній інтенсивний розвиток, а також інформаційний обмін, що супроводжує ці процеси, стали головними факторами транснаціоналізації економічної діяльності та розвитку процесів глобалізації. Інформатизація перетворюється на один із найважливіших аспектів гігантського процесу: інтеграція – транснаціоналізація – глобалізація[117].

Таблиця 2.1.1

Галузевий розподіл ТНК що надають фінансові послуги*[118]*

Галузь	Кількість ТНК	Питома вага, %
Найбільші у світі ТНК, всього	500	100
з них Фінансові ТНК, всього	113	22,6
у тому числі за видами діяльності:		
• Банківська справа	62	12,4
• Страхова справа	37	7,4
• Торгівля цінними паперами	9	1,8
• Інші фінансові послуги	5	1,0

Наука виокремлює ряд тенденцій у процесі набуття фінансовим обміном та фінансовою інформацією вирішальної ролі у розвитку економіки інформаційного суспільства[119]. По-перше, стрімка експансія послуг банківських, страхових та інших фінансових інституцій, а також реклами: вони охоплюють інформацію по всіх сегментах ринку, податкам, виробникам

---

[117] *Хасбулатов Р.И.* Мировая экономика: В 2-х т. Т. 1. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2001, - 598 с., С. 112-115.

[118] Складено за даними: Fortune Magazine, July 20, 2009.

[119] *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С.92-99. *Webster Frank.* Theories of Information Society. 1st edition, Routledge, 1995. *Хасбулатов Р. И.* Мировая экономика: В 2-х т. Т. 1. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2001, - 598 с., С. 112-115.

і споживачам, ризикам, моделям інвестування та іншим фінансовим питанням. При цьому зростає вага аналітичної роботи з інформацією, вимог до її своєчасності та якості. По-друге, удосконалення інформаційних технологій, у застосуванні яких фінансовий сектор одним із лідерів, що дозволяє йому швидко зростати. Цей процес являє собою неодмінну умову координації глобальних підприємницьких структур. Банки, інститути спільного інвестування, біржі та інші фінансові інституції стають інформаційними центрами, акумулюють дані про економічний стан, плани та можливості широкого кола учасників економіки.

Британський соціолог Френк Уебстер (Frank Webster) з приводу процесів глобалізації інформаційного обміну пише, що головним аспектом глобалізації є: а) розповсюдження по всьому світу інформаційних послуг банківських та страхових корпорацій; б) глобалізація фінансових ринків і постійне зростання інтегрованого глобального фінансового ринку; в) можливість постійного отримання учасниками економіки інформації фінансів у режимі реального часу для цілодобової участі у торгах фінансовими інструментами; г) стрімке збільшення обсягів та швидкостей міжнародних фінансових трансакцій і одночасна залежність будь-якої національної економіки від грошових глобальних ринків; д) вражаючі масштаби та швидкості інформаційних потоків. В економіці інформаційного суспільства інституціоналізація інформаційної підсистеми її фінансової інфраструктури – фінансового рахівництва – також має глобальний транскордонний характер.

4. Принципово важливою ознакою інформаційного суспільства є підвищення вимог користувачів до якості і корисності інформації. Це характеризує формування по-справжньому громадянського суспільства. Розвиток фінансового рахівництва є безпосередньою відповіддю на виклики громадянського суспільства і вимоги учасників економіки щодо необхідності забезпечення їх відкритою якісною і зрозумілою інформацією з питань фінансової інфраструктури економіки.

5. І нарешті ознакою інформаційного суспільства і становлення

адекватних йому суспільних інститутів є становлення належного національного та міжнародного інформаційного права. Законодавче закріплення тієї чи іншої системи фінансових відносин є важливою ознакою вищого етапу інституціоналізації таких відносин. При цьому фінансова інфраструктура сучасної економіки вже закріплена значною мірою у численних законах та підзаконних нормативно-правових документах. Але, як зазначалося, процес розвитку інституту фінансової інфраструктури інформаційної економіки триває, а тому переглядаються старі нормативні положення щодо фінансів і розробляються нові. Адекватно вимогам інформаційної економіки та інформаційного суспільства змінюються фінансова політика і фінансове право.

Свого часу К. Маркс зазначав, що суспільні інститути є продуктами історичного розвитку[120]. Будучи особливими формами (структурами) прояву відносин у суспільстві, соціальні інститути розвиваються адекватно економіці та суспільству, їхній розвиток безпосередньо залежить від прогресу суспільства у відповідних технологіях і техніці.

Розглядаючи інститут фінансової інфраструктури інформаційної економіки, необхідно зупинитися на особливостях його сучасного етапу розвитку.

Базуючись на положеннях, сформованих наукою щодо трьох етапів інституціоналізації інститутів суспільства[121] (детальніше див. параграф 1.1), та викладеному вище матеріалі щодо інституту фінансової інфраструктури інформаційної економіки, можна стверджувати, що взята в цілому сучасна фінансова інфраструктура економіки є розвиненим інститутом суспільства. Ознаками її розвиненості є таке: вона а) повністю сприймається суспільством як об’єктивна соціальна реальність; б) історично закріплена і здатна відтворюватися у поколіннях; в) у суспільстві накопичено вже багато знань

[120] *К. Маркс і Ф. Енгельс.* Вибрані листи. / Уклав В. В. Адоратський. Переклав О. Соболів. – Державне видавництво «Пролетар», Харків-Київ, 1931, С. 4-14.
[121] *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Медиум, 1995. - 323 с., С. 80-120.

про фінанси, їхнє місце і роль в економіці; г) фінансові відносини закріплені у численних законах і підзаконних нормативних актах, в яких пояснено та закріплено фінанси як відповідний соціальний порядок.

Як цілісний інститут суспільства фінансова інфраструктура економіки розвивається адекватно структурі сучасної економіки і суспільства, відображає систему сучасних виробничих і суспільних відносин, є їхньою реалізацією. Особливістю сучасного етапу розвитку інституту фінансової інфраструктури економіки є те, що у його структурі особливу роль дедалі більше відіграє підсистема інформаційна, зокрема фінансове рахівництво. Рівень адекватності фінансової інфраструктури інформаційній економіці визначається рівнем інституціоналізації саме цієї інформаційної підсистеми.

Щодо інституціоналізації фінансового рахівництва, то дослідження передумов його розвитку, характерних особливостей та суспільного призначення (детальніше див. Розділ 1) дозволяють зробити висновок, що ця підсистема фінансової інфраструктури нині перебуває одночасно на початку другого і третього етапів інституціоналізації. Об’єктивні зв’язки і взаємовідносини, що мають місце у ході діяльності фінансового рахівництва в інформаційній економіці поступово організовуються у цілісний самостійний інститут суспільства. Де-факто фінансове рахівництво існує вже давно, але розвиненим інформаційним інститутом суспільства стає лише у XXI ст. На другому і третьому етапах інституціоналізації відбувається становлення інституту фінансового рахівництва, його опредмечення, коли він перетворюється на об’єктивну реальність, історично закріплюється і здатен відтворюватися у поколіннях. Разом з тим у суспільстві викристалізовуються знання про інститут фінансового рахівництва, його місце і роль в економіці, відбувається його узаконення, пояснення та закріплення як відповідного соціального порядку, закріплення розуміння цього інституту як соціальної реальності. Важливою складовою кожного етапу інституціоналізації фінансового рахівництва є дослідження, розвиток та наукове збагачення теоретико-методологічних основ становлення цього соціального інституту.

В Україні важливим проявом інституціоналізації фінансового рахівництва є законодавче закріплення процедур інформаційного обміну та формування його понятійного апарату. Станом на початок 2018 р. низкою нормативних документів, серед яких насамперед слід згадати Закони «Про інформацію» (1992) і «Про публічну інформацію» (2011)[122], зафіксовано ряд дефініцій щодо інформації та порядок доступу до неї. Вони відповідають практиці розвинених економік.

Проявом інституціоналізації фінансового рахівництва в Україні є також запровадження міжнародних стандартів звітності, що повністю відповідає трендам інформаційної економіки. Протягом останніх двадцяти років наша країна пройшла надзвичайно важливий для її економіки та кожної конкретного учасника економіки шлях транспарентності, розкриття інформації. Спочатку в Україні панувала концепція складання обов'язкової фінансової звітності суб'єктами господарювання на основі Національних стандартів бухгалтерського обліку, які, будучи наближеними до міжнародних вимог, однак не відповідали їм у повній мірі. Нині фінансова політика країни передбачає повний перехід на міжнародні стандарти. Починаючи з 2012 р. обов'язковому застосуванню IFRS в Україні підлягають публічні акціонерні товариства, банки та страхові компанії. З 2013 р. це стало обов'язковим для решти підприємств, що надають фінансові послуги (крім страхування та недержавного пенсійного забезпечення). З 2014 р. IFRS мають застосовувати і підприємства, які провадять допоміжну діяльність у сферах фінансових послуг та страхування. При цьому решта суб'єктів господарювання мають право добровільно переходити на IFRS.

Для реалізації політики стандартизації фінансової звітності за міжнародними принципами в Україні у веб-мережі створено спеціальні

[122] Про інформаці. Закон України від 2.10.1992. [Електронний ресурс], – Режим длоступу: – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011. [Електронний ресурс], – Режим длоступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

інформаційні ресурси. Так, за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development, USAID) у межах його Програми розвитку фінансового сектору в Україні (FINREP) на офіційному сайті Міністерства фінансів України сформовано інформаційний ресурс для допомоги у застосуванні IFRS[123]. Мовою оригіналу (англійська) та українською передбачено подавати зміни та коментарі до стандартів, надавати інформацію про їхнє використання у різних країнах світу.

У концепції інституціоналізації фінансової інфраструктури економіки важливими аспектами є особливості, по-перше, функціонування цієї інфраструктури як цілісної структури, по-друге, її місця і ролі у загальній архітектурі інституту економіки, і по-третє, взаємодій її підсистем з цілою структурою фінансів. Ці аспекти взаємопов'язані і можуть бути розглянуті з використанням підходів та методів, що вже добре відомі в інших галузях сучасної науки і широко використовуються у дослідженні складних системних структур (утворень, інститутів).

Сучасна фізика, хімія, цифрова техніка, прикладна математика, теорія вірогідності та інші успішно досліджують складні динамічні структури, використовуючи, зокрема, поняття фракталу. Фрактали[124] – це частини цільної системи, що схожі за формою і структурою на всю систему. Яскравими прикладами є у фізиці та хімії – кристали, які подрібнюються на менші частинки, кристалічна структура яких схожа на великий кристал; у цифровій техніці – голографічна (тримірна) фотографія, при її подрібненні утворюються меншого розміру голографічні «малюночки», що містять повне

---

[123] The Ministry of Finance of Ukraine. IFRS. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=408095&cat_id=408093&ctime=1423500775962

[124] Поняття «фрактал» (з лат. *fractus* – дроблений, розламаний, розбитий) у 1975 р. ввів у науку Бенуа Мандельброт (Benoît Mandelbrot) – французько-американський математик, засновник фрактальної геометрії (*Кроновер Р.М.* Фракталы и хаос в динамических системах. Основы теории. Москва: Постмаркет, 2000, - 352 с., С. 16-21). Однак об'єкти й явища, які сьогодні визначаються як фрактали, досліджувалися задовго до того. Зокрема, ідея «рекурсивної самоподібності» була висунута ще німецьким філософом Ґотфрідом Вільгельм Лейбніцом (Gottfried Wilhelm Leibniz,1646-1716).

зображення цілої голограми, але з меншою кількістю пікселів[125], з меншою цифровою резолюцією[126]. На сьогодні встановлено, що фрактали та загальна динамічна система взаємопов'язані і взаємодіють не хаотично, а за певними закономірностями. Кожен будь-який фрактал (тобто підсистема, складова), у якій би частині загальної інституційної структури (або її підсистеми) він не був виділений: (а) містить інформацію (мікро-картину) про всю систему і (б) впливає абсолютно на всю інституційну структуру (систему) через численні різноманітні зв'язки.

Економічні відносини суспільства є динамічною системою, тобто структурою, що постійно змінюється у часі та просторі. При цьому архітектура інституцій, що представляють господарську діяльності суспільства, і структура кожного з них вибудовуються за фрактальним принципом.

Базуючись на особливостях фракталів, вважаємо, що можливим стверджувати таке.

По-перше, дослідження якоїсь окремої підсистеми цілісного інституту фінансів, зокрема, фінансового рахівництва, дає уявлення як про весь цілісний інститут фінансів, так і про загальний інститут економіки інформаційного суспільства.

По-друге, результатом неналежного функціонування і/або недостатнього розвитку будь-якої підсистеми фінансової інфраструктури економіки (зокрема, нерозвиненість фінансового рахівництва) є зменшення ефективності функціонування фінансів та економіки суспільства як цільних інституційних структур.

По-третє, свідомий комплексний відповідно до стратегічних потреб виробництва розвиток в країні окремих підсистем фінансової інфраструктури економіки (зокрема, системної діяльності з фінансового рахівництва) сприяє стрімкому прогресу економіки суспільства. Показниками цього є насамперед

---

[125] Піксель (pixel, pix) походить від англ. *picture's elements*, *picture cell*, що буквально перекладається як елемент зображення.

[126] Український еквівалент поняття відсутній.

радикальне скорочення тінізації та корупційної складової в економіці.

В архітектурі сучасної економіки як інституту суспільства можна виокремити дві важливі принципово різні складові – основну складову економіки та інфраструктуру (забезпечувальну підсистему) економіки.

- До основної підсистеми належать соціальні інститути, що представляють, наприклад, такі виробничі види діяльності, як сільське господарство, промисловість, будівництво.
- До інфраструктурної (забезпечувальної) входять ті інститути, що є цеглинами основи інституційної архітектури економіки, забезпечують її внутрішню будову та цілісність, формують особливості різних етапів розвитку економіки та всього суспільства. До них належать: а) інститут фінансів; б) інститути, що представляють енергетичну і транспортну інфраструктур економіки; а також, інститути, що в) уможливлюють організаційно-правове оформлення економічних відносин, г) забезпечують здоров'я, освіту, культуру, науковий розвиток соціуму.

Виокремлення двох принципово різних складових – основної та інфраструктурної – у соціальних інститутах визнано сучасною вітчизняною економічною і фінансовою наукою. Наприклад, досліджуючи глобальний економічний простір[127], вчені пишуть, що ринок і держава є стержневими соціальними інститутами (за змістом – основними. – *Н. Р.*), і їхня успішність визначається «свого роду інституційною ринково-державною інфраструктурою». Такий же підхід існує і в фінансовій науці[128]. Оцінюючи значимість інформаційної інфраструктури у функціонуванні загальної архітектури економіки, вчені зазначають, що на сучасному етапі «дієвість

[127] Глобальний конкурентний простір: Монографія /О.Г. Білоус та ін., кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білоус. – К.:КНЕУ, 2007, 677с., С.282-283.

[128] *Федосов В.М.., Опарин В.М.. Льовочкін С.В.* Інституційна фінансова інфраструктура України: Сучасний стан та проблеми розвитку. – Фінанси України, 2008, №12, 3-21 с. *Льовочкін С., Опарін В., Федосов В.* Фінансова інфраструктура ринкової економіки: концептуальні підходи. – Економіка України, 2008 р., № 11, 57-72 с.

інститутів оцінюється з позицій швидкості донесення інформації про сигнали ринку»[129].

Вважаємо, що у фінансах (фінансовій інфраструктурі економіки) інформаційного суспільства, базуючись на принципі фрактальності, також можна виокремити основну та інфраструктурну (забезпечувальну) складові.

- До інститутів основних належать: інститут державних і місцевих фінансів, інститут корпоративних фінансів, інститут фінансів домогосподарств, інститут фінансового ринку та інститут міжнародних фінансів. Історично першим серед інститутів фінансів у суспільстві сформувався інститут фінансів держави, і на сьогодні у всіх країнах залишається найбільш розвиненим. Разом із тим з розвитком ринкової економіки стрімко формуються інститут корпоративних фінансів та інститут фінансового ринку, які йдуть в ногу з розширенням міжнародної торгівлі, економічної інтеграції і зростанням обсягів міжнародного руху грошового капіталу. Інститут фінансів домогосподарств як особлива сфера економічних грошових відносин також поступово викристалізовується в окрему значиму складову фінансової інфраструктури інформаційної економіки. На глобальному, транскордонному, рівні всі ці процеси втілюються у розвитку інституту міжнародних фінансів.
- Щодо інфраструктурної складової фінансової інфраструктури економіки, то в інформаційному суспільстві вона представлена насамперед інформаційною складовою в особі інституту фінансового рахівництва та інституту управлінського рахівництва, а також підсистеми перших двох – рахівництва податкового.

Продовжуючи на основі фрактального підходу поглиблювати розгляд інституційної архітектури фінансів інформаційної економіки, можна в інституті фінансового рахівництва також виокремити дві підсистеми.

---

[129]Інституційно-інноваційний базис фіскальної моделі мобілізаційно-інноваційного розвитку України: монографія. / В. В. Токар, Є. С. Хорошаєв. – К.: НАУ, 2010. -386 с., С.56.

- Його основна підсистема представлена, по-перше, інститутом фінансового рахівництва макроекономіки, який охоплює діяльність з роботи з інформацією сфери державних і місцевих фінансів, міждержавних об'єднань, ринків і галузей; і по-друге, інститутом фінансового рахівництва мікроекономіки, який охоплює діяльність з роботи з інформацією сфери фінансів домогосподарств і корпорацій.
- Інфраструктурна складова фінансового рахівництва представлена інститутом обліку (бухгалтерським обліком), тобто діяльністю зі збору, нагромадження, обробки, групування, узагальнення і реєстрації (фіксації) інформації про фінансови відносини учасників економіки.

Використання інституційної концепції фінансів дозволяє структурувати всю низку фінансових відносин країни і пов'язаних з ними інформаційних підсистем в єдину стрункy архітектуру інститутів суспільства. Кожен з цих інститутів має свої місце і роль в національній економіці, взаємодіє з усіма іншими інститутами та всією системою. Взяті в цілому вони утворюють систему, яка може бути представлена у вигляді цільної інституційної матриці[130]. Така матриця є системою рівнянь, в яких кожен з елементів уособлює той чи інший інститут: його фінансові та відповідні інформаційні потоки, а також місце і роль в економіці.

Вважаємо, що побудова і дослідження інституційної матриці фінансів (фінансової інфраструктури економіки) є справою недалекого майбутнього. На сучасному етапі українській фінансовій науці та практиці доцільно звернути увагу на необхідність системного якісного формування бази емпіричної даних, на основі яких можна буде розрахувати параметри системи рівнянь, що представлятимуть цю інституційну матрицю. Разом із тим вже

[130] Вперше поняття «інституційна матриця» ввів у науку американський і канадійський економіст угорського походження Карл Пауль Поланьї у роботі «Життєзабезпечення людини», що побачила в світ 1977 р. вже після його смерті.

зараз можна сформувати концептуальні положення її побудови.

Вважаємо, що інституційна матриця фінансової інфраструктури економіки країни має відображати залежності, що можуть бути представлені такими лінійними рівняннями.

По-перше, два рівняння, одне з яких представляє інституційну структуру фінансів макроекономіки країни, інше – фінансів її мікроекономіки. Елементи кожного з цих рівнянь мають відображати взаємодію основної та інфраструктурної підсистем фінансів. Тобто взаємодію: а) потоків грошового капіталу (руху вартостей) у межах відповідного фінансового інституту (позначається через $\boldsymbol{X}$); і б) інформаційних потоків (обсягів інформаційного обміну, тобто кількості інформації), що стосуються руху грошового капіталу цього інституту (позначається через $\boldsymbol{Z}$)[131]. При цьому взаємодія даних двох видів інститутів (основного фінансового та інфраструктурного інформаційного) алгебраїчно уособлюється в їх добутку, тобто $\boldsymbol{Z} \times \boldsymbol{X}$.

Крім того, мають враховуватися місце і роль, тобто вага (питома вага), кожного з інститутів фінансової інфраструктури економіки країни в цій економіці як цілісній системі, а саме: питома вага державних і місцевих фінансів, фінансів міждержавних об'єднань, фінансів ринків і галузей, а також домогосподарств і корпорацій в економіці країни. Величина ваги кожного фінансового інституту в національній економіці позначається відповідним коефіцієнтом $\boldsymbol{a}$.

Будучи зваженою на відповідний коефіцієнт $\boldsymbol{a}_{\mathbf{n}}$, взаємодія основного фінансового та інфраструктурного інформаційного інститутів алгебраїчно

---

[131] Перші спроби кількісно оцінити інформацію зробив американський учений-електронщик Ральф Хартлі (Ralph Vinton Lyon Hartley), ввівши у 1928 р. логарифмічну міру інформації. 1948 року американський інженер, математик Клод Шеннон (Claude Elwood Shannon) у статті «Математична теорія зв'язку» запропонував кількість інформації визначати з використанням імовірнісних методів. Шеннон ввів поняття інформаційної ентропії, основною функцією якої є зменшення чи повне усунення невизначеності. За найменшу одиницю інформації нині прийнято «біт», що є абревіатурою англійського *BInary digiT*, тобто бінарна (двійкова) цифра. 1946 року поняття «біт» запропонував американський вчений-статистик Джон Тьюк (John Wilder Tukey)використовувати для позначення одного двійкового розряду, здатного набувати значення 0 або 1,. Вважається, що біт є одним із знакових понять XX ст.

представляється добутком $\boldsymbol{a_n \times Z_n \times X_n}$. Цей добуток є вартість-інформаційним компонентом, що відображає місце і роль відповідних вартісних (грошових) відносин та їх інформаційного наповнення в економіці.

Щорічні (або будь-якого іншого коротшого періоду) потоки грошового капіталу інституту державних та місцевих фінансів позначимо через $\boldsymbol{X_1}$, міждержавних об'єднань – $\boldsymbol{X_2}$, ринків і галузей – $\boldsymbol{X_3}$, домогосподарств – $\boldsymbol{X_4}$, а корпорацій – $\boldsymbol{X_5}$. Відповідні їм інформаційні потоки позначимо як $\boldsymbol{Z_1, Z_2, Z_3, Z_4}$ та $\boldsymbol{Z_5}$, і відповідні коефіцієнти, що відображають вагу кожного з компонентів як $\boldsymbol{a_1, a_2, a_3, a_4, a_5}$. У сумі ці коефіцієнти мають дорівнювати 100 %, тобто $\boldsymbol{a_1 + a_2 + a_3 + a_4 + a_5 = 100\ \%}$. Коефіцієнти $\boldsymbol{a_n}$ відображають пропорції (питому вагу) окремих сфер фінансових відносин в економіці країни на різних етапах її розвитку і визначаються у такий спосіб: емпірично на основі тривалих, багаторічних досліджень; за експертними оцінками; за допомогою бенчмарків, що слугують орієнтирами, є прикладами найкращих практик. Взяті узагальнено фінанси макроекономічного рівня позначаються як ($\boldsymbol{Y_1}$), а мікроекономічного рівня – ($\boldsymbol{Y_2}$).

Сума взаємодій потоків грошового капіталу та інформаційного обміну макроекономічного рівня, зважених на їхню вагу в економіці, по суті тотожна фінансам макроекономіки. Алгебраїчно це виглядатиметак:

$$a_1 Z_1 X_1 + a_2 Z_2 X_2 + a_3 Z_3 X_3 = Y_1 \qquad (2.1.1)$$

Подібним способом формується лінійне рівняння, яке являє собою сукупність взаємодій фінансових інститутів мікроекономіки та їхніх інформаційних підсистем, зважених на відповідні коефіцієнти. Ця сукупність тотожна фінансам мікроекономіки і математично формує наступне лінійне рівняння:

$$a_4 Z_4 X_4 + a_5 Z_5 X_5 = Y_2 \qquad (2.1.2)$$

Далі рівняння, яке показує взаємозв'язок фінансів макроекономіки ($\boldsymbol{Y_1}$) і фінансів мікроекономіки ($\boldsymbol{Y_2}$). При цьому коефіцієнти $\boldsymbol{b_1}$ і $\boldsymbol{b_2}$ показують, відповідно, вагу макроекономіки та мікроекономіки у загальному господарстві країни і в сумі вони складають 100 %, тобто $\boldsymbol{b_1 + b_2 = 100\ \%}$. Вони визначаються аналогічно до описаних вище коефіцієнтів $\boldsymbol{a_n}$, тобто емпірично – на основі даних за багато років; як бенчмарки; за експертними оцінками. Будучи зваженими на відповідні коефіцієнти, у сумі фінанси макро- та мікрорівнів формують цілісну систему фінансових відносин країни, являють собою вартісний зріз її господарських відносин як єдиного цілісного інституту економіки, тобто дорівнюють **1**. Математично це формалізується у такому лінійному рівнянні:

$$b_1 Y_1 + b_2 Y_2 = 1 \qquad (2.1.3)$$

Загальну картину інституту фінансів інформаційного суспільства може представляти інституційна матриця, яка є системою таких трьох лінійних рівнянь:

$$\begin{cases} a_1 Z_1 X_1 + a_2 Z_2 X_2 + a_3 Z_3 X_3 = Y_1 \\ a_4 Z_4 X_4 + a_5 Z_5 X_5 = Y_2 \\ b_1 Y_1 + b_2 Y_2 = 1 \end{cases} \qquad (2.1.4)$$

При побудові цієї матриці слід враховувати, що з подальшим розвитком інформаційної економіки і поширенням у фінансах інформаційних технологій: 1) потоки грошового капіталу все більше переходитимуть у безготівковий, електронний формат; 2) інформаційний обмін щодо фінансових відносин також формалізуватиметься переважно в електронному форматі, і його обсяги можна буде оцифровувати, наприклад, у відповідній кількості бітів; 3) широке використання інформаційних технологій дозволятиме оперативно збирати та оброблювати необхідну інформацію,

уточнювати дані.

Взята ця система загалом, відображаючи в алгебраїчній формі взаємозв'язок, роль і місце елементів основної та інфраструктурної складових фінансів, дозволяє моделювати фінансові відносини країни. Іншими словами, оцінювати рух грошового капіталу у межах кожного з інститутів фінансової інфраструктури економіки, вагу кожного з компонентів у загальній структурі фінансових відносин країни на різних етапах її економічного розвитку, оцінювати можливі слабкі місця та виклики, що постають перед учасниками економіки та відшукувати для них ефективні рішення.

2.2. Інформаційна концепція фінансів як теоретична основа розвитку фінансів інформаційної економіки та їх інформаційної підсистеми

Вважаємо, що теоретичною основою розвитку та функціонування фінансового рахівництва, разом з інституційною концепцією фінансів, слугує їх інформаційна концепція. Якщо перша з них представляє фінанси як систему об'єктивних економічних зв'язків і взаємовідносин з руху грошового капіталу, що сформовані у відповідний інститут суспільства, тобто стійкі структури, системну діяльність (при цьому місце і роль фінансів визначені як фінансова інфраструктура економіки). Тоді друга відображає інший інформаційний аспект відносин суспільства з руху грошового капіталу, і базується на тому, що інформація – це невід'ємний атрибут фінансів. В інформаційному суспільстві він стає важливим економічним ресурсом, капіталом, який, будучи наповненням фінансових відносин, уможливлює рух грошового капіталу завдяки вартісно-інформаційній взаємодії.

Інформаційна концепція фінансів представлена системою наукових поглядів щодо прояву явища (феномена) інформації у фінансах (фінансовій

інфраструктурі економіки) і безпосередньо стосується розвитку фінансового рахівництва.

З розвитком інформаційного суспільства актуальним стає переосмислення здавалося вже добре вивчених явищ і понять економіки та фінансів з позицій інформаційної концепції. Знаково, що автори теорії інформаційної асиметрії фінансів американські економісти Джордж Акерлоф (George Akerlof), Майкл Спенс (Michael Spence) та Джозеф Юджин Стігліц (Joseph Eugene Stiglitz) стали лауреатами Нобелівської премії з економіки (2001) на початку інформаційного XXI ст. Дослідники заклали основи принципово нового аналізу ринків і управління корпоративними фінансами в умовах асиметричної інформації.

Сучасне суспільство стикається з недосконалістю існуючих сучасних фінансових відносин. Вони переважно непрозорі, характеризуються інформаційною асиметрією, їхні хитросплетіння на фінансових ринках не завжди до кінця зрозумілі навіть фаховим економістам. У пошуках відповідей на виклики глобальних фінансових криз перед фінансовою наукою і практикою резонно постають питання щодо ґенези інформаційної асиметрії фінансів, сутності зв’язку явища інформаційного обміну з рухом грошового капіталу.

Досліджуючи ці проблеми, важливо усвідомлювати, що фінанси як об’єктивний інститут суспільства мають органічно функціонувати в економіці, не породжувати деструктивні явища, а забезпечувати стійкий розвиток. Такий підхід дає підстави до висновку, що фінансові кризи та їх руйнівні наслідки – це результат того, що сутність фінансів, їх місце і роль в економіці ще до кінця не розкриті, і практика фінансових відносин поки не адекватна їх об’єктивному суспільно-економічному призначенню. Вважаємо, що науковий підхід з позицій розуміння визначальної ролі феномена інформації (інформаційного обміну) у фінансах інформаційної економіки дозволяє наблизитися до відповідей на такого роду питання. Результатом цього є формування інформаційної концепції фінансів, яка є відмінною від

існуючих на сьогодні поглядів на систему вартісних (грошових) відносин.

Основоположним у дослідженні сутності інформаційної концепції фінансів є атрибутивна концепція інформації[132]. Свого часу вона була сформульована під час дослідження фундаментального філософського питання: що первинне – ідея чи матерія? А на сьогодні є ключовою інформаційною концепцією, і сучасні фізика та філософія повністю слідують їй. За цією концепцією, інформація є атрибутом матерії, всього, що нас оточує, вона іманентна (властива, внутрішньо притаманна) всьому. При цьому «разом з енергією вона визначає параметри руху матеріального світу, проявляючись у його спрямованості та створенні упорядкованих форм існування матерії як результату інформаційної взаємодії. На ній будуються всі взаємодії у природі та суспільстві»[133].

Сучасна українська фінансова наука має вже чимало робіт, в яких фінансові відносини досліджуються з позицій інформаційної концепції. Зокрема, у фундаментальній науковій праці «Теорія фінансів» (2010)[134], підготовленій під керівництвом професорів Віктора Федосова та Сергія Юрія, аналізуються існуючі в економічній науці концепції асиметричності інформації. Є також низка робіт, присвячених інформаційному аспекту

---

[132] Філософська думка, до якої належать напрацювання представників філософії та фундаментальні світоглядні розробки з інших галузей знань, демонструє широкий спектр підходів до розуміння інформації. Загалом вони формують сучасну інформаційну парадигму, що дає можливість по-новому подивитись на навколишній світ, розширити горизонти світогляду та сприяти переосмисленню здавалось би добре відомих фінансів. Разом із тим поки немає єдиної загальновживаної дефініції поняттю «інформація», оскільки рівень людського світогляду та знань ще не дозволяють вичерпно сформулювати визначення інформації через існуючі простіші поняття. Вважається, що інформація, будучи фундаментальною філософською категорією, подібною до категорій «речовина» та «енергія», належить до найважливіших у сутності світу та не може зводитись до жодної з визначених донині категорій. Аналогічними «невизначуваними» поняттями є «точка» та «пряма», котрі, широко використовуючись у математиці, самі поки не описані за допомогою більш елементарних понять.

[133] *Демин, А. И.* Информационная теория экономики: Макромодель / А. И. Демин. - М. : Палев, 1996. - 347 с., С. 66.

[134] Теорія фінансів: підручник / Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.

корпоративних фінансів[135], в яких сформульовані ключові положення концепції інформаційної функції корпоративних фінансів. Існують і дослідження, що обґрунтовують іманентність (атрибутивність) інформації фінансовим відносинам макроекономічного рівня[136].

Фінанси є особливою сферою взаємодій у суспільстві: системою відносин, у ході яких і через які в економіці відбувається рух грошового капіталу (вартості), його формування, розподіл, накопичення і використання. Фінансові відносини учасників економіки наповнені інформацією, а точніше – наповненням їхніх фінансових відносин є саме інформація, така, що прямо і/або опосередковано стосується руху вартості, руху грошового капіталу.

Отже, явище інформації (інформаційного обміну) невіддільне від фінансів (фінансових відносин). Саме інформація формує наше уявлення про фінансові відносини: їхню природу, мету, учасників, особливості руху грошового капіталу, його структуру, ризики та інші аспекти. Всі вони стають нам відомими лише завдяки інформації, яку несуть у собі фінансові відносини учасників економіки.

Отже, базуючись на атрибутивній концепції інформації, можна констатувати, що інформація є атрибутом (властивістю) фінансових відносин, фінансів.

За всіх часів існування фінансів їхні учасники формують свої взаємини через інформаційну взаємодію. Завдяки їй відносини в економіці та її фінансах вибудовуються у відповідне правове поле, упорядковуються адекватно вимогам суспільства. В інформаційному суспільстві ці процеси набувають

---

[135] *Бабіченко В.В.* Інформаційна парадигма і трансформація наукових поглядів щодо корпоративних фінансів. – Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, Випуск 8, 2015. С. 923-926. *Бабіченко В.* Корпоративні фінанси: сучасна парадигма розвитку: Монографія, - К.: ИД «Винниченко», 2014, - 552 с., С.109-160. *Крисоватий А. І., Федосов В. М., Рязанова Н. С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки. - Фінанси України. 2013 р., № 9, С.7-27. *Федосов В. М., Рязанова Н. С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів. – Ринок цінних паперів України. 2013, № 3-4. С. 39-55.

[136] *Рязанова Н. С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки. – Фінанси України, 2017, №.1, С. 26-52.

якісно іншого характеру: роль інформаційної складової у фінансово-економічних взаєминах стає визначальною, інформація перетворюється на важливий чинник створення вартості. Сприяє цьому стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій та їх глобальне поширення. Характерно, що сфера фінансів, маючи справу з надзвичайно мобільним і унікальним за своєю універсальністю грошовим капіталом, стала лідером глобалізації інформаційного обміну. На сьогодні саме фінансові ТНК, широко запроваджуючи новітні інформаційні технології, домінують у глобальній економіці. Фінансовий сектор став керманичем процесу стандартизації інформації фінансових звітів і, розпочавшись у розвинених економіках, цей процес поширюється на решту країн світу.

Економічні відносини суспільства вибудовуються на основі тієї інформації фінансів, що є в його розпорядженні, і прогрес в інформаційному обміні фінансів веде до змін як в економічних, так і у суспільних відносинах в цілому.

Наприклад, на сьогодні державні структури вслід за корпораціями переходять на міжнародні стандарти фінансової звітності. Це є основою транспарентності їхніх фінансів, необхідною передумовою сталого розвитку макроекономіки. При цьому сучасний прогрес в інформаційному обміні фінансів безпосередньо пов’язаний із системою управління екологічними і соціальними ризиками, слідування якій стало необхідною умовою інвестицій і банківського кредитування. Ініціатором запровадження системи управління екологічними і соціальними ризиками (ecological and social risk management, ESRM) при фінансуванні була найбільша у світі інвестиційна компанія, член Групи Світового Банку – IFC. У своїй Стратегії забезпечення сталого розвитку IFC виокремлює дві взаємопов’язані складові: 1) Політику і Стандарти діяльності із забезпечення екологічної та соціальної стійкості; і 2) Політику

щодо доступу до інформації[137]. У найближчій перспективі на всіх фінансових ринках позичальникам без наявності належної системи ESRM вже буде неможливо отримати необхідний грошовий капітал. Інформаційна відкритість фінансів лежить в основі формування громадянського суспільства, необхідна для політичної довіри та економічної інтеграції країн.

Згідно з атрибутивною концепцією інформації розрізняються поняття первинної та вторинної. Первинна – це інформація, що незалежно від волі та свідомості людини об'єктивно існує в навколишньому світі. Сприймаючись людиною, технічними засобами та будь-якою живою істотою, яка здатна бачити та декодувати цю інформацію, вона подається у вигляді вторинної інформації.

Первинну інформацію неможливо виміряти, всі вимірювання та розрахунки здійснюються над вторинною інформацією, дії над якою не означають, що вимірюється первинна інформація. При цьому первинна і вторинна інформація існують у певних багатопланових залежностях: а) вторинна інформація, характеризуючи властивості первинної, її структуру та форму, залежить від неї; б) маючи властивість без втрати змісту багаторазово перекодовуватися, переноситися на інші носії та розмножуватися, вторинна інформація не залежить від первинної; в) поява нової первинної інформації відбувається під впливом вторинної та іншої первинної інформації, й у цьому плані вторинна та первинна інформації – взаємозалежні[138].

Базуючись на сформульованих атрибутивною концепцією інформації положеннях щодо первинної і вторинної інформації, можна стверджувати, що інформація фінансів також поділяється на первинну і вторинну. При цьому первинна інформація є атрибутом фінансових відносин. Людський розум і

---

137 IFC. Стандарты деятельности по обеспечению экологической и социальной устойчивости. 01.01.2012. [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/cd44c6004b8bbc068dbccfbbd578891b/PS_Russian_2012_Full-Document.pdf?MOD=AJPERES

138 *Демин, А. И.* Информационная теория экономики: Макромодель / А. И. Демин. - М. : Палев, 1996. - 347 с., С. 62-64.

технічні засоби, сприймаючи та фіксуючи цю первинну інформацію, формують інформацію вторинну. Для людини інформацією про предмети та процеси є їхнє віддзеркалення (відображення) у вигляді чисел, формул, описів, креслень, символів, образів[139]. При цьому розум людини оброблює вторинну інформацію, що усвідомлена людиною відповідно до рівня її розвитку, знань та можливостей сприймати інформацію. Саме вторинна інформація подається нам даними статистики, облікових документів, фінансових звітів, аналітичних матеріалів тощо.

У фінансах залежність між первинною інформацією, носіями якої є фінансові відносини, та вторинною інформацією, яка є результатом фіксації первинної інформації на різноманітних носіях (людський розум, людська пам'ять, папір, пам'ять комп'ютера та ін.), є аналогічною тій, що сформульована атрибутивною концепцією інформації. Отже, зв'язки між первинною і вторинною інформацією фінансів характеризуються таким:

а) вторинна інформація фінансів характеризує первинну інформацію, її властивості, структуру, форми і залежить від неї;

б) вторинна інформація фінансів може без втрати змісту багаторазово переноситись на інші носії, розмножуватися, а тому вона певною мірою не залежить від первинної;

в) нова первинна інформація фінансів з'являється під впливом як вторинної, так і іншої первинної інформації, і в цьому вторинна та первинна інформації фінансів взаємозалежні.

У будь-якій ланці фінансових відносин сучасної економіки можна знайти приклади прояву взаємозалежностей первинної і вторинної інформації фінансів. Наприклад, нові фінансові відносини учасника економіки (а значить, і нова первинна інформація, що містять ці відносин) можуть виникати у разі залучення ним необхідного грошового капіталу. Це можуть бути відносини із

---

[139] *Антонюк, А.О.* Теоретичні основи моделювання та аналізу систем захисту інформації: монографія / А. О. Антонюк, В. В.; Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. - Ірпінь : НУДПС України, 2010. - 309 с., 53-55.

залучення капіталу шляхом емісії цінних паперів або ж запозичення коштів на ринку банківських кредитів. Однак ці відносини виникають під впливом існуючої вторинної інформації, зокрема, даних консультантів, аналізу кон'юнктури фінансового ринку, потенційних кредиторів, інвесторів та інших актуальних питань. Разом з тим на відносини даного учасника економіки із залучення капіталу впливає інша первинна інформація, що міститься, зокрема, у його нових фінансових відносинах з клієнтами і постачальниками (ймовірно, що саме відносини з цими клієнтами та постачальниками і спонукали його до пошуку грошового капіталу).

Важливо усвідомлювати, що всі вимірювання і розрахунки по фінансах здійснюються саме над вторинною інформацією, яка, характеризуючи властивості первинної, залежить від неї, але не є нею. Незважаючи на те що на практиці всі учасники економіки звичайно ж виходять з того, що оперують повною інформацією, по суті у різноманітних облікових документах, формах звітності та аналітичних матеріалах представлена лише та інформація фінансів, яку людський розум та різноманітні технічні засоби були здатні, захотіли та мали можливість зафіксувати (тобто інформація вторинна), а не та, що реально існувала у навколишньому економічному середовищі, у його фінансових відносинах (тобто не первинна інформація).

Існує безліч доказів, що, по-перше, суспільство використовує у своїй діяльності вторинну інформацію фінансів, яка не тотожна первинній, відповідним чином вибудовуючи свої фінансові відносини. По-друге, що рівень адекватності вторинної інформації первинній безпосередньо залежить від людських знань та можливостей сприймати первинну інформацію як людським розумом, так і створеними людиною носіями пам'яті. Розглянемо деякі з них.

У корпоративних фінансах яскравим прикладом такого є фінансова звітність, яка не лише за формою, але й за змістом періодично змінювалась і безперечно буде ще удосконалюватися. Незважаючи на те що на всіх етапах розвитку фінансові відносини корпорацій за наповненням є однаковими,

охоплюючи економічні відносини корпорацій з іншими суб'єктами господарювання у процесі формування, розподілу та використання їхніх фінансових ресурсів, облік фінансової інформації по корпоративних фінансах та звітність корпорацій змінювались. Наприклад, Звіт про грошові потоки (Cash Flow Statement, відомий в Україні як Звіт про рух грошових коштів) розпочав застосовуватися в країнах з розвиненою ринковою економікою лише у 1950-х роках, а в Україні він з'явився тільки наприкінці 1990-х років. Іншими словами, незважаючи на те, що інформація про грошові потоки була складовою економічних відносин корпорацій завжди, лише в середині XX ст. суспільство усвідомило важливість оцінки фінансового стану підприємства саме на основі руху його грошових ресурсів і почало відповідним чином фіксувати та відображати у звітності таку інформацію.

Іншим прикладом служить історія розвитку платіжного балансу як документа, що відображає вартісний зріз міжнародних відносин країни. Такі відносини, а відповідно, і пов'язані з цим потоки грошового капіталу, існують з давніх-давен, і сутність їхня не змінюється, зростають лише обсяги та з'являються нові форми потоків грошового капіталу. Разом із тим інформація про міжнародний рух грошового капіталу стала доступна суспільству лише наприкінці XI ст., коли в Англії були здійснені перші спроби обліку міжнародних розрахунків. Саме ж поняття «платіжний баланс» введено в лексикон тільки у 1767 р. шотландським економістом, послідовником меркантилізму Джеймсом Стюартом (James Denham-Steuart). Отже, попри те, що міжнародним економічним відносинам завжди була іманентна вартісна складова, інформація про неї тривалий час суспільством не була сприйнята, а тому й не використовувалася. І лише з розвитком знань та технічних можливостей суспільство почало її вилучати з економічних відносин та використовувати завдяки налагодженню відповідної системи рахівництва.

Поступово система складання платіжного балансу удосконалювалася, що супроводжувалося розвитком практики обліку міжнародних операцій та формуванням системи державних органів, котрі збирають та аналізують

інформацію з питань міжнародного руху грошового капіталу, серед яких казначейство, митниця, бюджетні та кредитні установи. З часом змінювалося розуміння суспільством сутності платіжних балансів, виникла потреба у зіставленні міжнародних показників та уніфікації методів їх складання різними країнами. Тільки до середини XX ст. була сформована схема платіжного балансу, котру ООН у 1947 р. запропонувала країнам-членам для використання. Ця схема стала основою для подальшої розробки Міжнародним валютним фондом форм і принципів складання платіжних балансів. Процес розвитку платіжних балансів і повнішого відображення в них інформації про міжнародний рух грошового капіталу триває у XXI столітті, і IMF пропонує країнам-членам нові удосконалені схеми, що містять глибшу інформацію – дані по міжнародній інвестиційній позиції[140]. Таким чином, удосконалюючи методики складання платіжних балансів, суспільство наближує інформацію, якою воно оперує, до тієї, яку по факту несуть у собі міжнародні фінансові відносини. Це є основою ефективності міжнародних фінансів, міжнародної торгівлі, та інших видів зовнішньоекономічної діяльності країн.

У сфері державних фінансів, зокрема у бюджетній практиці, також існують докази розриву між вторинною і первинною інформацією. Наприклад, в Україні вже традиційною стала практика постійних переглядів та уточнень державного і місцевих бюджетів після їх офіційного затвердження законом. В основі цього покладено не лише фактор непередбаченої динаміки національної та міжнародної економіки і політики, але й значною мірою те, що вихідні фінансові дані для розробки цих бюджетів з самого початку не відповідали реальному стану речей. Наприклад, інформація, яка фіксується податковим обліком платників податків і відповідними системами обліку державних податкових органів, та використовується для формування дохідної частини бюджету, далеко не повністю віддзеркалює інформацію, яку

---

[140] Balance of payments and international investment position manual. - Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009, 351 p.; 6th ed. [Електронний ресурс], - режим доступу: https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf

насправді містять фінансові відносини платників та держави. Перевірки, уточнення та інші дії щодо зібраної податкової інформації – все це кроки, які відображають прагнення суспільства наблизити податкову інформацію, якою воно оперує (вторинну), до інформації, яка реально існує у фінансових відносинах платників (первинна інформація).

Учасники економіки формують свої судження про фінанси згідно з тією інформацією, що мають у своєму розпорядженні. При цьому їхній економічний розвиток і розвиток економіки в цілому безпосередньо визначаються тим, наскільки інформація фінансів, якою вони оперують (вторинна інформація), адекватна тій, що реально несуть у собі фінансові відносини (інформація первинна). Вважаємо, що підтвердженням цьому слугує той факт, що у більш розвинених економіках розрив між інформацією, яка міститься у фінансових відносинах, та тією, що сприйнята людиною і технічними засобами, є меншим порівняно з рештою країн. Наприклад, інформаційна база з питань фінансів (фінансова статистики) у США, Великій Британії та інших економічно розвинених країнах набагато повніша порівняно з багатьма іншими менш розвиненими країнами. Це служить як передумовою соціально-економічного прогресу розвинених економік, так і результатом високого рівня їхнього розвитку. Адекватність вторинної інформації фінансів первинній, а також рівень людського сприйняття і розуміння обох рівнів інформації фінансів є ключовими питаннями у забезпеченні якості та ефективності інформаційного обміну у фінансах.

Явища первинної та вторинної інформації безпосередньо пов’язані з інформаційною асиметрією фінансів. Основою інформаційної асиметрії є насамперед те, що вторинна інформація не тотожна первинній. Крім того, існуюча вторинна інформація може сприйматись користувачами по-різному. І нарешті, розбіжності в інтересах та людський фактор можуть стати причиною викривлення інформації окремими учасниками фінансових відносин. Невідповідність вторинної інформації первинній призводить до того, що генерована з урахуванням такої неадекватної вторинної інформації нова

інформація фінансів містить нові хибні дані.

Незважаючи на те що на сьогодні у суспільстві існують чинники асиметрії інформації фінансів, на нашу думку, в інформаційній концепції фінансів можна виокремити й інше положення: закономірністю сучасного інформаційного суспільства є інформаційне наближення учасників економіки. Це своєрідний прояв закону єдності та боротьби протилежностей, тобто інформаційна асиметрія та інформаційне наближення у фінансах існують одночасно, але перше зазвичай випереджає друге. Вважаємо, що з подальшим розвитком інформаційного суспільства, його передових інформаційних технологій і людських знань розрив між первинною і вторинною інформацією у фінансах зменшуватиметься, а рівень сприйняття та розуміння людиною і створеними нею технічними засобами інформації – зростатиме. Вже на сьогодні у суспільстві на всіх рівнях – державному, у бізнес-середовищі, серед населення, зростає визнання необхідності відкритості інформації фінансів, її доступності та зрозумілості широкому загалу. Формується громадянське суспільство, зростають вимоги транспарентності й якості розкриття інформації.

Розвиток інформаційної економіки та її фінансової інфраструктури об’єктивно супроводжуються процесом зростання рівня адекватності вторинної інформації фінансів первинній. У фінансових відносинах, на противагу явищу асиметрії інформації, посилюватиметься процес інформаційного наближення. Це логічний, причинно-наслідковий, тобто закономірний процес, який можна означити як закон інформаційного наближення. На нашу думку, закон інформаційного наближення у фінансових відносинах має асимптотичний характер. Таке бачення базується на розумінні постулату атрибутивної концепції інформації, суть якого полягає у тому, що первинну інформацію неможливо виміряти. Іншими словами, з розвитком інформаційного суспільства відбувається процес максимального наближення вторинної інформації фінансів до первинної, однак разом із тим повної відповідності вторинної інформації первинній не відбувається.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що сутність інформаційної концепції фінансів можна сформулювати рядом положень.

1. Інформація, будучи атрибутом (властивістю) фінансів, поділяється на інформацію первинну (повну) та вторинну, яка є результатом сприйняття первинної інформації людським розумом і різноманітними технічними засобами.

2. Між первинною і вторинною інформацією існують закономірні зв'язки.

3. Учасники економіки оперують лише вторинною інформацією, яка, наближаючись до первинної, не тотожна їй.

4. Розрив між вторинною інформацією та первинною є інформаційною невизначеністю, яка є основою вірогідності та ризиків у фінансах та економіці в цілому. Мірою наближення вторинної інформації до первинної зменшується невизначеність, а отже, і ризики.

5. З розвитокм суспільства у фінансових відносинах, на противагу явищу асиметрії інформації, посилюється процес інформаційного наближення. Це логічний, причинно-наслідковий, тобто закономірний процес, який може бути означений як закон інформаційного наближення.

Фінанси, будучи інфраструктурною складовою економіки, забезпечують рухом грошового капіталу господарську діяльність суспільства і впливають на інші сфери його життя, і тому важливим аспектом інформаційної концепції фінансів є положення про їхнє об'єктивне суспільно-економічне призначення (об'єктивні функції). Адекватне розуміння функцій фінансів – це неодмінна умова успішності їхньої практики в інформаційній економіці як для владних структур, так і бізнесових кіл та широких верств населення.

До сьогодні в українській фінансовій науці переважає точка зору, що фінансам об'єктивно притаманно дві функції – розподільна і контрольна[141]. Ці

[141] *Ковальчук, С. В.* Фінанси: навч. посібник / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. - Львів : Новий Світ- 2009. - 567 с. *Кремень О. І.* Фінанси : навч. посібник / О. І. Кремень, В. М. Кремень. -

ж функції вважаються властивими державним і місцевим фінансам. Розподільна функція визнається головною і такою, що проявляється у розподілі та перерозподілі вартості суспільного продукту. Контрольна функція вважається такою, що обумовлена об'єктивною здатністю фінансів кількісно відображати розподіл та перерозподіл суспільного продукту у вартісному вираженні. Проявляється вона у ході контролю за розподілом і перерозподілом суспільного продукту відповідно до цільового призначення. Ряд учених вважає, що фінансам притаманні й такі функції, як регулююча, стимулююча, відтворювальна, стабілізаційна.

У певній модифікації розподільна і контрольна функції розглядаються як властиві й іншим сферам фінансових відносин, зокрема фінансам корпоративним. Наприклад, професор Валентина Сутормінa виокремлювала такі три функції корпоративних фінансів: формування капіталу корпорацій, тобто залучення капіталу з фінансового ринку; розподіл і використання капіталу, тобто інвестування відповідно до бізнес-планів корпорації; контроль за формуванням, розподілом і використанням капіталу[142]. Подібні функції виділені й іншими науковцями для фінансів підприємств, а саме: формування фінансових ресурсів; розподіл і використання фінансових ресурсів підприємства для забезпечення операційної виробничої та інвестиційної

К. : Центр учбової літератури, 2012. - 413 с. *Опарін В. М.* Фінанси : (Загальна теорія) : навч. посібник / В. М. Опарін ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". - Вид. 5-те, без змін. - К.: КНЕУ, 2008. - 240 с. *Романенко О. Р.* Фінанси : підручник для студ. вищ. навч. закладів / О. Р. Романенко. - Вид. 3-тє, стер. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 310 с. Теорія фінансів : підручник / С. В. Бойко, Л. П. Гацька, В. В. Гошовська [та ін.] ; під заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 574 с. Теорія фінансів : навч. посібник / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко [та ін.] ; ред. О. Д. Василик. - К. : Центр навчальної літератури, 2005. - 480 с., с. 5-24. Фінанси: підручник / [С. І. Юрій, Л. М. Алексеєнко, І. В. Зятковський, О. П. Кириленко та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. - К. : Знання, 2008. - 611 с., С. 15-29. Фінанси : (теоретичні основи) : підручник / М. В. Грідчіна, В. Б. Захожай, Л. Л. Осипчук [та ін.]; під кер. і за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. - 2-ге вид., виправл. і доповн. - К. : МАУП, 2007. - 305 с. *Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л.* та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. Юрія. - К.; Центр учбової літератури, 2010. - 576 с., С.8-10.

[142] *Сутормінa В.Н.* Фінанси зарубіжних корпорацій: підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 566 с., С.12-19, 20-26.

діяльності, для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, суб'єктами господарювання; контроль за формуванням і використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення[143].

Незважаючи на те що сучасною українською фінансовою наукою вже ґрунтовно вивчено змістові аспекти фінансів, вважаємо, що інформаційна концепція фінансів дозволяє розкрити в них нові грані. Адже визнання інформації як невід'ємного атрибуту фінансових відносин логічно підводить до питання про існування об'єктивної взаємодії руху капіталу (вартості) та феномена інформації, і тому необхідно з'ясувати особливості прояву цієї взаємодії.

Насамперед нагадаємо про існування взаємодії інформації у дуалізмі «енергія – інформація», об'єктивність існування якого визнана сучасною фізикою і філософією. При цьому під енергією[144] розуміють єдину міру різних форм руху та взаємодії матерії, рівень переходу руху матерії з одних форм в інші. Це скалярна (від лат. scalaris – ступінчата) фізична величина, тобто така, кожне значення якої може бути представлено одним дійсним числом. Наряду з такими величинами, як довжина, площина, час і температура до скалярних може бути віднесена і вартість. Поняття енергії пов'язане зі здатністю фізичного тіла чи системи виконувати роботу, при цьому тіло чи система частково втрачає енергію, витрачаючи її на зміни в навколишніх тілах[145]. Енергія не виникає ні з чого і нікуди не зникає, вона може тільки переходити з одного стану в інший і внаслідок існування цього закону збереження енергії поняття «енергія» поєднує всі явища природи. Енергоінформаційний обмін є скрізь, у всьому, забезпечуючи й з'єднуючи існування всього.

Вважаємо, що в економіці аналогом поняття енергії є поняття вартості

---

[143] Теорія фінансів: підручник / С. В. Бойко, Л. П. Гацька, В. В. Гошовська [та ін.] ; під заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 574 с., С. 321-323.

[144] Поняття «енергія» введено древньогрецьким філософом Аристотелем у трактаті «Фізика», де фізика вперше розглядалася не як вчення про природу, а як наука про рух. У стародавній Греції це поняття означало дію, діяльність, силу та міць.

[145] *Федорченко А.М.* Теоретична фізика. Квантова механіка, термодинаміка і статистична фізика. Т.2. Київ: Вища школа., 1998. – 415 с.

(капіталу). Тотожність цих понять певною мірою визнається в дослідженнях представників української економічної науки. Наприклад, у книзі «Ким бути» (2014) відомого українського економіста Олександра Пасхавера використовується поняття «енергія капіталу»[146]. Подібно енергії, вартість (капітал) перебуває у постійному русі, формується, розподіляється, передається, накопичується, інвестується, використовується. У господарських відносинах суспільства саме вартість (капітал) є універсальним мірилом всього у ході створення, розподілу, обміну, накопичення, інвестування та використання.

Досліджуючи з позицій інформаційної концепції фінансів питання об'єктивного суспільно-економічного призначення інституту фінансів, важливо коротко зупинитися на взаємозв'язку таких ключових для фінансів і економіки понять, як вартість і капітал. Актуальність цього обумовлена тим, що у фінансовій інфраструктурі економіки постійно відбувається взаємодія інформації – залежно від ситуації й аспекту розгляду – то з вартістю, то з капіталом.

Як стверджує філософія, «все у світі існує у постійному русі, взаємодії та перетіканні форм у зміст, а далі – знову у форму. Зміст одного явища є одночасно формою іншого, а ця форма у свою чергу змістом ще іншого явища»[147]. Явище вартості та явище капіталу (зокрема, грошового капіталу) пов'язані між собою як зміст і форма, і вони є ланками єдиного ланцюга перетікання у соціально-економічних відносинах явищ змісту та форм. Іншими словами, вартість є сутнісною (змістовною) категорією і притаманна всьому, що включається людиною до економічного простору (кругообігу). Далі вартість перетікає у грошовий капітал, який, будучи формою стосовно до вартості, є у свою чергу змістом фінансових відносин. Фінансові відносини (фінанси) як форма щодо грошового капіталу являє собою зміст економічних

---

[146] *Пасхавер А.И.* Кем быть / Александр Пасхавер. – К.: Фонд Порошенка, 2014. – 112 с. – (Серія «Жити по-новому»). Предисловие Петра Порошенко.

[147] *Арутюнов В.Х., Мішин В.М..* Свінціцький В.М. Філософія. Навч. посіб. для аспірантів і здобувачів ученого ступня екон. спец. – К.: КНЕУ, 2008. – 528 с., С. 199-207.

відносин. Економічні ж відносини як форма стосовно фінансів формують зміст людських взаємин у суспільстві. Крім того, для здійснення товарообмінних операцій в економіці виникає потреба у визначенні вартості (ціни) грошового капіталу, і тут вартість виступає вже як форма, а грошовий капітал – як її зміст. Кожна ланка цього ланцюга є необхідною, і вартість є універсальним мірилом всього у сфері економічних відносин суспільства, мірилом різних форм руху факторів виробництва, їхнього переходу з одних форм в інші. При цьому для кількісного вираження вартості суспільство використовує як абсолютні величини у різних грошових одиницях, так і відносні (наприклад, відсотки).

Вважаємо, що ключовими поняттями у дослідженні об'єктивного суспільно-економічного призначення фінансів є два – вартість та інформація. Саме у межах фінансових відносин відбувається рух вартості (грошового капіталу), і змістом цих відносин є інформація, яка прямо і/або опосередковано стосується руху вартості (грошового капіталу).

Логічним буде висновок, що об'єктивне призначення фінансів – як таких, що є забезпечувальною, інфраструктурною підсистемою для економіки суспільства – полягає насамперед у забезпечені всіх етапів руху вартості (грошового капіталу). При цьому процес руху вартості – це закономірний послідовний цикл, що охоплює не лише рух як такий, але й формування (створення) вартості, її розподіл, накопичення, інвестування та використання. Ці процеси можливі лише у поєднанні з інформаційним обміном між учасниками економіки, тобто в існуванні дуалізму «вартість – інформація», і тому об'єктивне суспільне призначення фінансів полягає у реалізації двох функцій – вартісної та інформаційної.

В українській фінансовій науці ідею існування вартісної функції першим сформулював професор В. Федосов. Дослідивши сутність корпоративних фінансів через призму їх зв'язку з фундаментальною дефініцією «капітал», він обґрунтував вартіснoформуючу функцію в

корпоративних фінансах[148]. Її сутність полягає у тому, що корпоративні фінанси уможливлюють такий рух вартості капіталу, у ході якого формуються умови зростання вартості. Ми поділяємо цю точку зору.

Вважаємо, що фінансам як цілісному інституту суспільства властива насамперед вартісна функція. Сутність вартісної функції фінансів у тому, що саме у ході (у межах) фінансових відносин в економіці відбувається рух вартості, її формування (створення), розподіл, накопичення, інвестування та використання.

Відомо, що загальна архітектура інституту фінансів (фінансової інфраструктури економіки) сегментується і представлена такими взаємопов'язаними фінансами інститутами (ланками, сферами фінансів), як фінанси домашніх господарств, корпоративними фінансами, державними і місцевими фінансами (вони по суті є публічними фінансами), фінансовим ринком, міжнародними фінансами. У кожній з цих сфер фінансових відносин існує рух вартості як такий, і присутні абсолютно всі етапи його циклу: формування (створення) вартості, її розподіл, накопичення, інвестування та використання. Разом із тим кожна сфера фінансових відносин має характерні ознаки, які визначають саме її місце і роль у забезпечені в економіці повного циклу руху вартості (грошового капіталу). У кожній сфері фінансів домінує лише один чи кілька етапів загального циклу руху вартості, і саме вони визначають головне (але не єдине) об'єктивне вартісне призначення цієї підсистеми фінансів. Взяті в цілому, всі сфери фінансових відносин представляють єдину систему, яка й забезпечує в економіці повний цикл руху вартості, руху грошового капіталу.

У корпоративних фінансах домінує етап формування (створення) вартості, тому вартісна функція тут представлена переважно вартісноформуючою функцією, яка вже описана українською фінансовою

---

[148] *Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів. - Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 3-4., С. 39-55. *Крисоватий А.І., Федосов В.М.. Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки. Фінанси України. 2013 р., № 9, С.7-27.

наукою і полягає у тому, що фінансові відносини корпорації уможливлюють рух та зростання мінової вартості капіталу. Зауважимо, що сутність цієї функції, на наш погляд, точніше передає словосполучення вартість-формуюча функція.

Вважаємо, що окремі сфери фінансових відносин завжди важливо бачити як складові єдиних цілісних фінансів (фінансової інфраструктури економіки). Функції кожної сфери мають єдине коріння, і логічно їх передавати однокорінними словосполученнями. Такий підхід сприяє цілісному сприйняттю і розумінню інституту фінансів і його суспільного призначення.

Щодо державних і місцевих фінансів (тобто публічних фінансів), то в них домінує вартість-розподільна функція. Її сутність є подібною до розподільної функції фінансів, яка вже ґрунтовно досліджена українською фінансовою наукою.

Сфера фінансового ринку відрізняється від корпоративних фінансів та державних і місцевих фінансів тим, що у ній одночасно домінантними є кілька етапів руху вартості. Отже, фінансовому ринку об'єктивно властиві такі функції: вартість-накопичувальна, вартість-інвестиційна та вартість-цінова.

Взяті в цілому вартість-накопичувальна та вартість-інвестиційна функції можуть бути об'єднані у вартість-мобілізаційну функцію фінансового ринку. Детальніше ці функції розглядалися автором в іншій роботі[149]. Вартість-накопичувальна функція полягає у тому, що ринок акумулює грошовий капітал, котрий його учасники пропонують для подальшого інвестування. Таке, наприклад, має місце у ході накопичення в банках грошового капіталу на депозитних рахунках, або коли інституційні інвестори – недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, інститути спільного інвестування (корпоративні та пайові інвестиційні фонди) – акумулюють

[149] *Рязанова Н.С.* Сутність та функції фінансового ринку. – у кн.: Фінансовий ринок : підручник/ за загальною редакцією проф. М. А. Гапонюка. – К.: КНЕУ, 2014. – 419с, С.7-16.

грошовий капітал своїх клієнтів. Це надзвичайно важлива функція, оскільки завдяки їй невеликий за обсягом грошовий капітал трансформується у великі за обсягом інвестиції, що потрібні емітентам і позичальникам. Крім того, реалізуючи вартість-накопичувальну функцію, фінансовий ринок акумулює різний за тривалістю грошовий капітал, який потім трансформуватися у тривалі за часом кошти. Основним джерелом накопичення є заощадження домогосподарств. Вартість-інвестиційна функція фінансового ринку полягає в уможливленні ринком розміщення акумульованого грошового капітулу. Реалізуючи вартість-інвестиційну функцію, цей ринок має забезпечити рух грошового капіталу у напрямі більшої дохідності та мінімізації ризиків, тобто вкладення коштів у найбільш ефективні проекти.

Щодо вартість-цінової функції, то для забезпечення в економіці товарообміну суспільству необхідна інформація про вартість (ціну) грошового капіталу. Тому ще однією вартісною функцією фінансового ринку є вартість-цінова функція, яка реалізується у ході виконання перших двох – вартість-накопичувальної та вартість-інвестиційної функцій. Сутність її полягає у тому, що на фінансовому ринку визначаються і фіксується ціна грошового капіталу. Враховуючи її, суспільство має можливість оцифрувати (виражати) ціни та цінові пропорції між рештою товарів і послуг. Інформація про стан формування цін на фінансовому ринку – кон'юнктура фінансового ринку – у сучасній економіці належить до основних в аналітичних матеріалах та прогнозах розвитку національних та світової економіки. Прикладом такої інформації є біржові індекси, що узагальнюють динаміку цін на грошовий капітал (цінні папери).

Ці три функції фінансового ринку взаємопов'язані і реалізуються практично одночасно (паралельно). При цьому, реалізуючи вартість-накопичувальну, вартість-інвестиційну та вартість-цінову функції, фінансовий ринок одночасно відіграє унікальну роль у забезпеченні загального циклу руху вартості. На сучасному етапі оцінка обсягів руху капіталу в економіці здійснюється, зокрема, інформацією про рівень капіталізації фондового ринку.

Ці дані характеризують обсяг ринку, а взяті у динаміці дозволяють оцінити якісний бік функціонування ринку.

Фінансам домашніх господарств, на нашу думку, властива, насамперед, функція вартість-використання.

Крім вартісної функції фінанси об'єктивно виконують також інформаційну функцію. Інформація є атрибутом фінансових відносин, їхнім наповненням. Вартісна функція фінансів, як і відповідні вартісні функції кожної зі сфер фінансових відносин, можуть бути реалізовані лише одночасно з відповідним інформаційним обміном. Отже, дуалізм вартість-інформація втілюється у взаємодії вартісної та інформаційної функції фінансів. Адже завдяки тому, що фінансові відносини містять інформацію про вартісний зріз економічних відносин, між їхніми учасниками уможливлюються процеси руху вартості – її формування, розподіл та інше. Безспірним є факт, що для всіх етапів руху вартості необхідно мати відповідну інформацію. Саме на інформаційній функції базується можливість суспільства оцінювати потоки грошових вартостей, аналізувати, планувати та контролювати їх. Сутність інформаційної функції фінансів полягає у тому, що фінансові відносини завжди містять інформацію, яка прямо і/або опосередковано стосується вартості (грошового капіталу). Це як загальна інформація про рух вартості (грошового капіталу), так і інформація про її формування, розподіл, накопичення, інвестування і використання; інформація про цінові характеристики грошового капіталу, його фізичну структуру, власників, джерела, напрями та інші аспекти руху вартості в економіці.

Об'єктивним призначенням інформаційної функції фінансів є зменшення в економіці невизначеності (непередбачуваності) у питаннях, що стосуються руху вартості (грошового капіталу). Інформаційна асиметрія фінансів є одним з проявів невизначеності у фінансах. Реалізується інформаційна функція фінансів у ході реєстрації, накопичення, обробки, підготовки відповідної інформації користувачам і подальших їхніх дій з одержаною інформацією. Належна інформація та її ефективний обмін є

неодмінною передумовою мінімізації ризиків, сталого фінансово-економічного розвитку.

Вважаємо, що інформаційна функція об'єктивно притаманна як загальному інституту фінансів, так і всім його підсистемам. При цьому сутність та прояв інформаційної функції у корпоративних фінансах вже описані українською фінансовою наукою. Інформаційне суспільне призначення корпоративних фінансів полягає в тому, що фінансові відносини корпорацій, містячи у собі дані, які прямо і/або опосередковано стосуються руху вартості (грошового капіталу), тим самим уможливлюють цей рух, забезпечують формування (створення) вартості, її розподіл, передачу, накопичення, інвестування та використання.

Інформаційна функція яскраво виявляється у функціонуванні фінансового ринку, що відмічає фінансова наука і практика. Зокрема, одним із фундаментальних положень сучасної теорії фінансового ринку є сформульована наприкінці 1970-х років гіпотеза ефективного ринку, що повністю базується на інформаційній концепції. Її автор – американський економіст Юджин Фама (Eugene F. Fama), став лауреатом Нобелівської премії у галузі економіки (2013). Згідно з цією теорією на ефективному ринку вся суттєва інформація відразу та повністю відображується в цінах його фінансових інструментів. При цьому залежно від доступності інформації учасникам ринку і її відображення у його цінах фінансовий ринок класифікується на три рівня ефективності.

1. Ринок слабкої ефективності (weak-form efficiency), коли поточні ціни ринку будуються тільки на історичній, тобто минулій інформації про його ціни.

2. Ринок напівсильної ефективності (semi-strong efficiency) – формування поточних цін відбувається відповідно до історичної інформації по цінах та всієї загальнодоступної інформації, яка стосується і може стосуватися цін фінансового ринку.

3. Ринок сильної ефективності (strong-form efficiency), на якому ціни є

результатом рішень учасників ринку, що приймаються під впливом не лише історичної інформації по цінах та всієї загальнодоступної інформації, але й на основі інформації з обмеженим доступом – інформації інсайдерської. Таким чином, в основі гіпотези Ю. Фами лежить визнання того, що об'єктивно економічним відносинам фінансового ринку притаманна інформаційна складова, але проблемою є те, що інформація не повністю фіксується і використовується учасниками ринку.

Українська наука також відмічає особливість ролі інформації на фінансовому ринку. Зокрема у роботі «Теорія фінансів» (2010)[150] наголошується, що повноцінне функціонування фінансового ринку та фінансової системи у цілому можливе тільки за умови наявності повної й достовірної інформації.

Щодо сфери державних та місцевих фінансів, то в українській фінансовій науці вже існують дослідження, в яких розкрита іманентність (атрибутивність) інформації фінансовим відносинам цієї сфери[151]. Разом із тим пряма згадка про існування у державних та місцевих фінансах інформаційної функції у публікаціях поки відсутня. Вважаємо, що логічним продовженням досліджень атрибутивності інформації державним і місцевим фінансам, а також викладеного вище щодо інформаційної концепції фінансів є висновок про існування інформаційної функції і в державних, і в місцевих фінансах інформаційної економіки.

Усвідомлення іманентності фінансам інформаційної функції є важливою умовою цілеспрямованого пошуку суспільством шляхів максимально повного вилучення інформації з фінансових відносин. При цьому у XXI ст. розвиток інформаційного суспільства і його інформаційної економіки супроводжується трансформацією традиційної контрольної функції державних і місцевих фінансів у більш ширшу – функцію інформаційну. Це

---

[150] Теорія фінансів: підручник / С. В. Бойко, Л. П. Гацька, В. В. Гошовська [та ін.] ; під заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К. : Центр учбової літератури, 2010. - 574 с, С. 19-27.

[151] *Рязанова Н. С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки. – Фінанси України, 2017, №.1, С. 26-52.

відбувається на фоні процесів розвитку інформаційних технологій, формування інформаційного суспільства і його фінансів, розвитку державних і місцевих фінансів у фінанси публічні. Існування інформаційної функції в державних і місцевих фінансах повністю вписується в концепцію їх публічності.

Вартісна й інформаційна функції фінансів існують у взаємодії, і вартісно-інформаційні зв'язки пронизують й з'єднують економіку суспільства, забезпечуючи її функціонування, і тому фінанси і є забезпечувальною, інфраструктурною підсистемою економіки. При цьому важливо наголосити, що вартісно-інформаційні зв'язки, будучи об'єктивними за змістом, у реальному економічному житті суспільства є надзвичайно суб'єктивними. Іншими словами, у реальних економічних відносинах в об'єктивному дуалізмі «вартість – інформація» з'являється дисонанс, розбіжності.

Дисонанс у вартісно-інформаційних зв'язках виявляється у тому, що інформація з питань руху вартості (грошового капіталу) не відповідає дійсності, не відображає реального стану руху вартості (грошового капіталу) в економіці. Це, по суті, є проявом вже розглянутої вище ситуації щодо відмінності вторинної інформації у фінансах від первинної. Причина такого криється у людському факторі: а) недостатній рівень фінансово-економічної грамотності суспільства; б) помилки, а також в) фінансовий егоїзмі учасників економіки, тобто бажання окремих учасників економіки отримувати фінансові вигоди за рахунок інших, нерідко в збиток для інших, для чого приховується правдива інформація. Крім того, в економіці ще часто використовуються недосконалі технічні засоби фіксації та обробки інформації, що також сприяє виникненню розбіжностей у дуалізмі «вартість – інформація».

У реальному економічному житті суспільства яскравим прикладом таких дисонансів можуть служити ситуації, що виникають на фінансовому ринку, коли його учасники проводять віртуальні операції з грошовим капіталом. З цього приводу відомий фінансист Джордж Сорос у книзі «Криза

світового капіталізму. Відкрите суспільство у небезпеці» (1998) пише, що масштаби ринків своп, форвардних угод та похідних цінних паперів – величезні, а маржа – дуже незначна, а отже, суми, з якими здійснюються операції, у багато разів перевищують капітал, що реально використовується у комерційній діяльності[152]. Такі дисонанси лежать в основі явищ, що описуються поширеним нині поняттям фінансової бульбашки, а також світових фінансових криз кінця XX – початку XXI ст.

Для мінімізації описаних вище дисонансів (розбіжностей) в архітектурі фінансової інфраструктури економіки об'єктивно формується інформаційна підсистема, яка швидко розвивається в умовах інформаційного суспільства. Найбільшої актуальності ця підсистема фінансів набуває наприкінці XX – початку XXI ст. З цього приводу Дж. Сорос у книзі «Алхімія фінансів» (2007)[153] наголошує, що одним із постулатів фінансів інформаційної епохи стає те, що просте розуміння ситуації їхніми учасниками недостатнє і не може розглядатися як знання: у фінансах саме повнота інформації є важливою.

Вважаємо, що логічним продовженням розгляду інформаційної концепції фінансів як теоретичної основи розвитку фінансового рахівництва, її положень щодо вартісно-інформаційної взаємодії у сучасних фінансах та іншого може бути постановка питання про актуальність вивчення українською фінансовою наукою фінансів інформаційної економіки під кутом зору фізики цих фінансів.

Під фізикою фінансів розуміється наука, що досліджує загальні властивості фінансів (до них, зокрема, належать вартісна та інформаційна функції); особливості прояву у фінансах загальних законів розвитку; закони, характерні саме цій сфері економічних відносин; зв'язок фізики фінансів з математикою фінансів; на іншого. При цьому математика фінансів як розділ прикладної математики вже широко вивчається сучасною наукою і включає

---

[152] *Сорос Дж.*. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. Пер. С англ. – М.: ИНФРА-М., 1999. – 262 с., С. 5.

[153] *Soros G.* The Alchemy of Finance. Reading the Mind of the Market. John Wiley & Sons, Inc., 2007, 281 p., P. 49 -72.

класичну фінансову математику, або математику кредиту (розрахунки, пов’язані з відсотками та різними борговими інструментами, аналіз потоків платежів у банківській, страховій та інвестиційній справах); стохастичну фінансову математику (дослідження фінансових ринків з використанням, наприклад, методів маніпулювання з випадковими процесами для визначення «справедливої» ціни фінансових інструментів); проведення актуарних розрахунків; розрахунки, пов’язані з прогнозуванням фінансових ринків.

Фінансова математика безпосередньо пов’язана з фінансовим рахівництвом, по-перше, користуючись його даними, по-друге, через застосування її математичного апарату в аналізі даних та підготовці інформаційних продуктів і послуг фінансового рахівництва. І оскільки фізика фінансів передбачає вивчення математичного оцифрування фінансових відносин у показниках, що характеризують той чи той параметр фінансів (форму фінансових відносин, стан і обсяг потоків грошового капіталу тощо), то розвиток фінансового рахівництва є неодмінним у цьому процесі.

2.3. Сучасні наукові уявлення про феномен інформації фінансів

До теоретичних основ фінансового рахівництва належить також система наукових уявлень про явище (феномен) інформації фінансів. Адже інформація наповнює фінансові відносини, вартісно-інформаційна взаємодія є стержнем фінансової інфраструктури економіки, і все це безпосередньо визначає сутність інституту фінансового рахівництва, його місце і роль у господарському житті суспільства. У сучасній економіці зростає роль інформації, і в науці посилюється увага до інформації як до джерела створення вартості, багатства, пріоритетного економічного ресурсу, інформаційного

капіталу[154].

Дослідження ознак явища (феномена) інформації фінансів та ролі цієї інформації в економіці сприяють кращому розумінню сутності та значення фінансового рахівництва, його ролі в інформаційній економіці, формуванню адекватних підходів для його цілеспрямованого розвитку та інституціоналізації.

Вважається, що теоретичні основи використання інформації як економічного ресурсу були закладені австрійським економістом Йозефом А. Шумпетером (Joseph Alois Schumpeter) у праці «Теорія економічного розвитку» (1911). Задовго до початку інформаційної епохи він передбачив перспективи її економіки, розглядаючи інновації – а вони є результатом інтелектуальної, тобто інформаційної людської діяльності – як підприємницький засіб отримання прибутку[155].

Том Стоун'єр (Tom 'Ted' Stonier), англійський біолог, філософ, один із основоположників теорії інформаційного суспільства, у роботі «Інформаційне багатство: Профіль постіндустріальної економіки» (1983)[156] писав, що в інформаційну епоху інформація стає основною економічною цінністю, найбільшим джерелом створення багатства, додаючи вартості не лише до праці та капіталу, але й до самої себе. Автор наводив прості, але переконливі

---

[154] *Alvin Toffler and Heidi Toffler*. Revolutionary Wealth. How it will be Created and How it will change our Lives. – Clutis Brown Ltd., 2006., 576 p. *Stonier T.* The Wealf of Information: A Profile of the Post-Industrial Economy. Thames Methuen: London, 1983., 224 p. *Годин, В. В.* Управление информационными ресурсами / В. В. Годин, И. К. Корнеев. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 352 с., С.17. *Демин, А. И.* Информационная теория экономики: Макромодель / А. И. Демин. - М. : Палев, 1996. - 347 с. *Сакайя Т.* Стоимость, создаваемая знанием, или история будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. - М.: 1999. - 468 с., 347. *Тиис Д.* Получение экономической выгоды от знаний как активов: новая экономика, рынки ноу-хау и нематериальные активы. – Российский журнал менеджмента. 2004. Т. 2. № 1., С. 95-120. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecsocman.hse.ru/text/16087245/ *Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М.* Сучасні економічні теорії: Підручник / За ред. А.А.Чухно. – К.: Знання, 2007. – 878 с.

[155] *Schumpeter J. Theorie* der wirtschaftlichen Entwicklung. - Berlin, 1911.

[156] *Stonier T.* The Wealf of Information: A Profile of the Post-Industrial Economy. Thames Methuen: London, 1983. 224 p.; Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики.- Новая технократическая волна на Западе. М., 1986. С. 392-409.

приклади: якщо до пустелі застосувати інформацію про методи господарювання в умовах засушливих земель, вона може дати високі врожаї; надання необхідної інформації невмілим працівникам може підвищити їхню кваліфікацію. Отже, капітал стає вигідною інвестицією, коли до нього своєчасно прикладається потрібна інформація.

Інший вчений – Тайічі Сакайя, професор з економіки Токійського університету (Японія), у книзі «Вартість, що створюється знанням, або історія майбутнього» (1985)[157] як найсуттєвішу виділяє в інформаційній економіці таку відмінність: цінність продуктів у цій економіці визначається не традиційними факторами виробництва, а інформацією, яка стає ресурсом особливого роду. Усвідомлюючись, вона трансформується у знання, стає товаром і відіграє зростаючу роль у виробництві, розподілі, обміні та споживанні створюваних суспільством благ, збільшуючи ціну інших товарів і послуг.

На початку XXI ст. тема інформаційної економіки представлена дослідженнями всесвітньо відомих економістів, соціологів, філософів та футурологів, серед яких Деніел Белл (Daniel Bell), Уільям Брайан Артур (William Brian Arthur), Джон Нейсбітт (John Naisbitt), Елвін Тоффлер (Alvin Toffler), Йошихіро Френсіс Фукуяма (Yoshihiro Francis Fukuyama)[158].

Сучасний бізнес та бізнес-освіта повністю приймають унікальність інформаційного ресурсу. Школа бізнесу імені Хааса (Haas School of Business) входить до складу Каліфорнійського університету Берклі (Berkley University of California, США), одного з найвідоміших у світі університетів з підготовки

---

[157] *Сакайя Т.* Стоимость, создаваемая знанием, или история будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. - М.: 1999. - 468 с. 347.

[158] *Bell D.* The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. - N.Y.: Basic Books, 1973. *Brian W.* Arthur. Increasing Returns and Path Dependence in the Economy. University of Michigan Press, Ann Arbor, 1994. *Naisbitt, J. Megatrends. Ten* New Directions Transforming Our Lives. Warner Books, 1982. *Toffler A. and Toffler H.* Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century. - Bantam Books, 1990. *Fukuyama Y. F.* Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution. Farrar, Straus and Giroux, 2002.

спеціалістів з комп'ютерних і інформаційних технологій, економіки і фізики. Її директор Девід Тііса (David J. Teece) наголошує, що у сучасну епоху роль джерела конкурентних переваг переходить до такого нематеріального активу, як інформація та знання (усвідомлена інформація. – *Н. Р.*), і менеджери, розуміючи, що основою конкурентної переваги стає саме інформаційний актив, думають про його створення і те, як вилучати з нього дохід[159].

Надзвичайність ролі інформації як економічного ресурсу фіксується документами авторитетних міжнародних організацій, зокрема OECD. Констатується, що особливість економіки інформаційного суспільства не лише у зростанні обсягів і глобалізації інформаційного обміну, але й у тому, що інформація, будучи представленою у наукових знаннях, професійних навичках і розвиненій інформаційній інфраструктурі, є обов'язковою умовою стійкого економічного зростання, основним джерелом і чинником створення вартості[160].

Інформація фінансів посідає особливе місце у загальному інформаційному полі. Навіть у далеких від економіки сферах вона набуває все більшого значення. Наприклад, у сімейних відносинах, дружніх стосунках тощо характер взаємодій нерідко визначає саме фінансова інформація. Це вияв тенденції пріоритезації грошового аспекту предметів і явищ, і відходу духовних та моральних цінностей на другий план. Грошові відносин все частіше виходять за межі традиційних господарських стосунків, внаслідок чого фінансова інформація стає детермінантою і в традиційно позаекономічних стосунках людей, визначаючи їхні параметри і розвиток.

З цього приводу Джордж Сорос у книзі «Криза світового капіталізму.

---

[159] *Тиис Д.* Получение экономической выгоды от знаний как активов: новая экономика, рынки ноу-хау и нематериальные активы. - Российский журнал менеджмента. 2004. Т. 2. № 1., С.95-120. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecsocman.hse.ru/text/16087245/

[160] Creating Value from Intellectual Assets, Policy Brief. – February, 2007, OECD. Going for Growth. – 2007, OECD. Main Science and Technology Indicators (MSTI) – 2006, OECD. Innovation in Energy Technology: Comparing National Innovation. – 2006, OECD. Innovation and Growth. – 2007, OECD.

Відкрите суспільство у небезпеці» (1998) пише, що чинником, який відрізняє сучасність від минулого, є поширення ринкових цінностей та мотиву отримання прибутку, які проникли у сфери, які раніше керувалися неринковими міркуваннями. На його думку, це один з найбільших недоліків сучасності, наслідком якого руйнується та деморалізується суспільство: перетворення користі та егоїзму у моральні принципи корумпувало політику, і суспільство, відмовляючись від віри у фундаментальні принципи та намагаючись керуватися лише фінансовими результатами своїх дій, стає нестабільним[161].

Особливості інформації фінансів лежать в основі розвитку інституту фінансового рахівництва. Тому, досліджуючи сучасні наукові уявлення про феномен інформації фінансів, насамперед слід розглянути характерні ознаки (риси) цього феномена і дослідити його роль в економіці інформаційного суспільства.

На початку XXI ст. побачила світ книга «Революційне багатство. Як воно буде створене та як воно змінить наше життя» (2006)[162], підготовлена американськими вченими – філософом, соціологом і футурологом, членом Міжнародного інституту стратегічних досліджень (International Institute for Strategic Studies, IISS) і Американської асоціації розвитку науки (American Association for the Advancement of Science, AAAC) Елвіном Тоффлером (Alvin Toffler) та його дружиною Хейді Тоффлер (Heidi Toffler). Вони визначили феномен інформації як категорію, що виходить далеко за межі інших відомих людству економічних категорій, і виокремили десять характерних ознак інформації як унікального ресурсу: 1) інформація не зменшується ні за яких обставин, навіть якщо нею одночасно користуються мільйони людей; 2) вона нематеріальна і разом з тим нею можна маніпулювати; 3) нелінійна; 4) відносна; 5) здатна поєднуватися з іншою інформацією, породжуючи нову

[161] *Soros G.* The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered. - Public Affairs, New York, 1998, 241 p., P. 13, 15-16, 76-77, 81.
[162] *Alvin Toffler and Heidi Toffler.* Revolutionary Wealth. How it will be Created and How it will change our Lives. – Clutis Brown Ltd., 2006., 576 p.

інформацію; 6) мобільна; 7) здатна стискатися до символів та абстракцій; 8) здатна зберігатися у все менших за об'ємом носіях інформації; 9) за доступом може бути закритою та відкритою; 10) постійно витікає (просочується), й її складно приховати назавжди[163].

Особливості інформації як економічного ресурсу досліджував і український учений-економіст А. Чухно. Він писав, що інформація є феноменом, який може споживатися у процесі виробництва в необмеженій кількості відтворюваних циклів. Вона не відчужувана, існує незалежно від простору, може одночасно перебувати і споживатися у багатьох місцях. Якщо матеріальні блага можна купувати, повертати, передавати іншим, то інформацію не можна повернути назад. Інформація чутлива до фактора часу, і знецінюється з часом до повної втрати вартості[164].

Вважаємо, що все різноманіття виділених сучасною наукою ознак (характерних рис, властивостей) інформації можна об'єднати у три групи.

По-перше, здатність інформації зберігати зміст у разі зміни форми.

По-друге, невідворотна тенденція інформації до витікання» (просочування), внаслідок чого її неможливо приховати назавжди.

По-третє, своєрідність методів виникнення, відтворення та старіння інформації.

Всі ці характеристики інформації як явища повністю релевантні інформації фінансів – предмету діяльності та змісту інформаційних продуктів і послуг фінансового рахівництва. Разом із тим інформація фінансів (інформація з питань фінансів) містить унікальну складову – фінансову інформацію, про що детально йшлося у параграфі 1.1. Фінансова інформація є такою, що безпосередньо представляє рух вартості (грошового капіталу) в економіці. Це, наприклад, дані про обсяг активів, зобов'язань і власного капіталу, накопичень, податкових надходжень і заробітної плати, інвестицій,

---

[163] Ibidem. P. 131-150.

[164] *Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М.* Сучасні економічні теорії: Підручник / За ред. А.А.Чухно. – К.: Знання, 2007. – 878 с.. С. 455-456.

платежів і відрахувань і та ін. На відміну від решти інформації, фінансова інформація, будучи належною до загального феномена інформації, існує у нерозривному зв'язку з вартістю (грошовим капіталом), а тому має додаткову унікальну ознаку і відіграє особливу роль в економіці. Фінансова інформація (її інформаційний обмін), на відміну від решти інформації, являє собою симбіоз інформації та руху вартості: вона одночасно є результатом (наслідком) і причиною у вартісно-інформаційній взаємодії в економіці. Детально це розглядалося у параграфі 2.2. Унікальність фінансової інформації у тому, що лише вона надає відомості про навколишній світ в універсальному зіставному у часі та просторі вартісному (грошовому) вимірі.

Вважаємо, що інформації фінансів, крім згаданих вище трьох груп ознак, властива ще одна. Всі чотири існують одночасно і виявляються у тісній взаємодії. Ці характеристики визначають особливість інформації фінансів як економічного ресурсу і лежать в основі розвитку інституту фінансового рахівництва. Структурно-логічна схема зв'язку цих ознак представлена на рис. 2.3.1.

Рис. 2.3.1. Характерні ознаки інформації фінансів

Розглянемо детальніше кожну з поданих вище груп ознак (властивостей) інформації фінансів.

Властивість інформації зберігати зміст у разі зміни форм виявляється у тому, що, будучи поданою у текстовому форматі, графічно, або закодовано у вигляді символів, або утримуючись в людській пам'яті, інформація фінансів завжди зберігає свій зміст. Структурно-логічний зв'язок цього процесу схематично зображено на рис. 2.3.2.

Рис. 2.3.2. Структурно-логічний зв'язок, що відображає здатність інформації фінансів зберігати зміст у разі зміни форми

Завдяки тому, що інформація фінансів може подаватися у символах і абстракціях (тобто кодуватися), її можна стискати. На сучасному етапі вона кодується (подається) у символах найпростішої знакової (двійкової) системи чисел – цифри 1 і 0. Кожен знак чи символ такої системи числення містить 1 біт інформації, а вимірюється обсяг символьної інформації у байтах: 1 байт = 8 бітів, що відповідає восьми розрядам двійкового числа.

Будучи здатною до кодування, інформація фінансів є надзвичайно мобільним економічним ресурсом і може одночасно, миттєво, у величезних обсягах транспортуватися до сотень і більше мільйонів користувачів, при цьому витрати на її передавання з розвитком техніки постійно зменшуються, наближаючись до 0. У науці існує навіть думка, що інформацію можна прирівняти до поняття руху. Властивість інформації багаторазово перекодовуватися без втрати змісту дозволяє її користувачам переходити, наприклад, від текстового відображення до графічного, а далі – до її зорового та мисленого представлення[165].

Здатність інформації фінансів до мобільності відповідає особливостям та потребам розвинених ринкових відносин. Зокрема, фінансовий ринок може бути ефективним, лише охоплюючи одночасно якомога більшу кількість учасників, які формують попит і пропозицію на грошовий капітал. У XXI ст. цей ринок оснащений новітніми інформаційними технологіями, результатом яких є майже миттєве переведення грошового капіталу, залучення максимально широкого кола учасників ринку і одночасно зменшення трансакційних витрат.

Здатність інформації фінансів стискатися і кодуватися обумовлює її особливість зберігатися у все менших носіях, що веде до збільшення обсягів збереженої інформації за одночасного зменшення на це витрат. На сьогодні існують наукові розробки, які дозволять у недалекому майбутньому зберігати

---

[165] *Демин, А. И.* Информационная теория экономики: Макромодель / А. И. Демин. - М. : Палев, 1996. - 347 с., С. 62.

інформацію на носіях наноріння[166]. Здатність інформації фінансів кодуватися без втрати змісту, визначає такі особливості участі цього економічного ресурсу у створенні доданої вартості, як зниження витрат на зберігання і передавання інформації з наближенням їх до 0; зростання швидкостей, кількостей та обсягів транзакцій з інформацією.

Зауважимо, що у реальному житті властивість інформації фінансів зберігати зміст у разі зміни форм не завжди реалізується, оскільки в інформаційному обміні можуть виникати проблеми, обумовлені людським фактором і/або технічними збоями. Наприклад, під час створення різного типу інформаційного продукту та послуги фінансового рахівництва існує вірогідність пошкодження інформації, її неправильного розуміння, свідомого викривлення тощо. Це має враховуватися в організації розвитку інституту фінансового рахівництва.

Наступною ознакою інформації фінансів є її невідворотна тенденція до витікання (просочування), тобто інформація не може бути прихована назавжди. Схематично зміст цієї особливості інформації фінансів подано на рис. 2.3.3.

Вважаємо, що невідворотна тенденція інформації фінансів до витікання (просочування), швидкого розповсюдження та її неможливість бути прихованою назавжди є виявом об’єктивного суспільного призначення інформації ставати відомою користувачеві. У реальному житті рано чи пізно навіть таємна інформація стає відомою третім особам, а згодом – і широкому загалу. У сучасній економіці ця риса часом набуває своєрідних викривлених форм: зокрема, з розвитком інформаційних технологій з’являються висококваліфіковані ІТ-спеціалісти – хакери (від англ. hacker, to hack – рубати, кромсати), котрі стають комп’ютерними зломщиками та здатні з легкістю добути будь-яку приховану інформацію.

[166] Нано- – префікс, що у системі одиниць СІ означає множник 10^{-9}.

Рис. 2.3.3. Структурно-логічна схема властивості інформації фінансів витікати, внаслідок чого її неможливо приховати назавжди

Характерна риса інформації фінансів витікати і бути нездатною приховатися назавжди в економічних відносинах суспільства має різноманітні форми прояву. Наприклад, через її властивість витікати та легко поширюватися у сучасному суспільстві виникає чимало проблем із

визначенням прав власності на неї, а у виробництві продуктів існує висока ймовірність використання чужої інформації фінансів. Реальністю є те, що поширювач (продавець) інформації у разі її поширення (продажу) не позбавляється її як такої, а фактично тільки розповсюджує її. В результаті цього в юридичній та економічній практиці право на інформацію довести та охороняти набагато складніше, ніж на інші види економічних ресурсів.

Всупереч властивості інформації фінансів витікати і бути нездатною приховуватися назавжди у сучасній економіці – одночасно з політикою транспарентності і розкриття інформації – нерідко використовується політика обмеження інформаційного обміну, доступу до інформації. Результатом такого є невизначеність, ризики, можливість маніпулювання інформацією для отримання вигоди. Політика обмеження доступу до інформації – це наслідок поки що недосконалості суспільства, наявності розбіжностей між учасниками економіки, розвитку у них фінансового егоїзму. Інформація несе у собі сеперечності, породжуючи нову невизначеність, а отже, і ризики. Фактично всупереч тому, що ризики за природою є результатом інформаційної невизначеності (недостатності інформації), суспільство продовжує вибудовувати механізм їх мінімізації саме на обмеженні доступу до інформації.

Перші спроби оцінити у фінансах зв’язок інформації та ризику були ще на початку ХХ ст. у роботі «Ризик, невизначеність та прибуток» (1921) американського економіста Френка Хайнемена Найта (Frank Hyneman Knight). Досліджуючи стратегію поведінки корпорації, автор визначив інформацію як поняття, що протилежне невизначеності та обернено пропорційне ризику. При цьому ризик – це оцінена будь-яким чином вірогідність події, а невизначеність

– те, що не піддається оцінці[167]. Ризик є результатом неповної інформації і дозволяє з певною мірою достовірності передбачати яку б то не було подію, при цьому, чим більше інформації, тим менше ступінь ризику. Мірою невизначеності інформації є інформаційна ентропія – той мінімум інформації, що необхідний для ліквідації невизначеності випадкової величини[168].

Відкритість фінансової інформації – це шлях до зменшення невизначеності, а значить ризиків. Доказом цього є остання світова фінансова криза, що розпочалася на ринку іпотеки і споживчого кредитування США завдяки нехтуванню належною інформацією.

Для управління фінансовими ризиками суспільство має вибудовувати таку систему доступу до інформації, за якої зменшуватиметься інформаційна ентропія (невизначеність) у фінансах, і розвиток інституту фінансового рахівництва повністю відповідає цьому завданню. Вважаємо, що розвиток інформаційного суспільства супроводжуватиметься переходом до механізмів мінімізації ризиків, які лежать у площині ширшого інформування громадянського суспільства, підняття рівня фінансово-економічної грамотності та соціально-економічної відповідальності його членів. Інформація існує, щоб бути сприйнятою та використаною, і цьому сприяє мобільність, доступність та глобальність сучасного інформаційного зв'язку.

За рівнем доступності інформації учасникам фондового ринку сучасна

---

[167] *Knight F.H.* Risk, Uncertainty, and Profit. Boston, MA: Hart, Schaffner & Marx; Houghton Mifflin Co. – 2000, 375 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.econlib.org/library/Knight/knRUP.html *Brooke Geoffrey T. F.* Uncertainty, Profit and Entrepreneurial Action: Frank Knight's Contribution Reconsidered. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=NZAE2007&paper_id=17

[168] Поняття інформаційної ентропії введено американськими науковцями-практиками Клодом Шенноном (Claude Elwood Shannon) і Уорреном Уівером (Warren Weaver) у праці «Математична теорія зв'язку» (1949) (*Shannon Claude E., Weaver Warren.* The Mathematical Theory of Communication. Univ of Illinois Press, 125 p.). Узагальнюючи положення, сформульовані американським ученим у галузі електроніки Ральфом Хартлі (Ralph Vinton Lyon Hartley) у роботі «Передача інформації» (1928) (*Hartley, R.V.L.* «Transmission of Information», Bell System Technical Journal, Volume 7, Number 3, pp. 535–563, July 1928), де вводилася логарифмічна міра інформації, відома нині як «хартлієвська кількість інформації», К. Шеннон та У. Уівер запропонували поняття інформаційної ентропії як рівень невизначеності інформації.

фінансова наука виділяє в ньому на три рівні ефективності: ринок слабкої, напівсильної та сильної ефективності. Недостатня відкритість і доступність інформації створює можливість маніпулювання нею, підтвердженням чого є фондовий ринок, коли його учасники навмисно поширюють неправдиві відомості. Внаслідок цього ціна, попит і/або обсяг торгів на ринку відхиляються від рівня (чи підтримувалися на рівні), який суттєво відрізняється від того, що сформувався б без поширення таких відомостей. Скориставшись такими відхиленнями, ці учасники можуть отримати вигоду. Маніпулювання інформацією фінансів порушує принципи вільної торгівлі та механізм справедливого ціноутворення, не дозволяє добросовісним інвесторам кваліфіковано приймати рішення.

Незважаючи на політику обмеження доступу до інформації та явища свідомого маніпулювання нею, інформація має невідворотну тенденцію до витікання. Прикладом того служать знову ж таки сучасні фондові ринки: у більшості країн на рівні закону встановлена заборона використовувати на фондових ринках інсайдерську (приховану) інформацію[169], однак вона нерідко таки просочується на ринок, стає відомою іншим особам, які з вигодою використовують її. Для фондових ринків тема відкритості інформації надзвичайно актуальна, про що, зокрема, йдеться у документах Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions, IOSCO)[170].

Наступною ознакою інформації фінансів є своєрідність її виникнення,

---

[169] Поняття «інсайдер» (англ., inside – всередині) вперше з'явилося на фондовому ринку США у 1930-х і спочатку стосувалося лише тих осіб, що мали службовий доступ до конфіденційної інформації. З розвитком інформаційних технологій, коло інсайдерів стало набагато ширшим. До інсайдерської інформації належать дані про можливі зміни у керівництві корпорації, її стратегії, ймовірність випуску нового продукту, впровадження нової технології, результати переговорів щодо злиття компаній, скупку контрольного пакету акцій, можливі фінансові труднощі та багато іншої суттєвої службової інформації, що не розкривається, оскільки у разі оприлюднення може вплинути на ринкову ціну цінних паперів корпорації.

[170] Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/ioscopd132_ua.pdf

відтворення і старіння. Схематично сутність цієї характерної ознаки інформації подано на рис. 2.3.4.

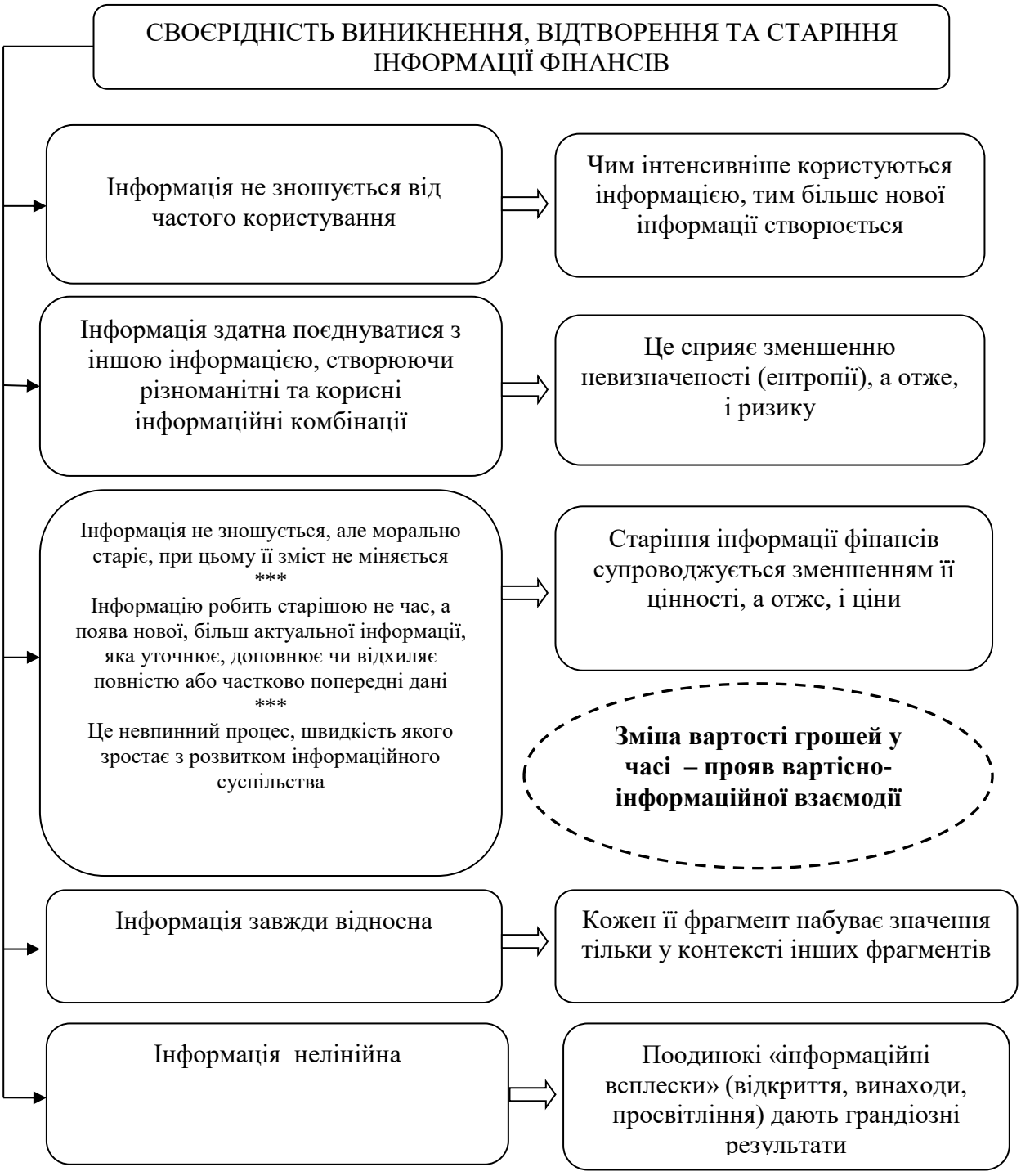

Рис. 2.3.4. Структурно-логічна схема своєрідності виникнення, відтворення та старіння інформації фінансів

Своєрідність виникнення, відтворення та старіння інформації фінансів як економічного ресурсу проявляється у такому.

1. На відміну від інших економічних ресурсів, інформація фінансів не зношується від частого користування, а навпаки – чим інтенсивніше нею користуються, тим більше нової інформації створюється[171]. Наприклад, будь-яка фінансова звітність, статистичні та аналітичні матеріали не зменшуються від того, що їх продивляються та досліджують численні користувачі. Більш того, дані щодо фінансового ринку, корпоративних фінансів, державних і місцевих фінансів, а також фінансів домогосподарств і міжнародних фінансів є предметом постійного вивчення все більшої кількості користувачів. Базуючись на отриманій інформації, вони генерують нову інформацію, в результаті інформаційний обмін стає повнішим, більш вичерпним і корисним, зменшується інформаційна асиметрія фінансів, мінімізується можливість маніпулювання інформацією і фінансові ризики.

Мільйони учасників економіки можуть користуватися однаковою інформацією фінансів, не зменшуючи, а навпаки, примножуючи її та підвищуючи вартість створюваних за її участі продуктів. Ця особливість цієї інформації лежить в основі актуальності розвитку інституту фінансового рахівництва, його ролі в економіці та фінансах.

2. Інформація фінансів здатна поєднуватися з іншою інформацією, створюючи різноманітні та корисні інформаційні комбінації, збільшення яких – за інших рівних умов – веде до зменшення ступеню невизначеності (ентропії), а отже, і ризику. Наприклад, визначаючи ціну грошового капіталу, поєднують багато різноманітної інформації про чинники, які прямо і/або опосередковано впливають на неї. Тому алгоритм розрахунку номінальної ціни (відсотку) грошового капіталу (stated, or nominal rate, ***k***) (формула 2.3.1) обіймає дані щонайменше по п’яти параметрам, серед яких реальна мінімальна відсоткова ставка, рівень інфляції, дані про можливості неповернення грошового капіталу, відомості про рівень його ліквідності, а також час можливого повернення.

---

[171] *Могилёв, А. В.* Информатика : Учеб.пособие для вузов / А. В. Могилёв; А. В. Могилёв, Н. И. Пак, Е. К. Хённер. - М. : Академия, 1999. - 816 с.

$$k = k' + IP + DRP + LP + MRP \qquad (2.3.1)$$

де k' – реальна, бездомішкова відсоткова ставка (pure rate of interest); IP – інфляційна надбавка (inflation premium); DRP – надбавка за ризик несплати (default risk premium); LP – надбавка за ліквідність, ринковість фінансового активу (liquidity, or marketability premium); MRP – надбавка за ризик, обумовлений терміном повернення грошей (maturity risk premium). Зауважимо, що величини цих компонентів на практиці досить важко точно виміряти, для цього потрібно ще чимало іншої інформації.

Обіймаючи практично всі аспекти суспільного буття і представляючи їх у вартісному (грошовому) вимірі, фінансова інформація завжди органічно поєднується із загальноекономічною та іншою описовою інформацією: відбувається інформаційне взаємне доповнення, формування різноманітної необхідної для користувачів інформації. Поєднання фінансової інформації із загальноекономічною, галузевою, технічною, політичною і соціальною інформацією при підготовці різноманітних аналітичних матеріалів фінансового рахівництва є основою забезпечення корисності даних для інвесторів і емітентів, регуляторів і фінансових посередників, а також широкого загалу громадськості.

3. Інформація фінансів є відносною, і кожен її фрагмент набуває значення тільки у системі інших фрагментів, що створюють контекст. Зважаючи на це, під час вивчення, наприклад, фінансової звітності слід обов’язково зважати на примітки і пояснення до неї, які допомагають користувачу звітів розкрити контекст поданих даних, краще зрозуміти значимість і причинно-наслідкові зв’язки вартісно-інформаційних взаємодій того, чия звітність досліджуєтеся. Саме тому неодмінність приміток і пояснень до фінансових звітів закріплена міжнародними стандартами. У звітах корпорацій обсяги приміток та пояснень у десятки разів перевищують обсяг форм звітності.

4. Незважаючи на те що кожна нова інформація генерується з використанням інформації попередньої, а також у ході поєднання різних видів інформації, інформація фінансів як економічний ресурс, одночасно з тим, є величиною нелінійною. Іншими словами, грандіозні по суті інформаційні результати можуть бути отримані внаслідок поодиноких інформаційних сплесків – відкриттів, винаходів, просвітлень. Підтверджень тому в історії фінансів чимало.

Наприклад, одним із фундаментальних положень фінансів є поняття часової вартості грошового капіталу (time value of money), без якого неможливо уявити функціонування сучасних ринкових фінансів. Це золоте правило бізнесу, і полягає воно у тому, що цінність грошей сьогодні вища, ніж цінність тих самих грошей, отриманих у майбутньому, і на даній концепції базується теорія того, що грошовий капітал має приносити відсотки. Достеменно не відомо, хто і коли вперше сформулював поняття часової вартості грошей, лише загальновідомо, що математик середньовіччя Фабіначчі, він же Леонардо Пізанський (Leonardo Pisano, бл. 1170 – бл. 1250) вже писав про таке у своїх працях. Можливо Фабіначчі отримав ці знання від арабських вчителів, навчаючись в Алжирі, або згодом одорожуючи по Єгипту, Сирії, Візантії та Сицилії.

Наприкінці XIX ст. австрійський економіст Ойген фон Бьом-Баверк (Eugen Böhm Ritter von Bawerk), базуючись на інформації щодо часової вартості грошового капіталу, досліджував у праці «Капітал та відсоток» (1884–1889) теорію капіталу та відсотку на капітал. А у XX ст. професор Єльського університету (США) Ірвінг Фішер (Irving Fisher) у роботі «Теорія відсотку» (1930), вивчаючи на основі напрацювань з питань часової вартості капіталу зв’язок між темпами інфляції та номінальною і реальною відсотковими ставками, сформулював відоме нині «рівняння Фішера». Він також аналізував співвідношення грошової маси, швидкості обігу грошової одиниці, рівня цін та обсягів виробництва продукції, сформулювавши

рівняння обміну[172].

5. Інформація фінансів як економічний ресурс не зношується, але морально старіє – це невпинний процес, швидкість якого з розвитком інформаційного суспільства зростає. При цьому інформацію робить старішою не час, а поява нової, більш актуальної інформації, яка уточнює, доповнює або відхиляє повністю чи частково попередні дані, і старіння інформації фінансів супроводжується зменшенням її цінності (ціни).

Філософські основи взаємодії явищ часу та інформації досліджувалися бельгійським фізиком і хіміком, лауреатом Нобелівської премії з хімії (1977) Іллею Романовичем Пригожиним (Ilya Prigogine) у праці «Кінець визначеності. Час, хаос, та нові закони природи» (1997)[173]. Він визначав час як фундаментальний вимір нашого існування, що передує буттю.

Інформація фінансів як економічний ресурс певним чином розподілена у часі. При цьому поява з часом нової інформації веде до старіння попередньої інформації, що зовсім не означає, що міняється зміст інформації попередньої. Часовий аспект інформації фінансів є результатом об'єктивного чотиривимірного простір-час існування – такого, в якому крім тримірного існує ще вимір часу. Тому явище старіння інформації фінансів доцільно розглядати і з позицій теорії, відповідно до якої усі форми існування матерії визначаються окрім дуалізму «інформація – енергія» також дуалізмом «простір – час»[174]. Схематично появу фінансових подій у часі, а значить і появу відповідної фінансової інформації, можна зобразити так, як це показано на рис. 2.3.5.

На кожен момент існує інформація фінансів, що стосується тієї чи іншої події. Питання полягає у тому, яку саме інформацію використовувати,

---

[172] *Fisher I.* The Theory of Interest. - N.Y.: The Mscmillian Company, 1930. – P. 14.

[173] *Пригожин И.* Конец определенности. Время, хаос и новые законы природы. Ижевск: ЦИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2000. – 208 с., С. 143. Див.: Сутормiна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій. Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 566 с., С.168-169.

[174] *Арутюнов В.Х., Мішин В.М..* Свінціцький В.М. Філософія. Навч. посіб. для аспірантів і здобувачів ученого ступня екон. спец. – К.: КНЕУ, 2008. – 528 с., С. 192-193.

як обробляти та як трактувати.

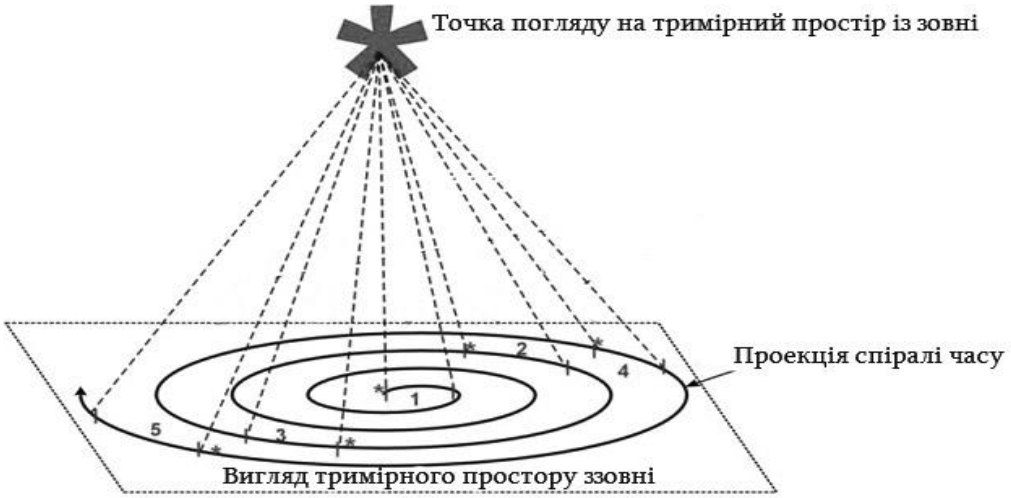

Рис. 2.3.5. Вигляд розподілу фінансових подій у часі з точки зору відстороненого (зовнішнього) погляду (або з «висоти» чотиримірного простору)[175]

Як зазначалося, інформація фінансів як економічний ресурс існує у часі, у вартісно-інформаційній взаємодії і впливає на економіку та її фінанси. Для аналізу розкиданих у часі та просторі фінансових подій використовують різноманітні прийоми, інструментарій. Наприклад, в інвестиційному аналізі завжди існує поле інформації, і постає питання про відбір корисної інформації, приведення її до зіставного вигляду та подальшого аналізу. Аналізуючи вартість інвестованого капіталу з позицій далекої перспективи (наче відсторонений погляд на події, погляд ззовні), аналітики за допомогою спеціального фінансового інструментарію оцінюють майбутні грошові потоки та можливі фінансові результати різних інвестиційних проектів. Серед такого інструментарію коефіцієнт дисконтування, алгоритм розрахунку приведеної

[175] Складено на основі: Павлова С.Н. В измененном состоянии сознания. Електронний ресурс. Режим доступу: http://naturalworld.ru/kniga_rabota-v-izmenennom-sostoyanii-soznaniya.htm

(теперішньої) вартості грошового капіталу[176], чистої приведеної вартості[177] та ін. Інститут фінансового рахівництва у своїй діяльності застосовує увесь цей арсенал фінансового інструментарію.

Суспільство у господарській діяльності традиційно використовує річний відлік часу та його частини; така ж періодичність лежить в основі збору й обробки інформації фінансів, планування й управління. Старіння інформації фінансів рухається одночасно з регулярністю цих подій. При цьому в інформаційну епоху швидкість старіння інформації має невпинну тенденцію до зростання, в основі чого лежить ряд об'єктивних процесів: 1) вартість є дуже мінливою величиною, а тому фінансова інформація, будучи похідною від неї, також надзвичайно волатильна, мінлива; 2) з розвитком інформаційних технологій момент виникнення інформації все більше збігається з моментом її фіксації та сприйняття користувачами. Інформаційні технології ніби підштовхують час, інформація оновлюється, а отже, і швидше морально старіє; 3) невпинний розвиток суспільства, його науково-технічний прогрес генерують все нову й нову інформацію; 4) у суспільстві зростає рівень знань, і все більше нових аспектів фінансових відносин, які раніше не розглядалися, стають об'єктом поглибленого дослідження, результатом чого є поява нової інформації.

Фінансовій інформації як економічному ресурсу властива унікальна

---

[176] Грошовий капітал у часі оцінюється за допомогою інструментарію, що пов'язує його майбутню вартість (future velue, *FV*) з сьогоденням, шляхом її приведення до теперішнього часу (*PV* – теперішня, приведена вартість, present value). Майбутня вартість досліджуваного грошового капіталу з позицій поточного моменту показує його ймовірну вартість на певний момент у майбутньому. На поточний момент грошовий капітал цінується вище, ніж у майбутньому, отже, щоб величини були зіставні, майбутню (очікувану) вартість приводять (конвертують) за допомогою відповідного дисконту (тобто дисконтують) до поточного моменту (розраховують приведену вартість такого капіталу). Алгоритм розрахунку приведеної грошової вартості капіталу такий: $PV = FV \times 1/(1 + r)^t$, де $1/(1 + r)$ – коефіцієнт дисконтування; r –відсоткова ставка; t – порядковий номер періоду настання події.

[177] Рух грошового капіталу у часі необхідно оцінювати з позицій доцільності інвестування коштів, фінансової ефективності проекту. Для цього використовують алгоритм чистої приведеної вартості капіталу (net present value, NPV): $NPV = PV - \Sigma FV \times 1/(1 + r)^t$. Таким чином, загальний обсяг інвестицій (їх теперішня, приведена вартість) прирівнюється до приведеної вартості очікуваних у майбутньому надходжень від цих інвестицій.

особливість, що робить її відмінною від решти інформації. Тільки фінансова інформація здатна представляти дані про навколишній світ в універсальному зіставному у часі та просторі вартісному (грошовому) вимірі. На основі цієї унікальної риси фінансової інформації можливі аналіз, планування і контроль потоків грошового капіталу в економіці, дослідження всієї гами вартісних відносин її фінансової інфраструктури.

На початку XXI ст. наука доводить, що все у світі може бути оцифровано і піддається обчисленню. Ізраїльський вчений, лауреат Премії Вольфа у галузі фізики[178] Яаков Давид Бекенштейн[179] сформулював концепцію цифрової фізики (digital physics). Згідно з нею інформація описує все у світі і все піддається обчисленню, а тому Всесвіт можна розглядати як єдине інформаційне поле, результат комп'ютерної програми, величезний цифровий обчислювальний пристрій[180]. У житті суспільства яскравим підтвердженням цієї концепції слугують фінансові відносини та їх інформація.

Фінансові відносини, будучи результатом вартісно-інформаційних взаємодій у суспільстві, підтверджують можливість бути поданими у цифровому вигляді. У фінансовій інформації закладена здатність представляти все, що залучається до сфери економічних відносин, зокрема, економічні ресурси, учасники економіки, процеси формування, розподілу, обміну та споживання суспільного продукту, накопичення та інвестування – у цифровому, вартісному (грошовому) вимірі. При цьому фінансова інформація здатна, повністю зберігаючи інформативність, багаторазово переноситись на інші носії, оброблятися та піддаватися математичній обробці. Оцифрована фінансова інформація потрібна всім учасникам економіки, які на її основі аналізують, планують, приймають рішення та контролюють господарські

---

[178] Премія Вольфа відома як передвісник Нобелівської премії у галузі фізики. 16 лауреатів Нобелівської премії з фізики, перед тим були відзначені премією Вольфа.

[179] *Я.Д.Бекенштейн* перший у світі сформулював ідею застосування термодинаміки до опису чорних дірок, відомий дослідженням зв'язків між інформацією та гравітацією.

[180] *J. D. Bekenstein*, Information in the Holographic Universe. Scientific American, Volume 289, Number 2, August 2003, p. 61

процеси на макро- і мікроекономічному рівнях.

Актуальними для інформаційної економіки є наукові дослідження ролі інформації у створенні доданої вартості. Їхні положення важливі для інституту фінансового рахівництва, щоб розуміти роль його інформаційних продуктів і послуг в економіці. При цьому найбільш релевантною у даному випадку вважаємо теорію факторів виробництва[181], згідно з якою нова вартість створюється не лише живою працею, але й уречевленою[182].

Як вже зазначалося, сучасна наука відводить фактору інформації надзвичайно важливу роль у створенні вартості в економіці інформаційного суспільства. Вважаємо, що інформація фінансів виконує при цьому особливу роль. Нагадаємо, що вона є інформацією, що як безпосередньо представляє рух вартості (грошового капіталу) в економіці (фінансова інформація), так і та, що характеризує процеси, які прямо й опосередковано пов'язані з ним, обумовлюють чи обумовлені цим рухом. Вважаємо, що ефективність реалізації інформаційної функції фінансів може оцінюватися за величною створюваної з її участю доданою вартістю, яка є результатом ефективних господарських рішень, управління ризиками. Втім питання полягає у тому, як виокремити ту частку доданої вартості, що створена саме завдяки інформації фінансів.

Розглядаючи інформацію фінансів як фактор створення доданої вартості, важливо чітко розрізняти поняття «фактор грошового капіталу» і «фактор інформації». Практика доводить, що наявність землі, машин і обладнання, сировини і матеріалів, а також робочої сили недостатньо для

---

[181] Основоположник теорії факторів виробництва – французький економіст Жан Баптіст Сей (Jean-Baptiste Say), який виклад її положення у роботі «Трактат політичної економії, або простий виклад способу, котрим створюється, розподіляється та споживається багатство» (1803).

[182] *Блауг М. Мак-Куллох, Джон Рамсей* // 100 великих экономистов до Кейнса. – СПб.: Экономикус, 2008., 352 с., С. 184-186. *Василевский Е. Г. Джеймс Милль и Мак-Куллох* // Всемирная история экономической мысли: В 6 томах / Гл. ред. В. Н. Черковец. – М.: Мысль, 1988. – Т. II. От Смита и Рикардо до Маркса и Энгельса. – 574 с. *Сэй Ж.-Б.* Трактат по политической экономии / Жан-Батист Сэй. Экономические софизмы; Экономические гармонии / Фредерик Бастиа; [сост., вступ. ст. и коммент. М. К. Бункиной и А. М. Семенова]. – М. : Дело : Акад. нар. хоз-ва при Правительстве Рос. Федерации, 2000.

реалізації того чи того проекту, навіть якщо для нього є достатній грошовий капітал. Необхідна ще інформація, зокрема інформація фінансова, яка дозволяє правильно поєднати вартості всіх інших факторів виробництва, порівняти їх у часі та просторі і знайти оптимальне рішення. Це інформація про те, де і як придбати грошовий капітал; про дохідність різноманітних активів, фінансові ризики, інвестиційні можливості, учасників економіки, тенденції фінансового розвитку тощо.

Носієм інформації фінансів є насамперед людський розум (знання, професіоналізм працівника), а також інші різноманітні носії, наприклад, електронні та паперові записи. Якщо перше належить до такого фактора виробництва, як жива праця, то друге – до уречевленого чинника. У реальному житті обидві складові нелегко відділити одну від одної, але в інформаційну епоху є тенденція домінування другої складової, що обумовлено невпинним збільшення можливостей комп'ютерної техніки та розвитком інших елементів інформаційних технологій. При цьому носієм інформації фінансів все частіше стають саме електронні пристрої, а паперові носії відходять на другий план, завдяки чому зростає ефективність використання інформації і зменшуються витрати на інформаційний обмін.

Вважаємо, що в основі реалізації ролі інформації як фактора створення доданої вартості лежить об'єктивна вартісно-інформаційна взаємодія (детально було розглянуто у параграфі 2.2).

Отже, джерелом створення вартості є всі задіяні у виробництві фактори – земля, основні засоби, людська розумова і фізична праця, грошовий капітал, інформація. У кожному продукті або послугах є часточка вартості, що сформована в результаті перенесення в них вартості (енергії) цих факторів, у тому числі енергії (вартості) інформації фінансів. Будь-яка інформація фінансів несе певний потенціал енергії, який за сприятливих умов втілюється у вартість того чи того продукту і/або послуги, яка у свою чергу реалізується, оцінюючись ринком.

Інформаційні продукти і послуги фінансового рахівництва

використовуються учасниками економіки для організації виробництва, розподілу, обміну та використання продуктів, забезпечення ефективного руху грошового капіталу, мінімізації ризиків. Чим більше корисної інформації несе той чи той інформаційний продукт або послуга фінансового рахівництва, тим вище він цінується учасниками економіки. Далі вартість (енергія) інформаційних продуктів і послуг переноситься в інші створювані учасниками економіки продукти і послуги, додаючи їм вартості.

Ринкова ціна інформації фінансів – інформаційних продуктів і послуг інституту фінансового рахівництво – в інформаційному суспільстві має тенденцію до зменшення, але значимість її від того не падає.

Зауважимо, що явища вартості і ціни для інформаційного товару суттєво відрізняються від інших традиційних економічних ресурсів. Окремі підходи, що стосуються концепції ціни (вартості) інформації фінансів, представлені автором у параграфі 5.2 даної роботи.

Висновки до розділу 2

1. Інституційна концепція фінансів є важливою теоретичною основою функціонування, розвитку та інституціоналізації фінансового рахівництва. В ній фінанси розглядаються як фінансова інфраструктура економіки з відповідними характерними рисами та об’єктивним суспільним призначенням. В економіці інформаційного суспільства останнє полягає у тому, щоб забезпечувати рух вартостей (грошового капіталу) відповідно до інформаційних потреб учасників економіки, що можливе лише за наявності у фінансовій інфраструктурі належного інформаційного обміну. Фінансова інфраструктура економіки розвивається під впливом та адекватно суспільству в цілому. На сучасному етапі становлення інформаційного суспільства у

фінансовій інфраструктурі його економіки має місце стрімкий розвиток та інституціоналізація особливої інформаційної підсистеми – підсистеми відкритої інформації – фінансового рахівництва.

2. Інституціоналізація фінансового рахівництва означає, що реально існуючі у суспільстві зв'язки і взаємовідносини, через які здійснюється і завдяки яким уможливлюється у суспільстві обмін відкритою інформацією фінансів, поступово викристалізовуються у самостійну сферу життя суспільства. Ці відносини закріплюються у сприйнятті та зв'язках людей, організовуються в системну діяльність та оформлюються законодавчо, а отже, формалізуються та структуруються у відповідний соціальний інститут – інститут фінансового рахівництва.

Де-факто фінансове рахівництво існує вже давно, але розвиненим інформаційним інститутом суспільства стає лише у XXI ст. На кінець 2010-х років ця інформаційна підсистема фінансової інфраструктури економіки перебуває одночасно на початку другого і третього етапів інституціоналізації: вона перетворюється в об'єктивну реальність, історично закріплюється і здатна відтворюватися у поколіннях. Викристалізовуються знання про інститут фінансового рахівництва, його місце і роль в економіці; відбувається його узаконення, пояснення та закріплення як відповідного соціального порядку; закріплюється його розуміння як соціальної реальності.

3. У фінансовій інфраструктурі економіки інформаційного суспільства можна виокремити основну та інфраструктурну (забезпечувальну) складові. Інститут фінансового рахівництва належить до другої з них. При цьому, базуючись на принципі фрактальності, в інституті фінансового рахівництва також виокремлюється основна та інфраструктурна складові: перша представлена фінансовим рахівництвом макроекономіки та мікроекономіки; друга – обліком (бухгалтерським обліком), тобто діяльністю зі збору, нагромадження, обробки, групування, узагальнення і реєстрації (фіксації) інформації про фінансові відносини учасників економіки.

4. Фінансова інфраструктура інформаційної економіки алгебраїчно може бути представлена у вигляді цілісної інституційної матриці: системи рівнянь, в яких кожен з елементів уособлює той чи інший інститут; його фінансові та відповідні інформаційні потоки, а також місце і роль в економіці. Така інституційна матриця фінансової інфраструктури інформаційної економіки країни має відображати залежності, що представлені такими лінійними рівняннями. По-перше, два рівняння, одне з яких представляє інституційну структуру фінансів макроекономіки країни, інше – фінансів її мікроекономіки. Елементи кожного з них відображають взаємодію основної та інфраструктурної підсистем фінансів. По-друге, рівняння, яке показує взаємозв'язок фінансів макроекономіки та фінансів мікроекономіки. Така інституційна матриця дозволяє моделювати фінансові відносини країни: оцінювати рух грошового капіталу у межах кожного з інститутів фінансової інфраструктури економіки, вагу кожного з компонентів у загальній структурі фінансових відносин країни на різних етапах її економічного розвитку, оцінювати можливі «слабкі місця та виклики, що постають перед учасниками економіки, та знаходити для них ефективні рішення.

5. Інформаційна концепція фінансів також слугує теоретичною основою функціонування і розвитку фінансового рахівництва і базується на тому, що наповненням всіх фінансових відносин є інформація, яка стосується руху вартості (грошового капіталу), і саме інформація формує уявлення учасників економіки про природу, мету, особливості, ризики та інші аспекти фінансових відносин. Згідно з цією концепцією інформація фінансів поділяється на первинну і вторинну: первинна – невід'ємний атрибут фінансових відносин, а людський розум і технічні засоби, сприймаючи та фіксуючи її, формують інформацію вторинну. Вторинна інформація фінансів характеризує первинну, її властивості, структуру, форми і залежить від неї; разом з тим вторинна інформація може без втрати змісту багаторазово переноситися на інші носії, розмножуватися, а тому певною мірою не залежить від первинної; нова первинна інформація фінансів з'являється під впливом як

вторинної, так і іншої первинної інформації, і в цьому вторинна та первинна інформації взаємозалежні. Розум людини оброблює усвідомлену вторинну інформацію відповідно до рівня розвитку, знань та можливостей сприймати інформацію. Саме вторинна інформація представляється даними статистики, обліковими документами, фінансовими звітами, аналітичними матеріалами тощо. Явище первинної і вторинної інформації фінансів безпосередньо пов'язані з інформаційною асиметрією фінансів.

6. Інформаційному суспільству властивий розвиток інформаційного наближення учасників економіки. Інформаційна асиметрія та інформаційне наближення у фінансах існують одночасно, але перше, як правило, випереджає друге. З розвитком інформаційного суспільства, його інформаційних технологій і людських знань розрив між первинною і вторинною інформацією у фінансах зменшуватиметься, а рівень сприйняття та розуміння людиною і створеними нею технічними засобами інформації зростатиме. Як результат – розвиток фінансів інформаційної економіки об'єктивно супроводжуватиметься зростанням рівня адекватності вторинної інформації фінансів первинній. На противагу асиметрії інформації посилюватиметься процес інформаційного наближення, який автор визначає як закон інформаційного наближення. Прояв цього закону має асимптотичний характер: тобто вторинна інформація фінансів максимально наближатиметься до первинної, але разом із тим повної відповідності вторинної інформації первинній не відбувається.

7. Інформаційна концепція фінансів дозволяє виявити у фінансовій інфраструктурі інформаційної економіки нові аспекти. Насамперед йдеться про особливості прояву у фінансах вартісно-інформаційної взаємодії. Поняття вартості (капіталу) в економіці є аналогом поняття енергії, і дія та прояв об'єктивного, визнаного сучасною фізикою і філософією дуалізму «енергія – інформація», в економіці реалізується дією та проявом дуалізму «вартість – інформація». Вартісно-інформаційний обмін пронизує всю фінансову інфраструктуру економіки і забезпечує цілісність економіки. Поняття

«вартість» і «інформація» є ключовими в розкритті об'єктивного суспільно-економічного призначення фінансів. Саме у межах фінансових відносин відбувається рух вартості (грошового капіталу), і змістом цих відносин є інформація, що прямо і/або опосередковано стосується руху вартості (грошового капіталу). Об'єктивне призначення фінансів полягає у забезпечені всіх етапів руху вартості (грошового капіталу). При цьому процес руху вартості є закономірним послідовним циклом, що охоплює не лише рух як такий, але й формування (створення) вартості, її розподіл, накопичення, інвестування та використання. Ці процеси можливі лише у поєднанні з інформаційним обміном між учасниками економіки, тобто в існуванні дуалізму «вартість – інформація». Отже, об'єктивне суспільне призначення фінансів полягає у реалізації двох функцій – вартісної та інформаційної.

Фінансам (фінансовій інфраструктурі економіки) властива насамперед вартісна функція, сутність якої у тому, що саме у ході (у межах) фінансових відносин в економіці відбувається рух вартості, її формування (створення), розподіл, накопичення, інвестування та використання. Крім вартісної функції фінанси об'єктивно виконують також інформаційну функцію, сутність якої у тому, що фінансові відносини завжди містять інформацію, яка прямо і/або опосередковано стосується вартості (грошового капіталу). Обидві функції фінансів існують у взаємодії, і вартісно-інформаційні зв'язки пронизують та з'єднують економіку суспільства, забезпечуючи її функціонування. Таким чином, фінанси і й є забезпечувальною, інфраструктурною підсистемою економіки. Фінансове рахівництво – це форма прояву інформаційної функції фінансів.

8. Неодмінною теоретичною осново фінансового рахівництва є також система сучасних наукових уявлень про явище (феномен) інформації фінансів. Вважаємо, що інформації фінансів притаманно чотири групи ознак, які існують одночасно і проявляються у тісній взаємодії. Вони визначають особливість інформації фінансів як економічного ресурсу і лежать в основі розвитку фінансового рахівництва та його інституціоналізації. Це, по-перше,

здатність інформації зберігати зміст у разі зміни форми; по-друге, невідворотна тенденція інформації до витікання (просочування), внаслідок чого її неможливо приховати назавжди; по-третє, своєрідність методів виникнення, відтворення та старіння інформації; по-четверте, фінансова інформація (її інформаційний обмін), на відміну від решти інформації, являє собою симбіоз інформації та руху вартості, одночасно є результатом (наслідком) і причиною у вартісно-інформаційній взаємодії в економіці. Унікальність фінансової інформації полягає у тому, що лише вона подає відомості про навколишній світ в універсальному зіставному у часі та просторі вартісному (грошовому) вимірі.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора[183] [71; 183; 184; 185; 186; 187; 189; 193; 197; 199; 201; 202; 206; 251; 272; 273].

[183] *Рязанова Н.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку. Монографія. – К.: КНЕУ, 2017. – 337 с. *Ryazanova N.* Information Concept of Finance. - Modern Science, - 2017. - № 4. - P. 64-78. *Ryazanova N*. Institution Concept of Finance of Information Society. 2017, Modern Science, 2017, № 2, P. 32-50. *Рязанова Н.С., Федосов Ф.В.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки. - Фінанси України, 2017, №. 1, с.26-51. *Рязанова Н.С.* Концепція вартості інформаційного продукту фінансового рахівництва. - Бізнесінформ, 2016, № 2, с. 347-355. *Рязанова Н.С.* Інститут фінансового еккаунтингу (рахівництва) в архітектурі фінансово-економічних інститутів інформаційного суспільства. - Проблеми економіки. - №2. – 2015. - с. 226 - 239. *Рязанова Н.С.* Особливості фінансової інформації як економічного ресурсу. - Ринок цінних паперів України, 2015, № 3-4, С. 3 - 14. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок як економічна категорія: її характерні риси, суспільне призначення та функції у сучасному інформаційному суспільстві. - Проблеми економіки №1, 2015, с. 299-312. *Рязанова Н.С.* Фінансова інформація як фактор створення доданої вартості. - Проблеми економіки № 4, 2014, с. 395-406. Англ. *Рязанова Н.С.* Інформаційна функція фінансів: розуміння її сутності у світлі сучасної інформаційної парадигми. – Бізнесінформ, № 10, 2014, с. 337-344. *Рязанова Н.С.* Інформаційна функція корпоративних фінансів: її розуміння у світлі сучасного бачення сутності інформації. – Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць, 2013 р., № 6, с. 8-15. *Крисоватий А.І., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки. - Фінанси України, 2013 р., № 9, с. 7-27. *Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів. – Ринок цінних паперів України, 2013, № 3-4. С. 39-55. *Рязанова Н.С.* Теоретичні аспекти корпоративних фінансів: нові підходи. - Ринок цінних паперів України, 2013, № 1-2. С. 3-10. *Рязанова Н.С.* Інформаційна підсистема корпоративних фінансів. – Ринок цінних паперів України, 2012, № 8. С. 65-72. *Рязанова Н.С.* - Фінансовий ринок: його генезис, сутність та функції. - Фінанси, облік і аудит : збірник Наук. Праць / - К.: КНЕУ, 2011.Вип. 17.1 - 376 с. С. 179 - 185.

РОЗДІЛ 3
ОСНОВИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА

3.1. Законодавче закріплення в обміні інформацією фінансів принципу транспарентності

Фінансове рахівництво є системною діяльністю, результатом якої є необмежені за доступом інформаційні продукти і послуги, що надають учасникам економіки необхідні їм відомості з питань фінансів. Надзвичайно важливим для його розвитку та інституціоналізації є закріплення у відповідних нормативних документах – законах і підзаконних актах – порядку, визнаного суспільством обов'язковим для, по-перше, організації цієї системної діяльності, і по-друге, для забезпечення належного обміну інформацією фінансів. Закріплений законодавчо, цей порядок є неодмінною інституційною основою фінансового рахівництва. Іншими словами, процеси виявлення, збору, обробки, аналізу, підготовки та подання різноманітних інформаційних продуктів і послуг (змістом яких є інформація фінансів) користувачам[184] мають певною мірою регулюватися суспільством на законодавчому рівні.

Згідно класифікації етапів (стадій) інституціоналізації соціальних інститутів[185], законодавче закріплення положень, що стосуються порядку діяльності різних інститутів починається на другому, передостанньому, етапі їх становлення. Важливість процесу визначення і фіксації у нормативно-правових актах понять і положень, що стосуються порядку функціонування

[184] Взяті вцілому ці процеси представляють інститут фінансового рахівництва як цілісну системну діяльність.

[185] *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Медиум, 1995. - 323 с., С. 80-120. Детальніше про етапи (стадії) інституціоналізації фінансового рахівництва див. параграф 1.1.

фінансового рахівництва обумовлена тим, що таким чином цей соціальний інститут закріплюється у суспільстві історично, опредмечується і перетворюється на об'єктивну реальність.

Дослідження сутності та особливостей фінансового рахівництва показало, що його характерною ознакою є те, що інформація, яка подається в його інформаційних продуктах і послугах завжди відкрита (необмежена за доступом), і її користувачами може бути будь-хто[186]. З огляду на це, першочерговими в законодавчих інституційних основах фінансового рахівництва є ті поняття і положення, які стосуються закріплення в інформаційному обміні принципу транспарентності і які спрямовані на забезпечення відкритої і зрозумілої користувачам інформації, досягнення ефективного вартісно-інформаційного обміну у фінансовій інфраструктурі макро- та мікроекономіки.

Принцип транспарентності фінансів (від transparancy – прозорість) передбачає доведення до відома користувачів повної, достовірної і зрозумілої інформації про минулий, теперішній та очікуваний у майбутньому стан фінансових відносин як цілих країн, так і окремих учасників їхніх економік. Це інформація про потоки грошового капіталу, фінансові результати та всі інші питання, що прямо і/або опосередковано стосуються вартісно-інформаційної взаємодії в економіці. Принцип транспарентності поширюється на фінанси макро- та мікроекономіки і визнається ключовим у забезпеченні публічності фінансів, розкриття учасниками інформації та ефективного функціонування фінансової інфраструктури в цілому.

Поняття «транспарентність» слід відрізняти від поняття «розкриття інформації», вони не ідентичні і схожі лише на перший погляд. Відповідно до затвердженої НКЦПФР «Концепції розкриття інформації на фондовому ринку» (2012)[187], розкриття інформації є системою дій емітента цінних

[186] Детально про характерні ознаки фінансового рахівництва див. параграф 1.2.
[187] Концепція розкриття інформації на фондовому ринку України. Рішення НКЦПФР від 26.04.2012 р. № 645.

паперів, спрямованих на інформування своїх власників, державних органів та інших учасників ринку про своє фінансово-економічне становище, діяльність та інші відомості, передбачені законодавством. Отже, розкриття інформації є механізмом, який дозволяє підвищити прозорість (транспаретність) та відкритість сучасного фондового ринку.

Ураховуючи важливість ролі фінансів в економіці й актуальність забезпечення їх прозорості, пронується законодавчо закріпити принцип транспарентності фінансів, підкріпивши це процесом контролю за його дотриманням, чітко розділити поняття «транспарентність» і «розкриття інформації».

Механізм розкриття інформації не забезпечує повної прозорості. Нерідко учасники ринку розкривають величезні обсяги інформації, що не становить цінності, а важливі для користувачів відомості залишаються нерозкритими. В результаті – діяльність такого учасника ринку продовжує бути непрозорою. Надаючи багато інформації, що не стосується справи, корпорації часто мають на меті маніпулювати нею і/або завуалювати реальну картину справ. Прикладом такого є подання детальної інформації про номінальних власників, тоді як дані про реальних власників і рівень їхнього впливу на корпорацію залишаються сховані за складними юридичними конструкціями, спеціально створюваними структурами та офшорними компаніями.

Реалізація в інформаційному обміні суспільства принципу транспарентності базується на відповідному законодавчо закріпленому понятійному апараті та процедурах. В Україні правові основи інформаційного обміну, у тому числі того, що має місце у фінансовій інфраструктурі її економіки, закладені насамперед Законами «Про інформацію» (1992)[188], «Про науково-технічну інформацію» (1993)[189], «Про захист персональних даних»

[188] Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 N 2657-XI. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

[189] Про науково-технічну інформацію. Закон України від 25.06.1993. [Електронний ресурс], – Режим доступу: – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3322-12

(2010)[190], «Про доступ до публічної інформації» (2011)[191], «Про відкритість використання публічних коштів» (2015)[192], а також «Концепцією національної інформаційної політики» (2003)[193]. Діє також низка підзаконних актів, які регулюють обмін інформацією на фондовому ринку, у банківській та інших сферах економіки. При цьому необхідно наголосити, що сучасне законодавство України з питань інформаційного обміну формується з урахуванням найкращої зарубіжної і міжнародної практики. На мікроекономічному рівні продовженням та розвитком державного та місцевого законодавства є нормативні акти корпорацій (накази, положення, інструкції, методики, кодекси поведінки тощо). Окремі корпорації та їхні об'єднання розробляють і беруть у дію відповідні нормативні документи, якими регулюється їхній інформаційний обмін з питань фінансів. Це є одним із сучасних трендів інформаційної економіки.

Регулюючи відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації, Законом «Про інформацію» було зафіксовано ряд ключових принципів побудови інформаційного обміну в Україні. Ними є: а) гарантованість права на інформацію; б) її відкритість, доступність та свобода обміну; в) достовірність і повнота інформації; в) свобода вираження поглядів і переконань; г) правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; д) захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

Базуючись на цих принципах, в законодавстві України виділено поняття, по-перше, відкритої інформації. Відкритість фінансової інформації

---

[190] Про захист персональних даних Закон України від 1.06.2016 р., [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17

[191] Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011. [Електронний ресурс], – Режим доступу: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

[192] Про відкритість використання публічних коштів. Закон України від 11.02.2015 р. [Електронний ресурс], - Режим доступу: - http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-19

[193] Про Концепцію національної інформаційної політики. Постанова ВР України від 3.04.2003. [Електронний ресурс], – Режим доступу: – http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/687-15

забезпечується її систематичною публікацією в офіційних друкованих виданнях, поширенням засобами масової інформації та безпосереднім наданням всім зацікавленим особам. Та, по-друге, інформації з обмеженим доступом, тобто такої, що класифікується як конфіденційна, таємна або службова. Крім того, Законом «Про акціонерні товариства» (2008)[194] в Україні до інформації з обмеженим доступом, тобто такої, що не надається на вимогу кожного акціонера, віднесено дані, що підтверджують майнові права товариства; дані бухгалтерського обліку; перелік осіб товариства із зазначенням кількості, типу і/або класу належних їм акцій.

Відкритою є будь-яка інформація, крім тієї, що віднесена Законом до інформації з обмеженим доступом і класифікується як конфіденційна, таємна або службова. Крім того, користувачам завжди має відкриватись інформація з питань, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідна інформація), тобто така, що прямо чи опосередковано стосується загроз людині. Серед такої інформації дані про таке: 1) стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту; 2) аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації; 3) здоров'я населення, його життєвий рівень (харчування, одяг, житло, медичне обслуговування і та соціальне забезпечення), освіта і культура, соціально-демографічні показники, стан правопорядку; 4) факти порушення прав і свобод людини; 5) незаконні дії органів державної і місцевої влади, їх посадових та службових осіб; 6) діяльність підприємств, у статутному капіталі яких більше від 50% належать державі або територіальній громаді, а також тих, в яких 50% і більше належать господарському товариству, частка держави або територіальної громади в якому становить 100%; 7) інші відомості, доступ до яких не може бути обмежено відповідно до законів та міжнародних договорів України. Фінансовий аспект присутній у всіх перелічених вище питаннях, а тому ці

[194] Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р., зі змінами та доповненнями, ст. 77-78. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17/ed20170101

положення безпосередньо формують інституційні основи розвитку фінансового рахівництва.

До конфіденційної інформації належить та, що стосується даних про фізичну особу, а також доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою. Іншими словами, поширюватися така інформація може за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку, відповідно до передбачених нею умов. При цьому законодавство передбачає, що в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини навіть конфіденційна інформація може бути поширена[195].

Таємною є інформація, що містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

До службової віднесена інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню і/або прийняттю рішень. Також до службової належить інформація, що зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці[196]. У процесі розвитку фінансового рахівництва та підготовки його інформаційних продуктів і послуг мають обов'язково враховуватися вимоги щодо захисту конфіденційної, таємної та службової інформації.

Важливим сегментом фінансової інфраструктури інформаційної економіки є фінанси публічні, що представлені фінансовими відносинами державних і місцевих органів влади. При цьому, як вказують автори

---

[195] Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011. [Електронний ресурс], – Режим доступу: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

[196] Ibidem.

дослідження «Українська класична школа публічних фінансів» (2015)[197], публічність фінансів підкреслює належність їхніх коштів суспільству, а не державній чи місцевій владі, і саме на цій основі розвивався ключовий принцип організації публічних фінансів – транспарентність. Натомість в умовах адміністративної економіки за часів соціалізму почало панувати поняття «державні фінанси», вказуючи на всеохоплюючу державну складову у суспільному житті, на переважні права державної власності у розподілі та використанні суспільного продуту. Це ж поняття на сьогодні є ще широко вживаним у науковому середовищі та бізнесі в Україні.

На сучасному етапі розвитку суспільства інформаційна асиметрія фінансів макроекономічного рівня та дефіцит прозорості фінансової діяльності державної і місцевої влади становлять проблему не лише для України. Однак обрання Україною сучасного євроінтеграційного цивілізаційного напряму має стати запорукою того, що поняття «публічні фінанси», як ознака відкритості та гласності фінансових відносин її центральних і місцевих органів влади, поступово стане пануючим в українській науці та практиці. Такому сприяють поява нових інформаційних технологій, Інтернету, веб-мережі та всіх супутніх удосконалень, що виводять інформаційний обмін державних і місцевих фінансів на принципово новий рівень. Крім того, для України процес трансформації державних і місцевих фінансів в інститут публічних фінансів посилюється викликами і загрозами, що постали на початку XXI ст. перед її економікою як результат непрозорості фінансів її державних і місцевих органів влади, насамперед, їх корупційної складової.

У контексті удосконалення вітчизняного законодавства в частині забезпечення транспарентності фінансів, автором пропонується доповнити Закон України «Про інформацію» розділом, присвяченим фінансовому рахівництву як інформаційній підсистемі фінансів, через яку і реалізується

---

[197] *Опарін В.М., Федосов В.М., Юхименко П.І.* Українська класична школа публічних фінансів. – Фінанси України, № 10, 2015 р., С. 7-31.

транспарентність фінансів. У цьому розділі зафіксувати визначення поняття «фінансове рахівництво», його ознак, об'єкта і предмета діяльності, завдання, які покладаються на фінансове рахівництво в суспільстві. Дати перелік інституцій, що займаються фінансовим рахівництвом. Сформулювати вимоги до якості (корисності) їхніх інформаційних продуктів і послуг. Дати визначення поняттям «фінансова інформація» та «інформація фінансів».

Законодавчі основи публічних фінансів в частині організації їх інформаційного обміну значною мірою в Україні вже сформовані. Зокрема, Законом «Про публічну інформацію»[198] зафіксовано ряд вихідних положень, що формують організаційну основу інституту фінансового рахівництва в частині публічних фінансів.

По-перше, публічною визначена інформація, яка (а) отримана або створена в процесі виконання обов'язків суб'єктами владних повноважень – тобто органами державної та місцевої влади, або (б) перебуває у володінні цих суб'єктів та інших розпорядників публічної інформації.

По-друге, розпорядниками публічної інформації можуть бути: а) суб'єкти владних повноважень; б) в частині інформації щодо використання бюджетних коштів – юридичні особи, які фінансуються з державного і місцевих бюджетів; в) особи, які виконують делеговані повноваження суб'єктів владних повноважень (включаючи надання освітніх, оздоровчих, соціальних або інших державних послуг) – тільки в частині інформації, пов'язаної з виконанням їхніх обов'язків; г) суб'єкти господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями, стосовно інформації щодо умов постачання товарів, послуг та цін на них. Усі розпорядники публічної інформації зобов'язані надавати її у формі відкритих даних на запит, оприлюднювати і регулярно оновлювати на єдиному державному веб-порталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах.

---

[198] Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011. [Електронний ресурс], – Режим доступу: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

По-третє, публічна інформація охоплює дані про стан довкілля; якість харчових продуктів і предметів побуту; аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян; а також про іншу інформацію, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідною інформацією). При цьому інформація фінансів може бути присутня у кожному з цих видів інформації, але насамперед вона належить до іншої.

По-четверте, публічна інформація є відкритою, крім випадків, встановлених законом. Відкрита публічна інформація подається у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї і подальше використання. При цьому будь-яка особа може її вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати (у тому числі в комерційних цілях) у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту з обов'язковим посиланням на джерело отримання такої інформації.

По-п'яте, доступ до публічної інформації здійснюється на принципах: а) прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень; б) вільного отримання, поширення та будь-якого іншого використання публічної інформації; в) рівноправності, незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

По-шосте, доступ до публічної інформації забезпечується шляхом: а) її систематичного оприлюднення в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах, будь-яким іншим способом; б) її надання за запитами.

По-сьоме, обмеження доступу до публічної інформації можливе тільки, якщо дотримується сукупність таких вимог: а) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я

населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; б) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; в) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

На доповнення до вище переліченого Законом України «Про відкритість використання публічних коштів»[199] встановлено умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів. Цим Законом визначено, що до публічних належать кошти: державного і місцевих бюджетів; НБУ; державних банків; державних цільових фондів; суб'єктів господарювання державної і комунальної власності, отримані ними від їхньої господарської діяльності; а також кредитні ресурси, надані під державні та місцеві гарантії.

На виконання Закону «Про доступ до публічної інформації» в Україні у мережі Інтернет створено офіційний державний інформаційний ресурс «Єдиний веб-портал використання публічних коштів»[200]. Доступ до його даних є вільним та безоплатним, а порядок його адміністрування, включаючи затвердження суб'єкта, який безпосередньо адмініструє веб-портал, а також форм, по яких на ньому подається інформація, визначається Кабінетом Міністрів України.

Законом «Про відкритість використання публічних коштів» визначено критерії якості оприлюднених на офіційному веб-порталі публічних фінансів України даних. Інформація на цьому веб-порталі має бути повною, правдивою, точною та реально відображати фактичний стан на відповідну дату або за відповідний період часу. Оприлюднена інформація має містити інформацію про: а) використання коштів державного і місцевих бюджетів, коштів Пенсійного фонду та загальнообов'язкового державного соціального

---

[199] Про відкритість використання публічних коштів. Закон України від 11.02.2015 р. [Електронний ресурс], - Режим доступу: - http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-19

[200] Офіційний портал публічних фінансів України. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://spending.gov.ua/

страхування; б) розпорядника (одержувача) бюджетних коштів; в) обсяги бюджетних асигнувань та реальних видатків у розрізі періодів загалом та за окремими програмами; г) укладені договори (предмет договору і його виконавець, загальна вартість, ціна та кількість закупленого товару, робіт чи послуг, процедура закупівлі, обсяг платежів за договором, строк дії договору); д) виконання раніше укладених договорів; е) кількість службових відряджень (у тому числі закордонних) та витрати на них. При цьому інформація має оприлюднюватися періодично і зберігатися у вільному доступі протягом наступних трьох років.

Об'єктивні процеси інформаційної епохи змушують інститут публічних фінансів ставати все більш інформаційно відкритим, і реалізується це через інститут фінансового рахівництва.

Значною мірою на розвиток відкритості публічних фінансів спрямована політика провідних міжнародних фінансових організацій, зокрема INF. Україна взяла на себе зобов'язання підвищувати якість публічної інформації і на початку 2003 р. приєдналася до розробленого IMF «Спеціального стандарту поширення даних (SDDS)[201]. В результаті публічна статистична інформація за секторами економіки України почала розміщуватися на веб-сторінках IMF[202], Державної служби статистики України[203], та Офіційного інтернет-представництва Національного банку України[204]. Координатором поширення в Україні даних за цим Стандартом визначена Державна служба статистики.

Центральне місце у фінансовій інфраструктурі сучасної ринкової

---

[201] Press Release: Ukraine Subscribes to the IMF's Special Data Dissemination Standard, January 2003. Офіціцйний сайт IMF. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.imf.org/en/news/articles/2015/09/14/01/49/pr0303

[202] Broadening Financial Indicators in the Special Data Dissemination Standard. IMF Policy Paper; February 22, 2010, 40 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/022210a.pdf

[203] Спеціальний стандарт поширення даних МВФ. – Державна служба статистики України, офіційний сайт. [Електронний ресусрс], - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[204] Спеціальний стандарт поширення даних. НБУ, офіційний сайт. [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=51753

економіки посідає фінансовий ринок, а тому законодавчі положення щодо його прозорості мають важливе значення в інституційних засадах фінансового рахівництва.

Законодавче закріплення принципу транспарентності в інформаційному обміні фінансового ринку найбільш ефективне в тих країнах, в яких існують: дієві механізми контролю за менеджерами та і/або великими власниками корпорацій-учасниць цього ринку; належне корпоративне керівництво корпорацій-учасниць ринку в особі їхніх керуючих органів[205]. Щодо механізмів контролю за менеджерами і/або великими власниками корпорацій – учасниць фінансового ринку, то він представлений таким: а) відповідною нормативно-правовою базою; б) системою правочину, тобто регулюючими органами, що аналізують фінансову інформацію на предмет виявлення викривлень; в) судами, які покликані забезпечувати реалізацію прав учасників ринку, у тому числі прав на якісну інформацію з питань фінансів.

Найбільш динамічним, волатильним і разом з тим впливовим для всієї економіки сегментом фінансового ринку є ринок цінних паперів (фондовий ринок). Саме тому в сучасній економіці належна організація системної інформаційної діяльності в частині фондового ринку є запорукою мінімізації ризиків та ефективного руху грошового капіталу. Тут у величезних обсягах відбувається обіг грошового капіталу та залучаються численні учасники. Наприклад, 2012 р. капіталізація фондового ринку США досягла 10,7 трлн євро, Євросоюзу – 6 трлн євро, а Японії – 2,4 трлн євро, що стосовно їхніх ВВП, відповідно, становило 108, 59 і 75 %[206]. Віддзеркаленням важливості для сучасних економік фондових ринків є критерій оцінки корпорацій за рівнем

[205] Практика підтверджує, що навіть найкраща у світі система розкриття інформації і добре розроблені нормативні документи не можуть стати на заваді працівникам корпорації, які, маючи намір обманути корпорацію, її власників та інших зацікавлених осіб, подають неправдиву інформацію. У таких випадках керівні органи корпорації (Збори акціонерів, Наглядова Рада, Правління), будучи нетерпимими до будь-яких проявів сумнівних ситуацій в розкритті інформації, є дуже дієвими і приносять реальну користь. Детальніше про корпоративне управління див. параграф 3.2.

[206] Ринкова капіталізація. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://goo.gl/CVyhlS

капіталізації їхніх акцій. Корпораціями з високою капіталізацією вважаються ті, загальна ринкова ціна акцій яких більше як 10 трлн дол. США, середньою – від 2 до 10 трлн дол. США, а малою – менше як 2 трлн дол. США[207].

Практика функціонування фондових ринків свідчить, що політика регулювання їх інформаційного обміну базується на відповідних концепціях державного регулювання діяльності корпорацій на ринку. На сучасному етапі розрізняють дві концепції такого регулювання. Одна з них полягає у тому, що держава законодавчо окреслює коло подій та обставин, які можуть статися на ринку, закріплюючи чіткі норми, які визначають правила поведінки його учасників. Інша концепція – передбачає переважно ринкові механізми, але при цьому має місце державне регулювання процесу розкриття інформації. У практиці фондових ринків обидва підходи застосовуються паралельно, але у деяких країнах розкриття інформації відіграє помітнішу роль. В Україні політика державного регулювання фондового ринку фактично зводиться до регулювання розкриття інформації, що і зафіксовано Законом «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (1996)[208].

Нормативні акти, що визначають порядок розкриття інформації на фондовому ринку, окреслюють перелік інформації, яка підлягає розкриттю, періодичність та порядок такого розкриття, а також відповідальність у разі неналежного виконання вимог законів та підзаконних актів.

В основі регулювання фондового ринку через розкриття інформації лежить розуміння такого: 1) механізм ринку здатен ефективніше, ніж будь-які регулюючі органи, попереджувати неналежну поведінку його учасників (насамперед, емітентів); 2) розкриття інформації є дієвою і разом з тим недорогою заміною законодавчому регулюванню. За такого підходу держава, здійснюючи регулювання розкриття інформації на фондовому ринку, частково покладає відповідальність за захист прав та інтересів інвесторів, кредиторів та

---

[207] INVESTOPEDIA. [Електронний ресурс], - Режим доступу : http://www.investopedia.com/terms/m/marketcapitalization.asp

[208] Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», від 30.10.1996р., N 448/96-ВР., ст.1, 2.

інших учасників ринку на них самих. Тобто діє принцип «caveat emptor», що у перекладі з латинської означає «хай буде покупець обачливим». Отже, незважаючи на наявність інформації на фондовому ринку, однаково може мати місце інформаційна асиметрія, коли, наприклад, інвестори та кредитори мають менше порівняно з емітентами інформації про цінні папери та послуги, які вони купують на ринку, і тому таким інвесторам і кредиторам слід бути дуже обачливими, тобто уважними і передбачливими.

Закон України «Про акціонерні товариства» (2008)[209] зобов'язує емітентів цінних паперів розкривати інформацію на фондовому ринку по трьох каналах: 1) представлення даних у загальнодоступній інформаційній базі, що ведеться НКЦПФР України; 2) публікації в офіційному друкованих виданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та НКЦПФР; 3) безпосереднє подання до НКЦПФР. При цьому емітент цінних паперів до моменту подання інформації в офіційні джерела мають її розміщувати на власному веб-сайті (веб-сторінці). Цим же Законом визначено, що обов'язковому розкриттю підлягає вся регулярна інформація, до якої віднесено інформацію річної та квартальної звітності емітента про результати його фінансово-господарської діяльності.

Порядок розкриття інформації на фондовому ринку встановлює Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів (2007)[210] НКЦПФР. Цим Положенням визначено перелік особливої інформації фінансів, що підлягає розкриттю емітентом залежно від того, який вид цінного папера випускається ним в обіг. Встановлено, що розкриватися особлива інформація має шляхом оприлюднення її у загальнодоступній інформаційній базі даних НКЦПФР, опублікування в офіційному друкованому виданні,

---

[209] Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008., зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17/ed20170101

[210] Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів.- Рішення НКЦПФР від 03.12.2013, № 2826. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13

розміщення на сторінці в мережі Інтернет та подання до НКЦПФП.

Встановлено, що для емітентів акцій (часток, паїв) особливою інформацією фінансів, що підлягає розкриттю, є така: а) кількість та вартість акцій (розмір часток, паїв), включаючи осіб, що володіють щонайменше 10% акцій; б) чисельність працівників (включаючи посадових осіб) та оплата їхньої праці; в) дивіденди; г) емітовані цінні папери; д) бізнес, майновий стан та фінансово-господарська діяльність емітента; е) гарантії третіх осіб по боргових цінних паперах; ж) баланс, звіти про фінансові результати, рух грошових коштів та зміни у власному капіталі, а також та примітки і пояснення до них; з) аудиторський висновок.

Для емітенті, що відкрито розміщують облігації, а також акціонерні товариства, у статутному капіталі яких щонайменше 25 % належить державі, особливою інформацією фінансів, що підлягає розкриттю є дані про посадових осіб та осіб, послугами яких користується даний емітент; власні цінні папери; господарську та фінансову діяльність; участь у створенні інших юридичних осіб; підтверджені аудитором баланс, звіти про фінансові результати, грошові потоки та зміни у власному капіталі, а також примітки і пояснення до них; у разі емісії цільових облігацій (їх забезпеченням є об'єкти житлового будівництва) – звіт про стан об'єкта нерухомості.

Для емітентів, які відкрито розміщують іпотечні облігації або сертифікати, а також сертифікати фонду операцій з нерухомістю (ФОН) особливою інформацією, що має розкриватися є дані про конвертацію цінних паперів; заміну керуючого; іпотечне покриття; заміну фінансової установи, що обслуговує іпотечні активи; дострокове погашення іпотечних облігацій; внесення змін до проспекту емісії іпотечних цінних паперів; трансформацію (перетворення) іпотечних активів, що забезпечують виконання зобов'язань за розміщеними іпотечними сертифікатами; та низку іншої інформації.

Важливим аспектом діяльності фондового ринку є котирування цінних паперів, і роль фінансового рахівництва як джерела інформації тут ключова. Для недопущення маніпулювання цінами на фондовому ринку в Україні діє

затверджений НКЦПФР Порядок запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі (2011)[211].

Зауважимо, що інституційні основи фінансового рахівництва в частині законодавчого закріплення принципу транспарентності в обміні фінансовою інформацією стають дієвими за умов, якщо вони підкріплені і супроводжуються процесом контролю за їх дотриманням. Наприклад, в Україні держава взяла на себе обов'язок здійснювати контроль за розкриттям інформації емітентами на фондовому ринку. Однак на практиці цей контроль певною мірою є декларативним. Незважаючи на те що законодавством передбачена норма, за якою «емітент, який не опублікує, або опублікує не в повному обсязі інформацію, або ж вона буде недостовірною, зобов'язаний буде нести відповідальність відповідно до закону»[212], її реалізація є проблематичною. Декларативність цієї норми полягає у тому, що на сьогодні в Україні поки відсутні критерії, порядок і процедури оцінки достовірності та повноти інформації, яка надається емітентами учасникам фондового ринку. Вважаємо, що дієвість контролю за дотриманням принципу транспарентності в обміні інформацією фінансів, зокрема на фондовому ринку, може бути досягнута, якщо порядок і процедури такого контролю будуть базуватися на теоретичних основах інституту фінансового рахівництва (детально див. Розділ ІІ). Зокрема, інформаційній концепції фінансів, розумінні сутності вартісно-інформаційної взаємодії та особливостей феномену інформації фінансів.

Фондовий ринок України поступово інтегрується в європейський і глобальний ринок цінних паперів, і тому її політика розкриття інформації, а отже, і розвиток інституту фінансового рахівництва в частині інформації фондового ринку має враховувати норми європейського і міжнародного права.

---

[211] Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі. Рішення НКЦПФР від 4.06.2011, N 716. - Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1045-11

[212] Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів.- Рішення НКЦПФР від 03.12.2013, № 2826. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13

У міжнародній практиці ознаками належного розкриття інформації на фондовому ринку є такі: а) регулярність та своєчасність розкриття інформації; б) відсутність перешкод для доступу до інформації; в) повнота, достовірність і точність інформації; г) доречність, порівнянність та підкріплена документами інформації, що розкривається[213]. При цьому передбачається обов'язковість не тільки повного та оперативного розкриття інформації, але й дієвих та своєчасних засобів її розповсюдження. У якості критеріїв розкриття інформації визначено, що воно має бути чесним, не оманливим, без упущень, і при цьому має дотримуватися принцип рівного ставлення до користувачів інформації. Останнє означає, що інформація не може надаватися окремим інвесторам або іншим заінтересованим особам до того, як вона буде розкрита широкому загалу користувачів, але є винятки, коли цей принцип може не враховуватися. Винятки допустимі у роботі з радниками та рейтинговими агентствами, веденні ділових переговорів з метою укладення комерційних та фінансових угод, переговорах з працівниками корпорації, профспілками або їхніми представниками[214].

На міжнародному фондовому ринку розкриття інформації регулюється Стандартами розкриття інформації IOSCO та Директивами Європейського Союзу (ЄС). Зокрема, IOSCO керується такими документами: Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, які знаходяться в лістингу (2002)[215] та Загальні принципи розкриття обговорень керівництва та аналізу фінансового становища і результатів діяльності (2003)[216]. До Директив ЄС з питань розкриття інформації, зокрема,

---

[213] Пособие по корпоративному управлению: В 6 т. – М.: «Альпина Бизнес Букс», 2004. Т.4: Часть IV: Раскрытие информации и прозрачность. – 2004 г. – 111 с., С.9.

[214] Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу. - Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

[215] Ibidem.

[216] General Principles Regarding Disclosure of Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations. - Report of the Technical Committee of the IOSCO, February 2003. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD141.pdf

належать такі: Директива 109 «Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку» (2004)[217], Директива 71 «Про проспекти, що підлягають опублікуванню при відкритій пропозиції цінних паперів або виставленні їх на продаж» (2003)[218], Директива 34 «Про включення цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі та інформація про такі цінні папери, що підлягає опублікуванню» (2001)[219].

Положення Директив Європарламенту та Ради Євросоюзу вимагають, щоб інформація, яка розкривається емітентами, була достатньою і якомога об'єктивною. Для цього у проспекті емісії цінних паперів має міститись інформація про всі важливі особливості та ризики пов'язані з емітентом, його гарантом та цінними паперами (див. дод. А). При цьому інформація має бути легкодоступною, що передбачає зрозумілість, можливість аналізу та достатні обсяги (не більше як 2500 слів мовою країни, де розроблено проспект).

Директива ЄС № 71 передбачає необхідність узгодження інформації, що подається у проспектах емісії на фондових ринках країн-членів таким чином, щоб забезпечувати однаковий захист їхніх інвесторів. Крім того, стандартизація розкриття інформації має спростити процеси для тих інвесторів країн – членів ЄС, що бажають накопичувати капітал у третіх країнах.

У фінансовій інфраструктурі економіки кожної країни центральне

---

[217] Директива 2004/109/ ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15.12.2004 р. «Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку». [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l22022

[218] Директива 2003/71 /ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4.11.2003 р. «Про проспекти, що підлягають опублікуванню при відкритій пропозиції цінних паперів або виставленні їх на продаж, та яка вносить зміни до директиви 2001/34/ЄС. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02003L0071-20140523

[219] Директива 2001/34/ ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28.05.2001 р. «Про включення цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі та інформація про такі цінні папери, що підлягає опублікуванню». [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0034

місце посідає банківський сектор, і у багатьох країнах не фондові біржі, а банки є основними посередниками на ринку цінних паперів. Тому Директиви ЄС, регулюючи порядок гармонізації процесів забезпечення транспарентності емітентів цінних паперів, обов'язують узгоджувати ці процеси із завданнями та обов'язками Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ)[220]. Зокрема, Директива ЄС № 109 наголошує на особливій увазі до необхідності розкриття інформації центральними банками держав-членів, цінні папери яких допущені до торгів на регульованому ринку (тобто біржі).

Директиви ЄС регулюють також мінімальну тривалість знаходження інформації у широкому доступі. Зокрема, Директивою ЄС №109 вимагається, щоб щорічні звіти залишалися у загальному доступі щонайменше протягом наступних п'яти років після звітного року. При цьому якщо емітент має надавати консолідовану звітність, то її необхідно супроводжувати доповіддю компанії-засновника, складеною за вимогами законодавства держави-члена, в яких зареєстрована така компанія-засновник. Якщо ж консолідована звітність не вимагається, то вона має містити доповідь, підготовлену згідно з законодавством держави-члена, в якій зареєстрована компанія-емітент, інформація якої розкривається.

На початку XXI ст. IOSCO розробила стандарти розкриття інформації з метою уможливлення ефективного транскордонного обігу (торгівлі) цінних паперів. При цьому було констатовано, що у світі існує два підходи до регулювання даного процесу: підхід передбаченого обсягу та підхід загального обов'язку[221].

У разі застосування підходу передбаченого обсягу емітенти мають надавати інвесторам та громадськості суттєву інформацію. Для цього введено

---

[220] ЄСЦБ об'єднує Європейський центральний банк (ЄЦБ) та центральні банки країн-членів ЄС.

[221] Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу. - Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

поняття суттєвості інформації і визначається мінімальний перелік подій, дані про які вважаються важливими. Значимою є інформація, ненадання або викривлення якої може вплинути на економічне рішення її користувача і яка охоплює дані про події, що відбуваються у проміжках між наданням регулярної (квартальної, піврічної чи річної) інформації.

Згідно з ОЕСР до суттєвої інформації фінансів, що підлягає розкриттю належить: а) результати фінансово-господарської діяльності; б) завдання фінансово-господарської діяльності; в) інформація щодо великих власників; г) політика винагород членів виконавчого органу корпорації та її основних керівників; д) суттєві угоди з пов'язаними; е) передбачувані чинники ризику (галузеві та регіональні ризики; ризики, обумовлені сировинною залежністю; ризики фінансових та валютних ринків; ризики виробництва; позабалансові угоди; ризики, обумовлені зобов'язаннями з охорони навколишнього середовища та ін.); є) дані про працівників та інших зацікавлених осіб.

Практика розкриття суттєвої інформації існує, наприклад, на фондових ринках США та Японії, і відповідні переліки суттєвої інформації подано у дод. Б і В. Лістингові компанії мають надавати таку інформацію ринку у піврічній та річній звітності. При цьому у США на додаток до переліку суттєвої інформації, що визначена Комісією з цінних паперів та бірж (Securities and Exchange Commission, SEC) як така, що здатна впливати на ціну цінних паперів, може вимагатися додаткова інформація. Це обумовлено тим, що судами США було розширено визначення поняття суттєвості. В результаті інвестори, якщо вони вважають, що інформації згідно переліку SEC недостатньою або вона оманлива, можуть подати позов проти емітента, і суд має визначити суттєвість розкриття або не розкриття інформації. Суттєва інформація дуже чутлива до фактора часу, і тому нормативними актами регулюється не лише сам перелік суттєвих подій та інформації, але й

обов'язковість оперативного розкриття інформації[222].

Підхід загального обов'язку при розкритті інформації має місце в Європейському Союзі та деяких інших країнах, зокрема Бразилії. Згідно з цим підходом законодавство вимагає від компаній, що перебувають у лістингу, розкривати суттєву інформацію та інформацію, що здатна вплинути на ціну, але при цьому, по-перше, не зазначається які саме види подій можуть вважатися суттєвими, або ж, по-друге, визначаються події, що лише, як правило, можуть вважатися суттєвими. Прикладом такого є Бразилія (див. дод. Д). У разі якщо емітент визнає інформацію такою, що здатна вплинути на ціну, або суттєвою, інформація має ним негайно розкриватися без будь-яких характеристик цієї інформації. При цьому підході передбачається, що інформація, яка підлягає розкриттю, має оцінюватись з таких трьох позицій: а) її можливого впливу на ціну і/або вартість відповідних акцій; б) інформаційного очікування ірраціонального (нерозумного, нелогічного) інвестора на ринку; в) необхідність завчасного розкриття інформації громадськості. У разі застосування підходу загального обов'язку дозволяються затримки у розкритті інформації, але на певних умовах.

2003 року в Україні НКЦПФР затвердила Принципи корпоративного управління, що базуються на принципах ОЕСР[223]. Відповідно до них, бізнес у разі визначення суттєвості інформації має не обмежуватися вимогами чинного законодавства, а, враховуючи інтереси та потреби користувачів, регулярно надавати детальнішу інформацію, що може суттєво вплинути на їхні рішення.

До суттєвої інформації фінансів, яка міститься у продуктах і послугах фінансового рахівництва корпорації, віднесено такі: 1) Мету бізнесу (наприклад, досягнення певних фінансових показників, розвиток нової діяльності, вихід на нові ринки, час, коли її планується її досягти); 2)

---

[222] У США SEC вимагає, щоб корпорації, які перебувають у лістингу, сповіщали у спеціальній поточній звітності (Форма 8-К) про будь-яку суттєву подію не пізніше двох робочих днів після того, як вона відбулася.

[223] Про затвердження Принципів корпоративного управління. Рішення НКЦПФР, 11.12.2003 N 571.

Стратегію бізнесу (включає необхідні для цього фінансові ресурси, порядок їх використання); 3) Результати фінансової та операційної діяльності (пройшовши аудит, результати фінансової діяльності мають розкриватись за останні три роки у складі балансу і звітів про фінансові результати, рух грошових коштів, власний капітал та приміток до звітів); 4) Оцінку змін у складі та структурі активів (за останні три роки), оцінка поточної та перспективної ліквідності активів, аналіз рентабельності та інша схожа інформація, що дозволяє оцінити фінансові перспективи бізнесу; 5) Структуру власності та контролю над бізнесом (зокрема, інформація про осіб, у власності яких є щонайменше 5 % статутного капіталу); 6) Розмір винагород та участь у капіталі посадових осіб органів управління товариства; 7) Істотні фактори ризику, що можуть вплинути на фінансовий стан та результати господарської діяльності бізнесу і які можна з достатньою мірою впевненості спрогнозувати; 8) Збільшення, зменшення статутного капіталу; 9) Випуск облігацій;10) Придбання товариством власних акцій; 11) Суттєві зміни у структурі акціонерного капіталу (поява власника, частка якого у капіталі бізнесу перевищує 10, 25, 40, 50, 60, 75 %); вчинення правочину щодо майна або послуг, вартість яких перевищує 10% вартості активів бізнесу на момент його вчинення; будь-які судові справи (включаючи ті, що пов’язані з банкрутством, управлінням майном тощо); зміна реєстратора або депозитарію; факти лістингу (делістингу) емітованих бізнесом цінних паперів.

Перелічена вище суттєва інформація фінансів має розкриватися на регулярній основі, при цьому у складі суттєвої інформації виокремлено поняття «особливої інформації», яка має розкриватися негайно (протягом двох днів після виникнення відповідної події чи зміни). Повною визнається інформація, яка містить всі дані, при цьому, крім фактичних даних, мають розкриватись обґрунтовані прогнози щодо господарської діяльності та фінансового стану бізнесу.

Ключовими гравцями у сучасній ринковій економіці є ТНК, фінансова діяльність яких, зокрема торгівля цінними паперами, може одночасно

здійснюється на фінансових ринках кількох країн. У разі розкриття інформації для корпорацій, чиї цінні папери перебувають у лістингу двох і більше країн, IOSCO запровадила принцип одночасності та однаковості розкриття. Суть його полягає у тому, що кожна ТНК має подавати відповідну інформацію про себе одночасно та в однаковому вигляді на ринках всіх тих країн, в яких вона представлена у лістингу, незалежно від того, лістинг якої країни вважається для неї основним[224].

Сучасна економіка базується на принципі конкуренції, і реальністю є те, що через надмірний фінансовий егоїзм її учасників розкрита інформація може бути використана ними для послаблення або навіть фінансово-економічного знищення конкурентів. Отже, конфіденційна інформація не підлягає розкриттю. Тут актуальним постає питання виокремлення із широкого загалу фінансово-економічної інформації такої, що класифікується як конфіденційна. Це важливий момент й інституціоналізації фінансового рахівництва, оскільки змістом його інформаційних продуктів і послуг має бути лише відкрита, не обмежена за доступом інформація. На практиці корпорації на сучасному етапі закріплюють свою політику щодо конфіденційності шляхом укладання зі своїми працівниками, партнерами, інвесторами, кредиторами, клієнтами відповідних угод про конфіденційність, про нерозголошення інформації.

Разом із тим вважаємо, що в інформаційній економіці право тлумачити поняття «конфіденційної інформації» не можна повністю віддати на розсуд корпорацій. Результатом такого можуть стати нескінченні виключення відомостей з переліку інформації, що підлягає розкриттю. Вважаємо, що критерії того, яку інформацію слід вважати конфіденційною, а яку – ні, мають законодавчо встановлювали державні органи.

Важливо зазначити, що фінансове рахівництво, будучи представленим

[224] Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу. - Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

діяльністю авторитетних національних і зарубіжних консалтингових, аудиторських, спеціалізованих мас-медіа та інших інституцій, у свою чергу також сприяє законодавчому закріпленню принципу транспарентності в інформаційному обміні. По-перше, внутрішнє законодавство цих інституцій містить положення, спрямовані на дотримання принципу транспарентності як власних фінансових відносин, так і фінансів клієнтів. По-друге, інституції фінансового рахівництва здійснюють певний контроль за якістю інформації, що подається учасникам фінансового ринку. Наприклад, незалежні аудитори, яких залучають для перевірки та підтвердження правильності фінансових звітів, надають певні гарантії ринку щодо якості надаваної інформації; засоби масової інформації, займаючи активну позицію та будучи достатньо інформованими, аналізують поведінку учасників фінансового ринку та їхню інформацію, чим також відіграють значиму роль у забезпеченні принципу прозорості.

Особливу роль у законодавчому закріпленні принципу транспарентності в інформаційному обміні сучасного фінансового ринку відіграють міжнародні фінансові організації Групи Світового банку (World Bsnk Group, WBG). Будучи інститутами розвитку, її члени є лідерами у розробці та впровадженні правил функціонування фінансових ринків, у тому числі з питань інформаційного обміну. Питанням прозорості діяльності та розкриття інформації міжнародні фінансові організації (МФО) приділяють надзвичайно важливу роль, і з їхньої ініціативи щороку на міжнародному рівні визначається рейтинг прозорості діяльності учасників фінансового ринку (Aid Transparency Index)[225].

Світовий банк (World Bank, WB) у 2010 році запровадив спеціальну Політику доступу до своєї інформації (Access Information Policy, AIP)[226], що

---

[225] 2016 Aid Transparancy Index. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://ati.publishwhatyoufund.org/archive/

[226] World Bank. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://intranet.worldbank.org/WBSITE/INTRANET/INTRANETHOME/0,,contentMDK:23676433~pagePK:6426483~piPK:6402841~theSitePK:86048,00.html

забезпечило прозорість фінансування ним проектів і стало прикладом для інших учасників фінансового ринку. Реалізуючи політику розкриття інформації, WB відкрив вільний, без обмежень доступу через веб-сайт до своєї бази знань, до інформації про проекти. Результатом такої інституціоналізації фінансового рахівництва стало те, що протягом 2010–2015 рр. з цього сайту було завантажено зовнішніми користувачами майже 6,1 млн документів та звітів по більш як 18 тис. інформаційних показників. Такий проактивний підхід дозволив розповсюдити інформаційне багатство цієї МФО, результати її наукових досліджень та вважливі для всього світу статистичні дані. Після 2010 р. й інші МФО – Африканський Банк Розвитку (African Development Bank) та Програма ООН з питань навколишнього середовища (United Nations Environment Programme), наслідують приклад Світового банку у розробці своїх політик із розкриття інформації.

У вересні 2014 р. Верховною Радою України було ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами – з іншої[227]. За ст. 387 Угоди, Сторони – з метою створення повноцінно функціонуючої ринкової економіки та задля стимулювання торгівлі – зобов'язалися спрямовувати свою діяльність на обмін інформацією і досвідом щодо існуючих систем та відповідних нововведень з таких питань, як: захист прав акціонерів, кредиторів та інших заінтересованих сторін; розвитку політики корпоративного управління відповідно до міжнародних стандартів; впровадження на національному рівні відповідних міжнародних стандартів та поступового наближення до права ЄС у сфері бухгалтерського обліку та аудиту. Тим Україна взяла зобов'язання імплементувати у своєму законодавстві низку нормативних документів, що закріплюють принцип транспарентності у фінансових відносинах її суспільства. Отже, процес

[227] Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої. 2014. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/984_a11

забезпечення транспарентності в обміні фінансовою інформацією в Україні розвивається.

3.2. Стандартизація підходів до підготовки обов'язкової фінансової звітності

Економічний розвиток суспільства та його фінансових відносин неможливий беж інформаційного обміну, належність якого визначається повнотою і зрозумілістю, актуальністю і достовірністю його інформації, можливістю її однозначного тлумачення і коректного порівняння. Існування у суспільстві механізмів, які забезпечують зазначені параметри і критерії інформаційного обміну, є надзвичайно важливою основою розвитку та інституціоналізації фінансового рахівництва, оскільки на кожному етапі його діяльності відбір і подальше використання необхідних даних безпосередньо залежать саме від них. Досягається це, зокрема, стандартизацією обов'язкової фінансової звітності. Від того, наскільки учасники економіки слідують стандартизованим вимогам формування і подання звітності, безпосередньо залежать стан фінансового рахівництва, якість його вхідної інформації і готових інформаційних продуктів і послуг.

У сучасній економіці у фінансових звітах формалізується чимала частина інформації фінансів. При цьому звіти різняться між собою предметом і метою, неоднакові за періодом і обсягом охопленої інформації, формою подачі даних тощо. Серед таких звітів виокремлюється обов'язкова фінансова звітність загального призначення, до якої належать: балансовий звіт (balance sheet) – відомий ще як звіт про фінансовий стан суб'єкта господарювання, а також звіти про його фінансові результати (income statement), зміни у власному капіталі (statement of changes in equity), фінансові потоки (рух грошових

коштів, cash flow statement). До цих звітів мають подаватися примітки і пояснення. Станом на кінець 2010-х років учасники економіки на національних і міжнародному рівнях не лише сформували перелік обов'язкової фінансової звітності загального призначення, але й принципи її складання, тобто має місце її стандартизація. Крім переліченого, існує також податкова і статистична звітності, які також є обов'язковими і стандартизуються.

Слід зауважити, що зазначений перелік обов'язкової фінансової звітності існував не завжди, і можна впевнено стверджувати, що у подальшому з розвитком інформаційної економіки та її фінансів, інформаційних технологій і людських знань звітність буде удосконалюватися і з'являтимуться її нові форми. Це підтверджується всією попередньою історією розвитку цієї звітності для корпорацій. Процес удосконалення фінансової звітності та її стандартизації є нескінченним, оскільки постійно розвивається економіка й її фінанси, формуються нові сегменти фінансового ринку і з'являються нові фінансові інструменти, збагачуються людські знання та посилюється усвідомлення важливості забезпечення фінансово-економічної транспарентності учасників економіки.

Крім розвитку і стандартизації фінансової звітності відбувається її розповсюдження на все ширше коло учасників економіки. Якщо спочатку обов'язкова фінансова звітність загального призначення стосувалася лише великого корпоративного бізнесу, то на сучасному етапі у багатьох країнах вона поступово поширюється на малий і середній бізнес, а також на публічні фінанси.

В Україні обов'язковою фінансовою звітністю загального призначення, що підготовлена за міжнародними стандартами, та консолідованою фінансовою звітністю поки охоплені не всі учасники економіки. Відповідно до Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (1999)[228] її

[228] Про бухгалтерський облік та фінансову звітність. Закон України від 16.07.1999. Ст. 12-1. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14

мають подавати підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, підприємства, які здійснюють діяльність з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається КМУ. При цьому підприємствами, що становлять суспільний інтерес вважаються підприємства-емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до біржових торгів, банки, страховики, недержавні пенсійні фонди, інші фінансові установи (крім інших фінансових установ та недержавних пенсійних фондів, що належать до мікропідприємств та малих підприємств) та підприємства, які належать до великих підприємств[229]. На бюджетні установи, представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва вимога про складання чотирьох форм звітності загального призначення не поширюється. Для них встановлена скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати, які подаються раз на рік.

В інформаційному обміні фінансова звітність залежно від ситуації являється джерелом необхідних даних або видом кінцевих інформаційних продуктів. При цьому учасники економіки, готуючи її для внутрішніх і зовнішніх користувачів, можуть здійснювати це як самостійно, з використанням власних фінансово-економічних підрозділів, так і шляхом замовлення цієї послуги у спеціалізованих інституцій, наприклад, аудиторських або інших консалтингових компаній. Сформована таким чином фінансова звітність стає, з одного боку, важливим – але далеко не єдиним – джерелом інформації фінансового рахівництва, з другого – різновидом його інформаційних продуктів, послуг.

Стандартизація фінансової звітності може супроводжуватися розробкою єдиного плану рахунків бухгалтерського обліку. В Україні такий

[229] Великими підприємствами в Україні є такі, що відповідають 2-м з таких критеріїв: балансова вартість активів – понад 20 млн євро; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – понад 40 млн євро; середня кількість працівників – понад 250 осіб.

план існує. Такий підхід до стандартизації фінансової звітності сприяє правильному використанню первинних облікових даних для формування фінансових звітів, забезпечує якість та зіставність вхідної інформації для інституту фінансового рахівництва.

Одним із аспектів стандартизації фінансової звітності є її частота (періодичність). Наприклад, на сьогодні мінімальна частота складання обов'язкової звітності загального призначення – квартал. При цьому щоквартально подаються лише балансовий звіт (звіт про фінансовий стан) та звіт про фінансові результати, а решта звітів – раз на рік. Вважаємо, що інформаційна економіка XXI ст. ставатиме все більш динамічною, і з подальшим прогресом інформаційних технологій, їх поширення на все ширше коло суб'єктів господарювання зростатиме не тільки потреба, але й можливості генерувати й отримувати інформацію фінансів в режимі реального часу, так би мовити, онлайн-режимі (від англ. online – на лінії, на зв'язку).

Такі аспекти стандартизації фінансової звітності, як, по-перше, охоплення якнайбільшого кола суб'єктів не за національними, а міжнародними стандартами; і по-друге, частота звітності, – виводять інститут фінансового рахівництва на якісно новий рівень. Це сприяє мінімізації інформаційної асиметрії у фінансових відносинах, зменшенню невизначеності, а отже, ризиків і втрат, і як результат – може підвищуватися ефективність економіки та її фінансів.

Історично стандартизація фінансової звітності розпочалася з вимог до обов'язкової фінансової звітності корпорацій. Це мало місце після першої світової фінансової кризи кінця 1920-х – початку 1930-х років. Тоді США прийняли рішення про створення Комісії з цінних паперів та бірж (Securities and Exchange Commission, SEC), зобов'язавши комерційні фірми звітувати про фінансовий стан та результати діяльності. Комісія наказала розробити правила рахівництва, що відомі нині як Загальноприйняті принципи рахівництва

(Generally Accepted Accounting Principles, GAAP)[230].

З часом процес стандартизації фінансової звітності вийшов на міжнародний рівень. З середини XX ст. розвиток міжнародного руху грошового капіталу, насамперед інвестицій ТНК, набуваючи все більших обсягів, вимагав відповідного інформаційного забезпечення з боку тих суб'єктів, в економіку яких планувалося спрямовувати грошові потоки. В результаті рушіями міжнародної стандартизації звітності стали ТНК, яких спонукала до того низка об'єктивних чинників.

Міжнародна стандартизація фінансової звітності, будучи інституційною основою розвитку фінансового рахівництва, має важливе значення для світової та національних економік, а також їхніх учасників на макро- та мікрорівнях.

По-перше, міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення дозволяє мінімізувати інформаційні та фінансові ризики, покращити взаєморозуміння учасників фінансового ринку. Відсутність надійної інформації про стан інвестованих ресурсів суттєво обмежує, а в деяких випадках і зовсім припиняє міжнародний рух капіталів. Розмаїття практик складання фінансової звітності стає стримуючим чинником у розвитку міжнародних інвестицій. Для подолання цього ТНК вимушені вдаватися до детальної перевірки і навіть складання фінансової звітності, залучаючи авторитетні міжнародні аудиторські компанії, висновкам яких довіряють.

По-друге, міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення сприяє на макроекономічному рівні скороченню грошових, трудових і часових витрати інвесторів та емітентів цінних паперів, суттєво знижує вартість підготовки інвестицій. Використання складеної за міжнародними стандартами звітності дозволяє в цілому в економіці зменшити чималі витрати на аудиторські послуги, кількість

[230] *Карлин Т.Р.* Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP). – М.: ИНФРА-М, 1998, с.23.

коригувань під час підготовки зведених та консолідованих фінансових звітів, а також полегшити процес синхронізації фінансового та управлінського рахівництва.

По-третє, міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення дає можливість всім юрисдикціям під час підготовки фінансової звітності ефективно використовувати передові знання і технології фінансового рахівництва. Зокрема, стандартизація фінансової звітності передбачає залучення іноземних фахівців з відповідною широкою експертизою з фінансового рахівництва. Особливо це важливо для країн з молодими фінансовими ринками, серед яких і Україна.

По-четверте, міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення створює сприятливі умови для розвитку теорії та світової практики складання такої звітності з урахуванням економічних та соціальних особливостей окремих країн, а також традицій їхніх юридичних практик.

По-п'яте, міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення є альтернативою домінуванню політики окремих країн у її складанні. Адже національні системи підготовки фінансової звітності якоїсь окремої країни, як правило, не можуть бути використані в інших юрисдикціях і мають бути відповідним чином адаптовані. Міжнародна стандартизація дозволяє уникнути цього і нівелювати домінування політики фінансового рахівництва окремих країн. Наприклад, історичним фактом є те, що бажання уникнути домінування системи стандартизації звітності США (GAAP) стало свого часу однією з причин активізації в Європі процесів стандартизації обов'язкової фінансової звітності.

По-шосте, на сучасному етапі міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення стає надзвичайно актуальною для розвитку ринків запозичень місцевої влади. З посиленням процесів децентралізації і збільшенням обов'язків місцевих органів влади з надання комунальних послуг, у всьому світі обсяги цих ринків зростають. Така

тенденція продовжуватиметься, враховуючи величезну потребу місцевого самоврядування в інвестиціях. Але для учасників цього процесу – насамперед інвесторів, серед яких чимало міжнародних кредиторів, у тому числі ТНК, існує проблема оцінки кредитних ризиків: адже беззаперечним є тойфакт, що на сьогодні дефіцит становить достовірна і надійна фінансова звітність позичальників – місцевої влади. Це характерно не лише для України, але й більшості інших країн.

За даними експертів Світового банку[231], у багатьох країнах фінансові звіти, що їх місцеві органи влади готують для міністерств фінансів і урядів провінцій, рідко містять фінансову інформацію у формі, що вимагають учасники фінансового ринку для оцінки кредитного ризику. Часто у цих звітах одноразові виняткові доходи відображаються поруч із регулярними; змішуються показники, що відображаються за касовим методом обліку і методом нарахувань; капітальні бюджети не відокремлюються від операційних; нові запозичення не виокремлюються із загальної категорії «дохід», відображаючись на балансі місцевого бюджету. Попри це, лише у небагатьох країнах на сьогодні існує вимога того, щоб муніципальні фінансові звіти підлягали незалежному аудиту і були доступні громадськості. Більш того, тоді як оприлюднення муніципальної фінансової звітності (включаючи бюджет) необхідне для кредитного аналізу і забезпечення відповідальності місцевої влади за використані бюджетні кошти, у низці країн існує навіть заборона на доступ громадськості до фінансової звітності місцевої влади.

Для компенсації такої ситуації у деяких країнах з числа тих, що використовують ринки облігацій для муніципальних запозичень, створюються спеціалізовані інституції фінансового рахівництва – незалежні кредитно-рейтингові агентства і фірми із страхування облігацій. Їхня інформаційна продукція та послуги коштують чималих коштів. За таких умов експерти Світового банку наголошують на надзвичайній актуальності впровадження

---

[231] *George E. Peterson.* Measuring Local Government Risk and Improving Creditwortheness. - Prepared for World Bank. March 1998, - 27 p.

місцевими органами влади стандартизованої обов'язкової фінансової звітності загального призначення. Вибудовуючись на міжнародних стандартах, вона має забезпечуючи ринок місцевих запозичень достовірною і своєчасною інформацією для прийняття кредитних рішень. На думку експертів, це принесе консолідації даного ринку більше користі, ніж будь-яка інша політична ініціатива[232].

Стандартизація процесів підготовки фінансової звітності дозволяє відповісти на важливі для діяльності інституту фінансового рахівництва питання, а саме: Яка мета обов'язкової фінансової звітності загального призначення? У чому корисна її інформація? Як визначати момент визнання й як оцінювати такі елементи звітності, як активи, зобов'язання, власний капітал, дохід і витрати? У чому сутність концепцій капіталу та його утримання?

Фінансова звітність охоплює широке коло економічних відносин, і подібні на перший погляд звіти економічних суб'єктів з різних країн при детальному їх аналізі нерідко виявляються не зіставними і не зрозумілими користувачу. Відомо, що обов'язкова фінансова звітність загального призначення, що складена за національними стандартами різних юрисдикцій, має багато відмінностей. Причинами такого можуть бути, наприклад, несхожості у критеріях визначення і методах оцінки активів, зобов'язань, власного капіталу (часто просто капітал), доходів і витрат. Отже, міжнародна стандартизація фінансової звітності передбачає однозначність тлумачення її ключових елементів, понять.

Інформація, що подається в обов'язковій фінансовій звітність загального призначення згідно з міжнародною стандартизацією структурується залежно від економічних характеристик на елементи (класи), які, у свою чергу, поділяються на підкласи. При цьому кожен елемент відображає відповідний рух фінансових ресурсів, їх джерела, порядок їх

[232] Ibidem.

формування, напрями і порядок використання.

На сучасному етапі із загального переліку обов'язкової фінансової звітності загального призначення дві форми звітності є домінуючими – баланс та звіт про фінансові результати. Лише вони мають надаватися щоквартально, а решта звітів – раз на рік.

Традиційно елементи балансової форми звітності, відображаючи фінансовий стан учасника економіки, представлені його активами, зобов'язаннями і власним капіталом (капіталом). За міжнародною стандартизацією, до активів мають відноситися лише контрольовані відповідним учасником економіки фінансові ресурси, від яких він очікує надходження економічної вигоди; а до зобов'язань – сьогочасна заборгованістю, погашення якої призведе до зменшення активів. Власний же капітал (капітал) є тією частиною активів, що залишається після вирахування всіх зобов'язань. Зазначимо, що таке визначення елементів балансу існувало не завжди: наприклад, в Україні це стало нормою тільки наприкінці 1990-х років.

Елементами звіту про фінансові результати є доходи та витрати, на визнання та вимірювання яких (а отже, визнання та вимірювання прибутку) впливає концепція власного капіталу, якої дотримується відповідний учасник економіки. При цьому дохід розглядається як збільшення економічної вигоди, що проявляються у зростанні власного капіталу, але в частині, не пов'язаній з додатковими внесками учасників. Це є результатом надходжень, збільшення корисності активів або зменшення зобов'язань. Витрати, навпаки, є зниженням економічної вигоди, тобто зменшенням власного капіталу в частині, не пов'язаній із виплатами учасникам, і є результатом вибуття активів, їх амортизації (зносу), чи збільшення зобов'язань. В Україні ця форма звітності стала нормою тільки наприкінці 1990-х років і, відповідно, було прийнято визначення понять доходів і витрат.

На міжнародному рівні стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення розпочалася зі створення 1973 р. Комітету з

Міжнародних стандартів рахівництва (International Accounting Standards Committee, IASC) (далі по тексту Комітет) на основі угоди між представниками дев'яти спільнот рахівників, що представляли Австрію, Велику Британію та Ірландію, Канаду, Мексику, Нідерланди, Німеччину, США, Францію, Японію. Таке об'єднання створювалося з метою удосконалення та узгодження фінансової звітності на основі розробки й видання Міжнародних стандартів рахівництва (International Accounting Standards, IAS).

Наприкінці 1990-х років за ініціативою керівництва Комітету почалась його реструктуризація, і було створено Раду з Міжнародних стандартів рахівництва (International Accounting Standards Board, IASB), якій поступово передавалися всі функції Комітету (далі по тексту Рада). У 2000 р. було прийнято рішення про те, що стандарти, які приймаються Радою, віднині називатимуться Міжнародними стандартами фінансової звітності (International Financial Reporting Standards, IFRS). Основними завданнями Ради стало: а) розробка в інтересах суспільства високоякісних, зрозумілих і легітимних стандартів, що забезпечать високу якість, прозорість і зіставність інформації фінансової звітності, допомагаючи учасникам міжнародних ринків капіталу та іншим користувачам у прийнятті ними економічних рішень; б) сприяння використанню та суворому дотриманню цих стандартів; в) конвергенція національних стандартів рахівництва та IAS для формування високоякісного спільного продукту[233].

2002 року, усвідомлюючи важливість стандартизації фінансової звітності у глобальному масштабі і можливість досягти це шляхом зближення, з одного боку, GAAP, а з другого – IAS та IFRS, Рада зі стандартизації рахівництва США та Рада з міжнародних стандартів рахівництва проголосили початок процесу конвергенції GAAP та IAS/IFRS. Стандартизація на міжнародному рівні є гармонізуючим процесом, що сприяє зниженню витрат

[233] IFRS. Mission statement. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.ifrs.org/About-us/Pages/IFRS-Foundation-and-IASB.aspx

на залучення капіталу та полегшенню доступу до міжнародних ринків капіталу. Зазначимо, що, попри невідворотність і об'єктивність цього процесу, не всі учасники економіки його підтримують, зокрема, чимало корпорацій США є його противниками.

У 2004 р. ОЕСР закріпила у своїх принципах корпоративного управління необхідність міжнародної стандартизації фінансової звітності[234], і вже 2006 р. UNCTAD констатувала, що в останні десятиріччя спостерігається зближення стандартів фінансової звітності окремих країн та їхня трансформація в єдиний набір широко визнаних стандартів, які вже не мають юрисдикційної належності[235].

2008 року Комісія США з цінних паперів та бірж розробила план поступового переходу від GAAP до IFRS.

2009 року Група 20 країн-лідерів (G20) на зустрічі у Пітсбургу (США), аналізуючи наслідки настання світової фінансової кризи, звернулась до міжнародної спільноти рахівників із закликом подвоїти зусилля, щоб досягти мети міжнародної стандартизації обов'язкової фінансової звітності загального призначення. Іншими словами, констатувалася гостра необхідність розробки в інтересах суспільства єдиних високоякісних стандартів, які, базуючись на чітко визначених концептуальних положеннях, були б зрозумілі, практичні та визнавалися глобально[236].

Станом на 1.01.2018 випущено 17 стандартів IFRS[237] (дод. Е). Одночасно із IFRS продовжують діяти 28 розроблених раніше IAS (дод. Ж) [238]. Поступово в міру доопрацювання та їх переробки вони замінюватимуться відповідними IFRS.

---

[234] Principles of Corporate Governance. – 2004, OECD, 80 p., P. 55-66.

[235] Руководство по эффективной практике раскрытия информации по вопросам корпоративного управления. – Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк и Женева, 2006 г., 48 с., С. 3-6.

[236] Офіційний сайт IFRS Foundation and the IASB : [Електронний ресурсм], Режим доступу: http://www.ifrs.org/ifrss/Pages/IFRS.aspx

[237] Website of the IFRS Foundation and the IASB. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx

[238] Ibidem.

Малий та середній бізнес (МСБ) представлений більш як 95 % всієї кількості компаній у світі[239], для яких розроблено окремий стандарт IFRS. При цьому кожна юрисдикція має самостійно визначити, які економічні суб'єкти належать до МСБ. Єдиним обмеженням є те, що суб'єкти, які мають публічну звітність не повинні використовувати цей стандарт.

Перелічені раніше чотири форми фінансової звітності та примітки до них згідно з IFRS класифікуються як основна звітність, оскільки «саме вона є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових результатів» кожного конкретного суб'єкта господарювання, «демонструючи наслідки того, як управлінський персонал розпоряджався ввіреними йому ресурсами»[240].

Міжнародна стандартизація підготовки обов'язкової фінансової звітності загального призначення важлива для всіх юрисдикцій. Для багатьох з них наявність міжнародних стандартів знімає необхідність великих витрат на розробку власних національних стандартів, оскільки міжнародні стандарти можуть використовуватися: а) як національні (зазвичай, після відповідного доопрацювання); б) як основу для розробки вимог до системи національного рахівництва; в) як орієнтир для країн, що розробляють власні вимоги з цих питань.

На сьогодні міжнародна стандартизація обов'язкової фінансової звітності загального призначення охопила більшість країн світу. Уряди понад 110 країн, включаючи всі країни Євросоюзу, зобов'язали або дозволили національним суб'єктам господарювання на добровільних засадах використовувати IFRS/IAS. Серед них уряди 85 країн зобов'язали національні компанії, що претендують на лістинг, вибудовувати власний бухгалтерський облік та фінансове рахівництво на міжнародних стандартах.

Сучасна Україна ефективно просувається шляхом впровадження

---

[239] IFRS for SMEs. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Pages/IFRS-for-SMEs.aspx

[240] IAS 1 "Presentation of Financial Statements".

міжнародних стандартів обов'язкової фінансової звітності, початком чого було затвердження 1998 р. Кабінетом Міністрів України Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів[241]. У 2007 р. в Україні була прийнята Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, до якої у 2013 р. були внесені зміни[242]. За даними провідних вітчизняних фахівців, після десяти років реалізації Стратегії аналіз підсумків її виконання, свідчить, що як програмний документ розвитку бухгалтерського обліку в Україні вона свої завдання виконала[243].

У XXI ст. актуальним стає розгляд обов'язкової фінансової звітності загального призначення у контексті розвитку інтегрованої звітності, яка нині перебуває в центрі уваги світового економічного співтовариства[244]. Існує думка, що традиційна обов'язкова фінансова звітність загального призначення «не дає змоги повною мірою простежити за міграцією вартості, цінності. В умовах відсутності єдиного підходу до проблем кліматичних змін, невідновлюваності ресурсів, екології спричиняється негативний вплив людської діяльності на реалізацію цілей стійкого, інклюзивного розвитку у глобальних та національних масштабах»[245]. В таких умовах необхідний комплексний підхід до формування кількісних і якісних показників, що характеризують комерційну, соціальну й екологічну складові в діяльності економічних агентів[246].

Міжнародна стандартизація підготовки обов'язкової фінансової звітності загального призначення покликана формувати мову ділових

---

[241] Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів. Постанова КМУ від 28.10. 1998 р. N 1706.
[242] Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. КМУ Розпорядження від 24.10. 2007 р. N 911-р.
[243] *Ловінська Л.Г.* Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні. Фінанси України. – 2014. - № 9ю – С. 21- 30.
[244] *Єфименко Т. І.* Запровадження інтегрованої звітності та реформування бухгалтерського обліку в умовах євроінтеграції. Фінанси України, 2014, № 10, С. 7-23.
[245] Ibidem.
[246] *Єфименко Т. І.* Запровадження інтегрованої звітності та реформування бухгалтерського обліку в умовах євроінтеграції. Фінанси України, 2014, № 10, С. 7-23.

відносин глобального рівня, таку, що дозволяє розуміти та зіставляти інформацію по фінансах учасників економіки різних країн, основою якої є концептуальні положення, а не жорстко прописані правила. Такий підхід дозволяє укладачам фінансової інформації слідували у будь-якій практичній ситуації духу цих положень, а не намагатися знайти шпаринки у чітко прописаних правилах, щоб обійти їх. Саме через це основоположним документом у міжнародній стандартизації є не самі стандарти, а документ під назвою Концептуальна основа підготовки та представлення фінансової звітності (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements)[247], далі – Концептуальна основа, яка була схвалена Радою з Міжнародних стандартів рахівництва у 2010 р. Формулюючи концептуальні положення, цей документ відображає базовий підхід міжнародної стандартизації фінансової звітності, суть якого полягає у русі «від загального до окремого». На сьогодні існує офіційний переклад українською всіх IFRS, IAS, їх тлумачень, а також Концептуальної основ[248].

Концептуальною основою IFRS визначено, що звітність має надавати інформацію про фінансовий стан суб'єкта господарювання та його фінансові ресурси, і надавана інформація має бути корисною інвесторам та учасникам економіки для прийняття фінансових рішень. При цьому визначено критерії корисності інформації[249], про що детально вже йшлося у параграфі 1.2.

Стандартизуються методи реєстрації даних, що подаються у фінансовій звітності. Зокрема, має використовуватися метод нарахування (тобто нарощення, accurual method), сутність якого полягає у тому, що господарські операції визнаються (реєструються) в момент їх виникнення, хоча відповідні

---

[247] Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. Deloitte. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.iasplus.com/en/standards/standard4

[248] Концептуальна основа фінансової звітності. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010

[249] Концептуальна основа фінансової звітності. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009.

суми можуть бути ще не сплачені або не отримані. Операції реєструються в облікових реєстрах та подаються у фінансовій звітності того періоду, коли вони здійснювались. Складена за таким принципом звітність інформує користувачів не тільки про минулі платежі та надходження, але й про зобов'язання сплатити гроші у майбутньому і про ресурси, які мають ще надійти. Такі дані необхідні у прийнятті фінансових рішень.

Згідно з Концептуальною основою всі елементи обов'язкової фінансовій звітності мають грошовий вираз, величина якого залежать від обраного методу оцінки їх вартості. При цьому можливі чотири методи оцінки за історичною, поточною, реалізаційною та теперішньою (приведеною, дисконтованою) вартістю. Найчастіше користуються оцінкою за історичною вартістю, комбінуючи цей метод з іншими. Обрання методу оцінки значною мірою залежить від концепції утримання (підтримки, збереження) капіталу, що, у свою чергу, залежить від трактування поняття капіталу та його зв'язку з прибутком. Концепція утримання капіталу є відправною точкою у вимірюванні прибутку. Їхня взаємозалежність впливає на прибутковість капіталу (return on capital, rate of return) та повернення платежів власникам (return of capital). Лише ті обсяги надходження активів, що перевищують суми, необхідні для підтримки капіталу, вважаються прибутком, і лише за цих умов може йти мова про прибутковість капіталу. Прибутком є сума, що залишається після витрат (у тому числі, витрат на підтримку капіталу), які мають бути вирахувані з доходу. Якщо витрати перевищують доходи, то мають місце збитки.

Концептуальною основою визначено три концепції капіталу: по-перше, фізичного капіталу (physical capital); по-друге, номінального фінансового капіталу (nominal financial capital); і по-третє, фінансового капіталу за покупною спроможністю (constant item purchasing power financial capital). Дві останні розрізняють у зв'язку із тим, що вимірювання капіталу та ходу його утримання може здійснюватися у номінальних грошових одиницях або в одиницях постійної покупної спроможності.

Важливим питанням інформаційного обміну є ціна інформації. На сьогодні теорія ціноутворення інформаційних товарів ще не дала відповіді на багато питань (про це детальніше див. параграф 5.2). Однак IFRS фіксують, що вигода від інформації має бути більше, ніж її ціна, в яку можуть входити витрати на збір, обробку, перевірку та розповсюдження інформації, а також на її аналіз і тлумачення.

Для роз'яснення положень IFRS та їх тлумачення створено Комітет з інтерпретації IFRS (IFRS Interpretations Committee, IFRICs), членами якого є 14 спеціалістів із рівним правом голосу, які представляють різні країни[250]. Рада з міжнародних стандартів рахівництва рекомендує користуватися цими тлумаченнями і роз'ясненнями додатково до IFRS та IAS.

Ще близько двадцяти років тому в Україна панувала радянська система фінансової звітності, метою якої було лише надання інформації для цілей державного і місцевого оподаткування, що й не дозволяло належно оцінити фінансовий стан підприємств, їх платоспроможність, реальні фінансові результати, ліквідність активів та інші необхідні для ринкової економіки фінансові параметри. Таку інформацію неможливо було використовувати для фінансового менеджменту, навіть поняття таке було відсутнє. Після затвердження Кабінетом Міністрів України Програми реформування системи бухгалтерського обліку (1998)[251] в Україні на основі міжнародних стандартів розроблена та затверджена Мінфіном низка Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО). Станом на 1.01.2018 налічується 30 стандартів[252] (дод. З). Також запроваджено НП(С)БО для суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі: станом на 1.01.2018

[250] Website of the IFRS Foundation and the IASB. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ifrs.org/About-us/IASB/Members-of-IFRS-IC/Pages/Members-of-the-IFRS-IC.aspx

[251] Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів. Постанова КМУ від 28.10. 1998 р. N 1706.

[252] Міністерство фінансів України.- Офіційний сайт. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=293533&stind=1

прийнято 19 стандартів[253] (дод. І).

Україна досягла хороших успіхів у сфері стандартизації обов'язкової фінансової звітності загального призначення, гармонізуючи національну практику підготовки звітності і практикою розвинених ринкових економік. Якщо на початковому етапі йшлося про гармонізацію звітності тільки великих підприємств, то нині цей процес охопив й інших економічних агентів, зокрема малий та середній бізнес та державний сектор. Для окремих галузей, зокрема, сільського господарства, банківської справи, страхового бізнесу, фінансових операцій розробляються окремі стандарти для врахування специфіки їхньої діяльності. При цьому всі стандарти, базуючись на єдиній методології, в організаційному плані відокремлені, оскільки мають різне нормативне забезпечення, суттєві особливості поточного обліку, нюанси в змісті фінансової звітності[254].

У червні 2017 р Україна стала асоційованим членом Євросоюзу, і в політиці стандартизації її фінансової звітності нині особливої актуальності набуває її узгодження з вимогами ЄС. За оцінками українських вчених, окремі положення прийнятої 2013 р. Директиви ЄС щодо щорічної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів певних типів компаній[255], є певною мірою інноваційними для України. Зокрема, це стосується звітності про управління різних типів підприємств, мета якої – показати ефективність стратегічного і тактичного менеджменту корпорацій, а також запровадження під час складання річної та консолідованої

---

[253] Міністерство фінансів України. Єдиний веб-портал використання бюджетних коштів. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/nacionalni-polozhennja-(standarti)-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori?category=bjudzhet

[254] *Ловінська Л.Г.* Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролінгу в сучасних умовах господарювання в Україні / Л.Г.Ловінська, І.Б.Стефаник. – К.: НДФІ, 2006. – 240 с., С. 14- 21.

[255] Директива 2013/34/ЕС Европейского Пврламента и Совета от 26.06.2013 г. О ежегодной финансовой отчетности, консолидированной финансовой отчетности и связанных с ними отчетах определенных типов компаний, вносящая поправки в Директиву 2006/43/ЕС Европейского парламента и Совет и отменяющая Директивы Совета 78/660/ЕЕС и 83/349/ЕЕС. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/23345235325.pdf

фінансової звітності альтернативного підходу за IFRS, що базується на справедливій вартості[256].

На сучасному етапі набула актуальності тема інтегрованої звітності, об'єднуючої у собі обов'язкову фінансову звітність з нефінансовою. Так, серед інноваційних для України положень Директиви є ті, що стосуються запровадження обов'язкової нефінансової звітності у складі річної звітності корпорацій. Слушність цього обумовлена тим, що складена за IFRS фінансова звітність у її класичному розумінні не розв'язує поставлених перед нею завдань і не дозволяє належно розкрити вплив на результати діяльності таких факторів, як ризик, стратегія, нагляд і стійкість бізнесу[257].

Процес удосконалення підходів в стандартизації фінансової звітності є перманентним. Це об'єктивно свідчить про те, що інституційні основи фінансового рахівництва постійно розвиваються, забезпечуючи цим самим адекватність розвитку цього інформаційного інституту фінансів вимогам економіки та суспільства в цілому.

3.3. Корпоративне управління як система забезпечення належного інформаційного обміну

Важливою основою інституціоналізації фінансового рахівництва є система корпоративного управління як така, що значною мірою базується саме на принципі належного інформаційного обміну, відкритості інформації. На сучасному етапі її актуальність визнається всіма учасниками економіки, на національних і міжнародному рівнях, і вона релевантна не лише для

[256] *Ловінська Л.Г.* Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні. - Фінанси України. – 2014. - № 9ю – С. 21- 30.
[257] Ibidem.

корпорацій, але й в сфері державного управління і місцевого самоврядування. Підтвердження суспільством необхідності слідувати практиці належного корпоративного управління є ознакою розвиненості економічних відносин та інституціоналізації фінансового рахівництва.

Формуватися система корпоративного управління (корпоративного керування) почала наприкінці 1980-х років у США у великому корпоративному бізнесі. Вміщуючи в себе систему взаємовідносин між менеджментом компанії, радою її директорів, акціонерами та іншими зацікавленими особами, система корпоративного управління стала вирішальною у забезпеченні на фінансових ринках належного інформаційного обміну. При цьому належним визнавався такий інформаційний обмін, що уможливлював прозорість діяльності корпорації, розкриття інформації та контроль власників за роботою виконавчого органу. Будучи орієнтованою на захист інтересів власників бізнесу, система корпоративного керування одночасно забезпечувала баланс інтересів усіх зацікавлених у діяльності корпорації осіб[258].

На початку 1990-х років політика корпоративного керівництва стала актуальною і в інших розвинених економіках[259], і вже наприкінці 1990-х років

---

[258] Причиною зародження та розвитку системи корпоративного керування стало те, що к середині 1980-х років на фінансовому ринку США зросла роль портфельних інвестицій. Інституційні інвестори, в особі переважно пенсійних фондів і фондів взаємного страхування, інвестуючи в цінні папери корпорацій, ставали їх основними власниками (наприкінці 1980-х їм належало 40% акцій всіх зареєстрованих у США корпорацій, а в великих корпораціях цей показник досягав 60% (Див. *Питер Ф. Друкер*. Задачи менеджмента в XXI веке: /Пер. с англ.: М.: Издательский дом «Вильямс», 2000, С. 88-89, 211). Придбаваючи частку участі у капіталі корпорацій, вони не приймали безпосередньої участі в їх управлінні, що вело до зростаючої інформаційної асиметрії між ними та управлінцями корпорацій. Обіцяні управлінцями доходи часто виявлялися неправдою, що для пенсійних фондів і фондів взаємного страхування мало тяжкі наслідки. Оскільки за цими інституційними інвесторами стояли мільйони рядових громадян, пенсіонерів, це вело до масштабної соціальної проблеми.

[259] У багатьох розвинених економіках для корпорацій характерне велике число міноритаріїв (малих і мілких акціонерів), захист інтересів яких є серед основних в системі корпоративного керування. На початок 2000-х років у Великій Британії серед великих корпорацій відкритого типу лише 13% мали по кілька великих акціонерів з часткою кожного у статутному капіталі більше 25%; 6% корпорацій мали по одному такому акціонеру; і лише їх 1% мав по одному акціонеру, що володів 75% акцій. Для Німеччини,

почала поширюватися і на країни колишнього соціалістичного табору, включаючи Україну. Причиною того стала потреба у налагодженні сучасного управління на підприємствах, створених у результаті масової приватизації і на початку формування в країні ринкових відносин.

Чинниками зростання уваги суспільства до теми корпоративного керівництва, відкритості інформації корпорацій, фінансового контролю і моніторингу за її діяльністю з боку власників, на думку експертів IFC (вони є серед провідних у питаннях корпоративного управління), є усвідомлення необхідності, по-перше, запобігати шахрайству найнятих корпорацією менеджерів, і по-друге, боротьба з нездатністю некомпетентного менеджменту виправляти помилки[260].

Дослідження свідчать, що існує тісна кореляція між наявністю в корпорації системи корпоративного управління і рівнем її розвитку та конкурентоспроможністю. Такі корпорації мають більше можливостей доступу до зовнішнього фінансування, зменшення ціни залученого капіталу, ефективнішого розміщення грошового капіталу і управління грошовими потоками, зменшення ризику виникнення фінансових криз, а також покращення взаємовідносин всіх зацікавлених сторін. Все це має крім економічного ще й значний соціальний ефект[261].

Щодо фінансового рахівництва, то система корпоративного керування, вибудовуючи належний інформаційний обмін корпорацій, стає важливою інституційною основою розвитку у суспільстві цього інформаційного інституту як на мікроекономічному, так і макроекономічному рівнях.

Франції, Італії, Японії, Південній Кореї, Іспанії, Швеції і Швейцарії характерна більша концентрація власності, але також має місце процес зростання числа акціонерів (*Шеин В.И и др*. Корпоративный менеджмент: опыт Росии и США/ В.И.Шеин, А.В.Жуплев, А.А.Володин; рук.авт.кол. В.И.Шеин. – М.: ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. – 280 с., С. 109-111).

[260] *Чаркхем Джонатан, О'Майнік Дезмонд, Стенсрад Майкл, Лисенко Анна.* Посібник для членів спостережних рад банків. – К., Міжнародна фінансова корпорація, 2006. – 56 с., С. 20-21.

[261] *Stijn Claessens and Burcin Yurtoglu.* Corporate Governance and Development. 10 Focus. – A Global Corporate Governance Forum Publication, 2012, 97 p., P. 17.

В Україні система корпоративного керування (corporate governance) відома як корпоративне управління, що, на думку автора, не точно передає її зміст. Адже, стосуючись організації управління на вищому, тобто керівному щаблі управлінської вертикалі корпорації, система корпоративного керування безпосередньо не торкається операційного менеджменту (управління)[262]. Однак, слідуючи вже сталій практиці використання в Україні поняття корпоративного управління, автор також застосовуватиме саме його.

На державному рівні увага до теми корпоративного управління вперше була звернена 1988 р. в США. Тоді Міністерство праці для мінімізації негативних соціальних наслідків – обумовлених інформаційною асиметрією між, з одного боку, інвесторами в особі пенсійних фондів і фондів взаємного страхування, і з другого – корпораціями-емітентами, і це постановило, що пенсійні фонди мають нести фідуціарну (fiduciary) відповідальність перед своїми вкладниками, тобто виступати їхніми повіреними у справах з корпораціями[263]. Такі дії уряду США поклали початок розвитку політики корпоративного управління і спонукали пенсійні фонди та інших інституційних інвесторів посилити увагу до цієї теми.

Щодо країн Західної Європи, то експерти міжнародної юридичної фірми Baker & McKenzie, аналізуючи розвиток корпоративного управління, відмічають, що в Європі у широкого загалу суспільства розуміння важливості корпоративного управління з'явилося тільки у 1990-х роках. Якщо до того ця тема досліджувалася лише в наукових і академічних колах, то в ці роки вона стала серед основних у діяльності інституційних інвесторів і юридичних

---

[262] До органів, що представляють корпоративне керівництво, належать такі керівні структури корпорації: (1) Загальні збори власників (акціонерів), (2) Наглядова (Спостережна) рада, у складі якої створюються комітети з питань внутрішнього аудиту, управління ризиками, фінансів та інвестицій, стратегічного планування, з питань призначень; (3) Правління (Рада директорів), що керує операційною діяльністю корпорації. В Україні, згідно Закону «Про акціонерні товариства» (2008), виконавчий орган може бути колегіальним або одноосібним, а (4) Ревізійна комісія, на відміну від найкращих практик розвинених економік, є можливою, а не обов'язковою (див. Про акціонерні товариства. Закон України від 17.09.2008, ст. 37, 58.[Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17

[263] Us Department of Labor. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://goo.gl/qNThnc

компаній, визначаючи процеси функціонування корпорацій, ставлення до них з боку інвесторів, регуляторних органів і широких верств населення. Така зміна парадигми стала наслідком численних гучних порушень на фінансових ринках, які глобалізувалися і відкрилися до прямого та опосередкованого (через інституційних інвесторів) залучення грошового капіталу від юридичних осіб, але й широких верств населення. Важливу роль відіграли й рейтингові агентства, показники яких щодо рейтингів конкретних компаній почали враховувати фактор належного корпоративного управління як таке, що покращує ситуацію на ринку пайових цінних паперів[264].

У світі не існує єдиної універсальної моделі корпоративного управління. Разом із тим, базуючись на досвіді багатьох країн, поступово було сформульовано принципи, що лежать в основі належного (ефективного) корпоративного управління[265] і формують його стандарти, які є своєрідними бенчмарками. Ці стандарти, демонструючи прозорі та зрозумілі у всьому світі правила гри на фінансових ринках, важливі в умовах їх глобалізації і лібералізації руху капіталу. Вони розроблені, ґрунтуючись на розумінні, що належне корпоративне управління відіграє важливу роль у забезпеченні впевненості інвесторів, та формуванні і розподілі капіталу. Належне корпоративне управління переконує акціонерів та інших зацікавлених осіб, що їхні права захищені, і дозволяє корпораціям полегшити доступ до ринку капіталу і знизити ціну залучення капіталу[266].

Принципи корпоративного управління визначають правила і процедури організації інформаційного обміну корпорацій, спрямовані на максимальну відкритість і справедливість процесу їх управління, забезпечення всім учасникам цього процесу рівних умов доступу до релевантної

---

[264] Corporate Governance. A European Perspective. – Baker & McKenzie, 2007, p. 209, P. 1-3.

[265] Належним є таке корпоративне управління, що забезпечує довгостроковий сталий розвиток корпорації.

[266] G20/OECD Principles of Corporate Governance 2015. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm

інформації[267]. Ці принципи актуальні для корпорацій фінансового і реального (нефінансового) секторів економіки, для тих, чиї акції обертаються на відкритому ринку та для компаній закритого типу, а також для інших приватних і державних підприємств у тій мірі, в якій вони можуть бути ними застосовані.

Щодо інституціоналізації фінансового рахівництва, то принципи корпоративного управління допомагають систематизувати й організувати відносини у ході діяльності, що охоплює процеси відбору інформації, її обробки та підготовки користувачам у відповідних інформаційних продуктах і послугах. На основі цих принципів у корпораціях встановлюються правила і процедури прийняття рішень, у тому числі з питань інформаційного обміну, розподіл прав і обов'язків керуючих органів та їхніх учасників, порядок контролю за діяльністю виконавчого органу. Такі принципи лежать в основі визначення осіб, відповідальних в корпорації за організацію фінансового рахівництва та інформацію, що має надаватися зацікавленим особам. Принципи корпоративного управління допомагають відповісти, зокрема, на такі питання: Хто в корпорації відповідає за організацію збору, обробки і підготовки інформації власникам та іншим зацікавленим особам? Якими є процедури та порядок інформаційного обміну корпорації з власниками та іншими зацікавленими особами? Яка інформація має надаватись керівним органам корпорації та іншим зацікавленим особам? Як і коли має надаватись така інформація? Що належить до суттєвої інформації фінансів? Якими є права й обов'язки керівних органів корпорації щодо використання інформації? Крім того, діяльність фінансового рахівництва може бути бізнесом, належність функціонування якого має забезпечуватися імплементацією ним принципів корпоративного управління, зокрема.

---

[267] *Шеин В.И* и др. Корпоративный менеджмент: опыт Росии и США/ В.И.Шеин, А.В.Жуплев, А.А.Володин; рук.авт.кол. В.И.Шеин. – М.: ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. – 280 с., С. 32-34.

На міжнародному рівні принципи корпоративного управління були сформульовані OECD вперше у 1999 році[268] і переглянуті 2004 р.[269] Ними проголошувалася необхідність створення такої системи керування корпоративним бізнесом, що забезпечує:

а) захист прав власників акцій корпорації;

б) рівне ставлення до всіх її акціонерів;

в) визнання законних прав усіх зацікавлених осіб і заохочення їх до активного співробітництва з корпорацією-емітентом;

г) своєчасне та точне розкриття корпорацією-емітентом суттєвої інформації;

д) ефективний контроль і моніторинг за корпорацією-емітентом з боку її власників.

Принципи OECD не є законом і мають еволюційний характер. За визначенням OECD, вони покликані служити дороговказом для країн під час розробки і реалізації політики належного корпоративного управління на державному рівні та рівні окремих корпорацій. Слід зауважити, що ці Принципи наголошують, що одночасно з належним корпоративним управлінням в країнах має діяти ефективне законодавство з питань банкрутства і забезпечення прав кредиторів.

Користуючись розробленими на міжнародному рівні Принципами корпоративного управління, держави мають формувати для національного фінансового ринку достатньо гнучкі умови, які дозволяють йому ефективно функціонувати і при цьому відповідати очікуванням власників корпорацій та інших зацікавлених осіб.

Найпередовіші корпорації, керуючись міжнародними Принципами та національними вимогами, розробляють власні кодекси корпоративного управління, що затверджуються загальними зборами власників. Наприклад, в

---

[268] OECD Principles of Corporate Governance 1999. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://qps.ru/k90dc

[269] OECD Principles of Corporate Governance 2004. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://qps.ru/k90dc

Україні передовим у запровадженні високих стандартів корпоративного управління є банківський сектор. За оцінками компанії Ernst&Young, в Україні напередодні кризи 2008 р. вже 41 % банків мали власні кодекси корпоративного управління, а ще 43 % планували розробити такі кодекси у найближчій перспективі[270]. Періодично корпорації-емітенти мають переглядати свою політику корпоративного управління, щоб бути конкурентоспроможними. На сучасному фондовому ринку підтвердження емітентами факту дотримання принципів корпоративного управління є неодмінною умовою лістингу.

Розвиваючи політику корпоративного управління, Комісія з цінних паперів та бірж США схвалила у 2000 р. Положення про розкриття корпоративної інформації, яке різко змінило відносини емітентів з інвесторами. Аналогічний процес мав місце у Великій Британії. Результатом імплементації вимог Положення інформаційний потік на фондовому ринку розпочав напряму надходити від корпорацій-емітентів і безпосередньо впливати на курси акцій, залишаючи небагато можливостей (некримінальних) для спекуляцій на додаткових відомостях[271]. Один із керівників компанії Merill Lynch Investment, аналізуючи відносини великих інвесторів з корпораціями-емітентами на початку 2000-х років, констатував, що на зміну культурі відносин фінансового ринку за якої його учасники заробляли, користуючись інсайдерською інформацією, прийшла нова, що базується на справедливому розкритті інформації (fair disclosure, FD)[272].

Темі розвитку належного інформаційного обміну в межах системи корпоративного управління велику увагу приділяє UNCTAD. Після низки крахів корпорацій, що прокотилася у світовій економіці наприкінці XX ст., ця міжнародна організація підготувала доповідь «Основні проблеми

---

[270] Дослідження змін у корпоративному управлінні банківського сектора України. – Ernst & Young, 2007, с. 54, С. 18.
[271] Секреты инвестиционного дела. Все, что нужно знать об инвестициях: пер. с англ. / ред. Д. Пикфорд. - М. : Олимп-Бизнес, 2006. - 464 с., С.333- 334.
[272] Ibidem.

імплементації принципів розкриття інформації в системі корпоративного управління» (2003)[273], звертаючи увагу на очевидність актуальності посилення системи корпоративного управління. Згодом UNCTAD розробила Посібник з ефективної практики розкриття інформації в системі корпоративного управління (2006)[274], що покликаний допомогти організувати належний інформаційний обмін в системі корпоративного управління. Всі ці матеріали спрямовані на відновлення довіри інвесторів, посилення транспарентності та підзвітності корпорацій-емітентів, результатом чого має стати покращення умов для інвестиційних потоків і мобілізації фінансових ресурсів на глобальному фінансовому ринку.

У 2015 р. спільним рішенням міністрів фінансів та голів центральних банків країн Групи 20 (G20)[275] була запропонована нова версія Принципів корпоративного управління OECD редакції 2004 р. Невдовзі її затвердили на саміті лідерів G20, і нині діють оновлені, розроблені спільно G20 і OECD, Принципи корпоративного управління G20/OECD (2015)[276]. Нова редакція Принципів враховує зміни у фінансовій сфері економіки і в корпоративному секторі, що відбулися за останні роки.

Метою корпоративного управління, за Принципами G20/OECD (2015)[277], проголошено сприяння створенню середовища довіри, прозорості і відповідальності, необхідних для стимулювання довгострокових інвестицій, фінансової стабільності, чесності у підприємницькій діяльності, що, у свою

---

[273] Major issues on implementation of corporate governance disclosure requirements. UN Conference on Trade and Development. - 8 August 2003. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://unctad.org/en/docs/c2isar19_en.pdf

[274] Руководство по эффективной практике раскрытия информации по вопросам корпоративного управления. – Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк и Женева, 2006 г., 48 с., С. V.

[275] Велика двадцятка, або G20 – група міністрів фінансів і керівників центральних банків 20 економік: 19 з найбільших економік світу та Європейського Союзу. Загалом, економіки G-20 становлять 90% світового ВНП, 80% світової торгівлі (включаючи внутрішню торгівлю у ЄС) та 2/3 населення світу.

[276] G20/OECD Principles of Corporate Governance 2015. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm

[277] Принципы корпоративного управления G20/ОЭСР. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://goo.gl/pn6aBq

чергу, забезпечить стрімке зростання і розвиток інклюзивних суспільств. У такому суспільстві є умови, коли кожен отримує свій зиск з прогресу нації. Це повністю відповідає концепції інститут фінансового рахівництва.

Принципи G20/OECD (2015) представлені у шести розділах:

I. Створення основ ефективної системи корпоративного управлення;

II. Права та основні функції власників;

III. Інституційні інвестори, ринки цінних паперів та інші посередники;

IV. Роль зацікавлених осіб;

V. Розкриття інформації та прозорість;

VI. Обов'язки виконавчого органу корпорації.

Незважаючи на те що лише один із розділів (розділ V) безпосередньо присвячено темі інформаційного обміну, порядок і процедури обміну інформацією певною мірою розглядаються у всіх інших розділах.

Принципи, що стосуються побудови ефективної системи корпоративного управління (розділ I) проголошують, що вона має стимулювати насамперед прозорі ринки, а також такі, що є справедливими й уможливлюють ефективний розподіл ресурсів. Система корпоративного управління має дотримуватися верховенства закону, підтримувати ефективний нагляд та правочин. Інвестори мають відчувати впевненість у ринку та його інформації, в компаніях, в які вони вкладають свої кошти. Якщо ринок не надає такого рівня довіри, інвестори покидають його. Для забезпечення такої відкритості і слугує інститут фінансового рахівництва, надаючи користувачам необхідну інформацію. Йдеться також про те, що трансграничне співробітництво має розширюватися, у тому числі за рахунок двосторонніх і багатосторонніх домовленостей з обміну інформацією.

Серед основних прав власників (розділ II) є право на одержання актуальної та суттєвої інформації про фінанси корпорації на своєчасній та регулярній основі. Саме власники приймають рішення з доленосних для корпорації питань, й їм належить повне право отримувати достатню для цього інформації: зокрема, інформація, що стосується внесення змін до статуту

корпорації, дозволу на випуск додаткових акцій, угод надзвичайного характеру (включаючи передачу всіх або значної частини активів, що ведуть до продажу компанії). Для акціонерів має розкриватися інформація про структуру капіталу та домовленості, які дозволяють певним акціонерам отримувати вплив чи контроль непропорційно своїм часткам у капіталу.

Щодо інституційних інвесторів, ринків цінних паперів та інші посередників (розділ III) Принципи G20/OECD (2015) визначають таке. Інституційні інвестори, які діють як довірені особи, мають розкривати інформацію про власне корпоративне управлення і політику голосування щодо своїх інвестицій. Крім того, довірені радники, аналітики, брокери, рейтингові агентства та інші особи, що надають аналітику і/або консультації, які стосуються рішень інвесторів, зобов'язані розкривати інформацію, яка б дозволяла мінімізувати конфлікти інтересів, що можуть підірвати бездоганність їхніх аналізу та консультацій. Угоди з використанням інсайдерської інформації і маніпулювання ринком забороняються.

Стосовно ролі зацікавлених осіб (розділ IV), то серед них кредитори, працівники, постачальники, клієнти та інші, від яких також значною мірою залежить конкурентоспроможність корпорації, її сталий розвиток і надходження додаткових ресурсів. Для всіх зацікавлених сторін, що беруть участь у процесі корпоративного управління, має забезпечуватись доступ до необхідної, достатньої і достовірної інформації на своєчасній та регулярній основі.

Розкриття інформації і прозорість (розділ V) відіграють особливу роль у забезпеченні корпоративним управлінням належного інформаційного обміну. Принципи проголошують, що для ефективної діяльності корпорації має забезпечуватися своєчасне і точне розкриття інформації з усіх суттєво важливих питань (суттєва інформація).

До суттєвої інформації віднесено таку: фінансові та операційні результати діяльності компанії; її цілі та інформація нефінансового характеру; великі акціонери, включаючи бенефіціарних власників, і права голосу;

винагороди, що сплачуються членам ради директорів і ключовим керівним; інформація про членів ради директорів, включаючи відомості щодо їхньої кваліфікації, процеуі відбору, членства у радах директорів в інших компаніях, а також про те, чи розглядає їх рада директорів як незалежних членів; угоди з пов'язаними сторонами; прогнозовані фактори ризику; питання, що стосуються найманих працівників та інших зацікавлених осіб; структура і політика управління, включаючи зміст всіх кодексів корпоративного управління або політики і процеси, завдяки ким вони здійснювалися.

Гарантом ефективної системи розкриття інформації та відповідальним за її повноту і достовірність є спостережна (наглядова) рада корпорації. Встановлено, що до складу цієї ради доцільно призначати особу (корпоративного секретаря), яка відповідатиме за організацію процесу розкриття інформації та забезпечення доступу до відкритої інформації.

Принципи вводить поняття «сильного (англ. strong) режиму розкриття інформації», що стимулює реальну прозорість, будучи найважливішою особливістю ринкового моніторингу корпорацій. Протилежністю йому є поняття «слабкої системи розкриття інформації», непрозорість, яка породжує неетичну поведінку на ринку і втрату довіри інвесторів, несе величезні втрати не тільки корпорації та її власникам, але й економіці загалом. Недостатня і неточна інформація шкодить нормальному функціонуванню фінансових ринків, підвищуючи вартість капіталу та породжуючи неефективний розподіл фінансових ресурсів.

Наголошується, що інформація має готуватися, перевірятися і розкриватися відповідно до стандартів якості ведення бухгалтерського обліку і розкриття фінансової та нефінансової інформації. Щорічно має проводитися аудит фінансової звітності із залученням незалежного, компетентного і кваліфікованого аудитора. При цьому зовнішні аудитори мають бути підзвітні акціонерам і зобов'язані проводити аудит з належною професійною обачністю.

Канали розповсюдження інформації мають забезпечувати рівноправний, своєчасний і не пов'язаний з надмірними витратами доступ користувачів до необхідної їм інформації.

Щодо питань інформаційного обміну, пов'язаного з обов'язками виконавчого органу корпорації (розділ VI), то Принципи G20/OECD (2015) вказують, що члени ради директорів (виконавчий орган корпорації) мають діяти в умовах повної поінформованості, й у них має бути доступ до достовірної, релевантної і своєчасної інформації.

На виконавчий орган покладена відповідальність забезпечити цілісність систем бухгалтерської та фінансової звітності, включно незалежний аудит, а також наявність відповідних систем контролю. Зокрема, систем управління ризиками, фінансового і операційного контролю, а також дотримання законодавства і відповідних стандартів. Рада директорів має здійснювати нагляд за процесом розкриття інформації і комунікаціями.

В Україні імплементація принципів корпоративного управління була ініційована міжнародними організаціями розвитку, серед яких надзвичайно важливу роль відіграла IFC. Протягом 1996–2001 рр. в Україні було зареєстровано вже приблизно 36 тис. акціонерних товариств, 90 % з яких створено в результаті приватизації колишніх державних підприємств, і знаходилися вони у власності майже 19 млн акціонерів. Переважна більшість із них перебувала у фінансово-економічній скруті і потребувала термінової реструктуризації та залучення іноземних інвестицій, що неможливо без організації управління економікою таких акціонерних товариств на основі принципів корпоративного управління.

Складовою державної політики регулювання фінансового ринку Принципи корпоративного управління стали в Україні наприкінці 1990-х років. Перша редакція Принципів корпоративного управління була затверджена НКЦПФР у 1999 р., і на сьогодні вони діють у редакції 2014 р.[278]

---

[278] Принципи корпоративного управління. Рішення НКЦПФР від 22.07.2014 р. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/law/18922

Повномасштабний розвиток корпоративного управління в Україні розпочався після Указу Президента «Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах» (2002)[279].

Принципи корпоративного управління редакції НКЦПФР 2014 р.[280] у розділі «Розкриття інформації та прозорість» фіксують, що, окрім суттєвої інформації, що має регулярно розкриватися акціонерними товариствами, які працюють на фоновому ринку України, вони повинні негайно розкривати особливу інформацію про суттєві події та зміни, які можуть впливати на стан товариства, вартість його цінних паперів і/або розмір доходу за ними. Принципи корпоративного управління зобов'язують учасників ринку забезпечувати рівний доступ до інформації, включаючи її обсяг, зміст, форму та час надання. Важливу роль відіграє фактор зручності для користувачів засобів поширення інформації і мінімізація витрат на поширення інформації.

Політика і практика корпоративного управління в Україні розвивається. Особливо на це впливають зобов'язання, обумовлені набуттям Україною статусу асоційованого члена Євросоюзу. Однією з його Директив[281] передбачається посилення в країнах – членах ЄС контролю за дотриманням правил корпоративного управління і надання статусу обов'язкової звітності Звіту про управління. Існує думка, що для імплементації цього в Україні необхідно ухвалити законодавчий документ Кодекс корпоративного управління[282].

---

[279] Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах. Указ Президента України від 21.03. 2002, N 280/2002. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/2002

[280] Принципи корпоративного управління. Рішення НКЦПФР від 22.07.2014 р., Розділ 4. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/law/18922

[281] Директива 2013/34/ЕС Европейского Пврламента и Совета от 26.06.2013 г. О ежегодной финансовой отчетности, консолидированной финансовой отчетности и связанных с ними отчетах определенных типов компаний, вносящая поправки в Директиву 2006/43/ЕС Европейского парламента и Совет и отменяющая Директивы Совета 78/660/ЕЕС и 83/349/ЕЕС. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/23345235325.pdf

[282] *Ловінська Л.Г.* Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні. Фінанси України. – 2014. - № 9ю – С. 21- 30.

Розвиток в Україні системи корпоративного управління є свідченням зміцнення механізмів, які, забезпечуючи інтереси власників та баланс інтересів всіх зацікавлених осіб, одночасно передбачають належне розкриття інформації, її відкритість і доступність. На сучасному етапі актуальною є постановка питання про розробку в Україні Кодексу корпоративного управління як закону, в якому, серед іншого, зафіксувати і ключові засади розвитку в країні інституту фінансового рахівництва.

Висновки до розділу 3

1. Фінансове рахівництво є системною діяльністю і має бути відповідним чином організованим, налагодженим і забезпечувати необхідний учасникам економіки інформаційний обмін. Воно базується на інституційних засадах, серед яких насамперед такі: а) законодавче закріплення в обміні фінансовою інформацією принципу транспарентності; б) стандартизація обов'язкової фінансової звітності; і в) система корпоративного управління. Оскільки економіка України все більше інтегрується в європейський і глобальний ринки, це обумовлює необхідність враховувати норми європейського і міжнародного права у законодавчому закріпленні принципу транспарентності в інформаційному обміні, стандартизації звітності та організації корпоративного управління.

2. Відкритість (необмеженість доступу) є ключовою ознакою фінансового рахівництва, тому першочерговими в його законодавчих основах є ті поняття і положення, що стосуються закріплення принципу транспарентності інформаційного обміну. Це передбачає доведення до відома користувачів повної, достовірної і зрозумілої їм інформації. При цьому поняття «транспарентніст» і «розкриття інформації» неідентичні: розкриття

інформації є механізмом, що підвищує прозорість та відкритість, але не гарантує повну прозорість.

3. У законодавчому закріпленні принципу транспарентності в інформаційному обміні роль лідера виконують міжнародні фінансові організації, сприяючи інституціоналізації фінансового рахівництва. З їх ініціативи щороку встановлюється рейтинг прозорості діяльності учасників фінансового ринку (Aid Transparency Index). Світовий банк запровадив спеціальну Політику доступу до своєї інформації (Access Information Policy, AIP), забезпечивши прозорість фінансування проектів і подавши приклад для інших учасників ринку. Результатом відкритого доступу через веб-сайт до бази знань Світового банку, з цього сайту було завантажено зовнішніми користувачами майже 6,1 млн документів та звітів по більш як 18 тис. інформаційних показників. У такий спосіб розповсюдилося інформаційне багатство цієї міжнародної організації. Інші міжнародні фінансові організації наслідують цей приклад.

4. Сучасне інформаційне законодавство України формується з урахуванням найкращих зарубіжних практик, охоплюючи як загальні питання, так і обмін інформацією фінансів державної та місцевої влади, корпоративних фінансів та фондового ринку. Зокрема, Законом України «Про інформацію» зафіксовано ключові принципи побудови інформаційного обміну. Базуючись на них, виділено поняття відкритої інформації, яка забезпечується її систематичною публікацією в офіційних друкованих виданнях, поширенням засобами масової інформації та безпосереднім наданням всім зацікавленим особам. Також класифіковано інформацію з обмеженим доступом, до якої віднесено конфіденційну, таємну і службову інформацію.

5. Зрозумілість, зіставність і однаковість тлумачення інформації – ключові в ефективному функціонуванні фінансового рахівництва. Значною мірою ці позиції забезпечуються стандартизацією фінансової звітності, яка може бути як джерелом даних фінансового рахівництва, так і його кінцевим інформаційним продуктом. Фінансова звітність постійно розвивається,

удосконалюється її стандартизація. Це мінімізує інформаційну асиметрію, зменшує невизначеність та ризики фінансової інфраструктури економіки, підвищує ефективність фінансів та економіки в цілому.

6. Система корпоративного управління, вибудовуючи належний інформаційний обмін корпоративних структур, є неодмінною інституційною основою фінансового рахівництва. У світі не існує єдиної універсальної моделі корпоративного управління, але сформульовано принципи належного корпоративного управління. На міжнародному рівні нині діють Принципи корпоративного управління в редакції 2015 р., що розроблені спільно OECD та керівництвом країн-Групи 20 (G20). Такі Принципи визначають правила і процедури організації інформаційного обміну, спрямовані на максимальну відкритість і справедливість процесу їх управління, забезпечення всім учасникам цього процесу рівних умов доступу до релевантної інформації.

Для інституціоналізації фінансового рахівництва принципи корпоративного управління важливі тим, що допомагають систематизувати і організувати відносини у ході його діяльності. На їх основі встановлюються правила і процедури прийняття рішень, у тому числі й з питань інформаційного обміну. Вони лежать в основі встановлення осіб, відповідальних за організацію фінансового рахівництва та інформацію, що має надаватися зацікавленим особам.

Основні результати цього розділу опубліковані в наукових працях автора[283] [17; 42; 181; 183; 190; 195; 200; 225; 240; 247].

---

[283] *Рязанова Н.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку. Монографія. – К.: КНЕУ, 2017. – 337 с. *Сутормiна В.М.* та ін. Фінанси зарубіжних корпорацій: Навч. Посібник / В. М. Сутормiна, В. М. Федосов, Н. С. Рязанова; за ред. В. М. Федосова. – К.: Либідь, 1993, 267 с., Глави 2, 3, 4, 5, С.47-153. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво: Навчальний посібник. – К.: Знання - Прес, 2002. – 246 с. – Вища освіта XXI століття. Збірник ситуаційних вправ із корпоративного управління. Проект «Корпоративне управління в Україні». – IFC. - 2001. – 189 с. Управління акціонерним товариством. Корпоративне управління в Україні. Посібник. – Британський Фонд Ноу-Хау, IFC. – Видавництво «Столiття». – 1999. - 182 с. Відповіді та аналіз питань, поставлених до ситуаційних вправ із корпоративного управління. Посібник для викладачів. - Проект «Корпоративне управління в Україні». – IFC. - 2001. – 34 с. *Рязанова Н.С.* Корпоративне управління на порозі XXI століття. - Фінанси України. 2002, № 1., С. 13-19. *Рязанова Н.С.* Реструктуризація й ефективність економіки. - Фінанси України, № 9, 1999 р. с.71-76. *Рязанова Н.С.* Захист прав кредиторів та кредитна експансія в Україні. – Наукові праці НДФІ», вип., 3 (18), 2002 р. С. 17–26. Удосконалення методології бухгалтерського обліку лізингових операцій. Том 1, Частина VIII, С.559 – 632, 658-717 у монографії: Бухгалтерський облік та фінансовий контроль - складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: у 4 т. – К.: НДФІ, 2007.

РОЗДІЛ 4
СУЧАСНА ПРАКТИКА ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

4.1. Фінансове рахівництво в діяльності державних і місцевих органів управління

Фінансове рахівництво є інформаційною інфраструктурою (підсистемою) фінансів, без розвитку якого неможливо забезпечити адекватну економіці інформаційного суспільства діяльність державних і місцевих органів управління. Ця інформаційна підсистема сприяє належному виконанню функцій, покладених на державні і місцеві органи управління, уможливлює публічність їхніх фінансів, розвиток демократичних процесів і політики децентралізації; водночас вона необхідна в інформаційному забезпеченні органів державної і місцевої влади, в їх інформаційній взаємодії.

У сучасному суспільстві показником прогресивності владних структур є їх інформаційна відкритість, насамперед у частині фінансів, і виконання державою і місцевою владою їх функцій стає об'єктом постійної пильної уваги з боку громадськості. Слушним вбачається зауваження Дж. Сороса про те, що вільний потік інформації є наймогутнішою силою у боротьбі за демократію, оскільки ускладнює можливість дезінформації людей з боку держави[284].

Тема фіскальної прозорості належить до основних у сучасній політиці IMF, яким було прийнято Кодекс фіскальної прозорості (2014)[285], що нині є міжнародним стандартом для розкриття інформації про державні фінанси. Кодекс являє собою набір принципів у таких чотирьох напрямах: як фіскальна звітність; бюджетне прогнозування і бюджетування; аналіз і управління

[284] *Soros G.* The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered. - Public Affairs, New York, 1998, 241 p., P. 04-105.
[285]The Fiscal Transparency Code (2014). International Monetary Fund. – 19 с.: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/exr/consult/2014/ftc/

фінансовими ризиками; управління доходами і ресурсами. Для надання країнам-учасницям чітких орієнтирів у дотриманні Кодексу в ньому по кожному з напрямів наведені параметри оцінки різниці між основними, сучасними передовими методами розкриття інформації.

Розвиток інформаційних технологій та інформаційного суспільства в цілому змінив очікування людей щодо взаємодії з державними структурами. Громадськість вимагає прозорості, підзвітності, доступу до інформації і надання компетентних послуг з боку своїх урядів; громадяни очікують, що політика і послуги уряду будуть адекватні потребам суспільства і вирішуватимуть його проблеми. У контексті цих об'єктивних процесів 2011 р. було засновано Міжнародну організацію «Open Government Partnershi» (OGP – «Партнерство відкритого уряду»), мета якої – стверджувати ідеали відкритого уряду, сприяючи розвитку в країнах адміністративного професіоналізму і прозорості діяльності їх урядів для контролю з боку громадянського суспільства[286]. Нещодавно OECD прийняла відповідний документ – «Рекомендація Ради відкритого уряду» (2017)[287], завдяки чому відкритий уряд відтепер розглядається як фундаментальний елемент демократичного суспільства.

У Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»[288] констатується, що пріоритетом в управлінні публічними фінансами має стати підвищення прозорості та ефективності їх розподілу та витрачання. Незважаючи на це, на сьогодні доводиться констатувати, що прозорість діяльності урядових структур в Україні ще далека від стандартів розвинених економік, і, за міжнародними оцінками, Україна поки посідає низькі позиції у світових

---

[286] Країни-засновниці OGP – США, Велика Британія, Бразилія, Норвегія, Індонезія, Мексика, Філіпіни, ПАР. Перше засідання OGP відбулося у квіті 2012 р. (Бразилія). На початок 2017 року членами OGP було вже більше 70 країн, у тому числі Україна. Умовою вступу до OGP є прийняття декларації «Відкритого уряду».

[287] Recommendation of the Council on Open Government. OECD. 14 December 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/gov/open-government.htm

[288] Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran9#n9

рейтингах конкурентоспроможності, пов'язаних з державним управлінням. Дослідження World Economic Forum свідчать, що за GCI показником (Індекс глобальної конкурентоспроможності) у 2017–2018 рр. серед 137 країн Україна посіла 85 місце, у тому числі за ефективністю державних витрат 111, а прозорістю державної політики 65 місця[289]. Непрозора діяльність урядів, як наголошують українські вчені[290], гальмує розвиток національних економік, а в Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр.[291] відмічається, що система її державного управління не відповідає потребам країни, її європейському вибору й європейським стандартам належного управління державою. Важливо, що серед напрямів реформування державного управління в Стратегії[292] виокремлено необхідність забезпечення підзвітності його органів, що реалізується у прозорості їх діяльності, вільному доступу до публічної інформації, організації системи органів державного управління з чітким визначенням підзвітності та можливістю судового перегляду рішень. Сфера державного управління фінансами належить до ключових у системі державного управління. Отже, у Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки[293] зазначено, що побудова

---

[289] The Global Competitiveness Report 2017–2018. World Economic Forum. – Geneva, Switzerland. - 393 p. - P. xi, 297. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018

[290] *Ловінська Л.Г., Дьяченко Я.Я.* Методичні підходи до моніторингу запровадження та дотримання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі. - Фінанси України, 2016, №6, с. 72-81. *Гасанов С.С.* Підвищення рівня транспарентності та функціональності державних фінансів в умовах структурних реформ / С.С. Гасанов // Фінанси України. – 2017. № 8. С. 7-32.

[291] Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки. Розпорядження КМУ від 24.06.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80/paran9#n9

[292] Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки розроблена відповідно до європейських стандартів належного адміністрування, що сформульовані Програмою SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management), яка була організована за ініціативи OECD та Євросоюзу для допомоги країнам Центральної та Східної Європи у модернізації їх систем державного управлінн; вона відіграє ключову роль у підготовці країн-кандидатів до вступу в ЄС.

[293] Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Розпорядження КМУ від 8.02.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/paran9#n9

ефективної та конкурентоспроможної національної економіки можлива лише за умов проведення системної реформи управління державними фінансами. У цьому програмному документі серед пріоритетних напрямів вказано підвищення в Україні рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами. Зокрема, наголошується на необхідності забезпечення прозорості у міжбюджетних відносинах і фіскальній децентралізації, продовженні реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі з урахуванням міжнародних стандартів IPSAS[294].

Теза транспарентності діяльності урядових структур, їхніх фінансів є серед основних у програмах сучасних політиків. Прикладом того служить виступ Девіда Камерона під час обрання його прем'єр-міністром Великої Британії у 2010 р. Наголошуючи, що бізнес давно користується можливостями інформаційної та інтернет-революції, а державні і місцеві структури роблять лише перші кроки у цьому напрямі, він наголосив на необхідності використання інформаційних досягнень для перебудови політики, управління країною і системи надання суспільних послуг; прозорість влади має великий вплив, і завдяки їй країна здатна досягти більшого приросту добробуту[295].

Завдяки широкому використанню сучасних інформаційних технологій прозорість фінансової діяльності державних і місцевих органів управління легко й ефективно досягається. Хорошим прикладом такого є офіційний сайт штату Міссурі (США)[296]. Тут на єдиному порталі будь-хто може прослідкувати кожен долар, потрачений урядом штату, проаналізувати його видатки, перевірити результати бюджету. Так реалізується прозорість місцевого самоврядування та його підзвітність громадянському суспільству.

Представники сучасної фінансової науки в Україні зазначають, що для

---

[294] IPSAS – International Public Sector Accounting Standards.

[295] TED. Дэвид Камерон: Наступающая эра государственного управления. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ted.com/talks/david_cameron?language=ru

[296] Transparency & Accountability. – Сайт штату Міссурі (США). [Електронний ресур], – Режим доступу: http://www.mo.gov/government/transparency-and-accountability/

України проблема досягнення вищої прозорості бюджетів сектору загального державного управління належить до першочергових. Без її розв'язання неможливі позитивні зміни в розвитку як національних фінансів загалом, так і їхніх окремих складових[297]. Метою реформування державного сектору економіки України є підвищення ефективності й транспарентності його діяльності, посилення підзвітності та підконтрольності системи управління суб'єктів господарювання, що його утворюють[298]. Розвиток системи управління її публічними фінансами має базуватися на транспарентності бюджетного процесу і достовірності даних для прийняття управлінських рішень. Антикорупційна реформа вимагає запровадження сервісів відкритих даних для мінімізації необхідності звернення громадян до державних органів і забезпечення ефективного контролю дотримання вимог законодавства про доступ до публічної інформації[299].

В Україні вже зроблено важливі, хоча й недостатні, кроки у розвитку системи інформаційного обміну, публічності її фінансів, а отже, розвитку практики фінансового рахівництва в діяльності органів державної і місцевої влади. Поступово формується державна інформаційна політика сфери публічних фінансів, відповідне фінансове та інформаційне право[300].

Яскравим проявом фінансового рахівництва є започаткування на

---

[297] *Гасанов С.С., Кудряшов В.П., Балакін Р.Л.* Зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері та його використання в Україні. – Фінанси України, 2015, №11, С. 42-22.

[298] *Ловінська Л. Г.* Класифікація рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі за економічним змістом у контексті запровадження нового плану рахунків. – Фінанси України. – 2016, №1. С. 99-115.

[299] *Мярковський А.І.* Інновації в інформаційному забезпеченні управління державними фінансами. – Фінанси України, 2016, №9, с. 7-28.

[300] Серед законодавчих документів у цій сфері такі: Про Концепцію національної інформаційної політики. Постанова ВР України від 3.04.2003. - [Електронний ресурс], – Режим длоступу: – http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/687-15 Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011. [Електронний ресурс], – Режим длоступу: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17 Про відкритість використання публічних коштів. Закон України від 11.02.2015 р. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: - http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-19 Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи "Прозорий бюджет"[300] – Розпорядження КМУ від 11.02.2016р., №92-р. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D1%80

офіційних сайтах органів державного і місцевого управління різноманітних інформаційних рубрик, корисних учасникам економіки, а також представлення діяльності органів управління у соціальних мережах. Наприклад, у соціальних мережах Інтернету міністерствами і відомствами, їхніми керівниками суспільству доносяться дані про публічні фінанси. Зокрема, найпопулярнішою у світі соціальною мережею нині є Facebook, започаткований 2004 р. американським програмістом М. Цукербергом. У 2017 р. її підписниками стали маже 2 млрд людей, тобто близько ¼ населення Землі. Мінфін України чимало інформації подає через цю соціальну мережу[301].

В Україні функціонує електронне урядування, що також є проявом розвитку фінансового рахівництва. Згідно з Концепцією розвитку електронного урядування в Україні (2010)[302] це форма організації державного управління – один з інструментів розвитку інформаційного суспільства, завдяки якому через використання інформаційно-телекомунікаційних технологій є можливість підвищувати ефективність, відкритість і прозорість влади, формувати державу нового типу, орієнтовану на задоволення потреб громадян. Головна складова електронного урядування – електронний уряд. Це єдина інфраструктура міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування між собою, з громадянами і суб'єктами господарювання.

У 2016 р. для ефективної реалізації електронного урядування в Україні створено Державне агентство з питань електронного урядування[303], функція якого – реалізувати державну політику у сферах інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних

---

[301] Міністерство фінансів України. Facebook. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.facebook.com/minfin.gov.ua/

[302] Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні. – Розпорядження КМУ від 13.12. 2010 р., №2250-р.- [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80

[303] Державне агентство з питань електронного урядування[303] створене шляхом перейменування Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства[304]. Агентство зобов'язане: а) організовувати прогнозно-аналітичні дослідження розвитку інформаційного суспільства, електронного урядування і сфери інформатизації; б) забезпечувати належне функціонування Єдиного веб-порталу КМУ, уможливлюючи інтеграцію розміщених в Інтернеті інформаційних ресурсів центральних і місцевих органів виконавчої влади. Агентство моніторить інформаційне наповнення офіційних веб-сайтів органів виконавчої влади, координує їхню діяльність по створенню електронних інформаційних систем і ресурсів та інтеграцію в Єдиний веб-портал. Агентство надає інформаційні та інші послуги через електронну інформаційну систему «Електронний уряд», інформує громадськість про стан розвитку інформаційного суспільства та пропагує переваги його побудови.

Продукти і послуги інституту фінансового рахівництва містять відкриту інформацію, яка і на рівні державної та місцевої влади асоціюється з такими поняттями, як «публічна інформація» і «публічні кошти».

Поняття публічної інформації в Україні визначено на законодавчому рівні. Згідно з Законом «Про доступ до публічної інформації» (2011)[305] публічною є відображена і задокументована будь-якими засобами і на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, або яка перебуває в їхньому володінні та володінні інших розпорядників публічної інформації, визначених законом. Така інформація має бути відкритою, крім випадків, встановлених законом, і забороняється обмежувати права на її одержання.

У діяльності державних і місцевих органів управління інститут фінансового рахівництва використовується насамперед для забезпечення

---

[304] Положення Про Державне агентство з питань електронного урядування України. – Постанова КМУ від 1.10.2014 р. № 492. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/492-2014-%D0%BF

[305] Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 р., Офіційний сайт Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/ed20150426

прозорості їхніх фінансів. Запит суспільства щодо прозорості фінансів зростає: доходи і видатки державних і місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, а також програми закупівель, державні інвестиційні програми та інші стали предметом підвищеної уваги.

Поняття публічних коштів визначено Законом України «Про відкритість використання публічних коштів» (2015)[306]. Ними є кошти державного і місцевих бюджетів, кредитні ресурси, які надані під державні та місцеві гарантії, кошти НБУ, державних банків, державних цільових фондів, Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також кошти суб'єктів господарювання державної і комунальної власності, отримані ними від їх господарської діяльності.

Фінансова політика України декларує принцип публічності і прозорості. У Бюджетному кодексі України (2010)[307] визначено, що бюджетна система має базуватися на цьому принці. При цьому реалізується він шляхом інформування громадськості з питань складання, розгляду, затвердження та виконання державного і місцевих бюджетів, а також контролю за їх виконанням.

У 2016 р. в Україні було прийнято Концепцію створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет»[308], що також є проявом розвитку в її економіці фінансового рахівництва. В Концепції зафіксовано, що проблема прозорості дій влади на будь-якому рівні сьогодні особливо актуальна для України, оскільки прозорість – це основна умова відкритості рішень владних структур. При цьому, існує потреба , по-перше, у впровадженні норми щодо участі громадськості у бюджетному процесі, і по-

---

[306] Про відкритість використання публічних коштів. Закон України від 11.02.2015. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183-19/print1475401928236872

[307] Бюджетний кодекс Укріїни. Закон України від 8.07.2010., Ст. 7. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1475401928236872

[308] Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи "Прозорий бюджет"[308] – Розпорядження КМУ від 11.02.2016 р., № 92-р. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D1%80

друге, у забезпеченні сучасною інформаційно-аналітичною підтримкою роботи Мінфіну, Державної фіскальної служби (ДФС) і Казначейства.

Концепцією визначено, що в Україні має створюватися система надання громадянам доступу до інформації про публічні кошти на всіх стадіях їх планування і використання, забезпечення актуальності, достовірності та унікальності інформації, комфортності використання аналітичних даних, простоти та зрозумілості поданої інформації, логічності та продуманості, можливості порівняння динаміки, зворотного зв'язку та експертного обговорення.

Система «Прозорий бюджет» за допомогою порталу, тобто офіційного сайту в Інтернеті, має стати інформаційним ресурсом, що забезпечить доступ до нормативної, статистичної та аналітичної інформації у сфері управління публічними коштами, і є яскравим проявом інституціоналізації фінансового рахівництва в Україні, його використання державними і місцевими органами управління.

На порталі розміщуватиметься інформація за такими розділами:

- Бюджетний процес, в якому буде подано стислий опис етапів бюджетного процесу, строків їх виконання, учасників та їхніх повноважень, інструментів участі заінтересованих сторін у бюджетному процесі.
- Державний та місцеві бюджети, державні цільові програми, бюджети фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державні та комунальні підприємства. Тут будуть представлені такі матеріали, як проекти, прогнози і показники, відомості щодо прийнятих нормативно-правових актів, дотримання і виконання показників, інформація про боргові зобов'язання, результати аудиту та перевірок, використання публічних коштів.
- Новини, зокрема, анонси подій, відео сюжети, презентації, експертні оцінки, інтерв'ю стосовно бюджетного процесу.
- Сервіси: опитування, глосарій, форум, навчальні матеріали, запитання та відповіді.

Також на порталі публікуватиметься «Бюджет для громадян» – форма презентації основних бюджетних показників. Мета його – інформувати широкі кола громадськості у доступній формі про основні цілі, завдання і пріоритети бюджетної політики, джерела наповнення бюджету, обґрунтування бюджетних витрат, планові і досягнуті результати використання бюджетних коштів.

Система «Прозорий бюджет» має забезпечити: цілодобовий доступ до усієї інформації порталу; подання інформації у формі таблиць, графіків, інфографіки, мультимедіа, гіпертекстовій формі; публікацію структурованої інформації (у тому числі у картографічному вигляді); подання вихідних текстових документів у форматі, що забезпечує можливість їх збереження, а також пошуку і копіювання довільного фрагмента тексту засобами браузера; підтримку таких браузерів, як Internet Explorer 7.0 і вище, Opera 6.0 і вище, Google Chrome 5.0 і вище, а також Mozilla Firefox 3.5 і вище; безперешкодний доступ до інформації без установки на технічні засоби користувачів програмного забезпечення, спеціально створеного для доступу до інформації; пошук і безперешкодне одержання інформації будь-якими засобами автоматизованого збору даних в Інтернеті, у тому числі пошуковими системами; можливість визначення дати та часу розміщення представленої інформації, а також дати та часу останньої зміни інформації; безперебійне функціонування порталу під навантаженням не менш як 150 тис. відвідувань на добу, 75 тис. одночасно.

Згідно з Концепцією система «Прозорий бюджет» забезпечить таке.

По-перше, підвищення бюджетної грамотності, обізнаності громадян про бюджетний процес; ідкритість процесів підготовки, прийняття та виконання бюджету; доступність, якості та оперативності інформування громадськості про публічні кошти; ефективність використання публічних коштів; рейтинг України за Індексом відкритості бюджету Міжнародного

бюджетного партнерства[309], зокрема щодо показника участі громадськості в бюджетному процесі; інвестиційну привабливості держави за рахунок більш відкритої політики уряду.

По-друге, створення умов для громадського обговорення, реалізації права громадян на інформацію та участь у процесі прийняття рішень.

По-третє, посилення контролю громадськості за складанням, виконанням і звітуванням про публічні кошти.

По-четверте, зменшення вірогідності зловживань і вчинення корупційних дій на всіх етапах планування та використання публічних коштів.

Гострим питанням в системі державних і місцевих фінансів в Україні є питання прозорості оподаткування і, зокрема, відшкодування податку на додану вартість (ПДВ). Вирішення цього питання лежить у площині розвитку і широкого використання інструментарію інститут фінансового рахівництва.

Наприкінці 2016 року змінами до Податкового кодексу в Україні було запроваджено єдиний публічний реєстр заяв на бюджетне відшкодування ПДВ[310]. У дію Реєстр запущено Мінфіном у квітні 2017 року[311]. Завдяки ньому кошти, що підлягають відшкодуванню перераховуються в автоматичному режимі.

Постановою «Про затвердження Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість»[312] визначено, що завдяки Реєстру кожен підприємець може в онлайн-режимі

---

[309] International Budget Purtnership (IBP). Офіційний сайт. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: ww.internationalbudget.org Руководство к анкете по открытости бюджетного процесса. – IBP. Center on Budget and Policy Priorities, Washington, 2011, 60 p. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/Guide-OBS2012_Final-RUS1.pdf

[310] Про внесення змін у Податковий кодекс України. – Закон України від 21.12.2016. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19

[311] Міністерство фінансів запускає електронний реєстр відшкодування ПДВ. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: goo.gl/lMNDY4

[312] Про затвердження Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість. – Пстанова КМУ від 25.01.2017 р., № 26. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249698264

відслідкувати на якому етапі знаходиться процес відшкодування йому ПДВ. Вся вхідна інформація Реєстру формується Державною фіскальною службою (ДФС) на основі заявок бізнесу і закріплюється електронним цифровим підписом. Після того протягом не більше як 30 днів (у деяких передбачених законом випадках 60 днів) сума відшкодування має бути узгоджена, і на наступний день після закінчення цього строку відбувається автоматичне відшкодування ПДВ. В результаті, якщо раніше відшкодування ПДВ відбувалося в останні 5 днів місяця, то тепер – у хронологічному порядку на щоденній основі. Завдяки цьому бізнесу краще планувати діяльність, і у нього з'являються додаткові оборотні кошти, починаючи з 10-х чисел кожного місяця.

В Україні зроблена велика робота на шляху прозорого функціонування системи державних баз даних. Зокрема, відкрито всі без виключення реєстри Міністерства юстиції, реалізовано ініціативу електронних державних закупівель ProZorro, запущено електронний реєстр декларацій та багато інших ініціатив. Реалізуючи політику відкритості, Україна у травні 2017 року підтвердила намір передавати до глобальної бази власників бізнесу[313] інформацію про кінцевих бенефіціарів українських компаній. Було підписано Меморандум про передачу у глобальну базу власників бізнесу інформацію про кінцевих бенефіціарів компаній[314]. Серед підписантів – Мініюст,

[313] Для боротьби з корупцією у березні 2017 р. Велика Британія створила реєстр іноземних власників британської нерухомості. Це перший такий список у світі. У нього увійдуть імена та прізвища олігархів, іноземних посадових осіб і членів іноземних урядів, які придбали нерухомість у Британії, переважно в Лондоні. Це має підвищити прозорість ринку нерухомості, особливо у центральних районах Лондона, сприятиме боротьбі з відмиванням грошей і відслідковуванню потоків капіталу, отриманого незаконними методами. За оцінками, іноземні компанії, про власників яких нічого не відомо, купили в країні нерухомість на суму 122 млрд фунтів стерлінгів. Чимало з цих компаній зареєстровані в офшорах, зокрема на Британських Віргінських островахє. Створення подібного реєстру зміцнить репутацію Великої Британії як «чесної та такої, що заслуговує на довіру». Чесним бізнесмени не слід хвилюватись, що вони у будь-який спосб підтримують злочинну діяльність, інвестуючи у британську економіку («Борьба с коррупцией». Британия готовит реестр иностранных владельцев недвижимости. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: goo.gl/iSuDU0).

[314] Украина официально присоединилась к глобальному реестру собственников бизнеса. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://focus.ua/country/372958/

Держагентство з питань електронного управління, український офіс Transparency International та глобальна ініціатива OpenOwnership. Таким чином Україна одна з перших серед європейських країн, на законодавчому рівні встановила обов'язок для юридичних осіб вказувати кінцевого власника. За даними World Wide Web Foundation, яка обнародувала результати щорічного дослідження OpenData Barometer[315] стосовно розвитку у світі систем відкритих даних, Україна за результатами 2016 року значно покращила свої показники, зайнявши 44 місце серед 114 країн світу[316].

Показово, що Україна стала першою у світі країною, яка на державному рівні розпочала запровадження такої найсучаснішої технології зберігання, обміну та захисту інформації, як Blockchain. Це знову ж таки є проявом розвитку в країні інституту фінансового рахівництва і дозволить підвищити безпеку та швидкість транзакцій з активами, одночасно скоротивши витрати цього процесу. Функціонування такої системи інформаційного обміну не потребує посередників, а тому сприяє зниженню рівня корупції та інших зловживань.

На початку червня 2017 р. між Державним підприємством Міністерства юстиції України «СЕТАМ» (система електронних торгів арештованим майном), Державним агентством з питань електронного урядування України та компанією BitFury Group (США) було підписано Меморандум про співпрацю у впровадженні технології Blockchain. Передбачається, що спочатку на Blockchain буде переведена частини СЕТАМ, яка відповідає за прийняття ставок від гравців. Отже, буде окремий модуль,

[315] OpenData є індикатором, що оцінює відкритість порталу відкритих урядових даних. Показуючи рівень відкритості, OpenData заохочує уряди та суспільство до участі у пропаганді відкритості.

[316] OpenData Barometer. WORLD WIDE WEB Foundation. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://opendatabarometer.org/?_year=2016&indicator=ODB

що інформуватиме як і в якій кількості система прийняла ставки, гарантуючи тим транспарентність даних системи[317].

Трохи згодом у червні 2017 р. Постановою КМУ було ухвалено впровадження технології Blockchain для захисту даних Держгеокадастру та переведення земельних аукціонів в електронний формат[318]. У жовтні 2017 р. Мінагрополітики спільно з Державним агентством електронного урядування та Transparency International Україна презентували оновлений Державний земельний кадастр, який відтепер працюватиме на технології Blockchain[319].

Розвиток систем відкритих державних даних має величезний потенціал і вплив на всю економіку. Це не лише підвищує прозорість та ефективність діяльності органів влади, але й сприяє розвитку потужної індустрії у даному сегменті. Наприклад, в Євросоюзі на базі державних даних, що стали відкритими, вже успішно реалізуються соціально важливі і комерційні проекти, оборот яких досяг сотні мільйонів євро.

Як вже зазначалося, велику увагу аспекту прозорості державних і місцевих фінансів приділяють міжнародні фінансові організації. Ними розроблено низку матеріалів з питань рекомендацій із забезпечення транспарентності і моніторингу та аналізу показників бюджетної сфери, серед яких Кодекс належної практики забезпечення фіскальної прозорості (IMF, 2007)[320], Посібник із фіскальної прозорості (IMF, 2007)[321], Посібник зі статистики державних фінансів (IMF, 2014)[322], Рекомендації Ради з питань

---

[317] Міністерство юстиції України. Офіційний сайт. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/news/ministry/setam-pershimi-v-sviti-rozpochali-vprovadjuvati-v-elektronnih-torgah-tehnologiyu-blockchain

[318] Урядовий портал. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250088298&cat_id=244274160

[319] Міністерство юстиції України. Офіційний сайт. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/uk/node/24722

[320] IMF Code of Good Practices on Fiscal Transparancy (2007). - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf

[321] IMF Manual on Fiscal Transparency (2007). - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507m.pdf

[322] Government Finance Statistics Manual 2014. IMF. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.imf.org/external/Pubs/FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf

бюджетного керування (OECD, 2015)[323].

Зокрема, для оцінювання ступеня прозорості бюджетних операцій використовується інтегральний показник – індекс відкритості бюджету (Open Budget Index), розробляється Міжнародним бюджетним партнерством (International Budget Partnership. IBP)[324]. Він показує, наскільки інформація з питань бюджету, що надається державою тієї чи іншої країни, є корисною, своєчасною та зрозумілою. Крім того, визначається доступність інформації з питань бюджету для громадськості, а також можливості участі недержавних інституцій у проведенні аналізу й наданні пропозицій і рекомендацій із питань формування та виконання бюджету. Тим самим розширюється підзвітність органів державного управління перед громадськістю[325]

Крім забезпечення прозорості та відкритості використання публічних коштів, інститут фінансового рахівництва використовується державними і місцевими органами управління для, по-перше, інформування учасників економіки з широкого кола актуальних для них питань фінансів; і по-друге, для формування у суспільстві належного рівня загальної фінансово-економічної грамотності.

Інформування учасників економіки актуальною для них інформацією державних і місцевих фінансів має величезний економічний і соціальний ефект. Адже дані про державні та місцеві фінанси, які охоплюють щонайменше третину створюваного ВВП, важливі учасникам економіки, не лише для того, щоб пересвідчитися у транспарентності фінансів влади, але й надзвичайно важливі їм у бізнесовій, науковій, навчальній та інших видах діяльності.

---

[323] Recommendation of the Council on Budgetary Govenance. OECD. 2015. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.oecd.org/gov/budgeting/Recommendation-of-the-Council-on-Budgetary-Governance.pdf

[324] International Budget Partnership. Офіційний сайт. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.internationalbudget.org/opening-budgets/open-budget-initiative/open-budget-survey/2017-news/

[325] *Гасанов С.С., Кудряшов В.П., Балакін Р.Л.* Зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері та його використання в Україні. – Фінанси України, 2015, №11, С. 42-22

Функції державної і місцевої влади в основі мають потреби та інтереси суспільства, зокрема інформаційні. Інститут фінансового рахівництва призначений у суспільстві саме для того, щоб реалізувати такі інформаційні потреби в частині фінансової інфраструктури економіки. Державні та місцеві органи управління значною мірою є джерелом різноманітної макроекономічної інформації, яка є необхідною всім учасникам економіки, і корпораціям та домогосподарствам у тому числі.

Інформація про вартісні розподільні і перерозподільні відносини у макроекономіці є предметом постійної уваги бізнесових кіл, істеблішменту, аналітиків та широких верств населення, а також потрібна для ефективного менеджменту корпорацій та життя домогосподарств, адекватного поводження на ринках, сталого розвитку суспільства. Залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій в економіку України, структурні реформи, розвиток сучасної науки, впровадження в економіку новітніх технологій та інші проривні процеси, що визначають успіх становлення її економіки і цивілізаційний розвиток безпосередньо зав’язані на даних, що надаються державною та місцевою владою через інститут фінансового рахівництва.

Оцінити актуальність для учасників економіки макроекономічної інформації можна навіть переглядаючи лише назви статей та передач різноманітних сучасних мас-медіа. Щодня йдеться про питання економічного зростання, інфляції, курси валют, дії міністерства фінансів та центрального банку, бюджетний дефіцит, зовнішній борг на інше. Хоча макроекономічні події можуть здатися абстрактними, вони впливають на життя кожного: менеджмент корпорацій, прогнозуючи продажі продукції, враховує динаміку споживчого попиту, інфляції та валютних курсів; люди пенсійного віку орієнтуються у державній пенсійній політиці та динаміці цін на ринках; молоді спеціалісти у пошуках нових робочих місць цікавляться даними щодо прогнозів економічного зростання у тих чи тих секторах економіки та регіонах; фінансові питання макроекономіки зазвичай центральні у політичній полеміці та відіграють важливу роль у міжнародних відносинах; дослідження

даних фінансів макроекономічного рівня різних країн та регіонів, дозволяє пояснити механізми функціонування їхніх господарств, спрогнозувати тенденції їх розвитку.

Надзвичайно важливо, щоб надавана макроекономічна інформація була максимально надійною, точною і актуальною у часі. Стосовно цього слушним є застереження, сформульоване відомими шведськими журналістами Олександром Бардом та Яном Зодерквістом у бестселері «Netократія. Нова правляча еліта та життя після капіталізму» (2000)[326]. Тут йдеться про те, що увесь діловий світ постійно змінює прогнози та коригує рішення заднім числом, ретельно приховуючи, що попередні прогнози та рішення були побудовані на основі скоріше вигаданих, ніж на реальних концепціях, що є результатом хронічної недостатності достовірної інформації. Кожна помилка показує, що ми були поінформовані не так добре, як думали або сподівалися. Невідповідність між нашим сприйняттям реальності і сприйняттям інших людей, а рівно і між нашими власними фантазіями і самою реальністю надзвичайно велика. Реалії життя доводять, що у сучасної економічної науки недостатньо інформації та інструментарію для впевненого прогнозування настання криз[327].

Яскравим проявом практики використання фінансового рахівництва в діяльності державних і місцевих органів управління в Україні є надання аналітичної інформації з таких важливих для всіх учасників економіки питань, як ВВП і Зведений бюджет країни. Динаміка їх абсолютних показників за період 1992–2016 рр. подана графічно на рис. 4.1.1 та у табличному форматі дод. К.

---

[326] *Бард А., Зодерквист Я.* Netократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма / Перевод со шведского. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 252 с., С. 5-30.

[327] Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Дж. Стиглиц ; пер. с англ. В. Лопатка. – М. : Эксмо, 2011. – 512 с. *Рубини Н.* Как я предсказал кризис: экстренный курс подготовки к будущим потрясениям / Н. Рубини, М. Стивен ; пер. с англ. В. В. Ильина. – М. : Эксмо, 2011. – 384 с.

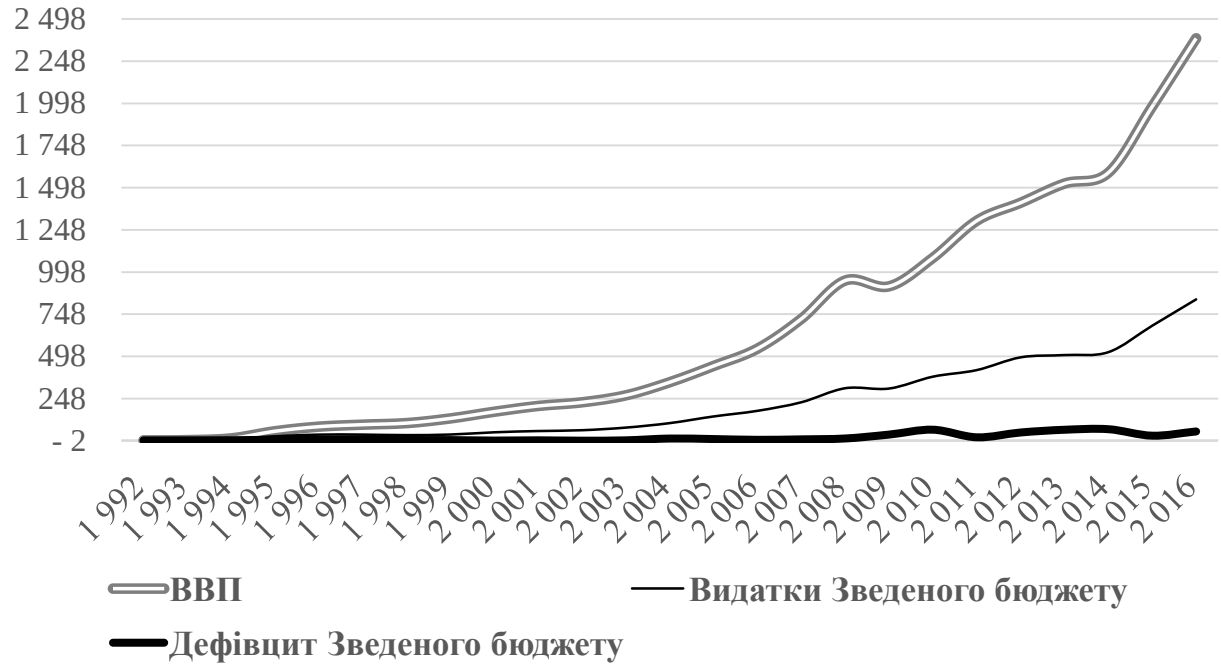

Рис. 4.1.1. Динаміка ВВП України, видатків і дефіциту Зведеного бюджету за період 1992–2016 рр. у фактичних цінах, млрд грн[328]

Користувачі такої інформації з легкістю можуть відстежити, що номінальний ВВП країни виріс за час державної самостійності України в десятки тисяч разів. Разом із тим фінансове рахівництво має навчати та інформувати користувачів тому, що за цими вражаючими цифрами стоїть насамперед галопуюча інфляція початку 1990-х років, тобто динаміка номінального ВВП не дає повної реальної картини економіки країни. Можна констатувати, на сучасному етапі інформаційні джерела переважно надають саме такі дані.

Аналітичними і більш інформаційними є відносні дані, наприклад, частка у ВВП країни як загальної суми її Зведеного бюджету, та і його дефіциту, а також частка дефіциту у бюджетних видатках. Динаміка цих показників в Україні за останні чверть століття подана на рис. 4.1.2.

[328]За даними Додатку К.

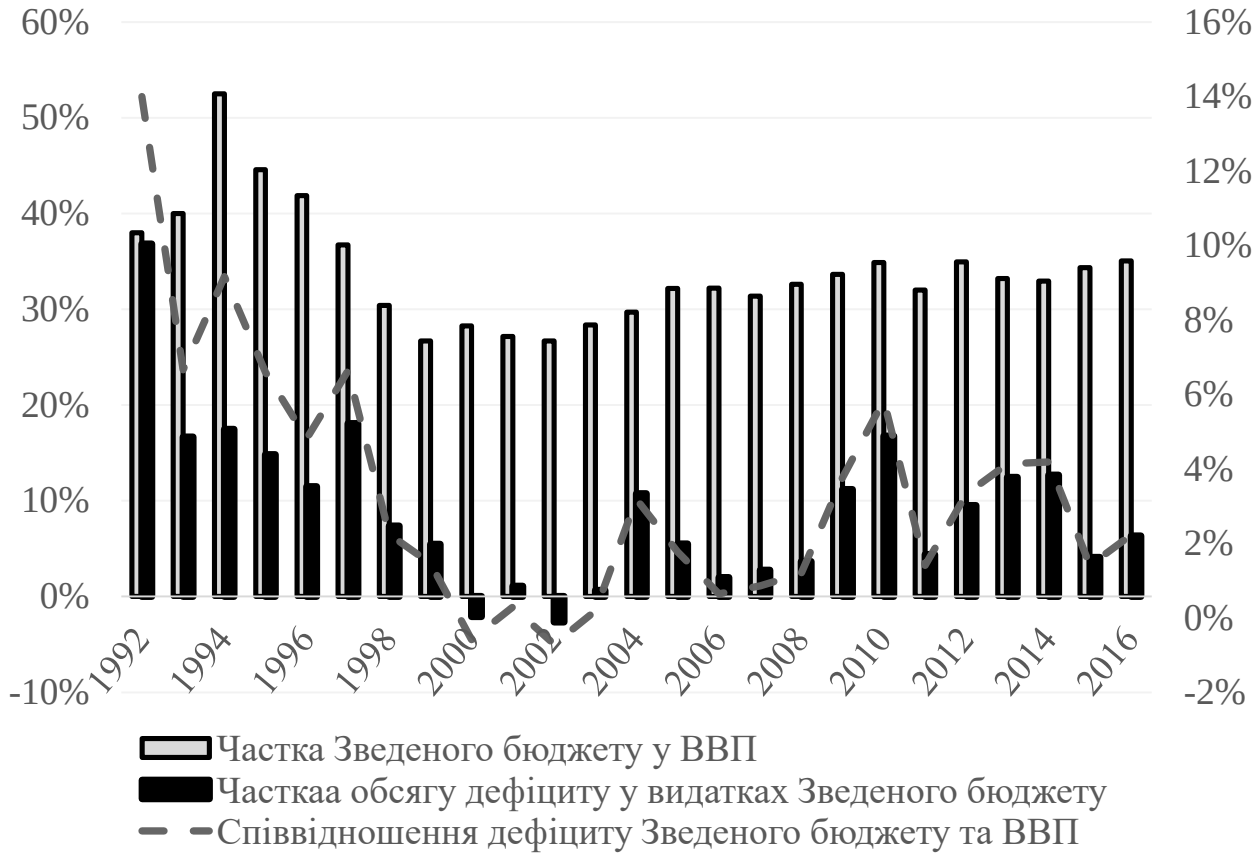

Рис. 4.1.2. Динаміка співвідношень ВВП України та видатків і дефіциту Зведеного бюджету за період 1992–2016 рр., % [329]

Така інформація у сукупності з даними наведеного вище номінального зростання ВВП, Зведеного бюджету та його дефіциту дозволяє користувачу прослідкувати, що, наприклад, у 1994 р. в Україні був пік складної макрофінансової ситуації: частка коштів, акумульованих державою у бюджетній системі, перевищила тоді 50 %. Однак відбувалося це насамперед у результаті скорочення ВВП. Поступово з розвитком ринкової економіки ситуація змінювалася, і на початок 2017 р. ця частка вже була на рівні 35 %.

Актуальною для всіх учасників економіки зазвичай є інформація, що стосується рівня добробуту населення, динаміки його доходів: це дані щодо обсягу реального (скорегованого на дефлятор) ВВП країни на душу населення. Динаміка цього показника в Україні за період 1996–2016 рр. наведена на рис. 4.1.3.

[329] За даними дод. К.

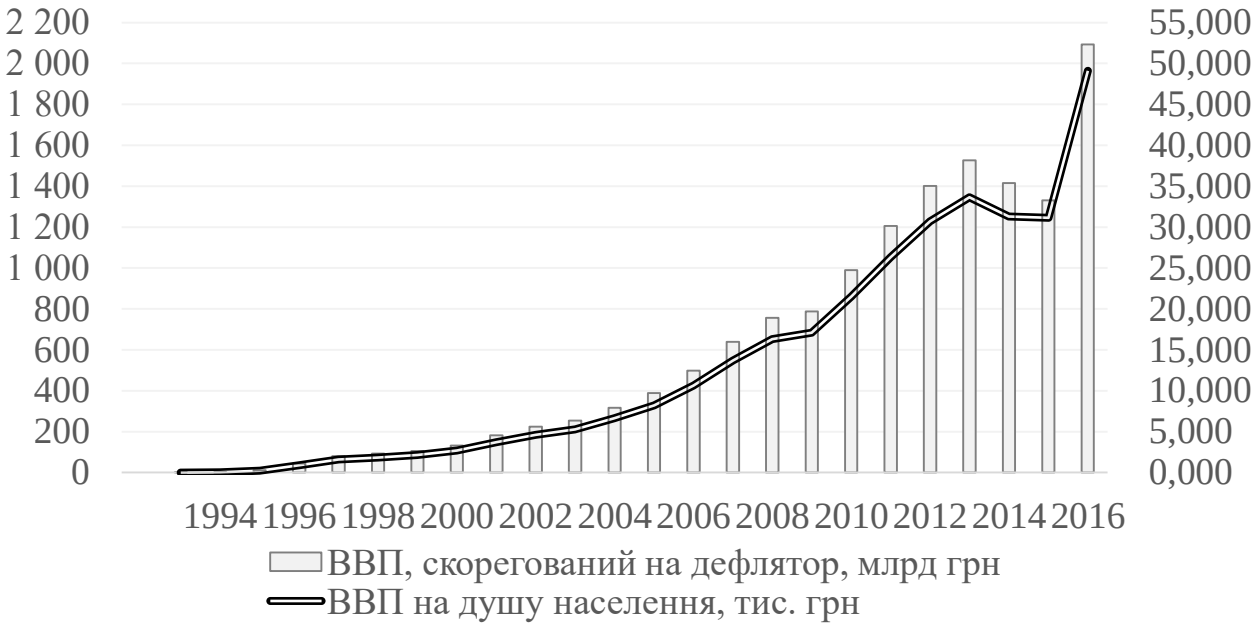

Рис. 4.1.3. Динаміка загального обсягу скорегованого на дефлятор ВВП України та його обсягу у розрахунку на душу населення, 1993–2016 рр. [330]

Дослідження за тривалі історичні проміжки часу необхідні для якісного управління і наукових розробок. Лише маючи такого роду відомості можна якісно моделювати, надійно виявляти тренди і прогнозувати процеси макро- та мікроекономіки. Дані, що подані рис. 4.1.1 – 4.1.3 і у дод. К, певною мірою відображають картину економіки та фінансів України за тривалий період. Це може служити прикладом наочного подання фінансовим рахівництвом інформації фінансів макроекономічного рівня.

У практиці фінансового рахівництва широко використовуються різноманітні економіко-математичні методи аналізу. Наприклад, аналізуючи за тривалий період динаміку реального (скорегованого на дефлятор) ВВП України та чисельності її населення, можна оцінити середньострокові (зокрема, до 2020 р.) перспективи економічного розвитку країни, обсяг її реального ВВП у розрахунку на душу населення. Для цього доцільно використати метод екстраполяції тренду, провівши насамперед згладжування коливань середньої величини цього показника та визначивши середню

[330] За даними дод. К.

абсолютну величину його зміни за рік. Детальні обрахунки того наведено у дод. Л.

Для прогнозування обсягу реального ВВП країни, що припадає на душу населення – F_t, скористаємося лінійною функцією $F_t = i + g \times t$, де i – теоретичний базовий рівень часового ряду, тобто обсяг реального (скоригованого на дефлятор) ВВП України у розрахунку на душу населення у 2016 р, який становить 49,11 тис. грн. Елемент функції – g – усереднена абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх. У нашому прикладі дорівнює 2,05 тис. грн. Елемент t – це період, на який здійснюється прогноз (1-й рік після базового року, 2-й, 3-й, 4-й відповідно). Базовий показник F_0 = 49,11 тис. грн. Розрахунок прогнозованих даних щодо обсягу реального ВВП України, який припадатиме на душу населення у період до 2020 р., подано у табл. 4.1.1. Можна очікувати, що динаміка обсягу реального ВВП у розрахунку на душу населення протягом 2017–2020 рр. в Україні буде такою: у 2017 р. на одну особу припадатиме трохи більше як 51 тис. грн; у 2018 р. – майже 53 тис. грн; у 2019 р. – понад 55 тис. грн; а в 2020 р. – щонайменше 57 тис. грн.

Таблиця 4.1.1

Розрахунок прогнозованих даних обсягу реального ВВП України, що припадає на душу населення

Рік	t	$F_t = i + g \times t$	F_t, тис. грн
2016	0	Теоретичний базовий рівень	49,11
2017	1	49,11 + 2,05 × 1	51,16
2018	2	49,11 + 2,05 × 2	53,21
2019	3	49,11 + 2,05 × 3	55,26
2020	4	49,11 + 2,05 × 4	57,31

Такого роду дані важливі під час розробки політики зростання соціальних програм в Україні, у середньостроковій оцінці добробуту її населення, його платоспроможності. Основою політики сталого розвитку економіки країни мають стати такі принципи: обсяг споживання не може бути

більшим, ніж обсяг виробництва; зусилля мають спрямовуватися, насамперед, на зростання науково-технічного потенціалу, інформатизацію економіки та забезпечення умов для зростання доданої вартості, що генерується кожним зайнятим в економіці.

Важливо наголосити, що, незважаючи на відносну доступність в Україні першоджерел для формування наведених вище даних, було виявлено, що в більшість інформації фінансів, що надається її державними і місцевими органами управління, є дуже фрагментарною, незіставною. По багатьох важливих для розвитку економіки напрямах нерідко має місце повна відсутність даних, неоперативність, застарілість. Наприклад, для збору відомостей для розрахунку наведеної вище інформації необхідно було пропрацювати десяток статистичних джерел (дод. К). У той же час приклади кращих практик розвинених країн (серед них США, Велика Британія) свідчать, що державні і місцеві органи управління можуть системно надавати користувачам широку, зіставну, за тривалі періоди інформацію. Від цього виграють всі учасники економіки, і користь для всієї економіки країни безспірна.

Збір й обробка даних органами статистики в Україні не оснащені сучасною інформаційною технікою, відповідним програмним забезпеченням. Перелік даних, що подається у формах обов'язкової звітності, не відповідає потребам розвитку актуальної нині «зеленої» («біо-») економіки, яка є трендом розвитку Євросоюзу, США та інших передових економік.

На прикладі таких актуальних для економіки України аспектах, як підвищення ресурсоефективності, включаючи енергоефективність, зменшення енергомісткості, удосконалення сфери поводження з відходами виявлено: а) гострий дефіцит інформації для визначення частки енерговитрат та інших ресурсів у вартості продукції, оцінки ресурсо- і енергоефективності окремих видів діяльності; б) відсутність чи застарілість даних про сфери поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) і стічними водами; в) незіставність і значна розбіжність між інформацією різних відомств по ТПВ і

стічних водах. Пропонується КМУ спільно з Держкомстатом, Мінрегіонбудом та Держводагентством розглянути питання про актуальність включення такої інформації як обов'язкової для збору і подання у відкритий доступ: поруч з натуральними та відносними показниками розвитку галузей й корисні вартісні; дані щодо морфології ТПВ та коефіцієнта вилучення з них вторсировини; дані щодо водопостачання і водовідведення (за оцінкою експертів діяльність водоканалів в Україні – вони всі у комунальній власності – подібна до «чорного ящика», при тому ситуація з обсягами води і її якістю в Україні близька до катастрофічної, діяльність самих водоканалів абсолютно не прозора навіть для держави).

Відсутність інформації є однією з причин того, що одиниця ВВП України нині у 2–3 рази більш енергоємна, ніж країн ЄС та США; величезні обсяги вторсировини, яку б можна було добути з ТПВ, звозять на звалища, поглиблюючи екологічні проблеми. За офіційними даними, в Україні переробляється лише 0,7 % від вивезених ТПВ. Разом із тим формула поводження з ТПВ – їй слідують країни Євросоюзу – передбачає 100 % використання ТПВ як вторсировини чи енергересурсів і є такою: ~35% відходів переробляється завдяки роздільному збиранню і сортуванню; 15% переробляється в компост і біогаз; ~50% спалюється з виробленням теплової та електричної енергії. Відсутність інформації веде до непрозорості, кримінальності, підвищує ризики сфери поводження з відходами в Україні. Це відлякує надійних інвесторів. За оцінками, Україна могла б щороку понад 60 млн т ТПВ не відправляти на звалища, а використовувати як вторсировину й енергетичний ресурс. Це скоротило б потребу у нових сміттєзвалищах (до 30%), дозволило генерувати майже 300 млн євро додаткового доходу від продажу вторсировини та енергії. Річні потенційні доходи економіки України від вторинного використання паперу оцінюються (2014 р.) в 16 млн євро, металів – 20 млн євро, пластику – 67 млн євро, а обсяг ринку

сміттєсортувальної галузі – 55 млн євро[331].

Як зазначалося, інститут фінансового рахівництва використовується державною і місцевою владою для підготовки і надання інформації іншим учасникам економіки, він необхідний як джерело інформації самим органам влади, та як інструмент реалізації їхніх статистично-інформаційних завдань у суспільстві. Актуальність розвитку належного інформаційного обміну органів управління підкреслюється і в Стратегії реформування державного управління України на 2016–2020 рр.[332], про що вже йшлося вище.

Зокрема, для розробки і реалізації фінансової політики державним і місцевим органам влади потрібна інформація з широкого кола фінансово-економічних питань національного, зарубіжного і міжнародного рівнів. Лише за таких умов фінансова політика здатна ефективно враховувати всі можливості мобілізації фінансових ресурсів для національної економіки. Наприклад, в Україні важливими для державної і місцевої влади є дані щодо можливостей кредитування та отримання консультативної допомоги з боку МФО та державних агентств міжнародної допомоги економічно розвинених країн. Це інформація таких організацій, як EBRD, члени Групи Світового банку, Північна екологічна фінансова корпорація (Nordic Environment Finance Corporation, NEFCO), Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development, USAID), Шведське агентство з питань міжнародної співпраці і розвитку (Swedish International Development Cooperation Agency, SIDA), Канадське Агентство міжнародного розвитку (Canadian International Development Agency, CIDA) та багато інших.

---

[331] Довідковий матеріал щодо фінансування управління відходами в Україні,2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://documents.rec.org/events/EF/Background%20paper_financing%20waste%20management%20in%20Ukraine_UKR.pdf ; Дослідження IFC: «ТБО в Украине: потенциал развития» (2014). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://documents.worldbank.org/curated/en/689821468337804553/pdf/891740WP0IFC000aine0Report0rus02014.pdf

[332] Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки. Розпорядження КМУ від 24.06.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80/paran9#n9

Планування бюджету та інші етапи бюджетного процесу в країні базуються на макроекономічних очікуваннях, представлених показниками динаміки ВВП, інфляції, курсу валют, граничного обсягу державного боргу, мінімальної заробітної плати та інших. В умовах, коли Україна перейшла від практики розробки річних бюджетів до середньострокового бюджетного планування[333], потреба в якісній і достатній загальноекономічній та фінансовій інформації макрорівня стає для її органів управління ще актуальнішою. Перехід від однорічної до трирічної перспективи бюджетного планування є не лише технічною зміною у формуванні бюджету шляхом додавання у розрахунках ще двох бюджетних періодів. Це системна зміна бюджетної політики, яка має забезпечити стратегічний підхід до визначення пріоритетних заходів та ефективний розподіл ресурсів. 14 червня 2017 р. урядом країни було затверджено бюджетну резолюцію (Основні напрями бюджетної політики) на 2018–2020 рр.[334] Використання у бюджетному плануванні трирічних оцінних макроекономічних показників є результатом визнання того факту, що ефективність бюджетного процесу залежить від належного бачення органами влади середньо- і довгострокових перспектив макроекономічного розвитку національної і міжнародної економіки. Віднині на державному рівні запроваджується комплексна система оцінки ризиків, яка містить управління боргом, фіскальні ризики та макроризики, а також такі документи, як Стратегію управління державним боргом і Звіт про фіскальні ризики.

Для забезпечення необхідною інформацією при Мінфіні України створено спеціальну інформаційну структуру – Інформаційно-аналітичний центр. Відповідно до Концепції діяльності Інформаційно-аналітичного центру

---

[333] У 2018 році в Україні вперше за всю історію її бюджетування запроваджено середньострокове (трирічне) бюджетне планування. Урядовий портал. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article7art іб=250067274

[334] Основні напрямки бюджетної політики на 2018-2020 роки. Міністерство фінансів України. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://qoo.bv/2a4i

Міністерства фінансів України (2004)[335], його мета – забезпечувати керівництво і структурні підрозділи міністерства аналітичними, інформаційними, звітними та іншими матеріалами, необхідними для прийняття рішень і використання сучасних креативних технологій ситуаційного аналізу, підготовки і прийняття рішень щодо розв'язання проблем формування та супроводу бюджету України, управління фінансами і боргом.

Для реалізації у сучасній економіці інформаційно-статистичних завдань і подання в агрегованих показниках узагальненої інформації про вартісні розподільні й перерозподільні відносини макрорівня в Україні на державному рівні використовується, зокрема, такий інструментарій фінансового рахівництва, як Система національних рахунків (СНР). Концепція СНР була запропонована суспільству Статистичною комісією ООН ще 1947 р.[336] На сьогодні її застосовують понад 150 країн. В Україні СНР почала формуватися на початку 1990- х років[337].

У багатьох країнах світу держава використовує також такий інструментарій фінансового рахівництва, як система зведеного фінансового планування. Охоплюючи дані в масштабах держави, її територій та на рівні господарських об'єднань, ця система являє собою джерело необхідної для державних та місцевих органів влади інформації. Прикладом системи зведеного фінансового планування на рівні держави є формування балансу її фінансових ресурсів. В Україні з 1996 р. було запроваджено щорічне

---

[335] Про затвердження «Концепції діяльності Інформаційно-аналітичного центру Міністерства фінансів України». Наказ Мінфіна України від 29.05.2004 N364. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.uazakon.com/document/fpart70/idx70976.htm

[336] Measurement of National Incone and the Constraction of Cosial Accounts. - Report of the Sub committee on National Income Statistics of the League of National Committee of Statistical Expeerts. - UN, Geneva, 1947, 59 p. - [Електроннийресурс], - Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/1947NAreport.pdf

[337] Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики. - Постанова КМУ від 4.05. 1993 р. N 326. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/326-93-%D0%BF

складання Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Міністерством фінансів та Державною службою статистики балансу фінансових ресурсів країни[338].

Ще одним напрямом використання інституту фінансового рахівництва в діяльності органів державної і місцевої влади є його використання в інформаційному обміні між органами влади, для сприяння координації їхніх дій та державній безпеці. У цьому зв'язку на початку 2015 р. в Україні Указом Президента було створено міжвідомчий орган – Раду з фінансової стабільності[339]. Серед її основних завданнями: а) обмін інформацією та своєчасне виявлення поточних і потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз та системних ризиків; б) узгодження попереджувальних заходів і заходів швидкого реагування (антикризовий менеджмент) за наявності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, які загрожують стабільності банківської і/або фінансової системи держави. У складі Ради представники міністерств і відомств, що здійснюють регулювання фінансової інфраструктури економіки країни; також рада має взаємодіяти з провідними міжнародними фінансовими організаціями.

Активізація процесу використання інституту фінансового рахівництва в діяльності державної та місцевої влади відбувається на фоні розвитку цього інформаційного інституту. При цьому розвиток інституту фінансового рахівництва значною мірою відбувається саме завдяки зусиллям державної і місцевої влади. У суспільстві підвищується розуміння того, що для забезпечення транспарентності фінансової інфраструктури економіки, протидії корупції, тіньовій економіці, офшоризації господарства та

---

[338] Про організацію складання балансу фінансових ресурсів України. Постанова КМУ від 28.06.1995р., № 471. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/471-95-%D0%BF Методологічні вказівки щодо складання балансу фінансових ресурсів. - Наказ Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство статистики України від 18.04.1996р. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0220-96

[339] Про Раду з фінансової стабільності. Указ Президента від 24.03.2015 р. № 170/2015. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.Ua/laws/show/l 70/2015

відмиванню незаконно зароблених коштів саме інститут фінансового рахівництва є ефективним.

Держава відіграє унікальну роль у реалізації і розвитку інституту фінансового рахівництва. Наряду з існуванням традиційного державного статистичного відомства – Державної служби статистики, на сучасному етапі розвивається інформаційна діяльності безпосередньо в органах державної та місцевої влади.

Для України актуальним є визначення характерних рис інформаційного обміну ідеально організованої публічної сфери, зроблене німецьким ученим у галузі філософії комунікацій Юргеном Хабермасом (Urgen Habermas). Такими рисами є наявність здібних та відданих справі службовців, які чесно збирають необхідну інформацію; всі події добросовісно відображаються в офіційних виданнях; забезпечується вільний доступ до цих видань. Наголошуючи на існуванні тісного зв'язку між публічністю інформації та демократичним способом правління, Ю. Хабермас зазначає, що лише держава в особі уряду є тим інститутом, який здатен системно та постійно збирати й обробляти інформацію про все, що нас оточує, оскільки рішення такого надзвичайно складного завдання вимагає колосальних фінансових витрат[340].

Зважаючи на роль державних і місцевих органів управління в розвитку інформаційного суспільства та його інститутів, міжнародні фінансові організації серед пріоритетних напрямів своєї діяльності з кінця XX ст. виокремлюють допомогу країнам саме у цій сфері.

IMF у своїх документах констатує очевидність незамінності легкодоступної, повної і своєчасної макроекономічної і макрофінансової інформації у розробці та проведенні зваженої макроекономічної політики і прийнятті ефективних інвестиційних рішень[341]. Реалізуючи такий підхід, ця міжнародна організація започаткувала в середині 1990-х років Ініціативи

---

[340] *Габермас Ю.* Структурні перетворення у сфері відкритості: Дослідження категорії громадянське суспільство. - Львів: Літопис, 2000. -318с.

[341] Общая система распространения данных. Руколводство для участников и пользователей. - Международный валютный фонд. - Вашингтон, 2007, 83 с., Роозділ 1.

стандартизації поширення даних (IMF Data Standards Initiatives, DSI)[342], які призначені сприяти транспарентності та розвитку якісної системи статистики в країнах-членах. Приєднання до Ініціатив є добровільним, але їхню актуальність підтвердили фінансові кризи другої половини 1990-х і початку 2000-х років, і на сьогодні вже понад 97 % країн-членів стали їх учасниками. Україна приєдналася до Ініціатив 2003 р.

Одночасно з IMF ООН у Фундаментальних принципах офіційної статистики (1994–2013)[343] зафіксував, що узагальнена статистична інформація, забезпечуючи даними управлінські структури держав, економічних суб'єктів та суспільство в цілому, слугує необхідною основою стійкого розвитку в економічній, демографічній, соціальній та екологічній сферах. Доповнюючи ці тези, Кодекс норм Європейської статистики (2011)[344] також вказав на виняткову важливість забезпечення суб'єктів економічного простору Євросоюзу незалежною високоякісною інформацією про економіку та суспільство на загальноєвропейському, національному та регіональному рівнях, зробивши цю інформацію загальнодоступною для користувачів з метою прийняття рішень, у науково-дослідних цілях і для дебатів.

4.2. Використання фінансового рахівництва корпораціями

Фінансове рахівництво відіграє важливу роль в діяльності корпорацій

---

[342] IMF Standards for Data Dissemination. - International Monetary Fund. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/exr/facts/data.htm

[343] Fundamental Principles of Official Statistics (1994-2013). - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/dnss/gp/fundprinciples.aspx

[344] Кодекс норм европейской статистики. Для национальных и местных органов статистики. - Принят 28.09.2011 Комитетом Европейской статистической системы. - Евростат, 2011, 11с. European Statistics Code of Practice. For the National and Community Statistical Authorities. Eurostat Committee, 28th September 2011. - Publications office, 2011. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/592186l/KS-32-11 -955-EN.PPF/5falebc6-90bb-43fa-888f-dde032471el5

як джерело інформації та засіб інформаційного обміну, і власники та менеджери користуються ним, вилучаючи вигоду для себе, корпорації та інших зацікавлених осіб. Обумовлено це тим, що інформаційний інструментарій фінансового рахівництва, його інформаційні продукти і послуги, інформаційні технології, є в сучасній економіці неодмінним вартість-формуючим ресурсом. Без фінансового рахівництва неможливий контролінг, який, будучи системою координації для здійснення ефективного управління корпорацією, представляє технологію підтримки фінансових рішень з використанням нових інформаційних систем і сучасних методів прийняття рішень[345].

У XXI ст. в управлінні корпораціями традиційними стають моделі вартісно-орієнтованого менеджменту (value-based management, VBM)[346], що представляють бізнес-адміністрування, яке націлене на максимальну інформаційно-аналітичну підтримку процесів прийняття управлінських рішень. Узагальнюючись поняттям «контролінг», вони розглядаються як система управління на основі належного інформаційного інструментарію і значною мірою забезпечуються фінансовим рахівництвом. Інститут фінансового рахівництва органічно вписується у моделі вартісно-орієнтованого менеджменту: він є не лише джерелом інформації для корпорацій, але й засобом їх інформаційного обміну з іншими учасниками

---

[345] Інноваційний розвиток корпоративних фінансів: тенденції та перспективи : монографія / Терещенко О.О., Бабяк Н.Д., Іващенко А.І. та ін. // за заг. ред. д.е.н., проф. О. Терещенка. – Київ : КНЕУ, 2017. – 495 с. – С. 65 -147.

[346] Вартісно-орієнтований менеджмент корпорацій розпочав формуватися наприкінці 1980-х років у США на хвилі розвитку системи корпоративного керування бізнесом. У науковій літературі вперше він був системно представлений роботами американських економістів Бенетта Стюарта (Stewart G. Bennet) «У пошуках вартості: Посібник з управління» (1991) (*Stewart G. Bennet.* The Quest For Value: the EVA Management Guide. – New York: Harper Business, 1991. – 738 p.) та Альфреда Раппапорта (Alfred Rappaport) «Створення вартості для акціонерів: Нові стандарти організації бізнесу» (1998) (*Rappaport A.* Creating shareholder value : The new standard for business performance, New York / A. Rappaport. – N. Y. : The FreePress, 1998. – 205 p.). Поняття «value-based management» вперше з'явилося у праці Мак-Таггарта, П. Контеса і М. Манкінса «Імператив вартості: Управління для надприбутків акціонерів» (1994) (*McTaggart J., Kontes P., Mankins M.* The Value Imperative : Managing for Superior Shareholder Returns. — NY. : The Free Press, 1994. – 367p.), в якійдосліджено особливість ролі грошових потоків в управлінні вартістю корпорації.

економіки.

З вартісно-орієнтованим управлінням безпосередньо пов'язане формування так званих ланцюжків створення вартості (від англ. value chain)[347]. Ці ланцюжки є результатом того, що у глобально інтегрованій інформаційній економіці вартість будь-якого продукту та послуги створюється не в одному якомусь місці, галузі, а у багатьох. При тому всі вони перебувають у ланцюжку тісних і одночасно змінних та динамічних взаємозв'язків, і до традиційних факторів створення вартості додається і починає домінувати новий – інформаційний. Фінансове рахівництво є неодмінним учасником таких ланцюжків створення вартості, забезпечуючи в економіці необхідний інформаційний обмін.

Менеджмент корпорації використовує фінансове рахівництво насамперед як важливе джерело інформації, необхідної для оперативного і стратегічного управління. Його дані потрібні для пошуку джерел фінансування і постачальників, організації виробництва, обрання каналів реалізації вироблених продуктів і послуг, аналізу надійності клієнтів, розробки планів розвитку та інших актуальних процесів. При цьому дані фінансового рахівництва, поєднуючись з інформацією рахівництва управлінського, дозволяють власникам та менеджерам орієнтуватися не лише у фінансах і економіці своєї корпорації, але й у навколишньому економічному середовищі. Таким способом вибудовується інформаційна основа управління корпорацією.

Інформація фінансового рахівництва цінується менеджментом корпорації, і за неї платяться чималі кошти. З цього приводу Олівер Уільямсон (Oliver E. Williamson), професор Каліфорнійського університету (США), лауреат Нобелівської премії з економіки (2009), у роботі «Вертикальна інтеграція виробництва: Роздуми з приводу невдач ринку» (1971)

[347] Вперше концепція вартісного ланцюжка була представлена у 1985 році американським економістом Міхаелом Портером у роботі «Переваги конкуренції: Створення та підтримка вищого порядку» (*Porter M.* Creating and Sustaining Superior Performance. - New York, 1985, 592p.).

наголошував, що бізнесу важливо не заощаджувати на інформації, навіть якщо витрати на неї напряму не пов'язані з обсягами виробництва, у якому вона задіяна[348].

Кожна корпорація є невіддільною частинкою загального економічного простору, і в сучасній динамічній економіці обов'язковою основою її ефективного управління є макроекономічна інформація фінансового рахівництва. Це можуть бути дані, що стосуються: галузі, в якій працює корпорація, а також суміжних галузей; стану фінансового ринку і бюджетно-податкової системи; сфери політичних і соціальних відносин, які впливають на діяльність корпорації. Менеджменту корпорації постійно потрібна актуальна інформація з питань кон'юнктури ринків, їх обсягів та основних гравців; бюджетних програм розвитку і закупівель; грошового обігу, інфляції та її таргетування; трудових ресурсів, демографії та пенсійних програм; національного багатства і ВВП; економічних, енергетичних та структурних реформ в країні. Лише з урахуванням такого роду відомостей існує реальна можливість обрати найбільш фінансово вигідний проект, який при цьому органічно вписується у фінансово-економічні перспективи конкретної галузі, ринку і регіону, а продукти і послуги, що стають результатом його реалізації, користуються попитом споживачів.

Інформація фінансового рахівництва з питань мікроекономіки життєво необхідна для управління корпорацією, забезпечення її фінансової стійкості, яке, як зазначають експерти, є головною умовою її життєдіяльності і основою досягнення фінансової стабільності. При цьому для забезпечення фінансової стійкості у корпорації мають бути адекватне реагування на внутрішні та зовнішні зміни, системність управління, належна інформація для оцінки ризиків, інтегрованість із загальною системою управління, орієнтир на досягнення стратегічних цілей, якісний інструментарій обґрунтування

[348] *Welliamson E. Oliver.* The Vertical Integration of Production: Market Failure Consideration – «American Economic Review», 1971, Vol. 61, №1.

фінансових рішень в умовах невизначеності та ризику[349].

Дані фінансового рахівництва дозволяють корпорації оцінити прибутковість, ліквідність і фінансову стійкість існуючих та потенційних партнерів по бізнесу, клієнтів і постачальників. Наприклад, обов'язковим елементом інвестиційної оцінки об'єктів є їхній «дью дилідженс», який, базуючись значною мірою на відкритій інформації фінансового рахівництва, дозволяє зрозуміти особливості питань власності бізнесу, в який збираються вкладати кошти, сам бізнес, його ринкове становище, пов'язані з ним бізнеси та ризики.

Існують різні канали отримання інформації фінансового рахівництва. Фінансово великі корпорації можуть дозволити собі утримувати власні інформаційно-дослідні підрозділи. Разом із тим у зовнішньому щодо корпорації інформаційному просторі існують готові матеріали існують у вільному доступі або легко можуть бути придбані за відповідну плату. Крім того, спеціалізовані матеріали і поглибленні дослідження можуть формуватися за індивідуальними замовленнями.

Здебільшого дані з питань навколишнього економічного простору корпорації залучаються її менеджментом в інших, а саме успеціалізованих інформаційно-консалтингових інституціях, в діяльності яких реалізується інститут фінансового рахівництва. Чимало корпорацій користуються послугами таких інституцій на постійній основі, тобто займаються аутсорсингом (від англ. outsourcing), передаючи їм завдання або процеси зі збору і підготовки необхідної інформації на умовах підряду чи субпідряду. До числа інституцій фінансового рахівництва належать насамперед ті, для яких фінансове рахівництво є системною бізнесовою діяльністю, серед яких спеціалізовані фінансові інформаційні агентства та агентства кредитних

---

[349] *Давиденко Н.М.* Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах сучасних викликів та загроз. – Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2016. – Випуск 1 (47). Т.1. – С.350-353.

рейтингів, аудиторські та консалтингові компанії[350]. Існують також спеціалізовані інформаційно-аналітичні державні та місцеві установи, галузеві асоціації, науково-дослідні інституції, а також окремі індивідуальні експерти, що займаються діяльністю, характерною для інституту фінансового рахівництва.

На сучасному етапі у менеджменту корпорацій в Україні користуються попитом інформаційні матеріали і послуги міжнародних фінансових інституцій розвитку. Показово, що ці інституції значну увагу приділяють саме ролі інформації і, реалізуючи у різних країнах програми зі сталого розвитку, готують характерну для інституту фінансового рахівництва продукцію – ґрунтовні огляди та рекомендації по окремих галузях, сегментах ринку, країнах та регіонах. Для бізнесу країн, що розвиваються, і країн з трансформаційною економікою, такі інформаційні матеріали є зазвичай єдиним джерелом даних як щодо поточного стану та перспектив національної економіки, так і бенчмарків. Такі дані використовуються у поточному управлінні корпораціями, для оцінки перспектив і ризиків та формування поточних і стратегічних фінансово-економічних планів.

Наприклад, на сучасному етапі корисними для корпорацій в Україні є фінансово-економічні бенчмарки, що представляють дані країн ЄС в частині енергомісткості ВВП, тобто витрат паливно-енергетичних ресурсів на одиницю виробленого ВВП. Це обумовлено тим, що у сучасній економіці енергомісткість виробленої продукції та послуг є однією з фундаментальних характеристик розвитку кожного виробника і країни в цілому. Україна по цьому показнику у 2–3 рази відстає від Євросоюзу, про що свідчать дані міжнародного інформаційного ресурсу Enerdata[351]. В умовах зростання цін на енергоносії для її підприємств це означає, що ключовим питанням їхнього фінансового виживання і конкурентоспроможності є управління, спрямоване

[350] Детально про інституції фінансового рахівництва див. параграф 4.3.
[351] Global Energy Statistical Yearbook 2015. Enerdata. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://yearbook.enerdata.net/

на енергозбереження, енергоефективність та заміну викопних джерел енергії (газ, вугілля) альтернативними, відновлюваними. Це відповідає концепції інноваційної економіки (ресурсоефективної, «зеленої»), відомої ще як біоекономіка. На сучасному етапі така економіка позиціонується як нова парадигма стійкого економічного розвитку суспільства майбутнього.

Особливою цінними для менеджменту корпорацій є ті з підготовлених міжнародними інституціями продуктів, які, базуючись на дослідженні особливостей природних ресурсів, людського та економічного потенціалу України, показують її фінансово-економічні можливості та шляхи розвитку «зеленої» економіки. В них наводяться дані щодо обсягів, переваг і ризиків відновлюваних джерел енергії, нових і перспективних для українських виробників технологій і галузей розвитку, а також потрібних для цього інвестицій. Показані перспективи і величезні можливості для України і її суб'єктів господарювання у разі формування в її економіці біоенергетичної галузі на основі принципу повного ланцюжка вартості (bioenergy industry value-chain).

Наприклад, для бізнесу України важливим джерелом інформації стали такі матеріали досліджень, підготовлені експертами IFC: «Поводження з відходами агропромислового комплексу: Можливості для України» (2013)[352], «Тверді побутові відходи в Україні: Потенціал розвитку» (2013)[353], «Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні» (2014)[354]. За даними цих досліджень, а) економічний ефект від утилізації в Україні в енергетичних цілях побутових відходів складає порядку 130 млн євро; б) потреба в інвестиціях для виробництва теплової та електричної енергії з доступної і без втрат для сільського господарства біомаси (відходи рослинництва та тваринництва) досягає 2 млрд євро, і окупляться вони менш як за 5 років; в)

[352] Обращение с отходами агропромышленного комплекса. Возможности для Украины. – IFC, 2013. – 28 с.
[353] ТБО в Украине: Потенциал развития» IFC, 2013. – 101 с.
[354] Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні. Посібник для інвесторів. – IFC, 2014. – 77 с.

використання енергоефективних технологій та відновлюваних джерел енергії дозволяє знизити споживання викопних джерел енергії на 10–80 %, витрат води на 20–50 %, а собівартість продукції на 10–50 %. Такого роду інформаційні сигнали необхідні інвесторам і виробникам обладнання, вони актуальні у контексті вирішення не лише питань енергоефективності та енергозбереження, але й екології та безпеки.

На сучасному етапі в економічно передових країнах почесне місце у вартісному ланцюжку зайняла індустрія з правильного використання промислових і побутових відходів, ставши привабливим легальним цивілізованим бізнесом. Для економіки України та її корпорацій це актуальне питання, підтвердженням чого стала трагічна подія 2016 р. на Грибовецькому сміттєзвалищі твердих побутових відходів біля міста Львова[355]. Показавши, якою проблемою для життя людини та довкілля є нецивілізоване поводження з комунальними побутовими відходами[356], дана трагедія привернула увагу до успіхів економічно розвинених країн зі збору, сортування, переробки та утилізації відходів. Адже вироблена з вторинних ресурсів продукція обходиться набагато дешевше, ніж з ресурсів первинних. Наприклад, для отримання скла з переплавлених битих скляних виробів, пляшок та іншого потрібно вчетверо менше електроенергії, ніж при добуванні того ж скла з піску, поташу та ін. Переробка вторинних ресурсів дає корпорації чималий прибуток, створює нові робочі місця, не кажучи вже про те, що для суспільства вирішуються питання збереження природних ресурсів, охорона довкілля та безпека людини.

Інформаційні матеріали фінансового рахівництва навчають і дають матеріли для розвитку ефективного управлення відходами. В Україні це сприяє розвитку індустрії цивілізованого управління відходами, зокрема,

---

[355] Львівська міська рада. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://goo.gl/Ai4XSo Українська правда. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2016/06/8/7111160/

[356] Поняття комунальних побутових відходів (КМО) є ширшим і крім твердих побутових відходів (ТБО) включає також стічні води.

побудові сучасних заводів з глибинною переробкою сміття, спаленням його залишків та збором й утилізацією біогазу сміттєзвалищ. Інформація цього кола питань корисна як менеджменту корпорацій, так і інвесторам.

Прикладом практичної реалізації фінансового рахівництва в діяльності корпорацій в Україні можуть служити, зокрема, інформаційна діяльність Української асоціації інвестиційного бізнесу (УАІБ) та використання її даних учасниками економіки. Інформація з питань фінансової інфраструктури економіки України, що збирається, обробляється і надається цією асоціацією, користується попитом. Будучи саморегулюючою недержавною організацією, УАІБ об'єднує професійних учасників фондового ринку й є єдиною в Україні асоціацією, якій держава делегувала частку своїх повноважень[357]. Зокрема, відповідно до них УАІБ проводить таку інформаційну діяльність: залучає консультантів, у тому числі іноземних, для проведення досліджень і підготовки рекомендацій з актуальних питань розвитку фінансових ринків; виконує аналітичні і маркетингові роботи; інформує потенційних інвесторів та інших користувачів по всьому спектра питань фондового ринку; роз'яснює надану інформацію; організує видання друкованих матеріалів, проведення прес-конференцій, співробітництво з мас-медіа.

На офіційному сайті УАІБ у вільному доступі є інформація по фондових індексах провідних торговельних майданчиків світу, показники біржового фондового ринку України, дані щодо компаній з управління активами (КУА) та інститутів спільного інвестування (ІСІ), новини економіки й особливо відомості про останні події фондового ринку[358]. Важливо, що надається ця інформація у зручному для користувачів форматі: зокрема, накопичений за тривалі періоди матеріал представлено у формі електронних

---

[357] УАІБ заснована 1995 року. Держава делеговувала їй ряд повноважень, що закріплено Законом України «Про інститути спільного інвестування» та Положенням про об'єднання професійних учасників фондового ринку, затвердженому Рішенням НКЦПФР від 27.12.2012р. № 1925.

[358] УАІБ. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

таблиць Excel, що дозволяє користувачу, самостійно зробивши необхідні розрахунки, оцінити динаміку показників ринку, його поточний стан та сформувати необхідні для себе прогнози.

Наприклад, для корпорацій, діяльність який пов'язана з КУА та ІСІ, важливою є інформація про розвиток цих інституцій в Україні (дані дод. М та рис. 4.2.1 дають уявлення про характер динаміки їхньої кількості).

Корпорації, які зацікавлені у фондовому ринку України, можуть побачити, що протягом 2002–2016 рр. кількість КУА в Україні зросла з 5 до 295, а чисельність зареєстрованих ІСІ, що перебувають в їхньому управлінні, – з 6 до 1625. У результаті станом на початок 2017 р. в управлінні однієї КУА було в середньому майже шість інститутів спільного інвестування. Разом із тим далеко не всі ІСІ визнані ринком, тобто змогли успішно сформувати свої активи, до яких, на вимоги Закону «Про інститути спільного інвестування»[359], належить сформована за рахунок коштів спільного інвестування сукупність майна, корпоративних прав, майнових прав і вимог та інших активів. Кількість ІСІ, які успішно виконали вимоги НКЦПФР щодо складу і структури активів[360] і досягли нормативу мінімальних активів, зросла з 10 у 2003 р. до 1131 у 2016р. Отже, станом на початок 2017 р. на одну КУА в середньому припадає близько чотирьох належним чином сформованих ІСІ.

[359] Про інститути спільного інвестування. Закон України від 5.07.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17

[360] Про затвердження Положення про склад та структуру активів інституту спільного інвестування, затвердженого Рішенням НКЦПФР. Рішення НКЦПФР від 10.09.2013 № 1753. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1689-13#n17

Рис. 4.2.1. Динаміка кількості КУА та ІСІ в Україні, 2002–2016 рр.[361]

Аналіз динаміки річних темпів приросту кількості КУА та ІСІ в Україні (рис. 4.2.2; дод. М) свідчить, що за кількістю вони вже досягли критичної для обсягів її економіки межі.

Рис. 4.2.2. Динаміка річних темпів приросту кількості КУА та ІСІ в Україні, 2002–2016 рр., % [362].

[361] УАІБ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html
[362] Ibidem.

Починаючи з 2013 р. кількість КУА невпинно зменшується, причому зростаючими темпами. Разом з тим скорочується і кількість ІСІ, що досягли нормативу мінімальних активів, хоча темпи їхнього скорочення, на відміну від КУА, падають. При цьому кількість зареєстрованих ІСІ продовжує, хоча й ненабагато, але збільшуватися. Внаслідок цих процесів частка сформованих ІСІ, таких, що визнаються як такі, що досягли нормативу мінімальних активів, у загальній кількості зареєстрованих ІСІ становила 70 %.

Корпораціям для планування своєї діяльності на ринку ІСІ в Україні важливо орієнтуватися у тому, якими обсягами коштів оперує цей ринок. За даними УАІБ загальна сума активів тих ІСІ, що досягли нормативу мінімальних активів, на початок 2017 р. перевищила 230 млрд грн (рис. 4.2.3 і дод. М).

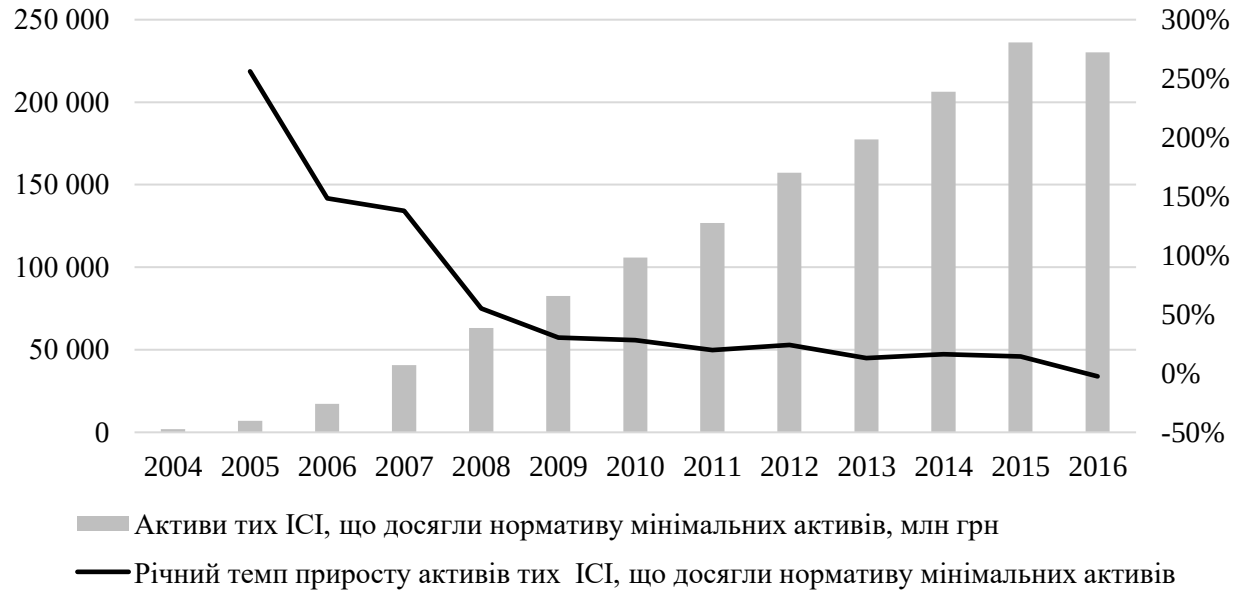

Рис. 4.2.3. Динаміка загального обсягу та темпів річного приросту активів тих ІСІ в Україні, що досягли нормативу мінімальних активів[363]

[363] Ibidem

Динаміка загального обсягу і темпів річного приросту активів ІСІ, що подана рис. 4.2.3, показує, що зростання загальної суми активів супроводжувалося падінням річних темпів її приросту. Такі здавалось би протилежні тенденції є процесами, що характерні для початкових етапів розвитку ринку. Ринок ІСІ в Україні періоду до 2009 р. був саме на такому етапі розвитку, тому характер динаміки загальної суми активів ІСІ, що представлений на рис. 4.2.3, вбачається нам закономірним.

Слід зазначити, що в середньому сума активів кожного ІСІ, якому вдалося успішно досягли нормативу мінімальних активів, в Україні постійно зростає: якщо у 2004 р. вона становила 50 млн грн, то на початок 2017 р. – 204 млн грн (дод. М).

Як зазначалося, в аналітичній діяльності фінансового рахівництва використовуються економіко-математичні методи. Зокрема, аналізуючи динаміку зростання середньої суми активів одного ІСІ за період 2004–2016 рр., можна спрогнозувати її на перспективу: наприклад, на період до 2020 р. У даній праці це зроблено за допомогою методу екстраполяції тренду, для чого насамперед провелося згладжування коливань даних щодо середньої суми активів одного ІСІ та було визначено середню абсолютну величину їх зміни за рік (дод. Н). За розрахунками, середня абсолютна величина зміни середньої суми активів, що припадали на одне ІСІ в Україні протягом 2004–2016 рр., становила 16,65 млн грн на рік.

Для прогнозування середньої суми активів тих ІСІ в Україні, яким вдасться успішно досягти нормативу мінімальних активів Z_t, скористаємося лінійною функцією $Z_t = c + d \times t$, де c – теоретичний базовий рівень часового ряду, тобто середня сума активів ІСІ у 2016 р.: він дорівнює 204 млн грн; d – усереднена абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх, що дорівнює 13,91 млн грн; t – період, на який здійснюється прогноз (відповідно, 1-й після базового рік, 2-й, 3-й та 4-й). Базовий показник Z_0 = 204 млн грн. Розрахунок прогнозованих даних на період до 2020 р. наведено у табл. 4.2.1.

Таблиця 4.2.1

Розрахунок прогнозованих даних середньої суми активів, що припадатимуть на одне ІСІ в Україні

Рік	t	$Z_t = c + d \times t$	Z_t,млн грн
2016	0	Теоретичний базовий рівень	204
2017	1	204 + 13,91 × 1	217,91
2018	2	204 + 13,91 × 2	231,82
2019	3	204 + 13,91 × 3	245,73
2020	4	204 + 13,91 × 4	259,64

Отже, корпорації, плануючи свою діяльність на ринку ІСІ в Україні протягом 2017–2020 рр., можуть очікувати, що обсяг активів, які припадатимуть в середньому на одне визнане ринком ІСІ, становитиме у 2017р. майже 218 млн грн; у 2018 р. – 232 млн грн; у 2019 р. – 246 млн грн; і в 2020 р. – майже 260 млн грн.

Функціонуючи як складова загального економічного простору, неодмінною основою якого є постійний вартісно-інформаційний обмін, кожна корпорація може бути успішною, лише забезпечуючи належний обмін інформацією з іншими учасниками економіки. Тому в управлінні корпораціями фінансове рахівництво використовується також для інформаційного обміну, щоб заявити про себе і показати іншим учасникам економіки свої переваги. Користуючись інструментарієм фінансового рахівництва, корпорація інформує про себе і про свою продукцію, відповідним чином позиціонуючи себе і свою продукцію на ринку, що в кінцевому рахунку сприяє зростанню ринкової вартості її активів, продуктів і послуг.

Таким чином фінансове рахівництво використовується в управлінні корпорацією не лише як джерело інформації, але й для забезпечення комунікації із зовнішнім економічним середовищем. У сучасній українській фінансовій науці є дослідження, які показують, що фінансова комунікація, являючи собою систему заходів з уможливлення діалогу між учасниками економіки, є формою реалізації такого базового принципу корпоративного

управління, як забезпечення фінансової прозорості діяльності корпорацій. При цьому ефективна фінансова комунікація сприяє зростанню ринкової капіталізації корпорацій, підвищує їх інформаційну прозорість, ліквідність та рівень стабільності фінансового ринку України загалом[364].

Для інформаційної економіки характерна тенденція формування ринкової ціни все більше не лише на основі реальних витрат виробника і балансової вартості активів, а під впливом іміджевої та рекламної складової. Зокрема, зростанню ринкової ціни сприяє інформація про екологічну прихильність корпорації, її плани з впровадження новітніх технологій та випуску інноваційних продуктів, благодійну діяльність корпорації та її власників. Інструментарій фінансового рахівництва успішно використовується менеджментом корпорації для комунікацій із зовнішніми користувачами, серед яких: постачальники і споживачі, інвестори і кредитори, партнери по бізнесу, регуляторні органи, мас-медіа. При цьому використовується широкий спектр інформаційних продуктів і послуг фінансового рахівництва, що сприяють формуванню позитивного іміджу та популяризації продукції та послуг даної корпорації.

Менеджментом кожної корпорації прикладається чимало зусиль для формування і збільшення інформаційної складової у ринковій вартості її продуктів, послуг та активів загалом. Завдяки можливостям фінансового рахівництва корпорації подають інформаційні сигнали учасникам ринку, по-перше, демонструючи свою прихильність політиці транспарентності; по-друге, показуючи переваги своїх проектів потенційним інвесторам; по-третє, доводячи акціонерам необхідність виходу на нові ринки та освоєння нової продукції. Також це можуть бути дані щодо динаміки продажів, прибутків, активів та власного капіталу корпорації; стану її ліквідності та прибутковості, управління активами та пасивами; ринкової ціни та дохідності її цінних паперів; доходів її власників та топ-менеджерів; багато інших матеріалів з

---

[364] *Андрощук О.Є.* Фінансова комунікація в управлінні вартістю акціонерного товариства. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня к.е.н. – Київ, 2010, 21 с.

числа відкритої інформації.

Для управління зовнішнім інформаційним обміном корпорації її менеджмент розробляє відповідну тактику і стратегію поводження на інформаційному ринку. В корпораціях часто функціонують спеціальні підрозділи з підготовки необхідних матеріалів, наприклад, відділи по зв'язках із громадськістю та маркетингові підрозділи, одночасно з цими відділами широко практикується аутсорсинг.

На сучасному етапі неодмінною ознакою належного інформаційного статусу корпорації є наявність у неї власного сайту, на якому подається не лише підготовлена корпорацією чи придбана в аутсорсинг інформація, але й даються лінки (від англійського link – посилання) для перегляду інших мас-медійних джерел, в яких згадувалася її діяльність. Прикладом такого в Україні служать сайти великих корпорацій, що є серед лідерів ринку за даними Forbes, – це Нібулон[365] та Міронівський хлібопродукт[366].

Користуючись інструментарієм фінансового рахівництва, який представлений друкованою інформаційною продукцією, даними, що подаються через візуальні та аудіотехнології, консультаційними послугами, корпорації доводять до відома інших суб'єктів економіки необхідну інформацію. Вона розповсюджуються всіма доступними каналами: розміщується на офіційних сайтах корпорацій, подається на публічних заходах (конференціях, круглих столах, семінарах), транслюється по телебаченню, доноситься під час презентацій та у ході ділових переговорів, передається на консультаціях.

На сучасному етапі набувають поширення різноманітні навчально-популяризаційні програми, що проводяться корпораціями з метою виховання і формування кола стабільних споживачів своєї продукції та послуг. Більшість з них є безкоштовними. Прикладом такого є діяльність найбільш прогресивних

---

[365] Нібулон. Офіційний сайт. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.nibulon.com/

[366] Міронівський хлібопродукт. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.mhp.com.ua/ru/about

інститутів спільного інвестування, які періодично проводять різного роду презентації, семінари та спілкування в режимі реального часу через Інтернет, розповідаючи про особливості фондового ринку, його інструменти, механізми роботи, переваги перед ринком банківських послуг та інше. В результаті такого корпорація-провайдер цих інформаційно-популяризаційних заходів стає більш знайомою потенційним інвесторам, виховує нових інвесторів, збільшуючи їхню кількість, а також формує власний імідж на ринку.

З цього приводу німецький філософ та соціолог Юрген Хабермас (Jürgen Habermas) у роботі «Теорія інформаційного суспільства» (1995) зазначає, що в інформаційну епоху зростає розуміння ролі інформації у суспільстві та відбуваються суттєві зміни в пріоритетах бізнесу: функція зв'язку із громадськістю, тобто аспект відкритості інформації, висувається на перший план. Нині такі дії з боку банків, нафтових компаній, міжнародних хімічних концернів, страховиків та іншого бізнесу вже типові, а управління за допомогою інформації стає постійним та набуває рис системності[367].

У діяльності корпорацій з розвитку своїх зовнішніх комунікацій незамінність фінансового рахівництва очевидна: за його допомогою зменшується інформаційна асиметрія між корпорацією та іншими учасниками економіки; сприяє зростанню ринкової вартості як корпорації, так і її продуктів і послуг. Користь від правильно налагодженого інформаційного обміну значно перевищує обсяг ресурсів, необхідних для його організації. На противагу тому, викривлення або блокування інформаційних потоків відразу проявляється у падінні ефективності діяльності корпорації загалом. Підтверджується той факт, що інформація є економічним ресурсом, а характерною рисою сучасного процвітаючого бізнесу є його інформаційне збагачення, суть якого полягає у тому, що виграє той з них, хто має

[367] *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В.Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С. 257-269.

ефективнішу систему інформаційного обміну[368].

За оцінками експертів, завдяки інформаційним програмам створення вартості (вартісним драйверам – value drivers) ринкова капіталізація компаній може зрости на 50–100 % протягом 2-5 років[369]. З початку 1970-х років в американській економіці спостерігається випереджальне зростання ринкових оцінок корпорацій порівняно з їхніми реальними активами. Це явище набуло стабільного характеру, на який не впливають навіть циклічні коливання економіки. Якщо у 1973–1975 рр. середнє відношення ринкової вартості до балансової становило 0,82, то через 20 років воно зросло більш як удвічі і досягло значення 1,69[370]. У середині 2017 р. завдяки великій іміджевій складовій ринкова капіталізація корпорації Apple Inc. (виробник комп'ютерів, аудіоплеєрів, смартфонів і програмного забезпечення) досягла рекордної в історії фінансового ринку суми у 800 млрд дол. США[371].

Використання фінансового рахівництва в управлінні корпорацією пов'язане з відповідними витратами. Вони можуть включати витрати як на придбання, утримання й обслуговування комп'ютерної техніки, так і на придбання, виготовлення та розповсюдження інформації, й їхня частка у загальній вартості зростає. Як зазначає Клодт Хеннінг (Klodt Henning) у праці «Нова економіка: форми вияву, причини і наслідки» (2011), у традиційних економічних сферах інформація стає дедалі важливішим фактором витрат, її частка в кінцевих продуктах збільшується[372]. При цьому інформаційні продукти за обсягами і структурою витрат є якісно новим явищем, оскільки

---

[368] *Скаленко О. К.* Системно-інформаційний вимір глобалізаційних процесів у сучасній економічній теорії. - Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання): матеріали міжнар. наук.-метод. конф. 26-27.04. 2000 р. - К. : КНЕУ, 2000. - 304 с., С. 46-47.

[369] *Чухно А.А.* Твори: У 3-х т./ НАН України, Київ, нац. у-т ім. Т. Шевченка. Наук. дослідн. фін. ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т2. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. – 2006, - 512 с., С.297-299.

[370] *Иноземцев В.* За пределами экономического общества. - М.: Academia, 1998. - С. 343.

[371] Fortune. – [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://fortune.com/2017/05/08/apple-800-billion-market-cap/

[372] *Клодт Х.* Нова економіка: форми вияву, причини і наслідки / Х. Клодт. - К.: Таксон, 2011. - С. 28

можуть бути дуже малими (як коробка сірників), а їхня ціна – надзвичайно високою[373]. Невипадково саме компанії, що базуються на інформаційній технології, стали провідними.

У балансовій формі звітності корпорації витрати, пов'язані з використанням фінансового рахівництва, можуть бути як у частині статей необоротних, так і оборотних активів. При цьому спостерігається зростання частки нематеріальних активів. За IFRS 38 «Нематеріальні активи»[374], це активи, що не мають фізичної субстанції, але можуть бути ідентифіковані. Інформаційна продукція значною мірою є результатом інтелектуальної праці, по суті є нематеріальним активом. За оцінками експертів, в Україні інтелектуальний (інформаційний. – *Н. Р.*) капітал практично не враховується ні в собівартості продукції, ні в балансовій вартості підприємств і становить менше від 1 % їхньої вартості. Водночас в країнах – членах ЄС нематеріальні активи досягають 50–68 % вартості майна підприємств[375].

У разі залучення, генерації та розповсюдження корпорацією інформації фінансового рахівництва має місце ефект зменшення пов'язаних з цим маржинальних (граничних) витрат, тобто спостерігається зростання віддачі від такої інформації. Зі збільшенням обсягів виробництва питома вага матеріальних витрат підвищується, а нематеріальних – скорочується. Наприклад, корпорація, яка виробляє продукцію, що продається не лише на внутрішнього ринку, але й експортується, придбала необхідну їй інформацію фінансового рахівництва з питань ситуації на ринку. Сплативши за неї певну ціну, вона включила відповідні витрати до вартості цієї продукції. Далі корпорація продовжує виробляти і продавати продукцію, користуючись придбаною раніше інформацією. Отже, її маржинальні витрати в частині

---

[373] *Чухно А.А.* Вибрані праці : у 2-х т. / А.А.Чухно. – К.: ДННУ «Акад. фін.управління», 2012. Т.2. – 480 с., С. 153.

[374] Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38) «Нематеріальні активи». – [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_050

[375] *Чухно А.А.* Економічна теорія: [у 2-х т.] / А.А.Чухно. – К.:ДННУ АФУ, 2010. – Т.2. – 628с., С. 245.

витрат на цю інформацію, що йдуть на підготовку кожної наступної порції продукції, дорівнюватимуть нулю. При цьому з подальшим розвитком інформаційних технологій та систем комунікацій витрати на одиницю інформації зменшуватимуться.

В інформаційній економіці інформаційний капітал забезпечує корпорації тим більшу ефективність, чим менше у неї традиційних матеріальних активів. Якщо для корпорацій індустріальної епохи була характерною наявність величезних матеріальних активів, то інформаційна епоха створила новий тип корпорацій, матеріальні активи яких порівняно мізерні[376].

Існують дослідження, які підтверджують, що ті корпорації, які володіють великими матеріальними активами, змушені нести великі витрати на їх утримання, що неминуче зменшує прибутки. Гігантські корпорації, які виникали на початку XX ст. і тривалий час визначали економічне життя, сьогодні не існують або у переважній більшості втратили свій вплив. Дві третини корпорацій, які в середині минулого століття були серед 500 найбільших, в наші дні вже припинили своє існування або стали не настільки великими, щоб утриматися у цьому списку. Замість них виникли і стали провідними корпорації, діяльність яких базуються на інформаційних технологіях. Для компаній інформаційної епохи характерне намагання звільнити свої баланси від основних фондів. Їхні штаб-квартири розміщуються в орендованих приміщеннях, і, щоб не утримувати власні вантажні парки, компанії користуються для перевезень продукції найнятим автотранспортом[377].

Використання в управлінні корпораціями фінансового рахівництва сприяє оптимізації структури їхніх витрат і відповідним змінам в організації моделі бізнесу. З розвитком інформаційної економіки в управлінні

---

[376] *Чухно А.А.* Твори: У 3-х т./ НАН України, Київ, нац. у-т ім. Т. Шевченка. Наук. дослідн. фін.ін-т при М-ві фін. України. – К., 2006. – Т2. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. – 2006, - 512 с., С, 287; 454-456.

[377] Ibidem.

корпораціями посилюється тенденція до заміни традиційних матеріальних активів інформаційними. Зростає кількість дот-ком компаній (dot-com companies), тобто таких, бізнесова модель яких повністю базується на роботі у мережі Інтернет[378], дозволяючи досягати таким корпораціям високих економічних результатів. Розвивається мережева економіка (network economy), відома ще як цифрова економіка (digital economy), інтернет-економіка, або веб-економіка (web economy)[379].

4.3. Фінансове рахівництво як бізнес

В інформаційному суспільстві практичне значення фінансового рахівництва полягає не лише у забезпеченні учасників економіки необхідною їм інформацією, але й у тому, що ця діяльність є бізнесом, цікавим для підприємців і корисним для суспільства. Охоплюючи діяльність з відбору, обробки, аналізу, підготовки та надання інформаційних продуктів і послуг користувачам, фінансове рахівництво стає надзвичайно привабливим з комерційної точки зору. І цей процес влучно характеризується виразом

[378] Поняття «дот-ком компанії» виникло наприкінці 1990-х років під час буму інтернет-бізнесу. Термін «дот-ком» походить від англійського dot-com, тобто крапка-ком, що означає домен верхнього рівня.com, на якому реєструються переважно сайти комерційних організацій. При цьому мережа Інтернету поділена на домени (одиниці адміністративної автономії), кожен з яких має доменне (символьне) ім'я, що дозволяє ідентифікувати ту чи ту площину у складі вищої за ієрархією площини. Загальний простір імен Інтернету представляє система доменних імен (DNS), які дають можливість адресації інтернет-розташованих вузлів і розміщених на них мережевих ресурсів (веб-сайтів, серверів електронної пошти, інших служб) у зручній для користувача формі.

[379] Мережева економіка – це діяльність, яка організована за допомогою електронних мереж. Основою є мережеві компанії. Це така економіка, в якій будь-який її учасник, перебуваючи у будь-якому пункті економічної системи, може контактувати легко і з мінімальними витратами з будь-яким іншим її учасником з приводу купівлі-продажу товарів і послуг, організації праці, обміну ідеями та ін.

академіка Анатолія Чухно, що «виробництво інформації поступово перетворюється із спорадичного явища на відносно самостійну сферу діяльності»[380].

Інтерес до фінансового рахівництва зростає як з боку великих національних і транснаціональних корпорацій, так і малого та середнього бізнесу. Причина цього криється в об'єктивному невпинному підвищенні попиту на інформаційну продукцію і послуги фінансового рахівництва, у порівняно низькій капіталомісткості цієї діяльності, її швидкій окупності і, зрештою, хорошій прибутковості. Крім того, будучи привабливим і впливовим бізнесом, інститут фінансового рахівництва створює робочі місця, сплачує податки до державного та місцевого бюджетів і генерує для національної економіки певну частку валової доданої вартості, ВВП.

Значення фінансового рахівництва, як і решти інформаційного бізнесу, об'єктивно зростає з розвитком інформаційного суспільства[381]. Він важливий для його макро- і мікрофінансового рівнів, тісно пов'язаний з іншими фінансовими і нефінансовими бізнесами, з одного боку, слідуючи за ними, а з іншого – стимулюючи і сприяючи їхньому розвитку.

Для належної реалізації фінансового рахівництва як бізнесу необхідні відповідні інфраструктури збору, зберігання, продукування та надання інформації, котрі постійно удосконалюються. Тому розвиток бізнесу фінансового рахівництва супроводжується постійним прогресом в інформаційних технологіях, і тому симптоматично, що фінансовий сектор є одним із лідерів їх освоєння. Фінансове рахівництво як бізнес розвивається разом із банківським, інститутів спільного інвестування, бірж та інших фінансових інституцій бізнесом. Завдяки цьому фінансові інституції стають

---

[380] *Чухно А.А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Вид-во «Логос», 2003, - 631 с., С. 313-314.

[381] *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С.92-99. *Хасбулатов Р. И.* Мировая экономика: В 2-х т. Т. 1. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2001, - 598 с., С. 112-115.

центрами координації глобальних підприємницьких структур, акумулюючи та надаючи дані про економічний стан, фінансові можливості та плани суб'єктів господарювання. Будучи складовою інформаційної інфраструктури економіки, бізнес фінансового рахівництва сприяє зростанню інформаційних потоків та удосконаленню інформаційного обміну в економіці та суспільстві в цілому. При цьому в ньому зростає вага аналітичної діяльності під час опрацювання інформації, обумовлюючи зростання вартості його інформаційної продукції та послуг.

Фінансове рахівництво є надзвичайно прибутковим бізнесом, підтвердженням чого є успішне функціонування потужних інформаційно-аналітичних агентств, цінні папери яких високо котуються на фондових біржах. Крім того, фінансове рахівництво є невід'ємним джерелом доходів для інших бізнесів, сприяє їх надійному позиціонуванню на ринку, зростанню ринкової вартості їхніх активів і цінних паперів.

Охоплюючи різні види діяльностей, предметом яких є інформація, фінансове рахівництво є неоднорідним бізнесом. Тут слушним є зауваження Джорджа Стіглера, зроблене ним у дослідженні «Економічна теорія інформації» (1961)[382], яке вказує на особливості фінансового рахівництва. Автор наголошував, що з розвитком ринкової економіки обов'язково з'являються інституції, що спеціалізуються на зборі та продажу інформації, має місце тенденція до монополізації тих процесів, що пов'язані з наданням інформаційних продуктів і послуг користувачам. Причиною цього є те, що витрати на збір, обробку та аналіз інформації мало залежать від її використання, а витрати на розповсюдження інформації – залежать[383]. Іншими словами, у фінансовому рахівництві діяльність, що пов'язана саме з поширенням інформації, стає в інформаційному суспільстві найбільш прибутковим бізнесом, саме вона і монополізується.

---

[382] *Stigler G.J.* The Economics of Information. «Journal pf Political Economy», 1961, Vol. 69, №3, June.
[383] Ibidem.

Інституції, що представляють інститут фінансового рахівництва в Україні і займаються характерною для нього діяльністю, на сучасному етапі можуть бути класифіковані таким чином:

1) спеціалізовані інформаційно-аналітичні агентства (REUTERS, Bloomberg, Morningstar, Cbonds та інші);
2) спеціалізовані бізнес-медіа (зокрема, Financial Times, Wall street Journal CNN, The New York Times, Money, Yahoo.com, SmartMoney.com, Finance.ua, журнал Фінанси України);
3) агентства кредитних рейтингів, серед яких а) міжнародні рейтингові агентства, що мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів в Україні, – Fitch, Moody's, Standard & Poor's та деякі їхні дочірні компанії[384]; б) українські уповноважені рейтингові агентства[385] – ІВІ-Рейтинг, Рюрік, Експерт-рейтинг, Стандарт-рейтинг; в) інші численні рейтингові агентства;
4) аудиторські та консалтингові компанії;
5) спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи корпорацій фінансового (біржі, банки, небанківські фінансові інституції) та нефінансового секторів;
6) спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи державних і місцевих органів влади;
7) спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи галузевих асоціацій;
8) науково-дослідні інституції;
9) інші.

Важливу роль у реалізації фінансового рахівництва як бізнесу відіграють також незалежні аналітики, вчені, які виконують окремі види робіт як самостійно, так і на основі субпідряду, аутсорсингу (від англ. outsourcing –

---

[384] НКЦПФР. Рейтингові агентства. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/fund/rateagencies

[385] Ibidem.

outer-source-using). Атсорсинг набуває широкої популярності, оскільки дозволяє корпораціям – інституціям фінансового рахівництва економити на витратах й одночасно забезпечувати високу оперативність і якість робіт. У дослідних роботах вчені-аналітики викладають як теоретико-засадничі, так і прикладні питання, що стосуються інформаційного обміну у фінансовій інфраструктурі економіки; фінансово-економічних проблем і прогнозів світового, регіональних і національних ринків; галузевої практики і діяльності окремих корпорацій.

З розвитком інформаційного суспільства посилюється роль спеціалізованих інформаційно-аналітичних інституцій, що вишукують, аналізують та доводять користувачам необхідну фінансову інформацію. Це спеціалізовані фінансові видавництва, а також інші, що мають потужні аналітичні фінансові департаменти; глобальна мережа Інтернет; інформаційні агентства; кредитні рейтингові агентства. Їхню інформацію ретельно вивчають політики, державні управлінці, професійні учасники фондового та інших ринків, менеджери корпорацій, науковці та всі, хто цікавиться фінансовими питаннями життя суспільства. На сьогодні спеціалізовані інформаційно-аналітичні інституції стали потужними рушіями розвитку фінансів та економіки: вони впливають на формування попиту і пропозиції на фінансових ринках, на розвиток окремих корпорацій, економіки цілих країн та регіонів.

Яскравим прикладом фінансового рахівництва як бізнесу є діяльність широко відомого британського агентства новин і провайдера інформації фінансових ринків – REUTERS (Рейтер)[386], акції якого обертаються на Лондонській фондовій біржі і входять до складу біржового індексу FTSE 100 Index (Financial Times Stock Exchange Index). Розпочавши свою діяльність ще 1851 р. у Лондоні для передачі біржових новин до Парижа за допомогою телеграфного кабелю, сьогодні REUTERS є авторитетним джерелом

[386] REUTERS. Офіційний сайт. - [Елекатронний ресурс], – Режим доступу: http://www.reuters.com/finance

інформації для політиків і державних управлінців, бізнесменів і широкої громадськості у всьому світі. У 2008 р. REUTERS було придбано найбільшою за величиною активів станом на другу половину XX ст. канадською медіагрупою Thomson, після чого було змінено назву на Thomson Reuters.

На сьогодні відділення REUTERS представлені майже у 100 країнах світу, з майже 14 тис. співробітників, серед яких аналітики, журналісти, фотокореспонденти та представники інших професій, що забезпечують збір, обробку та представлення необхідної користувачам інформації оперативно та у зручних для них формах. Понад 90 % прибутку агентство має від продажу інформації на тему фінансових і товарних ринків. Щоденно таких користувачів налічується понад 1 морд осіб. Агентство надає дані по фінансах корпорацій, корпоративному управлінню, екстрені новини про конкурентів, відомості по всіх сегментах фондового ринку, ринку банківських послуг, державних і місцевих запозичень, а також з багатьох інших питань.

Іншим добре відомим у світі інформаційно-аналітичним агентством є корпорація Bloomberg PL[387], що була заснована американським бізнесменом, мером Нью-Йорка (2002–2013) Майклом Рубенсом Блумбергом (Michael Bloomberg) у 1981 р. До сьогодні в основі успіху Bloomberg лежить її відчутна перевага над конкурентами у використанні сучасних інформаційних технологій. Поєднати біржове котирування в реальному часі з аналітикою – такі інформаційні послуги не надавали свого часу ні Reuters, ні інші компанії, а завдяки цьому Bloomberg зміг зайняти ринкову нішу.

Після викупу у 2008 р. 20% акцій цієї корпорації в іншого акціонера – одного з лідерів інвестиційного банкінгу корпорації Merrill Lynch, М.Блумберг став власником 88 % акцій. Bloomberg надає велику кількість інформаційних аналітичних продуктів і послуг з фінансів та інших сумісних питань, виконує дослідні проекти на замовлення.

З розвитком на теренах країн колишнього Радянського Союзу ринкової

[387] BLOOMBERG. Офіційний сайт. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.bloomberg.com/europe

економіки у 2000 р. виникло інформаційно-аналітичне агентство Cbonds Group[388], яке орієнтовано на фінансові ринки України, Казахстану та Росії. Група компаній Cbonds спеціалізується на інформації фінансових ринків з кількох напрямів: підтримка та розвиток інформаційних сайтів Cbonds.Info та Investfunds; проведення конференцій і виставок, присвячених тематиці фінансових риків; видавнича діяльність (журнал Cbonds Review та щорічні довідники). На сьогодні головний офіс Групи розташовано у Санкт-Петербурзі.

Важливою частиною фінансового рахівництва як бізнесу є діяльність інформаційних підрозділів фінансових корпорацій – бірж, банків, страхових компаній, інститутів спільного інвестування тощо. Переслідуючи насамперед бізнес-інтереси такої фінансової корпорації, її інформаційний підрозділ здійснює інформаційно-просвітницьку та аналітично-консультативну роботу, чим забезпечує належну реалізацію як основної діяльності корпорації, так і сприяє її популяризації на ринку. В діяльності фінансових інституцій все більшої популярності набувають інформаційні продукти та послуги.

Яскравим прикладом діяльність інформаційних підрозділів фінансових корпорацій слугує діяльність спеціально призначених підрозділів сучасних фондових ринків. Зокрема, на ринку цінних паперів США інформаційний обмін відбувається через Електронну систему збору, аналізу та представлення інформації – EDGAR (Electronic Data Gathering, Analysis and Retrieval), що підтримується Комісією з цінних паперів та бірж[389]. У Великій Британії всі новини емітентів цінних паперів розсилаються через одне з восьми уповноважених агентств, які взяті в цілому являють собою Первинний інформаційний провайдер.

Нефінансові корпорації також мають підрозділи – організаційно це може бути самостійна дочірня компанія, що займається збором і підготовкою

---

[388] Cbonds Financial Information. Офіційний сайт, - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://ua.cbonds.info/

[389] U.S. Securities and Exchange Commission (SEC). Офіційний сайт. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.edgar-online.com/

для такої корпорації необхідної фінансово-економічної інформації (ринкова кон'юнктура, тренди і фінансово-економічні прогнози, конкуренти, їхня продукція, постачальники, клієнти, податки тощо); ринковим позиціонуванням, популяризацією компанії; просуванням її продукції і послуг на рику.

Бізнес-модель сучасних інформаційних інституцій значною мірою залежить від поведінкових особливостей користувачів їхніх інформаційних товарів і послуг. Експерти зазначають, що у сучасному суспільстві зростає потреба не лише на якість, об'єктивність і оперативність інформації, але й нові форми її подання. Наприклад, хороший інформаційний матеріал – це вже не лише текст на екрані або папері, з нього можна зробити повноцінний сайт. В інформаційній економіці успішний інформаційний продукт чи послуга є сплавом двох речей: легкості сприйняття та інформативності. Сучасними трендами в інформаційній сфері є сторінки у соціальних мережах, розсилки електронних текстових повідомлень [390], доступ до мобільних версій і все чого бажає читач, глядач чи слухач. При цьому інформація, що подається кожним з таких засобів, має адаптуватися так, щоб бути корисною користувачу.

Фінансове рахівництво як бізнес має величезний потенціал розвитку в країнах з перехідною (транзитивною, від анг. transition) економікою та країнах з економікою, що розвивається. Для цих країн характерні фінансові ринки, які на сьогодні класифікуються як такі, що формуються (emerging markets) і такі, що є приграничними фінансовими ринками (frontier markets)[391]. На сьогодні вони відрізняються від ринків розвинених економіках (наприклад, США, Канади, Великої Британії, Німеччини, Японії) меншою розвиненістю фінансового рахівництва як бізнесу. Однак, за нашими оцінками, протягом найближчих десяти років інформаційний бізнес як складова фінансової

[390] Месенджер (від англ. messenger – кур'єр) є програмою для комунікацій, протоколом передачі даних, що, на відміну від електронної пошти, дозволяє інтернет-користувачам спілкуватися в режимі реального часу, миттєво.

[391] Приграничними фінансовими ринками (frontier markets) є ринки, для яких характерні високі ризики та низька дохідність.

інфраструктури перехідних економік посяде в них належне місце.

У чинному на сьогодні в Україні Класифікаторі видів економічної діяльності (КВЕД ДК 009:2010)[392] містяться коди і назви видів комерційної діяльності, втім фінансове рахівництво як самостійний вид діяльності відсутній. Така ситуація цілком логічна, оскільки даний інформаційний інститут фінансової інфраструктури економіки ще формується як самодостатня системна діяльність. Разом із тим досвід навіть останнього десятиліття демонструє приклади введення до переліку КВЕД інформаційних діяльностей.

Зокрема, секція, що присвячена інформаційній діяльності в економіці України – секція J – «Інформація та телекомунікації» – була введена у Класифікатор лише у 2010 р. Дані по цій секції Державний комітет статистики України розпочав регулярно накопичувати лише з 2012 р. До секції «Інформація та телекомунікація» віднесено діяльність з виробництва і поширення інформації, забезпечення способу передавання та поширення інформаційних продуктів і послуг. На сьогодні основними складовими цієї секції є видавнича діяльність; виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів; діяльність у сфері радіо- та телевізійного мовлення; телекомунікації (електрозв'язок); комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність; надання інших інформаційних послуг.

Незважаючи на те що фінансове рахівництво є підсистемою саме фінансової інфраструктури економіки, у КВЕД ДК 009:2010 в секції К «Фінансова та страхова діяльність» взагалі відсутні група чи розділ, де б згадувалася інформаційна діяльність.

Разом із тим у цьому Класифікаторі в секції М «Професійна, наукова та технічна діяльність» є розділ 69 «Діяльність у сферах права та бухгалтерського

---

[392] Класифікатор видів економічної діяльності ДК 009:2010. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/128651.html

обліку», в якому згадуються окремі види діяльності, що за змістом належать до фінансового рахівництва. У розділі 69 зазначено, що цей вид діяльності «також включає послуги з ведення бухгалтерських книг, бухгалтерського обліку й аудиту, складання податкових декларацій». Якщо ж детальніше, то у цьому розділі є група 69.2 під назвою «Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування». Попри існування у КВЕД ДК 009:2010 розділу 69 та підгрупи 69.2 вони аж ніяк не охоплюють все коло комерційної діяльності фінансового рахівництва.

Отже, у статистичній базі даних України на сьогодні відсутній розділ, що безпосередньо характеризує фінансове рахівництво як бізнес. Результатом того є те, що чинний нині КВЕД України не відображає реального стану комерційної діяльності в інформаційній підсистемі фінансів, фінансовому рахівництві. Пропонується Кабінету міністрів України розглянути питання про внесення до чинного КВЕД змін, що полягають у включенні в нього інформаційної діяльності як самостійного виду з виокремленням у її складі фінансового рахівництва, зокрема.

Незважаючи на неповне відображення офіційною статистикою ролі інформаційної діяльності в економіці країни, вважаємо, що матеріали секції J «Інформація та телекомунікації» значною мірою відображають тенденції розвитку цього виду діяльності. Базуючись на такому підході, є можливість проаналізувати за даними Держкомстату динаміку, по-перше,зайнятості в інформаційному сегменті економіки України; і, по-друге, створеного у цьому сегменті ВВП і доданої вартості, а також, по-третє, обсягу ВВП і доданої вартості, створених у розрахунку на одного зайнятого. Це дозволяє достатньою мірою оцінити значимість і тенденцію розвитку фінансового рахівництва як бізнесу в Україні (табл. 4.3.1 і дод. П).

Таблиця 4.3.1

Динаміка зайнятості в інформаційній сфері порівняно з іншими видами економічної діяльності в Україні, тис. осіб[393]

Види економічної діяльності[394]	2012	2013	2014	2015
Усього зайнято	**19 261**	**19 314**	**18 073**	**16 443**
Сільське господарство	3308	3389	3091	2871
Промисловість	3237	3170	2898	2574
Будівництво	836	841	746	642
Торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160	4269	3966	3511
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1151	1164	1113	998
Готельний бізнес і організація харчування	327	329	309	277
Інформація та телекомунікації	***298***	***300***	***285***	***273***
Фінансова та страхова діяльність	316	306	287	2446
Професійна, наукова та технічна діяльність	504	494	456	4239
Інші види економічної діяльності	5124	5052	4921	4631

Дані з табл. 4.3.1 свідчать, що з 2012 р. інформаційна сфера діяльності в економіці України забезпечувала зайнятість близько 300 тис. осіб щорічно. При цьому слід зауважити, що це відомості лише офіційної статистики. Зважаючи на те що в Україні значна частина економіки перебуває на сьогодні у тіні, реальна кількість зайнятих саме в інформаційній сфері набагато вища. Схожий інформаційній сфері рівень зайнятості спостерігався у фінансовій і страховій діяльності, а також готельному бізнесі та організації харчування. Однак якщо в інформаційній сфері прослідковується чітка тенденція до зростання кількості зайнятих, то в інших перелічених вище сферах навпаки – стійкий тренд скорочення.

---

393 Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

394 Детальні відомості про кількість зайнятих в Україні за видами економічної діяльності подано у дод. П.

Показовим є також аналіз динаміки частки зайнятого в інформаційній сфері населення до загальної кількості зайнятих в Україні (табл. 4.3.2 і дод. Р).

У сфері інформації і телекомунікації в Україні працює майже 2% від загальної кількості зайнятого в країні населення. При цьому має місце стійке зростання цього показника в умовах, коли лише у кількох сегментах економіки збільшувалася чисельність працюючих. Серед зростаючих сфер діяльності в економіці країни ще тільки сільське господарство, а також складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність.

Таблиця 4.3.2

Частка інформаційної сфери та інших видів економічної діяльності у загальній зайнятості населення України, %[395]

Види економічної діяльності[396]	2012	2013	2014	2015
Усього зайнято	**100**	**100**	**100**	**100**
Сільське господарство	17,2	17,5	17,1	17,5
Промисловість	16,8	16,4	16,0	15,6
Будівництво	4,3	4,3	4,1	3,9
Торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	21,6	22,1	21,9	21,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,0	6,0	6,2	6,1
Готельний бізнес і організація харчування	1,7	1,7	1,7	1,7
Інформація та телекомунікації	***1,5***	***1,5***	***1,6***	***1,7***
Фінансова та страхова діяльність	1,6	1,6	1,6	1,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,6	2,6	2,5	2,6
Інші види економічної діяльності	26,6	26,2	27,2	28,2

[395] Розраховано за даними: Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[396] Детальні дані щодо питомої ваги окремих видів економічної діяльності у загальній зайнятості населення України див. Додаток Р.

Іншими словами, інформаційна сфера, до якої належить і фінансове рахівництво, в Україні є стабільно зростаючою. При цьому розвиток інформаційного бізнесу супроводжується створенням нових робочих місць, а значить, зростанням доходів зайнятих у ньому юридичних і фізичних осіб. Результатом збільшення платоспроможності і доходів є нові податкові надходження до державного та місцевих бюджетів країни.

Крім того, фінансове рахівництво як бізнес є важливим у створенні в ВВП і валової доданої вартості. Ці показники є серед головних у статистиці, що ведеться в режимі Системи національних рахунків (СНР). У 2013 р. в Україні на виконання Стратегії розвитку державної статистики[397] було запроваджено міжнародний стандарт системи національних рахунків 2008 р. (СНР-2008). У результаті цього Держкомстат України розпочав на регулярній основі накопичувати дані від підприємств зі створення валової доданої вартості за видами економічної діяльності за цим стандартом.

На сьогодні Держкомстатом проведено відповідні перерахунки з урахуванням методологічних змін СНР-2008, а також із використанням вимог КВЕД ДК 009:2010 за період з 2000 року. Завдяки цьому нині існує можливість аналізувати деякі порівнювані дані за період починаючи з 2000 р. Ці матеріали необхідні для оцінки ролі фінансового рахівництва як бізнесу в економічній діяльності країни.

Динаміка ролі всіх видів економічної діяльності у створенні валової доданої вартості за період 2000–2015 рр. наведена у дод. С). У табл. 4.3.3 подано відомості за період 2010–2015 рр., при цьому по деяких галузях відомості узагальнено.

Практика свідчить, що роль інформаційної діяльності у створенні доданої вартості, а отже, і ВВП, в Україні постійно зростає. За офіційними даними, у 2015 р. в ній було зосереджено майже 73 млрд грн нової валової

---

[397] Стратегія розвитку державної статистики на період до 2017 року. – Розпорядження КМУ від 20.03.2013 р., № 1345-р. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/145-2013-%D1%80

доданої вартості, що становило 3,6 % ВВП і 4,3% валової доданої вартості, при цьому у 2000 р. тут створювалося лише 0,46 % ВВП.

У 2015 р. інформаційну діяльність за показником створення ВВП випередили лише сільське господарство (12,1 %), переробна промисловість (11,9 %), торгівля і ремонт автотранспортних засобів (13,8 %), транспорт, складське господарство, поштова і кур'єрська діяльність (6,8 %), операції з нерухомим майном (6,2 %), державне управління, оборона, обов'язкове соціальне страхування (4,8%), а також освіта (4,2 %) (дод. Т).

Таблиця 4.3.3

Обсяг ВВП та валової доданої вартості, створених в інформаційній та інших видах економічної діяльності в Україні, млрд грн[398]

Види економічної діяльності[399]	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство	80	106	110	129	161	240
Промисловість	244	287	306	295	325	393
Будівництво	35	40	39	37	37	39
Торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	155	193	201	212	234	274
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	830	103	99	104	101	135
Готельний бізнес і організація харчування	9	10	10	10	10	12
Інформація та телекомунікації	***33***	***38***	***43***	***48***	***53***	***73***
Фінансова та страхова діяльність	61	58	61	66	71	67
Професійна, наукова та технічна діяльність	27	30	42	48	47	56
Інші види економічної діяльності	226	256	302	334	345	401
Валова додана вартість (в основних цінах)	**954**	**1122**	**1213**	**1284**	**1383**	**1689**

[398] За даними: Україна у цифрах 2007. – Держкомстат, С.31; Україна у цифрах 20012. – Держкомстат, С.38; Державна Служба Статистики України. Офіційний сайт Ukrstat.org. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[399] Детальні дані щодо валової доданої вартості та ВВП України у розрізі видів економічної діяльності див. Додаток С).

Продовження табл. 4.3.3

1	2	3	4	5	6	7
Податки на продукти за мінусом субсидій	125	177	192	181	204	299
ВВП	**1079**	**1300**	**1405**	**1465**	**1587**	**1988**

Оцінку ролі інформаційної діяльності у створенні валової доданої вартості протягом 2000–2015 рр. можна зробити за даними табл. 4.3.4.

У XXI ст. в Україні стійко зростає частка інформаційної діяльності в створенні валової доданої вартості, і в 2015 р. показники досягли 4,3 %. Це базується на тому, що темпи річного приросту створюваної даною діяльністю доданої вартості є одними з найбільш сталих (табл. 4.3.5 і дод. Ф).

Таблиця 4.3.4

Частка інформаційної сфери та інших видів економічної діяльності у створенні в Україні валової доданої вартості, %[400]

Види економічної діяльності[401]	Середньо-річна		2010	2011	2012	2013	2014	2015
	2000-2004	2001-2009						
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сільське господарство	13,9	8,6	8,4	9,5	9,1	10,0	11,7	14,2
Промисловість	29,8	30,7	25,6	25,6	25,2	23,0	23,5	23,3
Будівництво	4,3	4,5	3,7	3,5	3,2	2,9	2,7	2,3
Торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11,8	15,4	16,2	17,2	16,6	16,5	16,9	16,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10,6	9,3	8,7	9,2	8,1	8,1	7,3	8,0
Готельний бізнес і організація харчування	0,6	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7

[400] За даними: мотоциклів Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[401] Детальні дані щодо частки окремих видів діяльності у створенні валової доданої вартості України див. дод. У.

Продовження табл. 4.3.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Інформація та телекомунікації	***3,5***	***3,6***	***3,5***	***3,4***	***3,6***	***3,8***	***3,8***	***4,3***
Фінансова та страхова діяльність	3,8	6,6	6,4	5,2	5,0	5,2	5,1	4,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,9	2,8	2,9	2,7	3,5	3,7	3,4	3,3
Інші види економічної діяльності	19,8	24,3	23,7	22,8	24,9	26,0	24,9	23,7
Валова додана вартість	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Лише у кризовий 2009 р. в інформаційній діяльності відбулося суттєве зменшення цього показника, і річний приріст становив лише 0,06 %. Після цього щорічні темпи приросту створеної інформаційною діяльністю валової доданої вартості стабільно зростали, і в 2015 р. були одними з найбільших (+0,38 %), перші позиції посідало сільське господарство (+0,49%).

Таблиця 4.3.5

Динаміка темпів річного приросту валової доданої вартості, створених різними видами економічної діяльності в Україні, %[402]

Види економічної діяльності[403]	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство	0,23	0,32	0,03	0,17	0,25	0,49
Промисловість	0,16	0,17	0,07	–0,03	0,10	0,21
Будівництво	0,43	0,12	–0,02	–0,05	0,00	0,05
Торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,21	0,25	0,04	0,06	0,10	0,17

[402] За даними: Україна у цифрах 2007. – Держкомстат, С.31; Україна у цифрах 20012. – Держкомстат, С.38; Державна Служба Статистики України. Офіційний сайт Ukrstat.org. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[403] Детальні дані щодо темпів річного приросту валової доданої вартості (ВВП) України у розрізі видів економічної діяльності див. Додаток Ф.

Продовження табл. 4.3.5

1	2	3	4	5	6	7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,08	0,24	–0,04	0,06	–0,03	0,34
Готельний бізнес і організація харчування	0,13	0,15	–0,01	0,00	–0,02	0,20
Інформація та телекомунікації	***0,11***	***0,16***	***0,13***	***0,12***	***0,09***	***0,38***
Фінансова та страхова діяльність	0,20	–0,05	0,05	0,09	0,07	–0,04
Професійна, наукова та технічна діяльність	–0,03	0,12	0,38	0,14	–0,01	0,18
Інші види економічної діяльності	0,09	0,13	0,18	0,10	0,03	0,16
Валова додана вартість (в основних цінах)	**0,15**	**0,18**	**0,08**	**0,06**	**0,08**	**0,22**

Хорошим індикатором ролі інформаційної діяльності в економіці є обсяг створюваного ВВП і/або валової доданої вартості у розрахунку на одного зайнятого цією діяльністю (табл. 4.3.6 і дод. Х).

Таблиця 4.3.6

ВВП і валова додана вартість у розрахунку на одного зайнятого у різних видах економічної діяльності України, тис. грн[404]

Види економічної діяльності[405]	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6
Сільське господарство	33,2	38,0	52,1	83,5	97,6
Промисловість	94,4	93,1	112,2	152,7	202,6
Будівництво	46,7	43,9	49,4	60,6	73,6
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	48,2	49,7	58,9	78,0	90,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	85,9	89,8	90,6	135,2	157,2
Готельний бізнес і організація харчування	31,0	30,9	32,1	43,1	56,2
Інформація та телекомунікації	***145,6***	***161,3***	***185,1***	***266,0***	***324,4***

[404] Розраховано за даними: Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України. - [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

[405] Детальніші дані див. Додаток Х.

Продовження табл. 4.3.6

1	2	3	4	5	6
Фінансова та страхова діяльність	193,3	216,3	246,2	277,1	215,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	83,2	96,7	103,4	131,9	208,5
Інші види економічної діяльності	59,0	66.1	70,0	86,5	104,8
Валова додана вартість	**63,0**	**66,5**	**76,5**	**102,7**	**124,3**
ВВП	**72,9**	**75,9**	**87,8**	**120,9**	**146,5**

Характерно, що у 2015 р. в Україні за показником генерованого ВВП та валової доданої вартості інформаційна діяльність значно випередила інші види діяльності, відстаючи лише від фінансової та страхової. Цей показник слугує своєрідним лакмусовим папірцем, що характеризує особливість інформаційної економіки: в ній інформація, у тому числі фінансова, стає фактором виробництва і економічним ресурсом.

Якщо в цілому на одного зайнятого у 2016 р. в Україні припадало трохи більше 124 тис. грн валової доданої вартості та майже 147 тис. грн ВВП, то на одного зайнятого в інформаційний сфері, до якої належить і діяльність з фінансового рахівництва, – понад 324 тис. грн. Таким чином, кожен зайнятий інформаційною діяльністю генерував понад як вдвічі більше нової доданої вартості, ніж в середньому один зайнятий в економіці.

Аналіз динаміки минулих подій і виявлення відповідних трендів дає можливість прогнозувати подальші процеси. У даному випадку за допомогою методу екстраполяції тренду можна сформувати прогнозовані дані на середньострокову перспективу (до 2020 р.) щодо обсягу виробництва в Україні доданої вартості у розрахунку на одного зайнятого інформаційною діяльністю. Передумовою використання методу екстраполяції у даному разі є сталість розвитку причинного комплексу, що формує тенденцію[406], тобто сталість розвитку інформаційної діяльності в Україні, що було доведено попереднім матеріалом. Збір, обробка, аналіз і підготовка цих даних слугують ще одним

[406] *Єріна А.М.* Статистика: підручник / А.М.Єріна, З.О.Пальян. – К.: КНЕУ, 2010. – 351 с.. С. 272-274. *Моторин Р.М., Чекотовский Е.В.* Статистика для економістів : навч. Посібник / Р.М.Мотолрин, Е.В.Чекотовський. – К.: Знання, 2009. – 430 с.. С.383-386.

прикладом фінансового рахівництва.

Для згладжування коливань наданих статистикою даних щодо виробленої у розрахунку на одного зайнятого в інформаційні сфері України валової доданої вартості, виявлення основної тенденції динаміки цього показника і розрахунку середньої абсолютної величини його зміни скористаємося методом плинних, або ковзних, середніх. Результати подано у табл. 4.3.7.

Таблиця 4.3.7

Розрахунок плинних (ковзних) середніх та середньої абсолютної величини їх зміни, тис. грн.

<table>
<tr><th>Показники</th><th>2012</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr>
<tr><td>Базові дані – генерована у розрахунку на одного зайнятого в інформаційній сфері додана вартість[407]</td><td>145,6</td><td>161,3</td><td>185,1</td><td>266,0</td><td>324,4</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Плинні (ковзні) середні</td><td colspan="2">(145,6 + 161,3) / 2 = 153,5</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">(161,3 + 185,1) / 2 = 173,2</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td colspan="2">(185,1 + 266,0) / 2 = 225,6</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td colspan="2">(225,6 + 324,4) / 2 = 275,0</td></tr>
<tr><td>Усереднена абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх</td><td colspan="4">[(173,2 – 153,5) + (225,6 – 173,2) + (275,0 – 225,6)] / 3 = 40,5</td><td></td></tr>
</table>

Для прогнозування обсягу валової доданої вартості, який в Україні може згенерувати один зайнятий в інформаційній діяльності Y_t, скористаємося лінійною функцією $Y_t = a + b \times t$, де a – теоретичний базовий рівень часового ряду, у нашому випадку він дорівнює 275,0 тис. грн; b – усереднена абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх, що дорівнює 40,5 тис. грн; t –

[407] За даними тбл. 4.3.6 та Додатку У.

період, на який здійснюється прогноз (1-й, 2-й, 3-й, 4-й рік відповідно). Отже, Y_0 = 275,0 тис. грн. Розрахунок прогнозованих даних на період до 2020 року наведено у табл. 4.3.8.

Таблиця 4.3.8

Розрахунок прогнозованих даних обсягу валової доданої вартості, який в Україні може згенерувати один зайнятий в інформаційній діяльності

Рік	T	$Y_t = a + b \times t$	Y_t, тис. грн
2016	0	Теоретичний базовий рівень	275,0
2017	1	275,0 + 40,5 × 1	315,5
2018	2	275,0 + 40,5 × 2	356,0
2019	3	275,0 + 40,5 × 3	396,5
2020	4	275,0 + 40,5 × 4	437,0

Отже, можна очікувати, що протягом 2017–2020 рр. річний обсяг валової доданої вартості, згенерованої одним середньостатистичним зайнятим, в інформаційній діяльності зросте у 1,6 раза порівняно з фактичним рівнем 2016 року, досягнувши майже 440 тис. грн на рік.

Висновки до розділу 4

1. Фінансове рахівництво використовується державним управлінням і місцевим самоврядуванням, уможливлюючи виконання покладених на них функцій і сприяючи формуванню держави нового типу, такій, що відповідає запитам інформаційної економіки. Напрями використання владою фінансового рахівництва полягають у такому: а) забезпечення відкритості та прозорості державного і місцевого управління, тобто фактична реалізація

публічності їхніх фінансів; б) інформування учасників економіки з широкого кола актуальних питань фінансової інфраструктури економіки; в) формування у суспільстві належного рівня загальної фінансово-економічної грамотності; г) як джерело необхідної для органів влади інформації; д) засіб інформаційного обміну між органами влади, необхідний для координації їхніх дій та державної безпеки.

2. Одним із пріоритетів у діяльності провідних міжнародних організацій є сприяння розвитку використання державною і місцевою владою країн – членів відкритої інформаційної підсистеми фінансів. Це, зокрема, підтверджується такими документами: Ініціативи IMF щодо стандартизації поширення даних, Фундаментальні принципи ООН щодо офіційної статистики, Кодекс норм Європейської статистики. Показово, що міжнародні фінансові інституції значну увагу приділяють саме ролі інформації і, реалізуючи у різних країнах програми зі сталого розвитку, готують характерну для інституту фінансового рахівництва продукцію – ґрунтовні огляди та рекомендації по окремих галузях, сегментах ринку, країнах та регіонах. Для бізнесу країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою такі інформаційні матеріали є єдиним джерелом даних як щодо поточного стану та перспектив національної економіки, так і бенчмарків. Ці відомості використовуються у поточному управлінні корпораціями для оцінки перспектив і ризиків, формування поточних і стратегічних фінансово-економічних планів.

3. Україні зроблено важливі, хоча й недостатні кроки у розвитку системи інформаційного обміну державних і місцевих органів управління, публічності їхніх фінансів. Зокрема, вже функціонує електронне урядування, створено відповідне державне агентство; працює інтегрована інформаційно-аналітична система «Прозорий бюджет»; запроваджено єдиний публічний реєстр заяв на бюджетне відшкодування ПДВ; розпочалася передача до глобальної бази власників бізнесу інформації про кінцевих бенефіціарів українських компаній; впроваджена технологія Blockchain у роботу системи

електронних торгів арештованим майном (СЕТАМ), у земельні аукціони та Державний земельний кадастр.

Прозоре функціонування системи державних баз даних має величезний потенціал: це не лише підвищує ефективність діяльності влади, але й сприяє розвитку потужної індустрії у даному сегменті. Наприклад, в Євросоюзі на базі відкритих державних даних успішно реалізуються соціально важливі і комерційні проекти на сотні мільйонів євро.

Активізація використання фінансового рахівництва державною і місцевою владою відбувається одночасно з його розвитком, який значною мірою є результатом саме зусиль державної і місцевої влади.

Разом із тим КВЕД ДК 009:2010 в Україні не відображає реальну структуру і динаміку інформаційної діяльності в економіці. Запропоновано внести до цього КВЕД зміни, що полягають у включенні в нього інформаційної діяльності як самостійного виду з виокремленням у її складі фінансового рахівництва, зокрема.

4. Для державних і місцевих органів влади України залишається актуальним дотримання таких рис ідеального інформаційного обміну публічної сфери, як наявність відданих справі службовців, які чесно збирають необхідну інформацію; всі події добросовісно відображаються в офіційних виданнях; забезпечується вільний доступ до цих видань.

5. У корпораціях фінансове рахівництво є складовою моделей вартісно-орієнтованого менеджменту, що, узагальнюючись поняттям контролінг, розглядаються як система управління на основі належного інформаційного інструментарію. Вартісно-орієнтоване управління безпосередньо пов’язане з формуванням так званих ланцюжків створення вартості (value chain), в яких фінансове рахівництво є неодмінним учасником, забезпечуючи належний інформаційний обмін.

6. Менеджмент корпорації використовує фінансове рахівництво насамперед як важливе джерело інформації, необхідної для оперативного і стратегічного управління. При цьому його дані, поєднуючись з інформацією

рахівництва управлінського, дозволяють власникам і менеджерам корпорації добре орієнтуватися в ринковому середовищі. Інформація фінансового рахівництва цінується менеджментом, за неї платять чималі кошти. Існують різні канали її отримання: фінансово великі корпорації утримують власні інформаційно-дослідні підрозділи; у зовнішньому щодо корпорації інформаційному просторі готові матеріали існують у вільному доступі чи легко можуть бути придбані за відповідну плату; спеціалізовані матеріали і поглиблені дослідження можуть формуватися за індивідуальними замовленнями; чимало корпорацій користуються послугами спеціалізованих інформаційно-консалтингових інституцій на постійній основі, тобто займаються аутсорсингом, передаючи їм завдання або процеси зі збору і підготовки необхідної інформації на умовах підряду чи субпідряду.

7. Корпорації використовують фінансове рахівництво також для інформаційного обміну з іншими учасниками економіки. Користуючись інструментарієм фінансового рахівництва, вони інформують про себе, свою продукцію та послуги, що в кінцевому рахунку сприяє зростанню ринкової вартості їхніх активів, продуктів і послуг. За оцінками, інформаційні програми створення вартості (вартісні драйвери – value drivers) здатні збільшити ринкову капіталізацію компанії може на 50–100 % протягом двох-п’яти років.

8. Використання фінансового рахівництва пов’язане з відповідними витратами, частка яких у загальній вартості товарів і послуг корпорацій зростає. Інформаційні продукти та послуги за обсягами і структурою витрат є якісно новим явищем: вони можуть бути за обсягом дуже малими, а їхня ціна – надзвичайно високою. За оцінками експертів, в Україні інформаційний капітал практично не враховується ні в собівартості продукції, ні в балансовій вартості підприємств і становить менше як 1 % їхньої вартості. Водночас в країнах Європейського Союзу нематеріальні активи досягають 50–68 % вартості майна підприємств.

У разі залучення, генерації та розповсюдження корпорацією даних фінансового рахівництва має місце ефект зменшення пов’язаних із цим

маржинальних (граничних) витрат; спостерігається зростання віддачі від такої інформації. З розвитком інформаційних технологій та систем комунікацій витрати на одиницю інформації зменшуватимуться.

Компанії, що базуються на інформаційній технології, стають провідними. При цьому інформаційний капітал забезпечує корпорації тим більшу ефективність, чим менше у неї традиційних матеріальних активів. Якщо для корпорацій індустріальної епохи була характерна наявність величезних матеріальних активів, то інформаційна епоха створила новий тип корпорацій, матеріальні активи яких порівняно мізерні. Використання в управлінні корпораціями фінансового рахівництва сприяє оптимізації структури їхніх витрат і відповідним змінам в організації моделі бізнесу; посилюється тенденція до заміни традиційних матеріальних активів інформаційними. Зростає кількість дот-ком компаній (dot-com companies), тобто таких компаній, бізнесова модель яких повністю базується на роботі у мережі Інтернету, дозволяючи досягати таким корпораціям високих економічних результатів. Розвивається мережева економіка (network economy), відома ще як цифрова економіка (digital economy), інтернет-економіка, або веб-економіка (web economy).

9. Фінансове рахівництво стає бізнесом, надзвичайно привабливим з комерційної точки зору для підприємців і корисним для суспільства. Виробництво інформації поступово перетворюється із спорадичного явища на відносно самостійну сферу діяльності. Причина цього криється в об’єктивному невпинному підвищенні попиту на його інформаційну продукцію і послуги, на порівняно низькій капіталомісткості цієї діяльності, її швидкій окупності і, зрештою, хорошій прибутковості. Крім того, будучи привабливим і впливовим бізнесом, інститут фінансового рахівництва створює робочі місця, сплачує податки до державного та місцевого бюджетів і генерує для національної економіки зростаючу частку валової доданої вартості, ВВП. Бізнес фінансового рахівництва сприяє зростанню інформаційних потоків та удосконаленню інформаційного обміну в економіці.

При цьому в ньому зростає вага аналітичної діяльності, обумовлюючи зростання вартості його інформаційної продукції та послуг.

Фінансове рахівництво як бізнес розвивається пліч-о-пліч з банківським, інститутів спільного інвестування, бірж та інших фінансових інституцій бізнесом. Симптоматично, що саме фінансовий сектор є одним із лідерів освоєння новітніх інформаційних технологій; фінансові інституції стають центрами координації глобальних підприємницьких структур, акумулюючи та надаючи дані про економічний стан, фінансові можливості та плани суб'єктів господарювання.

Фінансове рахівництво є надзвичайно прибутковим бізнесом, підтвердженням чого є успішне функціонування потужних інформаційно-аналітичних агентств, цінні папери яких високо котуються на фондових біржах. Крім того, фінансове рахівництво є джерелом доходів для інших бізнесів, сприяє їх надійному позиціонуванню на ринку, зростанню ринкової вартості їхніх активів і цінних паперів.

Охоплюючи різні види діяльностей, предметом яких є інформація, фінансове рахівництво – бізнес неоднорідний. Спостерігається тенденція до монополізації процесів, пов'язаних з наданням інформаційних продуктів і послуг користувачам. Причина полягає в тому, що витрати на збір, обробку та аналіз інформації мало залежать від її використання, а витрати на розповсюдження інформації – залежать, і тому діяльність, що пов'язана з поширенням інформації, є найбільш прибутковим бізнесом, саме вона й монополізується.

10. Кдасифіковано інституції, що представляють інститут фінансового рахівництва і займаються характерною для нього діяльністю. На сучасному етапі серед них: а) спеціалізовані інформаційно-аналітичні агентства; б) спеціалізовані бізнес-медіа; в) агентства кредитних рейтингів; г) аудиторські та консалтингові компанії; д) спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи корпорацій фінансового та нефінансового секторів; е) спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи державних і місцевих

органів влади; є) спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи галузевих асоціацій; ж) науково-дослідні інституції; з) та інші. Важливу роль відіграють також незалежні аналітики, вчені, що виконують окремі види робіт як самостійно, так і на основі субпідряду, аутсорсингу. Останнє стає все більш популярним, оскільки дозволяє корпораціям економити на витратах й одночасно забезпечувати високу оперативність і якість робіт.

11. Дані фінансового рахівництва використовуються державними і місцевими органами управління, корпораціями та іншими учасниками економіки для оцінки і прогнозування перспектив економічного розвитку; результати таких оцінок і прогнозів належать до інформаційних продуктів і послуг фінансового рахівництва. За допомогою економіко-математичних методів (лінійні залежності, методи плинних (ковзних) середніх, екстраполяція тренду та ін.) оброблено дані по Україні за останні чверть століття (1992–2016 рр.) і визначено прогнози на середньострокову перспективу по ряду показників. Зокрема, розраховано, що у 2018, 2019, 2020 рр.: а) обсяг її скорегованого на дефлятор ВВП у розрахунку на душу населення може скласти 53 тис. грн, понад 55 тис. грн і щонайменше 57 тис. грн відповідно; б) обсяг активів, що припадатимуть в середньому на один ІСІ, який досягне вимог НКЦПФР щодо нормативу мінімальних активів, може становити, відповідно, 237 млн грн, 254 млн грн і майже 271 млн. грн; в) обсяг річної валової доданої вартості генерованої одним середньостатистичним зайнятим в інформаційній діяльності може досягти 334 тис. грн, 379 тис. грн і майже 406 тис. грн, відповідно.

Основні результати цього розділу опубліковані в наукових працях

автора[408] [109; 179; 180; 182; 183; 188; 191; 194; 196; 198; 200; 203; 204; 205; 206; 207; 219; 228; 233; 257]

[408] *Рязанова Н.С.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку. Монографія. – К.: КНЕУ, 2017. – 337 с. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки. – Фінанси України, 2017. - №.1, С. 26-51. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної мікроекономіки. – Фінанси України, 2016, №. 10, С. 39-64. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інституційно-інфраструктурна складова інформаційної економіки. – Фінанси України, 2016, №. 3, С. 55-85. *Рязанова Н.С.* Еволюція теорії та практики вивозу капіталу та його особливості у контексті світової кризи початку XXI ст. – Вісник КНТЕУ. 2010, №2. С.65-77. *Рязанова Н.С.* Транснаціональні корпорації, як впливові учасники сучасної економіки. – Ринок цінних паперів України. 2010, № 5-6. С. 33-40. *Рязанова Н.С.* Інформаційне забезпечення в системі корпоративних фінансів. – Фінанси, облік і аудит : Збірник наук. Праць. - К.: КНЕУ, 2007.Вип. 9.1. - 320 с. С. 118-124. *Рязанова Н.С.* Процедури управління проектами МБРР. – Економіка та держава, 2006, № 5, С. 15-18. *Рязанова Н.С.* Фінансові інституції Європейського Союзу. – Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. - К.: КНЕУ, 2006. Вип. 7.1. – 328 с. С. 119-124. *Рязанова Н.С.* Сучасні тенденції зовнішньої заборгованості. – Фінанси України, 2005, №7, С.26-38. *Рязанова Н.С.* Фінансові продукти Міжнародного банку реконструкції та розвитку. – Фінанси, облік і аудит. – К.: КНЕУ, 2004, Вип. 4, С.168-175. *Рязанова Н.С.* Державне стимулювання інвестицій в оновлення техніки та технологій через механізм податкової амортизації. - Наукові праці НДФІ, 2005, випуск 3 (32), С. 117–126. *Рязанова Н.С.* Інвестиційний механізм лізингу: зарубіжна практика та реалії України. – Ринок цінних паперів України, 2005, № 9-10. С. 55-62. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво. Навч. Посібник. – К.: Знання-Прес, Серія «Вища освіта XXI століття», 2002. – 246 с. Технологія лізингу: монографія / Н. Рязанова та ін. за ред. Г.Т. Сенькович. – К.: Київ ЦНТ. Фінансовий ринок: підручник / М.А. Гапонюк, А.Є Буряченко, Н. В. Дегтярьова та ін. за заг. ред. М.А.Гапонюка. – К: КНЕУ, 2014. – 419 с. «Гопак», 2010 р. – 320 с. *Рязанова Н.С.* Міжнародні фінансові організації: підручник / Н.С. Рязанова, М.А.Гапонюк, А.А. Максименко. – К.: КНЕУ, 2010, - 230 с., розділи 1, 3 - 5, 6 - 10, 13. Обращение с отходами агропромышленного комплекса. Возможности для Украины. – IFC, 2013. – 28 с. ТБО в Украине: Потенциал развития. - IFC, 2013. – 101 с. Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні. Посібник для інвесторів. – IFC, 2014. – 77 с.

РОЗДІЛ 5
ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО РАХІВНИЦТВА В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

5.1. Розвиток підсистеми фінансового рахівництва, яка представляє податкову інформацію

Оподаткування є надзвичайно важливою сферою фінансів, тому у розвитку їх інформаційної підсистеми, зокрема фінансового рахівництва, особливе місце посідає податкове рахівництво. Відмічаючи важливість сфери оподаткування, PwC і World Bank Group у дослідженні «Paying Taxes 2016», присвяченому стану сплати податків у 189 країнах, зазначають, що оподаткування є ключовим питанням для економіки країни, оскільки через нього можна стимулювати економічне зростання і забезпечувати стійкі доходи держави[409]. Це є об'єктивною основою того, що у державній фінансовій політиці України податковій політиці, питанням адміністрування податків на сучасному етапі відводиться домінуюче місце. З адмініструванням податків безпосередньо пов'язане податкове рахівництво.

Незважаючи на безспірну важливість питань оподаткування, вважаємо, що такий підхід породжує певний дисбаланс у політиці розвитку як публічних фінансів України, так і відкритої інформаційної підсистеми фінансів країни – фінансового рахівництва. Як зазначалося у параграфі 1.1, податкове рахівництво є одночасно підсистемою фінансового та управлінського рахівництва, і характер його розвитку впливає на стан загальної системи фінансового рахівництва. Вважаємо, що збалансованому

[409] PwC, World Bank Group. Paying Taxes 2016. [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://www.pwc.com/ua/en/survey/2015/all/paying-taxes-2016.html

комплексному розвитку публічних фінансів та відкритої інформаційної підсистеми фінансів України сприятиме політика розбудови податкового рахівництва, яка базується на спільних із загальною системою фінансового рахівництва теоретико-методологічних та інституційних підходах.

Незважаючи на те що в українській фінансовій науці вже є чимало праць, в яких ґрунтовно розглянуто тему адміністрування податків[410], вивчення податкового рахівництва саме з цих позицій відсутнє. Даний параграф присвячено дослідженню сутності, характерних рис і призначення, інституційних засад, місця і ролі в економіці макро- та мікрорівнів податкового рахівництва з позицій, спільних для всієї системи фінансового рахівництва. Вважаємо, що це сприятиме розвитку податкового рахівництва відповідно запитів інформаційної економіки, а отже ефективному становленню в Україні фінансового рахівництва в цілому.

Податкове рахівництво, або податковий екаунтинг (транслітерація з англ. tax accounting) одночасно є підсистемою як фінансового, так і управлінського рахівництва. При цьому, у кожному з випадків це має місце лише у тій мірі, в якій характерні особливості податкового рахівництва співпадають з характерними особливостями фінансового та управлінського рахівництва, відповідно. Структурно-логічна схема зв'язків інституту

---

410 *Воронкова О.М.* Податковий менеджмент в Україні: особливості, проблеми, перспективи: монографія. – Ірпінь, НУДПСУ, 2012. – 396 с. *Єфименко Т.І.* Податки в інституційній системі сучасної економіки. - НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К., 2011. – 688 с. *Єфименко Т.І.,Соколовська А.М.* Нові підходи до адміністрування податків / Т.І.Єфименко, А.М. Соколовська // Фінанси України. – 2004. – № 10. – С. 3-15. *Крисоватий А.* Податковий менеджмент: навч. посіб. // А. Крисоватий, А. Кізима. — Тернопіль: Карт-Бланш, 2003. — 330 с. *Мельник В.М.* Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: Моногр. – К.: Комп'ютер прес, 2006. – 277 с. *Мельник В.М., Кощук Т.В.* Підвищення податкової прозорості для протидії агресивному податковому плануванню/ В.М. Мельник, Т.В. Кощук // Фінанси України. – 2017. – № 9. – С. 75-86. *Онишко С.В.* Підвищення рівня адміністрування податку на прибуток / С.В. Онишко // Фінанси України. – 2003. – № 3. – С. 47-50. *Проскура К.П.* Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації : монографія. – К.: ТОВ «Емкон», 2014. – 376 с. 228. *Тимченко О.М.* Менеджмент податкового боргу великих платників податків / О. М. Тимченко // Фінансова політика в умовах євро інтеграційних процесів : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., 25.03.2016 р., м. Київ /– Київ : КІБС, 2016. – С. 91–94.

податкового рахівництва з фінансовим та управлінським рахівництвом була представлена на рис. 1.1.1. Вважаємо, що кожен з напрямів інформаційної підсистеми фінансів – фінансове, управлінське та податкове рахівництво – поступово формується у самостійні інформаційні інститути з характерними ознаками, об'єктивними суспільним призначенням, місцем і роллю в економіці. Їх функціонування у тісній взаємодії створює ефект синергії, тобто суттєво більший позитивний інформаційний вплив на господарське життя суспільства, ніж проста сума впливу кожного з них.

На відміну від фінансового рахівництва, характерною особливістю управлінського рахівництва є те, що результат його діяльності – це лише інформація з обмеженим доступом, тобто закрита. При цьому, джерелом інформації управлінського рахівнитва може бути як обмежена за доступом, так і відкрита інформація.

Податкове рахівництво має дві характерні ознаки, що відрізняють його від фінансового та управлінського рахівництва. По-перше, об'єктом його діяльності є обмежене тематикою коло економічних відносин суспільства – це лише відносини, що пов'язані з оподаткуванням. Тобто, на відміну від інших інформаційних інститутів фінансів, об'єктом діяльності яких є все поле грошових відносин, податкове рахівництво об'єктом своєї діяльності має лише відносини, що стосуються оподаткування юридичних і фізичних осіб. По-друге, результатом діяльності податкового рахівництва є як відкрита, так і обмежена за доступом інформація. При цьому джерелом його даних може бути як відкрита, так і закрита інформація.

Таким чином, податкове рахівництво в частині, що представлена його діяльністю з підготовки та надання відкритої, тобто не обмеженої за доступом інформації, є підсистемою фінансового рахівництва; а в частині, що представлена діяльністю з підготовки інформації, доступ до якої обмежений – підсистемою управлінського рахівництва. При цьому між цими двома частинами податкового рахівництва існує чітка межа, що формалізуються законами та підзаконними нормативними актами, в яких визначається, яка

саме інформація належить до таємної (секретної), службової та конфіденційної (для бізнесу – комерційної таємниці), а отже, до неї встановлено обмежений доступ.

Подібно до фінансового й управлінського рахівництва, податкове рахівництво сегментується залежно від рівня економічних відносин, податковий аспект яких слугує предметом його розгляду, на: податкове рахівництво рівня макроекономіки та податкове рахівництво рівня мікроекономіки. Перший з них, розглядаючи податкові відносини з позицій рівня країни, її регіонів, міждержавних об'єднань та глобально, торкається: фіскальних питань, контролю за правильністю нарахування та сплати податків, їх адміністрування, розподілу та перерозподілу створюваного суспільством продукту через механізм податків, використання податків як інструменту державного регулювання, державної та місцевої фінансової політики, законодавства щодо оподаткування та його виконання, а також інших пов'язаних з оподаткуванням економічних і соціальних аспектів макрорівня. Другий, розглядаючи тему оподаткування з позицій окремих домогосподарств і корпорацій, тобто платників податків – фізичних і юридичних осіб, охоплює: питання розрахунку та сплати податків, податкового та фінансового менеджменту, контролінгу, оптимізації податків та іншого, що є характерним для рівня мікроекономіки.

Податкове рахівництво являє собою системну діяльність зі збору, обробки, аналізу, підготовки та подання у різноманітних зрозумілих і зручних для користувачів формах інформації, що стосується оподаткування. Мета податкового рахівництва – надавати інформацію стосовно порядку нарахування і сплати податків, стану оподаткування, особливостей окремих податків та їхніх платників, податкових відносин у суспільстві та іншого, що прямо та опосередковано стосується податків. Ці відомості мають, забезпечуючи учасників економіки максимально актуальною і зрозумілою інформацією про податки як про фіскальний інструмент і інструмент фінансового регулювання економіки, створювати у суспільстві умови для

ефективного функціонування системи оподаткування, дієвої як з позиції владних органів, збирачів податків, так і платників. Яким би ідеалістичним не здавався такий підхід, але розвиток інформаційного суспільства і його економіки будується саме на згаданих засадах.

Результатом діяльності податкового рахівництва є різноманітні інформаційні продукти і послуги, що являють собою інформаційний інструментарій суспільства з питань оподаткування. Це може бути податкова та інша фінансова звітність, статистичні відомості, матеріали опитувань, аналітично-дослідницькі матеріали, нормативні та роз'яснювальні документи, в яких викладена технологія та елементи різних податків, а також буд-який інший матеріал, що містить дані, які прямо та опосередковано стосуються питань оподаткування. При цьому інформація податкового рахівництва формалізується та подається так само, як і у випадку фінансового рахівництва: у цифровій, словесно-описовій, візуальній та звуковій формах; в абсолютних сумах грошових одиниць, індексах, коефіцієнтах, відсотках, рейтингах, ренкінгах (ранжуванні), формулах, фінансових моделях, таблицях, діаграмах, графіках (включаючи інфографіку), текстовому описі та в інших формах.

Користувачами інформаційної продукції та послуг податкового рахівництва є широке коло осіб: а) державні управлінці та б) менеджери бізнесових структур, в) працівники науково-дослідної сфери, консультанти та ті, хто вивчає фінансово-економічні питання для набуття відповідних професій, г) будь-які платники податків, що бажають добре орієнтуватися у цих питаннях, д) решта суспільства.

Практика податкового рахівництва в Україні де-факто існує вже давно, але її зв'язки і взаємовідносини поки ще не сприймаються суспільством як самостійний інформаційний інститут фінансів. Базуючись на класифікації етапів розвитку соціальних інститутів[411] (детально див. параграф 1.1), можна констатувати, що нині має місце етап типізації (опредмечення) інституту

[411] *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Медиум, 1995. - 323 с., С. 80-120.

податкового рахівництва у формі системної діяльності, в результаті якої члени суспільства отримують корисну та зрозумілу інформацію щодо податкових відносин у суспільстві. Разом з тим починається входження податкового рахівництва у третю стадію інституціоналізації – узаконення. Іншими словами, податкове рахівництво остаточно закріплюється як тип діяльності і позначається поняттям «інститут». При цьому цілеспрямованій розбудові інституту податкового рахівництва сприяють дослідження його теоретико-методологічних і організаційних засад, особливостей функціонування в економіці макро- та мікрорівнів.

Зауважимо, що податкове рахівництво не тотожне податковому обліку. Податковий облік є діяльністю з групування згідно з порядком, передбаченим чинним податковим законодавством, інформації для визначення податкової бази за податками на підставі первинних документів. Податковий облік ведеться з метою оподаткування та контролю за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю перерахування податків до відповідних бюджетів. Головне завдання податкового обліку – формувати повну і достовірну інформацію про те, як врахована для цілей оподаткування кожна господарська операція. При цьому законодавчо сформульовані лише загальні принципи організації податкового обліку, а порядок його ведення кожен бухгалтер має визначати самостійно, закріплюючи його у положеннях внутрішньої облікової політики. Наприклад, якщо для ведення бухгалтерського обліку затверджені певні форми реєстрів обліку (журнали-ордери тощо), то в податковому обліку таких форм не існує. Оподаткування визначається податковим законодавством, і ведення податкового обліку, відрізняючись від методології бухгалтерського обліку через розбіжності в їхніх цілях, має повний обліковий цикл, незалежний від бухгалтерського обліку.

Разом із тим податковий облік невід’ємний від податкового рахівництва. Матеріали податкового обліку, включаючи податкові декларації, є важливим, але далеко не єдиним джерелом вихідних даних для інформаційних матеріалів податкового рахівництва, яке використовує також

широку і різноманітну іншу інформацію – офіційну статистику, опитування, відомості та показники з нормативних документів, розрахункові аналітичні показники, експертні оцінки та інші доступні джерела, що стосуються питань оподаткування. Крім того, дані податкового обліку у вигляді податкових декларацій є самостійним важливим інформаційним продуктом податкового рахівництва.

Об’єктом діяльності інституту податкового рахівництва є податкові відносини у суспільстві, і цим визначається його особливе місце у системі інформаційних інститутів фінансів, у фінансовій інфраструктурі економіки. Маючи об’єктом діяльності економічні відносини, наповненням (змістом) яких є інформація стосовно оподаткування, податкове рахівництво представляє собою форму реалізації інформаційної функції фінансів. Отже, у діяльності податкового рахівництва реалізується інформаційне суспільне призначення фінансів в частині, що стосується податкових відносин.

Суспільне призначення податкового рахівництва розкривається у ході реалізації ним його об’єктивного призначення (завдань, функцій). Враховуючи розглянуті раніше характерні ознаки інституту податкового рахівництва та, зважаючи, що він є підсистемою більш загального інформаційного інституту – інституту фінансового рахівництва, можна виокремити ряд завдань, які об’єктивно покладаються в інформаційному суспільстві саме на податкове рахівництво. Цими завданнями є такі: 1) забезпечення фіскальних органів необхідною інформацією; 2) формування і використання відповідної бази даних у корпорацій; 3) навчання і роз’яснення з питань оподаткування всіх учасників економіки, платників податків.

Сутність першого завдання – забезпечення фіскальних органів необхідною їм інформацією, полягає у тому, щоб надати державним і місцевим фіскальним органам інформаційний інструментарій, необхідний їм при: плануванні та акумулюванні податкових надходжень до бюджетів і позабюджетних фондів, у перевірці платників та регулюванні їхньої економічної діяльності, боротьбі з тінізацією економіки, забезпеченні сталого

економічного розвитку суспільства. Іншими словами, фіскальні органи використовують дані податкової звітності, податкового аудиту та інші різноманітні інформаційні продукти та послуги податкового рахівництва для своєї контролінгової діяльності, прийняття рішень, спрямованих на реалізацію покладних на них функцій.

Завдання податкового рахівництва з формування відповідної бази даних у корпорацій полягає у тому, щоб: забезпечити їх необхідними інформаційними матеріалами для нарахування та сплати власних податків, виконання функцій податкових агентів, законної оптимізації податків (уникнення податків на основі чинного законодавства) і управління ризиками. Корпорації – особливо великі – користуються даними податкового обліку та іншими інформаційними продуктами і послугами податкового рахівництва, мають можливість ефективно управляти своїми фінансами та економічною діяльністю в цілому.

Завдання податкового рахівництва з інформування, навчання та роз’яснення з питань оподаткування полягає у генеруванні та наданні широкому колу користувачів дохідливих і одночасно якісних та необхідних інформаційних продуктів і послуг. Наприклад, фіскальні органи ведуть спрямовану на платників податків інформаційну роботу. Через свої офіційні сайти, спеціальні аудіо- та відеопередачі, а також у друкованих ЗМІ вони сповіщають, навчають і дають відповіді та роз’яснення, прагнучи забезпечити збільшення обсягів податкових надходжень. Корпорації – залучають інформаційний інструментарій податкового рахівництва для того, щоб переконати громадськість у своїй лояльності до сплати податків, піклуванні про формування місцевих бюджетів і розвиток місцевої громади. Цим вони формують свій позитивний імідж, привертають увагу до своєї продукції і послуг, намагаючись розширити кількість клієнтів, споживачів та покупців своєї продукції та послуг. Інформаційні матеріали податкового рахівництва необхідні також у науково-дослідній, навчальній та консалтинговій роботі.

Практика податкового рахівництва реалізується у ході діяльності

відповідних інституцій, які створюють інформаційні продукти та надають послуги. Ці інформаційні продукти і послуги є формами прояву інституту податкового рахівництва. До числа таких інституцій належать, зокрема, офіційні сайти фіскальних органів, а також інші інформаційні ресурси державних та місцевих органів управління. Їхня роль надзвичайно важлива у діяльності інституту податкового рахівництва.

Інституціями, у діяльності яких реалізується податкове рахівництво, належать, зокрема, аудиторські/консалтингові компанії. Наприклад, попитом користуються інформаційні матеріали з питань оподаткування, що готуються експертами великої четвірки аудиторських компаній – PwC, Deloitte, Ernst & Young та KPMG. Крім того, інформаційні продукти і послуги з питань оподаткування генеруються та надаються спеціалізованими фінансовими інформаційними агентствами, фінансовими виданнями, інформаційно-аналітичними підрозділами корпорацій, а також науково-дослідними інституціями. Важливою є також роль окремих незалежних експертів, дослідників, що розробляють проекти документів з питань оподаткування, готують висновки, огляди та іншу інформаційну продукцію, консультують.

Хорошим прикладом аналітичної інформаційної продукції податкового рахівництва слугують відомості щорічних досліджень Doing Business[412], за якими уважно слідкують політики, аналітики, бізнесмени та широка громадськість, використовуючи їх як вагомий аргумент у прийнятті управлінських рішень[413]. У зрозумілій узагальненій формі Doing Business подає широкий спектр податкової інформації, використовуючи для порівняння простоти підприємницької діяльності різних країн Індекс легкості

[412] Doing Business. World Bank. Офіційний сайт. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine

[413] Реалізація проекту Doing Business була розпочата Світовим банком (World Bank) 2002 року з метою об'єктивної оцінки та порівняння впливу державного регулювання, у тому числі податкового, на ведення малого та середнього бізнесу в країнах-членах Групи Світового банку (World Bank Group). Станом на 2016 рік цим дослідженням було охоплено 189 країн, і його модель аналізу витрат поки являються єдиним типовим інструментом для оцінки впливу законів, підзаконних актів і їхнього впровадження на діяльність економічних суб'єктів у країнах та їх регіонах

ведення бізнесу (Ease of Doing Business Index, EDBI). Це свого роду бенчмарк, цінний інструментарій податкового рахівництва.

Величина Індексу вказує на позицію країни у сукупному рейтингу сприятливості бізнесу у порівнянні до всіх країн, крім того, ключові показники наводяться у зіставленні із середніми показниками для регіону. Базуючись на вивченні та квантифікації (від англ. quantification – кількісне вираження якісних ознак) законів, постанов та правил, що стосуються ведення підприємницької діяльності, Індекс інформує суспільство про вплив державного регулювання бізнесу на економіку. Його вищі показники свідчать про краще та, як правило, простіше регулювання бізнесу і сильніший захист прав власності. При цьому Індекс обіймає десять індикаторів, кожен з яких має кілька параметрів, і одним з ключових індикаторів є показник сплати податків. Цей показник характеризується кількістю податків, часом, що витрачається на підготовку податкових звітів, загальною часткою (у %) податків у доходах великого, малого і середнього бізнесу, а також ставками (у %) у доходах великого, середнього та малого бізнесу податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб і соціальних нарахувань на заробітну плату, а також інших податків. Показово, що протягом 2012–2016 рр. за результатами Doing Business рейтинг України піднявся зі 152 на 96 місце [414].

Ще одним прикладом інформаційної продукції податкового рахівництва є матеріали щорічного дослідження, що протягом останніх десяти років спільно здійснюють експерти PricewaterhouseCoopers (PwC) та World Bank Group. Унікальність цього інформаційного продукту полягає у тому, що до сьогодні він є єдиним дослідженням, у рамках якого оцінюються кількісні та якісні аспекти, що характеризують простоту сплати податків майже 200 країн світу, і в ньому представлено аналіз змін податкової системи з 2004 р. та подані практичні рекомендації щодо подальших шляхів реформування

[414] Doing Business. Група Світового Банку. Оцінка бізнес регулювання. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#paying-taxes

податкової системи в інтересах яка держави, так і бізнесу. Остання публікація щорічного дослідження побачила світ під назвою «Оподаткування 2016»[415].

У дослідженні «Оподаткування 2016» запущено пілотний проект-новацію, в рамках якого аналізується процес дотримання податкового законодавства після подання податкової декларації, включаючи повернення сплачених податків, податкові перевірки і суперечки з податковими органами. При цьому запропоновано інструментарій порівняльного моделювання, користуючись яким кожна країна може створити власну порівняльну групу з будь-яких включених до дослідження країн та регіонів і провести порівняльний аналіз податкової системи, що діє у даній країні з іншими. Серед основних висновків «Оподаткування 2016»: станом на 2014 р. системи електронного декларування і сплати податків повністю впровадили вже 84 країни; у всіх країнах світу зберігається тенденція зниження до загальної ставки оподаткування, часових витрат на нарахування і сплату податків, а також кількості податкових платежів.

Іншим прикладом є інтелектуальний інформаційний продукт компанії Deloitte – інвестиційний та податковий путівник за 2016 р. (The Deloitte International Tax Source, DITS), що також слугує зразком продукції податкового рахівництва. Цей путівник є інформаційною базою, в якій зібрані відомості про інвестиційний клімат і регуляторну сферу у найбільш цікавих для інвесторів 65 юрисдикціях. У ньому представлено актуальну інформацію про основні форми ведення бізнесу в країнах, ставки та правила оподаткування прибутку підприємств, податку на додану вартість, податку на репатріацію, оподаткування фізичних осіб тощо[416]. Зокрема, по Україні викладено дані, що характеризують її бізнес-середовище, валютне регулювання, захист

[415] Paying Taxws 2016. Ten years of in-depth analyses on tax systems in 189 countrieas. – World Bank Group, PWC. - 152 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes-2016/paying-taxes-2016.pdf

[416] The Deloitte International Tax Source, DITS. Tax guides and highlights page 2016. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://dits.deloitte.com/#TaxGuides

інвестицій, регуляторні вимоги до бізнесу, ключові правила і ставки податків, положення, спрямовані на боротьбу з ухиленням від податків, законодавство у сфері праці. Така інформація корисна стратегічним і портфельним інвесторам, представникам міжнародного бізнесу, що розглядають Україну як потенційного партнера[417].

Податкове рахівництво макроекономіки є системною діяльністю зі збору, обробки, аналізу, підготовки та подання користувачам у зрозумілих та зручних для них формах інформації щодо податкових відносин на рівні країн, їхніх регіонів, міждержавних об'єднань та глобально. При цьому головна увага приділяється податковим питанням на рівні національних економік, оскільки саме в юрисдикціях концентруються ключові фіскальні та регуляторні аспекти податків. Разом із тим з розвитком міжнародних фінансів та інтеграційно-глобалізаційних процесів, зростає актуальність питань оподаткування на наддержавному рівні, а отже, потреба у відповідній якісній інформації. Прикладами тому є теми податків у контексті податкових гаваней, офшорів та трансферного ціноутворення.

Тематика податкового рахівництва макроекономіки достатньо широка і представлена в інформаційних продуктах та послугах, що у різній формі описують макроекономічні явища і процеси, надаючи користувачам необхідну інформацію. Зокрема, на сьогодні типовими у дослідженні макроекономічних процесів є підрахунки частки окремих податків та й їхнього загальної кількості у створюваному суспільством продукті та доходах бюджетів в окремій країні; порівняння цих показників у динаміці і/або до аналогічних показників інших країн; зіставлення їх з іншими макропоказниками, серед яких темпи економічного зростання, обсяги інвестицій, виробництва, демографічні показники тощо. Своєрідними бенчмарками, за якими оцінюється роль держави у регулюванні економіки країни, є показники щодо частки податків у

[417] Taxation and Investment in Ukraine 2016. Research, relevance and reliability. – A publication of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, – 40 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-ukraineguide-2016.pdf

її ВВП і/або ВНП. Дослідження взаємозв'язку розміру ставок податків та обсягу бюджетних податкових надходжень з метою виявлення об'єктивної для конкретної економіки величини податкової ставки, перевищення якої обертається втратами для бюджетів, є незмінним предметом наукових робіт та дискусій при формуванні та реалізації фінансової урядової політики у кожній країні. Формалізація цього зв'язку відображена у добре знаній сучасною фінансовою наукою кривій Лаффера[418], названої на чесссть Артура Лаффера, відомого американського економіста, консультанта урядів багатьох країн.

Податкове рахівництво мікроекономіки є системною діяльністю зі збору, обробки, аналізу, підготовки та подання користувачам у зрозумілих та зручних для них формах інформації щодо податкових відносин домогосподарств та корпорацій. До цієї інформації належать дані, що стосуються нарахування і сплати податків фізичними й юридичними особами, податкового обліку корпорацій, їх податкового менеджменту, оптимізації податків, контролінгу та ін.

Податкове рахівництво рівня макро- та мікроекономіки тісно взаємопов'язані, оскільки: з одного боку, інформація з питань оподаткування є єдиним інформаційним полем, яке й являє собою джерело даних для податкового рахівництва; з другого – продукти і послуги цього інформаційного інституту необхідні та цікаві у різній мірі усім потенційним користувачам – платникам податків, податковим агентам, фіскальним та іншим державним і місцевим органам влади, широкій громадськості в країні, іноземним суб'єктам. Отже, поділ податкового рахівництва на макро- та макрорівневий сегменти є досить умовним і у кожному конкретному може мати певні винятки та уточнення.

Наприклад, якщо йдеться про корпорації, особливо великих платників податків, то, будучи не лише платниками власних податків, але й податковими

[418] Артур Лаффер відмічав, що ідея такого зв'язку висловлювалася ще Джоном Кейнсом, а до нього досліджувалася у далекому середньовіччі арабським вченим Ібн Хальду (1332-1406). У 2015 році А. Лаффер був консультантом з податкових питань міністра фінансів України.

агентами з нарахування та сплати й інших податків, вони відграють важливу роль у макроекономічних процесах окремих країн та регіонів. У такому разі податкові відносини конкретної однієї корпорації є макроекономічним питанням певного регіону. В Україні яскравими прикладами тому слугують податкові відносини містоутворюючих підприємств. До їхнього числа належить підприємство, якщо а) на ньому зайнято щонайменше 50% загальної кількості осіб працюючих на підприємствах міста (поселення), або б) на його балансі є соціально-комунальна сфера та інженерна інфраструктура з обслуговування щонайменше 50% населення міста (поселення)[419]. Ще одним прикладом макроекономічного значення податкових відносин одного великого платника будуть ТНК, обсяги податків яких та можливості їх оптимізації через офшорні зони і трансфертне ціноутворення суттєво впливають на доходи бюджетів цілих країн.

Як зазначалося, коло інформації, з якими працює податкове рахівництво, обіймає як відкриті, так і обмежені за доступом дані (тобто таємну, службову та конфіденційну інформацію). Здійснюючи діяльність з податкового рахівництва, надзвичайно важливо пам’ятати, що правовий режим інформації з обмеженим доступом, тобто таємної, службової та конфіденційної, регулюється відповідним законодавством, і вся інформація, що не віднесена до неї, вважається відкритою.

Згідно з Законами України «Про доступ до публічної інформації»[420] та «Про державну таємницю»[421] у переліку економічної інформації, яка може бути віднесена до державної таємниці, податкова інформація відсутня. Закон «Про доступ до публічної інформації»[422] виділяє вили документів, інформація

---

[419] Про приватизацію державного майна. Закон України від 4.03.1992 р. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2163-12/paran3#n3

[420] Про доступ до публічної інформації. – Закон України від 13.01.2011 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

[421] Про державну таємницю. - Закон України від 21.01.1994 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3855-12

[422] Про доступ до публічної інформації. – Закон України від 13.01.2011 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

яких класифікується як службова. Податкова інформація, що міститися у таких документах, віднесена до службової, а отже, доступ до неї обмежено.

Конфіденційною інформацією вважаються відомості, що перебувають у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб, крім суб'єктів владних повноважень, і поширюються за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов[423]. Розпорядники інформації, що володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини[424]. У сучасній економіці кожна корпорацій має систему нормативного регулювання доступу до своєї інформації[425]. З розвитком системи корпоративного управління віднесення користувачів до тих, хто має право на отримання даних управлінського рахівництва, у тому числі з питань оподаткування, стало жорсткішим.

У сфері підприємницької діяльності до конфіденційної інформації віднесена, зокрема комерційна таємниця[426]. І законодавство України говорить, що до конфіденційної не належить інформація, яка становить суспільний інтерес (тобто є суспільно необхідною), визначення поняття «суспільна необхідна інформація» відсутнє. Таким чином, ситуація з доступом до інформації, пов'язаної з оподаткуванням у випадку, коли корпорація її віднесла до комерційної таємниці, залишається неоднозначною. Разом із тим Постановою КМУ «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної

---

[423] Ibidem.

[424] Про інформацію. Закон України від 2.10.1992 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

[425] Ця система представлена Статутом, внутрішніми положеннями (наприклад, «Про доступ до інформації», «Про інсайдерську інформацію», «Про облікову політику»), інструкціями тощо.

[426] Цивільний кодекс України. - Закон України від 16.01.2013 р., Ст. 505-508. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15 Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію. – Вищий господарський суд України. Інформаційний лист, 28.03.2007, № 01-8/184. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07

таємниці»[427] вказано, що комерційну таємницю не становлять: а) інформація за всіма встановленими формами державної звітності (податкова звітність сюди належить); і б) документи про сплату податків і обов'язкових платежів.

Державна фіскальна служба (ДФС) України у роз'ясненні щодо обмеження доступу до податкової інформації[428], посилаючись на положення Податкового кодексу України (2010), Закону «Про захист персональних даних» (2010), а також вже згадувані вище закони[429], відмічає таке.

1. Законодавство визначає податкову інформацію як сукупність відомостей і даних, створених або отриманих суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідних для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України.

2. Платник податків має право на нерозголошення контролюючим органом (посадовими особами) відомостей про такого платника без його письмової згоди та відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, державну, комерційну чи банківську таємницю..

3. Посадові особи контролюючих органів зобов'язані не допускати розголошення інформації з обмеженим доступом, що одержується, використовується і зберігається ними під час реалізації покладених на контролюючі органи функцій.

4. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди.

---

[427] Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. – Постанова КМУ від 9.09.1993 р. N 611. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF

[428] Лист ДФС від 05.10.2015 №9300/Д/99-99-10-03-02-14. [Електронний ресурс], – Режим доступу:http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-fizichnih-osib/print-64330.html

[429] Податковий кодекс України. Закон України від 2.12.2010, Ст. 21. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1455273037414224 Про інформацію. Закон України від 2.10.1992 р., Ст. 11. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 Про захист персональних даних. Закон України від 1.06.2010, Ст.14. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2297-17

5. Інформація, яка збирається, використовується та формується органами доходів і зборів у зв’язку з обліком платників податків, вноситься до інформаційних баз даних і використовується з урахуванням обмежень, передбачених для податкової інформації з обмеженим доступом.

6. Розпорядники інформації, які володіють інформацією про особу, зобов’язані, вжити заходи щодо унеможливлення несанкціонованого доступу до неї інших осіб.

7. Разом із тим кожна особа має право на ознайомлення за рішенням суду з інформацією про інших осіб, якщо це необхідно для реалізації та захисту прав та законних інтересів.

Для економіки інформаційного суспільства характерним є використання інформації, зокрема податкової, як потужного економічного ресурсу, інструменту впливу (управління), джерела створення доданої вартості, товару. При цьому податкове рахівництво об’єктивно формується під впливом зростаючого попиту на якісну і зрозумілу інформацію, а також прогресу в інформаційних технологіях.

Обмін інформацією з питань оподаткування впливає на економіку домогосподарств і корпорацій, державні та місцеві фінанси, на економічний розвиток країни, її регіонів. Така інформація важлива і в міжнародному русі капіталів. Інформаційна продукція і послуги податкового рахівництва стають інструментарієм, необхідним всім суб’єктам економіки: на макрорівні – для ефективної реалізації фіскальних завдань держави і місцевої влади; на мікроекономічному рівні – для досягнення господарських цілей його учасників, зокрема, оцінки інвестиційної привабливості проектів, управління грошовими потоками, мінімізації ризиків тощо.

Звертаючись до інформації з питань оподаткування, користувачів цікавлять якісні та зрозумілі дані не лише з матеріалів бухгалтерського і податкового обліку, податкових декларацій та інших стандартизованих форм фінансової звітності, але й широке коло інших фінансових та загальноекономічних відомостей. Їм потрібна різноманітна аналітична

інформація, представлена прогнозованими та довідковими матеріалами щодо окремих категорій платників, видів податків, податкових надходжень у центральні та місцеві бюджети, їхньою роллю у загальних розподільних і перерозподільних процесах економіки, а також даними, наприклад, щодо оптимізації податків, трансфертного ціноутворення, податкових гаваней і багатьох інших аспектів, які прямо або опосередковано стосуються податкової сфери.

Оподаткування є критично важливим у виконанні функцій державної і місцевої влади. Тому, податкове рахівництво, з одного боку, є джерелом необхідної фіскальним органам інформації; з іншого боку, користуючись інструментарієм податкового рахівництва (його продуктами і послугами), державна та місцева влада можуть забезпечувати у суспільстві необхідний обмін інформацією з питань оподаткування, створюючи тим сприятливі умови для стабільних податкових надходжень у свої бюджети і позабюджетні фонди. Це природно для інформаційної економіки, учасники якої добре усвідомлюють, що причина багатьох господарських проблем – наявна інформаційна асиметрія, зокрема, дефіцит належного обміну інформацією щодо оподаткування.

Наприклад, в умовах браку якісної і зрозумілої пояснюючої інформації щодо ролі і значення податків, а також прозорих даних стосовно напрямів і порядку використання акумульованих податками коштів, у суспільстві зростає ризик несприйняття та відторгнення податків як шкідливого і недоброго дійства з боку держави. Крім того, як наслідок дефіциту належної легкодоступної і зрозумілої інформації про особливості розрахунку і стягнення податків, зростає ризик появи помилок при нарахуванні та сплаті податків. Нерозвиненість інституту податкового рахівництва у суспільстві веде до зростання недовіри до держави та податківців, і платники всіляко намагаються ухилитися від податкових обов’язків. Такі дисбаланси суперечать принципам сталого розвитку, а тому інформаційне суспільство має обов’язково розвивати інститут податкового рахівництва.

Користуючись різноманітною роз'яснювальною та аналітично-констатуючою інформацією з питань оподаткування, державна і місцева влада намагається досягти вищої ефективності у зборі податків. Для цього нею організовуються навчально-консалтингові структури, які належать до числа інституцій, в діяльності яких реалізується інститут податкового рахівництва. Прикладом такого може служити окремий сайт інформаційно-довідкового департаменту ДФС України, на якому представлена інтерактивна мапа податків, дані щодо ставок податків та зборів, а також інші інформаційні податкові матеріали, необхідні платникам[430]. У перспективі в розвиненій інформаційній економіці інформаційний обмін з питань оподаткування має набути принципово нових рис, стаючи складовою партнерських відносин бізнесу та державних і місцевих органів влади, а також широкої громадськості. При цьому одночасно з повагою та доброзичливістю у цих відносинах має панувати дух взаємної високої відповідальності всіх учасників процесу оподаткування.

Податкове рахівництво важливе у подоланні інформаційної асиметрії та дефіциту транспарентності у питаннях нарахування і сплати податків. Інформаційна асиметрія та дефіцит транспарентності є породженням своєрідного фінансового егоїзму, насамперед великих платників. На таких егоїстичних устремліннях базується політика окремих великих платників, що реалізується у різноманітних схемах оптимізації податків.

Наприклад, 40% міжнародної торгівлі ТНК здійснюється у межах їхніх же структур[431], і, користуючись системою трансферного ціноутворення, вони оптимізують податки в бік їх зменшення. Також ТНК широко застосовують податкові гавані офшорних зон, гучним підтвердженням чого є розголос на початку 2016 р. німецькою газетою Süddeutsche Zeitung матеріалів

---

[430] Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zir.sfs.gov.ua/

[431] *Markus Henn.* Tax Havens and the taxation of Transnational Corporations. – Friedrich Ebert Stiftung. June 2013. 17 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/10082.pdf

«панамського архіву» – документів за період 1977–2015 рр. панамської юридичної фірми Mossack Fonseca & Co., що займається реєстрацією та супроводом офшорів[432]. За приблизними оцінками експертів, в офшорних зонах осіло від 117 млрд до 167 млрд дол. США, що еквівалентно 1,5–2 річним обсягам ВВП України[433].

За даними Європарламенту, в результаті різноманітних механізмів оптимізації податків країни Євросоюзу в середньому щорічно недоотримують від 50 млрд до 70 млрд євро податкових надходжень[434], а в США внаслідок ухилення банківських та інших ТНК від податків, за консервативними підрахунками, бюджет країни щороку втрачає 38 млрд дол. США[435]. Отже, чимало платників податків, користуючись в умовах непрозорості своєї діяльності механізмами оптимізації оподаткування, не сплачують до бюджетів країн належні податки, але при цьому з максимальною для себе користю використовують кошти цих же бюджетів. В таких умовах роль податкового рахівництва як джерела інформації, необхідної для забезпечення транспарентності податкових відносин і контролю за відповідними грошовими потоками, у тому числі й з боку громадськості, важко переоцінити.

Розвиток податкового рахівництва важливий у контексті протидії тінізації економіки, що на початку XXI ст. стала тяжким викликом для фінансової системи суспільства, його господарства та безпеки. Масштаби її

---

[432] Panamas Staatsanwaltschaft leitet Ermittlungen ein. - Süddeutsche Zeitung. 4.04.2016. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.sueddeutsche.de/politik/offshore-geschaefte-panamas-staatsanwaltschaft-leitet-ermittlungen-ein-1.2933353 The Panama Papers: how the world's rich and famous hide their money offshore. - TheGuargian. April 2016. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://goo.gl/cWlpHI

[433] *Кораблін С.* Офшорне виснаження. – Зеркало тижня, 13.05.2016. [Елнктронний ресурс], - Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/macrolevel/ofshorne-visnazhennya-_.html

[434] Зокрема, за оцінками експертів, у Німеччині корпорації в середньому в рік недоплачують у бюджет держави від 60 млрд до 100 млрд євро. У Великій Британії внаслідок подібних дій 100 найбільших корпорацій, цінні папери яких в лістингу на Лондонській фондовій біржі, річні втрати бюджету оцінюються у 840 млн фунтів стерлінгів.

[435] *Markus Henn.* Tax Havens and the taxation of Transnational Corporations. – Friedrich Ebert Stiftung. June 2013. 17 p. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/10082.pdf Transnational Corporations. Vol. 18, №2 (August 2009), p. 113-174, p.120. Інтерфакс-Україна. Інфоормаційне агентство. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://interfax.com.ua/news/economic/336791.html

вражають, і, за оцінками OECD, тільки на початку 2000-х років за існування у світовій економіці близько 1,2 млрд офіційних робочих місць, понад 1,8 млрд населення працювало у нелегальному секторі[436]. За нашими розрахунками, зараз ця цифра значно перевищила 2 млрд. За прогнозами Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum, WEF), зустрічі під егідою якого періодично проводяться у м. Давос (Швейцарія), поширення тіньової економіки поряд із макроекономічною і макрофінансовою розбалансованістю та обмеженістю ресурсів будуть ключовими глобальними ризиками у подальші роки[437].

За цими цифрами стоять мільярди грошових одиниць несплачених до бюджетів різних країнах податків. При цьому економіка України, як зазначають експерти Національного інституту стратегічних досліджень, швидко інтегрувалася у систему тіньових фінансових потоків, використовуючи стандартні інструменти маніпулювання цінами експорту-імпорту, а також фінансові інструменти[438]. За оцінками зарубіжних економістів, тіньова економіка в Україні досягає порядку 53% офіційного ВВП[439]. У цьому зв'язку інституціоналізація податкового рахівництва є наступом на тіньову економіку, оскільки передбачає розвиток системного розкриття якнайбільше інформації про фінанси і, зокрема, податки її учасників.

Дані податкового рахівництва необхідні корпораціям, зокрема великим платникам податків, які, крім того, що є платниками власних податків, виконують роль податкових агентів і зобов'язанні правильно та своєчасно

---

436 *Jütting J., Perlevliet J., Xeniogiani T.* Informal employment re-loaded / OECD Development Centre. – Paris: OECD, 2008.

437 Global Risks 2011. Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network. – Geneva Switzerland. World Economic Forum. January 2011.- 56 p.

438 Упродовж 2000-2008 років кумулятивний відтік тіньового капіталу з України становив 82 млрд дол США, а після кризи ситуація стала ще трагічнішою. По суті, це незадіяні інвестиційні ресурси для національної економіки, і вони майже вдвічі більше обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну (Див.:Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. – К.: НІСД, 2011. - 31 с.)

439 *Schneider F., Buehn A., Montenegro C.E.* New Estimates for the Shadow Economies all over the World. - International Economic Journal, 2010, volume 24, Issue 4, 443-461 pp.

обчислювати, утримати та перераховувати до відповідних бюджетів суми податків і зборів з коштів інших платників податків (своїх працівників). Прикладами податкового інформаційного інструментарію для великих платників є, зокрема інформаційні продукти авторитетних аудиторських компаній, що належать до так званої великої четвірки.

Так, корисним податковим інформаційним інструментарієм для великих платників є матеріали компанії KPMG для зіставлення в режимі он-лайн ставок оподаткування у різних країнах[440]. Оскільки діяльність багатьох великих платників має міжнародний характер, розроблений KPMG інформаційний ресурс та інструмент порівняння податкових ставок різних країн за період 2006–2016 рр. стає їм у нагоді, допомагаючи оцінити глобальну перспективу та завжди бути в курсі останніх змін та розвитку у податковій сфері інших країн[441].

Крім використання продукції, що вже існує на ринку інформаційних послуг, менеджмент корпорацій нерідко замовляє різного роду спеціальні дослідження ринків та конкретних інвестиційних проектів, в яких обов'язково присутні питання оподаткування як такі, що безпосередньо впливають на інвестиційну привабливість проектів, фінансові ризики, грошові потоки та інші господарські аспекти. Спираючись на такі о дані, фінансові менеджери можуть приймати ефективні управлінські рішення, оптимізувати у дозволених законодавством межах податки та відповідно зменшувати витрати, збільшуючи доходи, а отже, і базу податку на прибуток. Це вигідно не лише для корпорацій-платників, але й для країни, у бюджети якої надходить цей податок. Інформаційна продукція податкового рахівництва – важливий інструментарій менеджменту корпорацій як в аналітичній та контролінгової діяльності, так і у ході поточного та стратегічного планування.

---

[440] Tax Transparency and Responsibility. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources.html

[441] Corporate tax rates table. KPMG. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html

Крім того, інформаційні продукти та послуги податкового рахівництва часом використовуються корпораціями для формування на ринку свого позитивного іміджу. Відомо, що розвиненому суспільстві податки мають сприйматися не як «неминуче зло», а як почесний обов'язок платника внести свою частинку у загальносуспільні фонди – державний і місцеві бюджети, або позабюджетні фонди. Виходячи з таких позицій ухилення від податків вже на сучасному етапі у розвинених економіках засуджується громадськістю і є одним з найбільш вагомих негативних аргументів, наприклад, під час обрання кандидатів на політичні та менеджерські посади. Зважаючи на такі виклики, чимало корпорацій, щоб скласти про себе позитивне враження, окрім обов'язкових податкових декларацій формують і спеціальні інформаційні продукти, виразно демонструючи суспільству на офіційних сайтах та в інших інформаційних джерелах свою податкову лояльність. Це впливає на іміджеву складову ринкової вартості таких корпорацій, привертає до них нових клієнтів. Симптоматично, що на початку 2016 р. представники великого і середнього бізнесу України, створивши об'єднання «Українська бізнес ініціатива», підписали декларацію, за якою зобов'язалися чесно і прозоро платити податки до українського бюджету, непрозоро не фінансувати політиків і політичні проекти. В декларації зазначено, що бізнес зацікавлений у справедливому правосудді і прозорих єдиних правилах гри, готовий сприяти створенню таких правил і зобов'язується їх дотримуватися[442].

В Україні серед підприємств-платників особливе місце посідають великі платники, забезпечуючи значну частку доходів її бюджетів, будучи впливовими учасниками економіки і водночас – основним джерелом податкових ризиків. Основними представниками великих платників є національні корпорації та ТНК. В країні представлено багато ТНК, материнські компанії яких розташовуються в інших країнах. Це такі всесвітньо відомі корпорації, як Benetton, Cargil, Coca-Cola, IKEA, Kraft Food,

[442] Українська правда. – Офіційний сайт. [Електронний ресурс], - Режим доступу: www.pravda.com.ua/news/2016/02/1/7097434/

McDonalds, Metro, Nestle, PepsiCo, Philip Morris, Procter & Gamble, Raiffeisen, Salamander, Siemens, SigmaBlazer, Renault, Tetra Pak, Vetropack та багато інших[443]. За даними Державної фіскальної служби (ДФС), великі платники податків генерують близько 60 % доходів, що збираються її органами[444], а їхня кількість у 2017 р. відповідно до Реєстру великих платників податків становила 1725[445]. Інформація про їхнє оподаткування є предметом особливої уваги як фіскальних органів, так і широкої громадськості.

Малому та середньому бізнесу, а також фізичним особам дохідлива пояснююча інформація щодо податків теж важлива. Ці учасники економіки чутливі до податків, і їхнє ставлення до оподаткування та бажання і змога нести податковий тягар є визначальними у соціальних настроях, впливають на державну політику, економіку країни та її регіонів.

5.2. Формування цінової концепції інформації фінансового рахівництва

В інформаційній економіці інформація, і, зокрема, інформація фінансів стає важливим економічним ресурсом[446], предметом купівлі-продажу. При цьому з розвитком суспільства (збільшенням його знань і удосконаленням інформаційних технологій) інститут фінансового рахівництва залучає все

---

[443] Business-groups. The information system. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/1zUz7B

[444] Ibidem.

[445] Державна фіскальна служба України. Реєстр великих платників податків на 2017 рік. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/reestri/280066.html

[446] У сучасній українській економічній і фінансовій науці роль інформації як економічного ресурсу, фактору виробництва досліджена зокрема, у таких роботах: *Бабіченко В.* Корпоративні фінанси: сучасна парадигма розвитку : [Монографія]. – К.: ИД «Виниченко», 2014. – 552 с., С.109-160. *Чухно А.А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Вид-во «Логос», 2003, - 631 с., С. 315. *Чухно А.А.* Економічна теорія: [у 2-х т.] – К.: ДННУ АФУ, 2010. – Т.2. – 628 с., С. 18; 247; 455-469.

ширше коло вхідних даних і генерує досконаліші інформаційні продукти і послуги, що користуються зростаючим попитом. В його діяльності постійно мають місце процеси придбання і надання інформації, в яких інформація як товар циркулює у вартісному кругообігу економіки. Таким чином, розвиток інституту фінансового рахівництва супроводжується зростаючим товарообміном інформації.

Разом із тим особливості феномена інформації (детально це викладено у параграфі 2.3) зумовлюють принципову відмінність інформаційного товару від решти товарів, і питання формування його ціни залишаються на сьогодні відкритими. З цього приводу сучасна економічна наука зауважує, що, хоча інформація та знання вже заявили про себе як новий та ефективний фактор виробництва, «спроби прикласти традиційні вартісні категорії пізнання до якісно нових процесів виявилися неспроможними і незграбними»[447].

За таких умов у суспільстві, в економіці якого інформація все більше відіграє не допоміжну, а ключову роль «невизначеність у питаннях ціни інформації породжує гостру проблему», як наголошує відомий американський футуролог Елвін Тоффлер[448].

Вважаємо, що питання ціноутворення в обміні інформаційним товаром актуальне для інформаційної економіки та її інформаційних інститутів, зокрема, фінансового рахівництва. Переконані, що тема формування цінової концепції інформації фінансового рахівництва має зайняти важливе місце у дослідженнях сучасної української фінансової науки, зробити свій внесок у розвиток цього інформаційного інституту в Україні.

Тема вартості інформаційного ресурсу, ціни інформаційного товару увійшла в поле досліджень економічні науки з другої половини 1950-х років. Саме ці роки знаменували початок нового етапу цивілізаційного розвитку, що характеризувався появою і стрімким поширенням нових інформаційних

---

[447] *Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М.* Сучасні економічні теорії / За ред. А.А.Чухно. – К.: Знання, 2007. – 878 с., С. 461-466.

[448] *Alvin Toffler and Heidi Toffler.* Revolutionary Wealth. How it will be Created and How it will change our Lives. – Clutis Brown Ltd., 2006., 576 p., P. 150 -154.

технологій, зростанням обсягу, швидкості та глобалізацією інформаційного обміну. У праці американського вченого-соціолога, економіста і політолога Герберта Саймона (Herbert A. Simon) «Теорія прийняття рішень в економічній теорії та науці про поведінку» (1959)[449] розгляд різноманітних теорій фірм супроводжувався дослідженням питань ціни та оптимального обсягу інформації, відносних переваг альтернативної схеми її пошуку та оцінки[450]. На думку вченого, інформацію економічно доцільно збирати до моменту, поки граничні (маржинальні) витрати на збір її додаткової порції не зрівняються з граничним (маржинальним) прибутком, який отримується внаслідок володіння такою додатковою порцією інформації[451]. Іншими словами, інформацію економічно вигідно придбавати за ціною, за якої витрати на її придбання не перевищують дохід, який виникає внаслідок використання придбаної по такій ціні інформації.

Базуючись на даному підході щодо маржинальних витрат і доходу, можна сформулювати висновок про ціну інформації фінансового рахівництва. Отже, граничною має бути така ціна інформації фінансового рахівництва, за якої витрати на збір її додаткової порції не перевищать приріст прибутку, що став результатом володіння цією додатковою порцією інформації. Іншими словами, учасник економіки визначає допустиму для себе максимальну ціну придбання нової порції фінансової інформації як величину приросту свого прибутку, отриманого завдяки володінню (використанню) такої інформації.

Зауважимо, що інформація може надходити користувачу в різноманітних формах, і передається в інформаційних продуктах і послугах усно, у друкованому і електронному вигляді, у відео- та наочних

---

[449] *Simon H.A.* Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science. – "Microeconomics: Selected Readings", Edited by E. Mansfield, New York, 1971.

[450] *Саймон Г.А.* Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении. – в кн. Вехи экономической мысли. Теория фирмы. Т.2. Под ред.В.М.Гальперина. – СПб.: Экономическая школа, 2000, 534 с., С. 54 – 72.

[451] Нагадаємо, шо граничними (від англ., marginal маржинальний) є витрати, що йдуть на виготовлення кожної наступної одиниці продукції, а граничним прибутком буде такий приріст доходу, що пов'язаний із випуском і реалізацією кожної додаткової одиниці продукції.

демонстраційних прикладах. При цьому особливістю інформаційного товару є неможливість чітко і однозначно визначити його натуральний обсяг і додаткову порцію – на сьогодні вони є достатньо умовними. Наукою і практикою поки не знайдено єдиного натурального вимірника всьому інформаційному масиву[452]. Єдиним універсальним зіставним критерієм виміру інформації фінансового рахівництва залишається її ціна (вартість), а єдиним порівнюваним мірилом ціни (вартості) – гроші.

На початку 1960-х років питання ринкової ціни інформації були досліджені на прикладі реклами (рекламної інформації) лауреатом Нобелівської премії з економіки (1982) американським економістом Джорджем Стіглером (George Joseph Stigler) у праці «Економічна теорія інформації» (1961)[453]. Вчений доводив необхідність встановлення ціни інформаційного товару залежно від його якості, але дійшов висновку, що це проблематично, оскільки в економічній теорії поки відсутня належна дефініція поняття якості інформації[454]. Отже, визначення ціни інформації фінансового рахівництва на основі якісних характеристик залишається проблематичним.

Не обмежуючись дослідженням залежності цінності інформації від її якості, Дж. Стіглер пропонував визначати ціну інформації величиною, на яку нова інформація знижує очікувані (релевантні) витрати її покупця. При цьому релевантними будуть витрати, які можна змінити в результаті управлінських

---

[452] Незважаючи на те, що існують способи виміру інформації, представленої в електронному форматі (наприклад, двійкова система чисел, за якої кожен символ числення містить один біт інформації, а обсяг символьної інформації вимірюється у байтах), а також існує практика підрахунку друкованої інформації у кількості умовних друкованих аркушів, для інформації фінансового рахівництва, носіями якої є далеко не лише друковані аркуші та електронні носії, зазначені вище кількість бітів та кількість умовних друкованих аркушів не можуть служити універсальними вимірниками.

[453] *Stigler G.J.* The Economics of Information. «Journal pf Political Economy», 1961, Vol. 69, №3, June.

[454] Критерії якості інформації і дефініція якості інформації відсутні понині, хоча на початку XXI століття у Концептуальній основі до фінансової звітності, підготовленою Радою з розробки Міжнародних стандартів фінансової звітності (Conceptional Framawork for Financial Repporting. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.iasplus.com/en/standards/other/framework) формалізовано підходи до визначення критеріїв корисності фінансової інформації. Тобто якість фінансової інформації розглянута у площині її корисності. Про це детально викладено у п. 1.2.

рішень. Такі витрати, відрізняючи одну альтернативу управлінських рішень від іншої, належать до категорії майбутніх, очікуваних витрат. На противагу ним нерелевантні (безповоротні) витрати не можна змінити в результаті управлінських рішень, оскільки показують витрати минулих періодів.

Для інформації фінансового рахівництва такий підхід означає, що ця ціна має вимірюватися величиною, на яку користувач зможе знизити свої очікувані (релевантні, майбутні) витрати завдяки використанню цієї інформації. Це в певній мірі схоже на згаданий раніше підхід на основі маржинальних витрат. Іншими словами, учасник економіки, будучи потенційним покупцем інформаційного товару, визначає максимально допустиму для себе його ціну на основі оцінки змін релевантних витрат, що матимуть місце внаслідок застосування придбаної інформації. Чим на більшу величину зменшуються ці витрати, тим вищу ціну він буде готовий заплатити за інформацію.

На початку XXI ст. у праці «Революційне багатство» (2006)[455] питання ціни інформаційного товару досліджував Е. Тоффлер. Аналізуючи особливості сучасного інформаційного суспільства та оцінюючи тенденції його подальшого розвитку, він зробив висновки, що логіка, яка регулює виробництво та обмін звичайних (неінформаційних) товарів у сучасній економіці, для інформаційних товарів не діє. Процес ціноутворення інформаційного продукту відрізняється від інших традиційних товарів: ціна на інформаційний продукт за інших рівних умов і на відміну від інших товарів буде тим вищою, чим менше суспільству відомий інформаційний зміст такого продукту. Втрачання тією чи іншою інформацією статусу новизни (секретності) впливає на її ціну, понижує її. Разом з тим для звичайних товарів традиційно ціна встановлюється у ході їхнього зіставлення між собою і детального інформування потенційних покупців про особливості цих товарів, тобто формування відповідного попиту і пропозиції на них.

---

[455] *Alvin Toffler and Heidi Toffler.* Revolutionary Wealth. How it will be Created and How it will change our Lives. – Clutis Brown Ltd., 2006., 576 p.

На відміну від інших товарів, інформація не може розповсюджуватися, не втрачаючи своєї новизни та унікальності, на якій значною мірою базується у сучасному суспільстві її ціна. Наприклад, корпорація, плануючи придбати якийсь інформаційний продукт, намагається оцінити його прийнятну для себе ціну, а тому прагне дізнатися детальніше про зміст цього продукту. Але як тільки корпорації стає відомо, які саме дані містяться у ньому, цей інформаційний продукт щонайменше трохи втрачає для неї в ціні, оскільки вже не здається їй настільки новим (не знайомим, унікальним, особливим), як до того. Е. Тоффлер констатує, що на сьогодні в теорії ціни (вартості) інформації існує невизначеність, і перед суспільством стоїть важливе завдання її глибокого політекономічного дослідження[456].

Інформаційні продукти і послуги фінансового рахівництва належить до категорії інтелектуальних, тобто таких, що створюються розумовою діяльністю людини, її знаннями. Знання – це усвідомлена інформація. Зокрема, Цивільний кодекс України визначає поняття інформації у розділі «Нематеріальні блага» і трактує її як «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді»[457]. При цьому зазначимо, що знання відображають не всю інформацію, яка потенційно може бути у розпорядженні людини. На нашу думку, таке визначення інформації не достатньо вичерпне, оскільки не відображає величезний пласт інформації, який щонайменше вже міститься у людському розумі, але поки не формалізований на матеріальних носіях, існуючи у розумі як ідеї, роздуми, на інтуїтивному рівні.

Дослідженням теми вартості інтелектуальної праці та її продуктів ґрунтовно займався відомий український учений-економіст другої половини XX – початку XXI ст. Анатолій Чухно. У праці «Постіндустріальна економіка:

---

[456] Ibidem, P. 150 -154.

[457] Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. – Гл. 15, Ст.200. - [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1475401928236872

теорія, практика та їх значення для України» (2003)[458] він писав, що в інформаційному суспільстві відбуваються істотні зміни у дії закону вартості, в ціноутворенні. Ціни на інформаційні (інтелектуальні) продукти визначаються не витратами праці, а корисністю цих продуктів. Виникає нова категорія – вартість, створена знаннями, в якій, крім назви, по суті, нічого немає від вартості. А. Чухно вважав, що для інформаційного суспільства характерне послаблення ринкових відносин, насамперед їх основного закону – закону вартості, еквівалентних відносин, і у майбутньому суспільстві з утвердженням творчого характеру праці товарне господарство буде змінене.

Розглядаючи у фундаментальному дослідженні «Економічна теорія» (2010) критерії оцінки інтелектуальної праці та її продукту, А. Чухно наголошував, що вироблення критеріїв оцінки вартості інтелектуального капіталу може виявитися епохальною подією. Адже, замінюючи попередні цінності новими, людина змінює свою мету і методи її досягнення. Вчений вважав, що концепція оцінки вартості інтелектуального капіталу (те саме, що й інформаційний капітал. – *Н. Р.*) подолає традиційне уявлення про докорінну відмінність комерційних підприємств від некомерційних, і такий зовсім новий погляд на речі дасть можливість вперше в історії порівняти цінність усіх організацій та установ, що існують у суспільстві. На його думку, інтелектуальний капітал може стати новою мірою вартості, і методи його оцінки можуть спричинити виникнення нової форми обміну, в якій ця міра вартості використовуватиметься з метою торгівлі[459].

Особливою віхою у розвитку цінової концепцій інформації стала робота японського економіста, одного з розробників стратегії проникнення японських компаній на зовнішні ринки – Тайїчі Сакайя (Taichi Sakaiya) «Вартість створювана знанням, або історія майбутнього» (1985). Англійською

---

[458] *Чухно А.А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Вид-во «Логос», 2003, - 631 с., С. 19; 311.

[459] *Чухно А.А.* Економічна теорія: [у 2-х т.] – К.: ДННУ АФУ, 2010. – Т.2. – 628 с., С.155-156.

мовою ця книга вперше була видана у 1991 році в США[460]. Дослідники його робіт підкреслюють, що навіть найточніший переклад на англійську окремих введених ним термінів не може повно передати їхній зміст. Зокрема, англійське «knowledge-value revolution», яке перекладається як «революція, породжена знанням», в оригіналі означає таке: саме інформація, а не традиційні фактори виробництва визначають цінність, яку користувачі визнають за тим чи іншим продуктом, і саме ця обставина є одним з найбільш фундаментальних зрушень сучасної економіки[461].

Базуючись на сформульованих Т. Сакайя підходах, вважаємо важливим виокремити ряд висновків щодо ціни (вартості) інформаційного товару, необхідних і ключових для розвитку цінової концепції інформації фінансового рахівництва.

Насамперед будь-який інформаційний продукт чи послуга мають елементи створеної знанням вартості, тобто інформаційні товари містять вартість, що генерована інтелектом людини, її розумовою діяльністю, мудрістю, і являє собою той компонент кожного інформаційного товару, що відрізняє його від інших подібних. При цьому з подальшим розвитком суспільства ця частка у вартості інформаційних товарів зростатиме. З цього приводу А. Чухно зазначав, що у структурі сучасного інформаційного товару 70% – це витрати інтелектуальної праці і до 30% – вартість використаного устаткування (комп'ютерів та ін.), електроенергії, будівель і комунікацій[462]. В інформаційних продуктах і послугах інституту фінансового рахівництва компонент інтелекту також присутній, і з розвитком інформаційного суспільства створюватиметься все більше унікальних інформаційних продуктів і послуг, відмінних не лише за змістом, однак і за формою подання даних.

---

[460] *Sakaiya Taichi (*1991) "The Knowledge-Value Revolution" (1991), New York, p. 157.

[461] Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999, 640 с., С. 337-338.

[462] *Чухно А.А.* Економічна теорія: [у 2-х т.] / А.А.Чухно. – К.:ДННУ АФУ, 2010. – Т.2. – 628 с., С. 293-302.

Крім того, ціна інформаційного товару має часові особливості, що є результатом далеко ще не пізнаного зв'язку інформації з часом. Т. Сакайя доходить висновку: а) ціни на створювану знаннями продукцію схильні до різких коливань; б) кожна конкретна ціна тримається короткий період; і в) тривалість таких періодів має неухильну тенденцію до скорочення; а також г) за падінням цін бракує надії на їх підвищення у майбутньому: якщо створюваний знаннями продукт застарів, ні у кого не виникає бажання купити його за низькою ціною.

Аналогічні цінові закономірності властиві також інформації фінансового рахівництва: 1) її ціни схильні до різких коливань; 2) кожна конкретна ціна тримається короткий період; 3) існує тенденція до скорочення тривалості цих періодів; 4) падіння цін на ту чи іншу інформацію фінансового рахівництва не супроводжується бажанням скуповувати застарілу інформацію, адже її ціна ніколи не повернеться до попереднього рівня, а лише падатиме до безціну.

Вважаємо, що такі часові особливості ціни інформації фінансового рахівництва обумовлені як характерною рисою інформації до неухильного і швидкого старіння[463], так і особливостями процесу творчої розумової діяльності творців інформаційної продукції. Т. Сакайя з цього приводу дуже образно пише: «Тимчасовий характер створюваної знанням вартості пов'язаний із тимчасовим характером самого творчого процесу. Створювана знанням вартість подібна до падаючої зірки, яка світить яскраво лише у ту мить, коли проходить через простір соціальних обставин і суб'єктивних факторів, що дозволяють їй світити яскравіше за інших»[464].

Наступним важливим висновком Т. Сакайя вважає те, що ціна створюваної знанням продукції формується не на основі її собівартості, а залежно від того, яке в її користувачів складається уявлення про належну ціну

[463] Детально про особливості феномену фінансової інформації див. параграф 2.3.
[464] Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999, 640 с., С. 337-338.

для кожного конкретного інформаційного товару. Таке уявлення може формуватися, наприклад, під впливом цін на альтернативну продукцію. Отже, щодо ринкових цін інформаційних продуктів і послуг інституту фінансового рахівництва логічно орієнтуватимуся на те, що вони формуються далеко не на основі витрат на їх виготовлення, а визначаються їх користувачами залежно від їх уявлення про належну для кожного інформаційного продуту ціни. При цьому такі уявлення можуть складатися під впливом цін на альтернативні види продукції.

На нашу думку, під час формування цінової концепції інформації фінансового рахівництва фінансова наука має насамперед враховувати характерні особливості феномена інформації й інформаційного товару. За такого підходу в структурі ціни інформаційного товару можуть бути виокремлено три органічно поєднані складові (компоненти), які на практиці сприймаються набувачами інформаційного товару як єдине ціле.

Першою складовою інформаційного товару є його змістовна складова, тобто інформація фінансів як така. Тут мається на увазі інформація, яка є змістом того, що подається користувачам у різноманітних зручних для нього формах (форматах, виглядах, конфігураціях, методах і т. п.).

Другою складовою інформаційного товару є людський фактор – інтелект виконавців відповідних інформаційних послуг і тих, хто готує інформаційні продукти, тобто розумова діяльність, знання людини, її мудрість[465], завдяки яким користувач отримує необхідну для нього інформацію у належній формі. Прояви людського інтелекту можна спостерігати, наприклад, у ході збору даних для фінансового рахівництва та перевірки їхньої достовірності, подальшої обробки та аналізу відібраного матеріалу, формування узагальнень, представлення інформації у зрозумілих та зручних для користування форматах, а також у процесі подання результатів

[465] Тайічі Сакайя вживає у цьому контексті поняття «мудрість». (Sakaiya Taichi. The Knowledge-Value Revolution, Or, a History of the Future Hardcover (1991).

фінансового рахівництва (готових інформаційних продуктів і послуг) користувачам.

Третьою складовою інформаційного товару є різноманітного роду інструментарій, обладнання, інформаційні технології та інші компоненти, витрати на які класифікуються у фінансах як витрати на основні засоби, матеріали та ін.

Яскравим прикладом органічного поєднання всіх трьох складових в інформаційних продуктах інституту фінансового рахівництва є різноманітні аналітичні огляди, що регулярно готуються інформаційно-аналітичними агентствами та іншими інституціями фінансового рахівництва по окремих сегментах економіки. Їхньою змістовною інформаційною складовою є дані, що містяться у фінансових показниках, які характеризують динаміку діяльності учасників економіки, їхній фінансовий стан, позицію на ринку та інше. Щодо людського фактора (інтелект, розумова діяльність), завдяки якому різний інформаційний продукт чи послуга з'являються на світ, то до нього належить, зокрема, таке: роботи у ході відбору даних для аналітичних звітів; їхня обробка та аналіз; візуалізація і/або озвучення отриманих результатів у зручних для сприйняття користувачами формах (наприклад, таблиці, графіки, діаграми, структурно-логічні схеми, інфографіка, відеоінформація, аудіо інформація та ін.); передача (продаж) інформації користувачам (наприклад, презентації, консультації, відповіді та роз'яснення). Такі роботи виконуються професійними працівниками з належним рівнем кваліфікації. Щодо третьої складової, то інформаційні огляди та інша продукція фінансового рахівництва з'являються на світ завдяки використанню певних матеріальних ресурсів. Наприклад, для запису, зберігання, обробки та розповсюдження інформації потрібні відповідні носії (паперові, електронні тощо) та енергія (наприклад, для приводу в дію цих носіїв).

Незважаючи на органічну єдність цих складових інформаційного товару, у процесі дослідження його цінового аспекту їх доцільно розглядати окремо, оскільки ціна (вартість) кожної з них має особливості.

Щодо змістовної, тобто першої складової інформації фінансового рахівництва, тобто інформації як «ідеального творіння»[466], то жоден з нині відомих людству підходів до визначення її ціни, пропоновані теоріями трудової вартості і граничної корисності – не годитиметься для цього. Теорія трудової вартості, характеризуючи товари з кількісної сторони, відображає підхід, за якого мінова вартість товару визначається витратами праці на його створення, однак інформація як продукт розуму не піддається такому виміру. На противагу цьому теорія граничної корисності, розглядаючи товар переважно з якісної сторони, передбачає суб'єктивне визначення його вартості кожним покупцем на основі очікуваного ним корисного ефекту від користування товаром. Попри деяку логічність такого підходу, чіткі критерії якості інформації відсутні, а наявні на сьогодні критерії корисності інформації для інформації як ідеального творіння нерелевантні. Іншими словами, досліджуючи ціну першої – змістовної складової інформаційного товару (інформації як ідеального творіння), можна констатувати, що вона у прямому розумінні цього слова є безцінною, оскільки її вартість і ціну встановити неможливо. Разом із тим змістовна складова будь-якого інформаційного продукту чи послуги може бути використана безліч разів, і сучасна наука констатує, що споживна вартість інформації як ідеального творіння невичерпна[467].

Роль другої складової – інтелекту, розумової діяльності, знань людини, усвідомленої людиною інформації, людської мудрості – у створенні інформаційного товару унікальна. Саме творча розумова людська діяльність працівників інституту фінансового рахівництва уможливлює створення необхідних та належним чином оформлених для користувача даних. На сьогодні наука поки не дала вичерпної відповіді на те, як встановити вартість розумової діяльності (людського інтелекту). З цього приводу ще в середині

---

466 *Чухно А.А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Вид-во «Логос», 2003, - 631 с., С. 311.

467 Ibidem, С. 316.

1980-х років Т.Сакайя писав, що економісти уходять від відповідей на питання стосовно визначення вартості інформації та знань, хоча по суті вони належать до числа найбільш масштабних соціальних перетворень[468]. Минули десятиліття, але фінансова та економічна наука в цілому ще перебувають у творчому пошуку відповідей на ці нелегкі питання.

Щодо третьої складової інформаційного товару – матеріальних ресурсів, то вона найбільш зрозуміла з традиційних позицій для сучасного суспільства підходів до питань ціноутворення. На сьогодні саме ця складова використовується як основа для обрахунку ціни інформаційних продуктів і послуг[469]. Втім в інформаційному суспільстві частка цієї складової у вартості інформаційного товару не визначальна і з часом неухильно зменшуватиметься. Крім того, як зазначає Т. Сакайя, ціна (вартість) інформаційного продукту чи послуг не має жодного прямого чи непрямого стосунку до видатків, пов'язаних з її створенням. Ринкова ціна створеного знаннями товару значно перевищує його собівартість. Ціни на такі товари мало залежать від витрат на базові матеріальні ресурси – основні засоби, матеріали, заробітну плату та різноманітні поточні витрати[470].

5.3. Напрями становлення фінансового рахівництва у контексті завдань сталого розвитку України

Економіка України інтегрована у світові господарські відносини і

---

[468] Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология/Под редакцией В. Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. 640 стр., С. 337-371.

[469] *Антонюк, А.О.* Теоретичні основи моделювання та аналізу систем захисту інформації: монографія / А. О. Антонюк, В. В. Жора ; Держ. податк. адмін. України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь : НУДПС України, 2010. – 309 с., С.63-64.

[470] Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология/Под редакцией В. Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. 640 стр., С. 337-371.

розвивається з урахуванням об'єктивних тенденцій, тому становлення в її економіці фінансового рахівництва має розглядатися у контексті стратегії сталого розвитку, парадигма якого була сформульована Комісією ООН з питань навколишнього середовища та розвитку (World Commissionon Environmentand Development, WCED) у документі під назвою «Наше спільне майбутнє» (1987). Тут було визнано, що сталим є розвиток, за якого «задоволення потреб нинішнього покоління відбувається без утиску майбутніх поколінь задовольняти свої потреби»[471]. Нині стала економіка багато в чому асоціюється з поняттям «зелена» економіка (або біоекономіка), що базується на широкому використанні інформації та інноваційних технологій на всіх етапах вартісного ланцюжка, при цьому сталий розвиток не можливий без управління фінансовими і загальноекономічними ризиками. Україна обрала саме таку стратегію, що зафіксовано документом «Україна-2020», затвердженим Указом Президента[472].

2015 року Генеральною Асамблеєю ООН у Резолюції «Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року» виокремлено 17 глобальних цілей, а в межах них – 169 завдань, необхідних для збалансованого розвитку у трьох його компонентах – економічному, соціальному і екологічному[473]. Резолюцією країни-учасниці, серед яких і Україна, підтвердили, що протягом наступних 15 років у прийнятті рішень будуть керуватися цими цілями і завданнями, включаючи необхідність забезпечення належного інформаційного обміну і транспарентності. Розвиток інформаційної інфраструктури фінансів є одним з

---

[471] Развитие и международное экономичнское сотрудничество: Проблемы окружающей среды. /Доклад Всемирной комиссии по вопросам окружающей среды и развития. – ООН, Гереральная Ассамблея, 4 апреля 1987 г. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf

[472] Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». – Указ Президента України, від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10

[473] Transforming our Word: The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. - 2015. – 41 p. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication

ключових трендів сучасності, відповідає політиці сталого розвитку, глобалізації економічної діяльності суспільства[474]. Таким чином, Україна, маючи амбітні плани сталого розвитку, безперечно стоїть перед необхідністю комплексно і системно розвивати фінансове рахівництво.

Розвиток та інституціоналізація в Україні фінансового рахівництва пов'язані з транспарентністю як однією з базових умов економічного прогресу і тісно корелюють з завданнями Стратегії національної безпеки країни (2015)[475]. Згідно з Стратегією основна мета країни – забезпечити нову якість економічного, соціального і гуманітарного розвитку, а також інтеграція до Європейського Союзу. Для досягнення цього поставлено завдання: сформувати сприятливий бізнес-клімат, забезпечити транспарентність фіскальної і грошово-кредитної політики, відновити довіру до вітчизняних фінансових інститутів, реформувати систему державного управління із забезпеченням її відкритості, прозорості, підзвітності державних органів та упровадження електронного урядування. Також мають удосконалюватися професійна підготовка з інформаційної безпеки, впроваджуватися відповідні загальнонаціональні освітні програми з медіакультури із залученням громадянського суспільства і бізнесу.

Інституціоналізація фінансового рахівництва, будучи динамічним процесом виникнення, становлення і закріплення відповідного соціального порядку, проходить в історичному плані три етапи розвитку[476]. Системність становлення фінансового рахівництва в Україні забезпечується відповідними процесами не лише в економічній, політичній та законодавчій сферах, але й відповідною освітою, наукою та формуванням нового інформаційного

---

[474] *Уобстер Ф.* Теория информационного общества. / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В.Арапова, М.В.Мальхиной; Под ред. Е.Д.Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с., С. 92-99. *Хасбулатов Р.И.* Мировая экономика: В 2-х т. Т. 1. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2001, - 598 с., С.112-115.

[475] Стратегія національної безпеки України. – Указ Президента України від 26.05.2015, № 87/2015. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015

[476] *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М.: Медиум, 1995. - 323 с., С. 80-120.

інструментарію. Взяті в цілому вони уможливлюють належне розуміння учасниками економіки цього інформаційного інституту фінансів і відповідний розвиток об'єктивних зв'язків і залежностей, що супроводжують діяльність фінансового рахівництва у суспільстві. Вивчення фінансового рахівництва має трансформуватися у прагматику його ефективного розвитку і використання. Такий підхід дає можливість виокремити ряд висновків і пропозицій, що, на нашу думку, сприятимуть належному розвитку фінансового рахівництва в Україні.

По-перше, вважаємо, що в Україні для системного розвитку інституту фінансового рахівництва актуально насамперед забезпечити підготовку відповідного кадрового потенціалу, підняти фінансову грамотність суспільства і, розбудовувати відповідні напрями фінансової науки. Фінансова освіта і наука України поки відстають від запитів інформаційної економіки, які вимагають переосмислення фінансових процесів через призму розуміння феномена інформації. Останнє змушує відповідним чином формувати нові підходи у розвитку фінансової науки та освіти. Хоча в країні багато йдеться про важливість створення сприятливого інвестиційного клімату, прозорість фінансів урядових структур, мінімізацію ризиків, підготовка релевантного для цього високопрофесійного кадрового потенціалу ще недосконала. Такі кадри мають добре розумітися на особливостях, сутності і практиці фінансового рахівництва, і слід переводити у практичний зріз тезу про відкритість інформації фінансів, її якість та зрозумілість користувачам. Починатися це має з підготовки кадрів, які готуватимуть таку інформацію.

Актуальною для України є постановка питання про необхідність викладання на фінансових кафедрах вузів дисципліни «Фінансове рахівництво» («Фінансовий еккаунтинг»). Її тематична структура має включати вивчення: природи, сутності, особливостей і завдань фінансового рахівництва; його теоретичних та інституційних засад; специфіки інформаційних потреб різних користувачів; методів та інструментарію забезпечення доступності і зрозумілості інформації; джерел інформації

фінансів, порядку її обробки та аналізу; інформаційних продуктів і послуг; особливостей фінансового рахівництва макро- і мікроекономіки; інституцій фінансового рахівництва. Автором розроблено детальний тематичний зміст такої дисципліни, який подано у дод. Ц.

Однак підготовка високопрофесійних спеціалістів у вищих навчальних закладах не вирішує проблеми недостатньої фінансової та економічної грамотності широких верств населення країни, важливо, щоб у загальноосвітніх школах обов'язковими стали дисципліни, які викладають основи фінансового рахівництва. Це сприятиме вихованню освічених і свідомих користувачів інформації фінансів, серед яких насамперед такі важливі учасники економіки, як домогосподарства, представники малого і середнього бізнесу. Слід пам'ятати, що в сучасній динамічній економіці відсутність належно підготовлених користувачів інформації фінансів є чинником нестабільності та фінансових ризиків.

По-друге, становлення в Україні інституту фінансового рахівництва неможливе без подальшого розвитку її фінансовою наукою теми публічних фінансів, а також напрацювань з проблематики, пов'язаної з функціонуванням фінансів інформаційної економіки як відкритої системи. Роль фінансів та їх інформаційного обміну є ключовою у механізмах забезпечення цієї рівноваги.

В інформаційному суспільстві сталий економічний розвиток передбачає відповідний розвиток, перш за все публічних фінансів, які за змістом мають бути транспарентними, відкритими суспільству. Вважаємо, що українській фінансовій науці публічних фінансів доцільно звернути увагу на розгляд сутнісних основ публічних фінансів інформаційної доби під кутом зору атрибутивної концепції інформації, тим більше, що на сьогодні вже існують напрацювання на цю тему[477]. Усвідомлення іманентності фінансовим відносинам державної та місцевої влади інформаційного атрибуту є важливим

[477] *Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів. - Ринок цінних паперів України. 2013, № 3-4. С. 39-55. *Крисоватий А.І., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки

підґрунтям ефективного цілеспрямованого пошуку шляхів максимально повного вилучення (одержання) інформації з фінансових відносин, формування в країні по-справжньому публічних фінансів.

Досліджуючи тему ролі фінансів, інформації фінансів та фінансового рахівництва у забезпеченні стану динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи, необхідно виходити з того, що пошук механізмів забезпечення такої рівноваги став особливо актуальним у світлі глибоких фінансових криз останніх двох десятиліть. При цьому вважаємо, що, вивчаючи місце і роль фінансів макроекономіки, їх інформації та фінансового рахівництва у динамічній рівновазі інформаційної економіки, слід базуватися на передових напрацюваннях не лише фінансової та загальної економічної науки і практики, але й інших галузей. Зокрема, доцільно під час вивчення інформаційної макроекономіки як відкритої системи, її фінансів, інформації фінансів та інституту фінансового рахівництва враховувати таке.

1. Сучасна макроекономіка на рівні країн, їхніх регіонів, міждержавних об’єднань та окремих географічних територій є відкритою системою. В ній, як у будь-якій відкритій системі існують своєрідні портали входу і виходу, через які відбувається обмін матеріальним активами, інформацією та вартістю (енергією), забезпечується підтримка внутрішньої динамічної рівноваги (стійкості) такої економіки.

Макроекономіці як відкритій динамічній системі властиво зберігати динамічну стійкість внутрішнього стану – економічний гомеостаз (від лат. gomios stasis – подібний стан), в основі якого лежать динамічні процеси: тобто рівновага в економіці безперервно порушується і так само безперервно відновлюється. При цьому гомеостаз макроекономіки як відкритої системи визначається певними показниками (константами), що характеризують нормальний стан цієї економіки. Такими показниками можуть бути темпи економічного зростання, динаміка валютного курсу, темпи інфляції, ВВП на душу населення, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум тощо.

Величина цих показників (бенчмарків) має розраховуватися на основі міжнародних практик.

Разом із тим макроекономіка може розглядатися як своєрідна екосистема, в якій фінанси, будучи її інфраструктурою, відіграють унікальну роль. Загальна екосистема, за визначенням відомого англійського еколога Раймонда Ліндермана (Raymond Laurel Lindeman)[478], завжди є системою відкритою. Відкритою, це значить такою, в якій в єдності існують матеріальні речі, енергія та інформація, котрі, у свою чергу, існують у певних характерних для даної системи просторових і часових межах; перебуваючи в єдності, вони розвиваються, забезпечуючи перевищення на цій ділянці внутрішніх переміщень над зовнішнім обміном (у тому числі між сусідніми аналогічними системами); на основі цього відбувається саморегуляція і розвиток цілого під керуючим впливом складових. Зазвичай різні екосистеми відокремлені географічними бар'єрами, або є ізольованими іншим чином, але ці межі ніколи не є абсолютно непроникними, і екосистеми накладаються одна на одну. Таким чином, Р. Ліндерман розглядає Землю як єдину екосистему. Ці фундаментальні положення щодо загальної екосистеми логічно лягли в канву макроекономіки як екосистеми.

2. У макроекономіці як відкритій системі існують не лише внутрішні, але й вхідні (імпорт) та вихідні (експорт) фінансові потоки. Фінансові відносини пронизують всю економіку і є тими каналами макроекономіки (порталами, входами і виходами), через які рухаються потоки грошового капіталу, опосередковуючи процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання суспільного продукту. Разом з тим фінансовим відносинам притаманний інформаційний атрибут, тобто вони апріорі містять всю необхідну інформацію про рух потоків грошового капіталу в економіці, вартісні (грошові) розподільні та перерозподільні відносини суспільства.

[478] *Lindeman R.L* The trophic-dynamic aspect of ecology. – Ecology, 1942, № 23, 399-418 p.

3. Рух грошового капіталу та супроводжуючий його інформаційний обмін доцільно розглядати з урахуванням сучасних уявлень науки щодо феномена інформації та енергії, а також фундаментального енерго-інформаційного дуалізму. Фінансові відносини завжди несуть у собі інформацію, а грошовий капітал, рух якого є предметом фінансових відносин, є в економіці аналогом поняття енергії. Це є фізика фінансів. У фінансовій інфраструктурі економіки аналогом згадуваного дуалізму є вартісно-інформаційний обмін. Детальніше він був досліджений у параграфі 2.2 даної роботи.

4. В економічній площині саме грошовий капітал (гроші) є універсальним єдиним мірилом вартості всього, що існує у нашому фізичному світі, мірилом суспільного продукту у ході його створення, розподілу, обміну та споживання. Таким чином, будучи втілення мінової вартості, грошовий капітал (гроші) в економіці, подібно до описаних фізикою характеристик енергії, становить єдину універсальну міру: універсальною для різних форм руху суспільного продукту, активів та речей; їхньої взаємодії; а також переходу економічних величин (наприклад, фактори виробництва) з одних форм в інші. Грошовий капітал (гроші) пов’язані зі здатністю фізичних тіл та явищ мати вартість, і такі тіла та явища можуть частково втрачати свою вартість, віддаючи її в оточуючі їх тіла та явища. Існує чимало підтверджень того, що сучасна фінансова наукова думка на інтуїтивному, підсвідомому, рівні сприймає як факт взаємозв’язок грошового капіталу та енергії.

Потоки грошового капіталу та інформаційний обмін всупереч географічним кордонам все міцніше пов’язують регіональні та національні господарства в єдине макроекономічне ціле (єдиний економічний простір), визначаючи стан динамічної рівноваги макроекономіки країни та їхніх регіонів, міждержавних об’єднань та окремих географічних територій. Це об’єктивний процес, економіка інформаційної епохи не може бути у стані автаркії. Такі процеси зумовлюють актуальність дослідження фінансового рахівництва з позицій макроекономіки як відкритої системи.

Використання таких підходів відкриє принципово нову сторінку у вивченні сутності, місця і ролі в інформаційну епоху фінансів макроекономіки як відкритої системи, їх інформації та інституту фінансового рахівництва. Це дозволить залучити знання загальних фізичних законів до дослідження складних економічних процесів, а отже дасть додаткові можливості у пошуку відповідей на виклики і ризики економіки, які все частіше і сильніше постають перед суспільством.

Отже, окрім викладених вище вихідні положення, що можуть бути використані в розробці теорії забезпечення стану динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи, пропонується відповідна тематика досліджень: а) вивчення місця і ролі фінансового рахівництва у динамічній рівновазі макроекономіки як відкритої системи, пошук механізмів забезпечення такої рівноваги. Фінансове рахівництво, маючи важливе значення в інформаційних потоках економіки як відкритої системи, заслуговує стати об'єктом наукових досліджень, це актуально у світлі останніх фінансових криз; б) інформація фінансів як фактор виробництва, чинник створення доданої вартості; в) нові параметри та критерії оцінки фінансів інформаційної економіки макрорівня.

По-третє, розвиток та інституціоналізація в Україні фінансового рахівництва має базуватися на інформаційно-фінансових новаціях сучасної епохи, зокрема, нових параметрах та критеріях оцінки фінансів та економіки макрорівня, а також широкому використанню інструменту бенчмаркінгу.

Фінансове рахівництво, досліджуючи вартісні розподільні та перерозподільні процеси макроекономіки, викристалізовує показники, що дозволяють кількісно та якісно оцінювати і характеризувати стан фінансів та економіки. На сьогодні до числа таких традиційних показників належать ВВП і ВНП, національне багатство, сукупний попит та пропозиція, обсяги експорту й імпорту, сальдо бюджету та платіжного балансу, рівень інфляції, облікова ставка центрального банку тощо. Втім інформаційна епоха породжує й нові параметри та критерії вартісної оцінки економіки. Вибудовуючись на

макроекономічних фінансових потоках, вони дають можливість по-новому оцінити господарські процеси в економіці та фінансах країни, її галузях і ринках. Наприклад, сучасна вітчизняна фінансова наука, показуючи, що фінансово-економічним кризам передує стрімке збільшення розшарування суспільства за рівнем доходів, доводить актуальність системного формування в країні даних для розрахунку показника змін коефіцієнта Джині[479]. Відомості, які вказують на прискорення змін цього коефіцієнта, дають змогу виявляти порушення економічної рівноваги в суспільстві та передбачати настання криз.

Прикладом нових параметрів і критеріїв є також інформація, котра, за концепцією четвертої промислової революції[480], повинна характеризувати перехід економіки країни на принципово новий інтелектуальний і технологічний етап її розвитку. На сьогодні лідерами такого руху є Ізраїль і Японія. Відповідно до цієї концепції важливими фінансовими й загальноекономічними макропоказниками мають бути не абсолютні величини і/або темпи зростання й приросту ВВП чи ВНП, а параметри ланцюжка створення доданої вартості (value-added chain)[481], використання у створенні

---

[479] *Лондар С. Л., Козарезенко Л. В.* Рівень добробуту населення як складова розвитку людського потенціалу: можливості фінансового регулювання в Україні. Фінанси України. 2013. № 9. С. 45–59.

[480] *Schwab K.* The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. – Foreign Affairs, December 2015. – Published by Council of Foreign Relations, USA. [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution *Данилишин Б.* Закат показателя ВВП как основной характеристики эффективности экономического развития стран. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/bogdan_danylysyn/343095_zakat_pokazatelya_vvp_osnovnoy.html

[481] Концепції ланцюжка створення доданої вартості (value-added chain) була сформована наприкінці 1980-х років як результат процесу глобалізації фінансово-економічної інтеграції. Вона зародилася у сфері управління бізнесом і вперше сформульована професором Гарвардської бізнес школи Міхаелом Портером (Michael Porter) у роботі «Переваги конкуренції: Найвищі прояви створення та підтримки» (1985) (Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. — New York: The Free Press, 1985. - 592 p.). Нині вона широко використовується у різних галузях економічної науки. Концепція є відображенням того факту, що вартість у сучасній економіці створюється не в одному якомусь місці (галузі), а у багатьох – при цьому останні перебувають у ланцюжку тісних і одночасно змінних та динамічних взаємозв'язків – і, крім того, до традиційних факторів створення вартості додається і часом домінує новий – інформаційний ресурс.

вартості технологій кібер-фізичних систем[482] і Інтернету речей[483]. Незважаючи на зростаючу актуальність таких показників і критеріїв, методики їх розрахунку поки немає, а тому це є полем для вивчення українською фінансовою наукою.

Крім того, в Україні недостатньо розвинуті методи виявлення необхідних даних навіть на основі наявної фінансово-економічної інформації. У цьому контексті заслуговує на увагу з боку української фінансової науки концепція інтелектуального аналізу даних (knowledge discovery in databases, KDD, data mining), яка стосується методів виявлення й насамперед візуального подання користувачам раніше невідомих, незвичних, але необхідних відомостей із наявної інформації[484]. Українській фінансовій науці і практиці доцільно звернути увагу на ці питання.

Ефективним й інноваційним для України інформаціям інструментом має стати бенчмаркінг. У розвинених економіках бенчмарки є звичним інформаційним продуктом, що широко використовується у стратегічно орієнтованих дослідженнях, для оцінки перспектив, напрямів і потенціалу розвитку як на макро-, так і мікроекономічному рівнях. Фінансовими показниками-бенчмарками можуть служити абсолютно всі дані, що так чи так характеризують стан фінансів учасника економіки. Наприклад, бенчмарками слугують різноманітні показники прибутковості, ліквідності, фінансової стійкості, власного капіталу та ін. Вони подаються користувачам в узагальненому вигляді, не розкриваючи дані конкретної компанії, тобто з

---

[482] Кібер-фізична система (cyber-physical system) – інтеграція обчислювальних інформаційних ресурсів та фізичних процесів, коли виробниче обладнання та інформаційні системи поєднані упродовж всього ланцюжка створення вартості, і ці зв’язки виходять за межі одного підприємства. При цьому взаємодіють між такими системами відбувається за допомогою стандартних інтернет-протоколів для прогнозування, самоналаштування та адаптації до фінансово-економічних змін.

[483] Інтернет речей (Internet of Things, IoT) – мережа взаємозв'язаних пристроїв (речей, фізичних об'єктів), через які передається та обмінюється інформація між фізичним світом і комп'ютерними системами.

[484] *Zurada M.* Data Mining With Computational Intelligence – Lipo Wang and Xiuju Fu. IEEE transactions on neural networks. 2006. Vol. 17, No. 3. URL: [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://ci.louisville.edu/zurada/other/zurada.tnn.2006.pdf.

обов'язковим дотриманням статусу конфіденційності. Це можуть бути дані по галузі, її окремих сегментах або ж по групі підприємств, об'єднаних в аналізі за певною ознакою. Бенчмарк є складним інформаційним продуктом – продуктом з високою доданою вартістю, оскільки для його підготовки вимагається проведення великого обсягу робіт з визначення об'єктів маркетингу, пошуку відповідної інформації, її аналізу та подання користувачам у зрозумілій та наглядній формі.

Разом із тим інформація бенчмарків створює додану вартість і користь від неї велика. Користуючись бенчмарками, учасники економіки мають змогу легко порівнювати та оцінювати необхідні їм відомості з найкращими або усередненими показниками, визначаючи напрями очікуваних трендів, потенціал підвищення ефективності діяльності, а також використовувати ці дані для попередження ризиків. Вважаємо важливим, щоб робота з розробки бенчмарків велась в Україні не епізодично, а системно, охоплюючи широке коло у даному випадку фінансово-економічних показників. На нашу думку, системно готувати фінансові бенчмарки в Україні міг би Державний комітет статистики, оскільки саме у нього накопичується широке коло фінансової інформації по всіх економічних агентах. Такі бенчмарки необхідні у проведенні досліджень макро- та мікроекономіки, оцінки конкретних корпорацій, галузей і ринків.

По-четверте, обов'язковим аспектом розвитку в Україні фінансового рахівництва є забезпечення користувачів лише якісною інформацією і налагодження її належного обміну. Інформація фінансового рахівництва має відповідати щонайменше критеріям корисності, визначеним Концептуальною основою IFRS[485]: тобто бути доречною і суттєвою, правдиво поданою і повною, нейтральною і без помилок; крім того, інформація має бути зіставною, своєчасною, зрозумілою та придатною для перевірки. Детально ці критерії розглянуто у параграфі 1.2.

[485] Conceptional Framawork for Financial Repporting. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.iasplus.com/en/standards/other/framework

Незважаючи на те що якісна (корисна) фінансова інформація є основою прийняття ефективних господарських рішень, мінімізації ризиків, розвитку науки, підвищення фінансової грамотності суспільства і зменшення можливостей існування корумпованої влади, на сьогодні в Україні відчувається дефіцит такої інформації фінансів. Українська економіка суттєво втрачає від того, що її учасники – державні органи, корпорації, домогосподарства, не мають у розпорядженні якісної інформації. І це в умовах, коли отримувані суспільством блага все більше розглядаються з позицій наявності в них інформаційної цінності!

Вважаємо, що в Україні необхідно формувати принципову політику неприйняття користувачами інформації фінансів, яка не відповідає необхідним характеристикам. Досягати такого можна різними шляхами, зокрема, запроваджуючи рейтингування інформаційних інституцій та дескрипції тих з них, які з різних причин поширюють неякісну інформацію, наносячи тим самим шкоду економіці та її учасникам. Важливим також є виявлення громадської думки з питань якості та достатності інформації фінансів, що надається суспільству.

По-п’яте, піклуючись про розвиток фінансового рахівництва в Україні, важливо враховувати, що ця інформаційна підсистема фінансів розвивається саме на хвилі постійного удосконалення інформаційних технологій, забезпечуючи швидкість, обсяги збору, глибину й якість обробки, підготовки та подання інформації такою, що найбільшою мірою відповідає запитам користувачів. Інститут фінансового рахівництва маже ефективно функціонувати, лише спираючись на належну інформаційну техніку і технології. Тому для України актуальним є обов’язковість запровадження у практику держваних і місцевих статистичних та інших структур, що займаються виявленням, збором, обробкою, аналізом і підготовкою інформаційних продуктів і послуг з питань фінансів, найсучасніших інформаційних технологій, новітніх форм і методів фінансового менеджменту. На сьогодні це ще дуже далеко від найкращих світових практик, але в

економіці XXI ст. це стає життєвою необхідністю і є чинником сталого розвитку.

На сьогодні фінансове рахівництво макроекономічного рівня в Україні відстає від запитів суспільства. Це негативно впливає на її макроекономіку в цілому та на учасників національного ринку, зменшує її конкурентні переваги, негативно позначається на процесі залучення зовнішніх інвестицій.

Всім добре відома практика, коли зростання ринкової вартості активів корпорацій значною мірою визначається тим, наскільки учасники ринку знайомі з їхньою продукцією та діяльністю. У цьому контексті вважаємо, що державним і місцевим органам управління слід належним чином інформувати решту учасників економіки про свою діяльність і фінанси. У реальності ж в Україні є практика несвоєчасного, обмеженого, фрагментарного подання інформації про макрофінансові показники розвитку країни, зокрема, щодо бюджетних надходжень і напрямів та порядку їх використання; бюджетного дефіциту та джерел його покриття; внутрішнього і зовнішнього державного боргу. Користь від правильно налагодженого інформаційного обміну значно перевищує обсяг ресурсів, необхідних для його організації, а викривлення або блокування інформаційних потоків відразу позначається на рівні довіри до влади й її ефективності.

Відсутність макроекономічної інформації негативно позначається на і на розвитку бізнесу, якому потрібні детальні, оперативні, зіставні та актуальні, а не тільки річної чи іншої давності дані щодо, наприклад, ВВП, платіжного балансу, державного та місцевих бюджетів, розвитку економіки у розрізі різних видів її діяльності. Відсутність такої інформації змушує вибудовувати бізнес-плани та фінансові моделі розвитку на основі експертних оцінок, що знижує їх реалістичність. Переконані, що у разі належного повного використання навіть існуючих інформаційних технологій та формування у відповідному законодавстві вимог до надання такої інформації, подібного роду інформацію можна буде отримувати настільки ж оперативно, як це спостерігається на сьогодні у передових ТНК.

По-шосте, розвиток в Україні фінансового рахівництва має підкріплюватися організаційно-правовими процесами, що включать належне нормативне регулювання інформаційної підсистеми фінансової інфраструктури економіки, її методичне забезпечення. Ці процеси мають бути спрямовані на уможливлення і забезпечення формування широкого асортименту інформаційної продукції і послуг, їх належної якості, а також здорової конкуренції на ринку інформаційних фінансових послуг.

XXI століття характеризується поступовим розвитком «зеленої» економіки, прикладом чого є поява в інвестиційному бізнесі поняття «соціально відповідального інвестування» (socially responsible investing, SRI). На сьогодні це вже щоденна практика професійних інвесторів, і бажаючі займатися SRI вкладають кошти, зокрема, у фонди прямого інвестування, що класифікуються як «зелені» фонди. При цьому все очевиднішим стає факт, що досягти сталого розвитку можна тільки за наявності в економіці якісного інформаційного капіталу, який забезпечується й інститутом фінансового рахівництва. Акумульований «зеленими» фондами капітал інвестується в інноваційні проекти, формуючи позитивний імідж інвесторів і є популярним предметом інформування; маючи інноваційний характер, проекти «зелених» фондів супроводжуються підвищеними ризиками, мінімізація яких вимагає розвиненого фінансового рахівництва.

В «зеленній» економіці в умовах розвитку і поширення інформаційних технологій все більшу увагу привертає тема зменшення паперового інформаційного обміну і заміна паперових носіїв інформації електронним засобам. Вважаємо, що це безпосередньо стосується розвитку в Україні фінансового рахівництва і актуально для неї. Так, на початок 2017 р. лише 2–3 % її компаній у роботі з партнерами використовували електронні документи, завірені електронноцифровим підписом (ЕЦП), а решта виготовляли та пересилали за старим методом по всій країні паперові документи. І це тоді, коли електронний документообіг вирішує низку проблем бізнесу, дозволяючи

зекономити час і кошти, забезпечити надійне зберігання і зручний пошук документів, зменшує клопоти з перевірками фіскальних органів[486].

Незважаючи на те що на політичному рівні в Україні прийнято вже багато конструктивних рішень, спрямованих на забезпечення транспарентності її державних і місцевих фінансів, ринків і галузей, а також фінансів корпорацій, реальний розвиток відкритої інформаційної інфраструктури фінансів в Україні залишається фрагментарним.

Разом з тим перед Україною постали величезні воєнні та економічні виклики, що прямо та опосередковано живляться фінансовими потоками тіньового бізнесу макроекономічних масштабів і уможливлюються непрозорістю фінансової взаємодії олігархічних кіл з владними структурами. Ця ж проблема є ключовою перешкодою і на цивілізаційному євроінтеграційному шляху України. Також розвиток фінансового рахівництва сприяє в інформаційній економіці створенню національного багатства та багатства кожного конкретного учасника економіки. Ці об'єктивні процеси обумовлюють стратегічну важливість для країни розвитку фінансового рахівництва.

Таким чином, вважаємо доцільним постановку питання про розробку спеціальної Державної програми розвитку фінансового рахівництва – інституційно-інфраструктурної складової економіки. Така програма могла б стати інтегруючою основою системного розвитку та інституціоналізації в Україні фінансового рахівництва. Будучи розробленою і реалізованою максимум протягом двох-трьох років, вона має містити і комплекс перелічених вище пропозицій. Матеріали даного дисертаційного дослідження, могли б стати її основою. Програма має враховувати, що інформаційна продукція і послуги інституту фінансового рахівництва сприяють створенню доданої вартості, є ресурсом управління і розвитку. Ігноруючи розвиток

---

[486] Онлайн-сервіс електронного обміну документами "Вчасно". [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://delo.ua/business/tri-problemi-malogo-biznesu-jaki-vladnaje-perehid-na-elektronnij-330073/

інституту фінансового рахівництва, країна втрачатиме в інвестиційній привабливості, конкурентоспроможності і сталому розвитку. У цьому контексті слушним є висновок футуролога Елвіна Тофлера: якщо країні вдається пришвидшити економічний прогрес, але її ключові інститути відстають (у даному випадку інститут фінансового рахівництва. – *Н. Р.*), цей дисонанс, врешті-решт, обмежує можливості зростання національного багатства[487].

Висновки до розділу 5

1. У сучасній економіці України інформаційна підсистема фінансів стрімко розвивається і представлена фінансовим та управлінським рахівництвом, а також їх підсистемою – рахівництвом податковим, яке має дві характерні особливості: по-перше, об'єкт його діяльності обмежений тематикою – це лише пов'язані з оподаткуванням відносини; по-друге, результатом його діяльності є як відкрита, так і обмежена за доступом інформація. Податкове рахівництво не тотожне податковому обліку, який є невід'ємною складовою першого: матеріали податкового обліку – це важливе, однак далеко не єдине джерел даних для податкового рахівництва; дані податкового обліку (податкові декларації) – це самостійний важливий інформаційний продукт податкового рахівництва. Кожен з напрямів інформаційної підсистеми фінансів (фінансове, управлінське та податкове рахівництво) формується у самостійні інформаційні інститути з характерними ознаками, об'єктивними суспільним призначенням, місцем і роллю в економіці. Їх функціонування у тісній взаємодії створює ефект синергії, тобто

[487] Toffler Alvin and Toffler Heidi. Revolutionary Wealth. How it will be Created and How it will change our Lives. – New York, Knopf Publisher, 2006, 492 p.

суттєво більший позитивний інформаційний вплив на господарське життя суспільства, ніж проста сума впливу кожного з них.

2. Надзвичайно актуальним для України питанням перспектив фінансового рахівництва є формування такої його підсистеми, як податкове рахівництво. Де-факто практика податкового рахівництва в Україні існує давно, але поки не має системного комплексного характеру і не сприймається суспільством як самостійний, з характерними рисами та об'єктивним суспільним призначенням інформаційний інститут фінансів. Нині має місце етап його типізації (опредмечення) як системної діяльності і одночасно з цим починається входження у третю стадію інституціоналізації – узаконення. Об'єктивним суспільним призначенням податкового рахівництва є такі:а) забезпечення фіскальних органів необхідною їм інформацією; б) формування і використання відповідної бази даних у корпорацій; в) навчання і роз'яснення з питань оподаткування всіх економічних суб'єктів.

3. Роль інформації як ключового фактора виробництва в інформаційній економіці зростає, і невизначеність у питаннях формування її ціни породжує проблеми. Формування цінової концепції інформації фінансового рахівництва має бути серед основних напрямів досліджень сучасної української фінансової науки. При цьому доцільно виокремлювати три органічно поєднані складові (компоненти) інформаційного товару: змістовну складову, тобто інформацію фінансів як таку; людський фактор – інтелект виконавців відповідних інформаційних послуг і тих, хто готує інформаційні продукти (тобто розумова діяльність, знання людини, її мудрість, завдяки яким користувач отримує необхідну для нього інформацію у належній формі); різний інструментарій, обладнання, інформаційні технології та інші компоненти, витрати на які класифікуються у фінансах як витрати на основні засоби, матеріали тощо.

4. Розвиток та інституціоналізація в Україні фінансового рахівництва має відповідати меті і завданням, визначеним Стратегією національної безпеки України (2015), сприяти розвитку транспарентності як

однієї з базових умов прогресу інформаційної економіки. Системність розвитку фінансового рахівництва забезпечується процесами в економічній, політичній, законодавчій, освітній та науковій сферах життя суспільства.

5. Для системного розвитку фінансового рахівництва необхідно насамперед забезпечити підготовку відповідного кадрового потенціалу, підняти фінансову грамотність суспільства і розбудовувати відповідні напрями фінансової науки. Актуальною для України є постановка питання про введення на фінансових кафедрах вузів дисципліни «Фінансове рахівництво» («Фінансовий екаунтинг»), яка б охоплювала вивчення природи і сутності фінансового рахівництва, його особливостей і завдань; теоретичних та інституційних (організаційних) основ; специфіку потреб різних користувачів у фінансовій інформації; методи та інструментарій забезпечення доступності та зрозумілості фінансової інформації користувачам; джерела інформації фінансового рахівництва і порядок обробки та аналізу отриманої інформації; продукти і послуги фінансового рахівництва; особливості фінансового рахівництва рівнів макро- та мікроекономіки; його інституції. Важливо, щоб у загальноосвітніх школах обов'язковими стали дисципліни, які викладають основи фінансів і сучасної інформаційної економіки. Необхідно формувати відповідні напрацювання в українській фінансовій науці, і актуальною є розробка такої тематики, пов'язаної з фінансовим рахівництвом: особливості публічних фінансів інформаційної економіки; роль фінансів, їх інформації та фінансового рахівництва у забезпеченні стану динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи; нові параметри та критерії оцінки фінансів та економіки макрорівня; інформація фінансів як фактор виробництва, чинник створення доданої вартості.

6. Дослідження українською фінансовою наукою ролі фінансів макроекономіки, їх інформації та фінансового рахівництва у забезпеченні стану динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи доцільно базувати на передових напрацюваннях не лише фінансової і загальноекономічної науки і практики, однак й інших галузей. Такий підхід

сприяє відкриттю принципово нової сторінки у вивченні фінансів як відкритої системи, дозволяє залучити знання загальних фізичних законів до дослідження складних економічних процесів, а отже дає додаткові можливості у пошуку відповідей на виклики і ризики економіки.

7. Розвиток в Україні фінансового рахівництва має базуватися на інформаційно-фінансових новаціях,, серед якихнові параметри та критерії оцінки фінансів і економіки макрорівня, а також широке використання інструмента бенчмаркінгу.

Нові параметри та критерії вартісної оцінки економіки, вибудовуючись на макроекономічних фінансових потоках, дозволяють по-новому оцінити господарські процеси в економіці країни, її галузях і ринках. Прикладом цього є дані, які, за концепцією четвертої промислової революції, мають характеризувати входження економіки країни в інтелектуальний і технологічний етап її розвитку: важливими фінансовими і загальноекономічними макропоказниками мають стати не абсолютні величини і/або темпи зростання і приросту ВВП чи ВНП, а показники ланцюжка створення доданої вартості та використання під час створення вартості технологій кібер-фізичних систем і Інтернету речей. Попри їхню актуальність, методика їх розрахунку поки відсутня, й українській економічній практиці та фінансово-економічній науці доцільно звернути увагу на ці питання.

Бенчмарки, будучи у розвинених економіках звичним інформаційним продуктом, для України є інновацією. Бенчмарк – складний інформаційний продукт – продукт з високою доданою вартістю, оскільки для його підготовки вимагається проведення великого обсягу робіт з визначення об’єктів, пошуку відповідної інформації, її аналізу та подання користувачам у зрозумілій та наглядній формі. Разом із тим, інформація бенчмарків створює додану вартість і користь від неї велика. Важливо щоб робота з розробки бенчмарків велась в Україні не епізодично, а системно, охоплюючи широке коло фінансово-економічних показників. Системно готувати фінансові бенчмарки в Україні

міг би Державний комітет статистики, оскільки саме у нього накопичується широке коло фінансової інформації по всіх економічних агентах.

8. На сьогодні в Україні відчувається дефіцит якісної інформації фінансів. Дані фінансового рахівництва мають відповідати щонайменше критеріям корисності, визначеним Концептуальною основою IFRS: тобто бути доречними і суттєвими, правдиво поданими і повними, нейтральними і без помилок; бути зіставними, своєчасними, зрозумілими та придатними для перевірки. В Україні має формуватися принципова політика неприйняття користувачами тієї інформації фінансів, яка не відповідає необхідним характеристикам. Досягати такого можна, зокрема, запроваджуючи рейтингування інформаційних інституцій та дескрипції тих з них, які з різних причин поширюють неякісну інформацію, наносячи тим шкоду економіці та її учасникам. Важливо виявляти громадську думку з питань якості та достатності інформації фінансів, що надається суспільству.

9. Фінансове рахівництво маже ефективно функціонувати, тільки спираючись на належну інформаційну техніку і технології. Для України актуальним є широке запровадження у практику державних і місцевих статистичних та інших структур, що займаються виявленням, збором, обробкою, аналізом і підготовкою інформаційних продуктів і послуг з питань фінансів, найсучасніших інформаційних технологій, новітніх форм і методів фінансового менеджменту.

10. Розвиток та інституціоналізації в Україні фінансового рахівництва мають підкріплюватися комплексними організаційно-правовими процесами, що включать належне нормативне регулювання інформаційної підсистеми фінансів, її методичне забезпечення. Ці процеси слід спрямувати на забезпечення формування широкого асортименту інформаційної продукції і послуг, їх належну якість та здорову конкуренцію на ринку інформаційних фінансових послуг.

11. Перспективи в Україні фінансового рахівництва мають розглядатися у контексті Стратегії сталого розвитку, що значною мірою

асоціюється з поняттям «зеленої» економіки. Остання базується на широкому використанні інформації та інноваційних технологій на всіх етапах вартісного ланцюжка, а також на якісному управлінні фінансово-економічними ризиками. Все очевиднішим стає той факт, що досягти сталого розвитку можливо тільки за наявності в економіці якісного інформаційного капіталу, який уможливлюється фінансовим рахівництвом; акумульований «зеленими» фондами грошовий капітал інвестується у проекти, що супроводжуються підвищеними ризиками, мінімізація яких вимагає розвиненого фінансового рахівництва. В «зеленній» економіці актуальні зменшення паперового інформаційного обміну і заміна паперових носіїв інформації на електронні, що також безпосередньо стосується фінансового рахівництва.

12. В Україні розвиток інституту відкритої інформації фінансів залишається фрагментарним. Доцільною є постановка питання про розробку спеціальної Державної програми розвитку фінансового рахівництва – інституційно-інфраструктурної складової економіки, що може стати інтегруючою основою системного розвитку та інституціоналізації в Україні. Будучи розробленою і реалізованою максимум протягом двох-трьох років, така державна програма має містити перелічені вище пропозиції, враховувати, що інформаційна продукція і послуги фінансового рахівництва сприяють створенню доданої вартості, є ресурсом управління і розвитку.

Основні результати цього розділу опубліковані в наукових працях автора[488] [71; 183; 189; 205; 206; 207].

---

[488] *Рязанова Н.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку. Монографія. – К.: КНЕУ, 2017. – 337 с. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки. - Фінанси України, 2017, №.1, С. 26-51. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної мікроекономіки. - Фінанси України, 2016, №. 10, С. 39-64. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інституційно-інфраструктурна складова інформаційної економіки. - Фінанси України, 2016, №. 3, С. 55-85. *Рязанова Н.С.* Концепція вартості інформаційного продукту фінансового рахівництва. - Бізнесінформ, 2016,№ 2, с. 347-355. *Крисоватий А.І., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки. - Фінанси України, 2013 р., № 9, с.7-27.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано концептуально нове вирішення актуальної для економіки України наукової проблеми, важливої з погляду економічної теорії і фінансової прагматики. Ця проблема полягає в розкритті сутності, теоретичних та організаційних засад, сучасного стану і перспектив у практиці макро- і мікроекономіки України такої інформаційної підсистеми фінансів, як фінансове рахівництво. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки і пропозиції.

1. Запропоновано до теоретико-методологічних засад дослідження фінансів інформаційної економіки вітчизняною наукою включити положення інформаційної концепції фінансів, що сформульовані у роботі. Концепція базується на розумінні інформації як їх невід'ємному атрибуті, об'єктивній властивості фінансових відносин, розрізняє поняття первинної (повної) і вторинної (не тотожної первинній) інформації фінансів, розкриває їх відмінності і характер взаємодії. У межах цієї концепції сформульовано закон інформаційного наближення, який є супротивним закону інформаційної асиметрії. Доведено інформаційну функцію фінансів, нерозривний зв'язок якої з вартісною функцією фінансів, реалізується у вартісно-інформаційних зв'язках (взаємодіях), що пронизують і з'єднують економіку, забезпечуючи її функціонування. Такий підхід закладає теоретичну основу розвитку практики фінансів інформаційної економіки, відповідає її викликам, об'єктивним законам інформаційного обміну.

2. Доведено, що саме фінансове рахівництво як інформаційна інфраструктурна підсистеми фінансів забезпечує їх транспарентність, і рівень його розвитку значною мірою визначає розвиненість фінансів відповідно до запитів інформаційної економіки. Розкрита сутність фінансового рахівництва, його ознаки й об'єктивне призначення у фінансах макро- та мікроекономіки. Обґрунтовано, що з розвитком суспільства об'єктивні реально існуючі зв'язки

і взаємовідносини, котрі мають місце у ході діяльності фінансового рахівництва, поступово організовуються у цілісний інститут суспільства, яким воно зможе стати лише у реально інформаційній економіці. Комплексний підхід до дослідження фінансового рахівництва дозволив сформулювати цілісну концепцію цієї інформаційної підсистеми фінансів, яка є цеглиною у побудові в Україні реально інформаційної економіки, мінімізації інформаційної асиметрії фінансів і ризиків.

3. Виявлено, що податкове рахівництво, як ключове в практиці адміністрування податків, на сучасному етапі домінує у політиці розвитку в Україні інформаційної підсистеми фінансів макроекономічного рівня і відіграє важливу роль у розвитку фінансового рахівництва, підсистемою якого являється. Сутність, ознаки та об’єктивне призначення фінансового рахівництва в економіці макро- та мікрорівнів розкриті, базуючись на теоретико-методологічних засадах, виокремлених у роботі для фінансового рахівництва. Реалізація сформульованих положень сприятиме розвитку в Україні збалансованої політики забезпечення належного інформаційного обміну у сфері фінансів, в основі якої лежатиме розвиток фінансового рахівництва і податкового рахівництва зокрема.

4. Запропоновано визначення поняття «інститут фінансів» («інститут фінансової інфраструктури») інформаційної економіки як відносно стійкої системи економічних відносин, існування якої обумовлено необхідністю задоволення потреб суспільства у вартісно-інформаційному обміні. Розкрито особливості розвитку інституту фінансів як динамічної структури, функціонуючої за фрактальним принципом. Доведено, що особливістю сучасного етапу розвитку є зростаюча роль їх інформаційної підсистеми, що відповідає за транспарентність. Доведено, що в ієрархії інституційної архітектури фінансів фінансове рахівництво належить до інфраструктури фінансів, а бухгалтерський облік – до інфраструктури фінансового рахівництва.

Побудована принципова схема інституційної матриці фінансової

інфраструктури національної економіки з виділенням її макро- та мікрорівневих підсистем. Відображаючи взаємозв'язок основної та інфраструктурної складових фінансів, їх макро- та мікрорівні, матриця дозволяє моделювати системи фінансових відносин і відповідних потоків капіталу в економіці України.

5. Запропоновано ввести в понятійний апарат фінансів поняття «інформація фінансів» і «фінансова інформація» як необхідні для виокремлення тієї інформації у фінансових відносинах, що представляє (відображає) рух вартості (грошового капіталу) через його вартісні параметри – це фінансова інформація. Інформація фінансів є ширшим поняттям і вміщує як фінансову інформацію, так і ту, що характеризує явища і процеси, які обумовлюють чи обумовлені рухом грошового капіталу і супроводжують його. Фінансова інформація має унікальну властивість – лише вона здатна представляти відомості про навколишній світ в універсальному зіставному у часі і просторі грошовому (вартісному) вимірі. На основі цієї унікальної риси фінансової інформації можливі аналіз, планування і контроль потоків грошового капіталу в економіці, дослідження всієї гами вартісних відносин. Класифіковано та описано у застосуванні до фінансів вже виділені наукою властивості інформації (характерні риси, ознаки). Їх перелік доповнено властивістю фінансової інформації. Ці положення актуальні для інформаційної економіки, в якій інформація, що міститься у фінансових відносинах стає економічним ресурсом, чинником створення доданої вартості, товаром.

6. Розкрито особливості бізнесу фінансового рахівництва, класифіковано інституції, в діяльності яких реалізується ця інформаційна підсистема фінансів. Виявлена чітка тенденція до зростання ролі інформаційної діяльності у забезпеченні зайнятості і створенні ВВП в Україні на фоні падіння значення інших галузей. Підраховано, що, якщо на початок 2017 р. в цій галузі було зайнято щонайменше 2 % працюючого населення, яке генерувало майже 4 % ВВП, при цьому кожен зайнятий в ній продукував

понад вдвічі більше ВВП, ніж в середньому в економіці, то у 2020 р. ця сума перевищить 400 тис. грн. Це характеризує економіку України як інформаційну, і доводить, що інформація (у тому числі інформація фінансів) являє собою вагомий економічний ресурс.

Встановлено, що чинний в Україні Класифікатор видів економічної діяльності (КВЕД ДК 009:2010) не відображає реальні роль і місце інформаційної діяльність в економіці країни. Запропоновано й обґрунтовано необхідність внесення до діючого КВЕД змін, що полягають у включенні до нього інформаційної діяльності як самостійного виду, з виокремленням у її складі фінансового рахівництва, зокрема, що сприятиме удосконаленню вітчизняної статистики, а реалістичні дані дозволять якісно формувати фінансову політику та макроекономічні плани розвитку.

7. Доведено актуальність в інформаційній економіці розглядати вартість інформаційного ресурсу як сукупність трьох складових: вартість а) змістовної складової; б) інтелекту виконавців інформаційних продуктів і послуг; в) різного роду інформаційної техніки і технологій. Описано особливості кожної з них. Такий підхід відповідає інформаційній економіці, на противагу сучасному, коли в основу вартості (ціни) інформації (інформаційного товару, послуги) кладеться лише третя складова, яка насправді жодним чином не відображає реальну вартість інформації. Подальша розробка такого підходу українською фінансовою наукою сприятиме формуванню цінової концепції інформації фінансового рахівництва, яка максимально відображала б реальну вартість (цінність) інформації. Це відповідає потребам інформаційної економіки, сприяє відповідним позитивним структурним змінам у частині підвищення ролі інтелектуальної та інформаційної діяльності.

8. Доведено, що стрімкість розвитку фінансового рахівництва за останні десятиліття є результатом об’єктивного посилення запиту на інформаційну відкритість фінансів й уможливлюється прогресом в інформаційних технологіях. Виявлено, що в Україні фінансове рахівництво

нині входить у другий етап інституціоналізації, коли відбувається його опредметнення; одночасно починається входження у третій етап – узаконення. У XXI ст. трендом розвитку фінансового рахівництва буде поширення на макрофінансовий рівень, державні і місцеві фінанси, і новий рівень його розвитку буде пов'язанийі з відкриттям на початку 2010-х років технології Blockchain. Такий підхід дозволяє реалістично планувати і розвивати в Україні інформаційну підсистему фінансів, слідуючи запитам інформаційної економіки, європейської та світової інтеграції.

9. Запропоновано а) доповнити Закон України «Про інформацію» розділом, присвяченим фінансовому рахівництву як інформаційній підсистемі фінансів через яку і реалізується їх транспарентність. У цьому розділі зафіксувати визначення поняття фінансового рахівництва, його ознак, об'єкта і предмета діяльності; завдання, які покладаються на фінансове рахівництво в суспільстві; перелік інституцій, що займаються фінансовим рахівництвом; вимоги до якості (корисності) інформаційних продуктів і послуг, які вони надають; дати визначення понять «фінансова інформація» та «інформація фінансів». Зміст наведених вище положень запропоновано подати в редакції, що викладена у даній роботі. б) Розробити спеціальну Державну двох-трьох річну програму розвитку інформаційної підсистеми фінансів та забезпечення їх транспарентності, поклавши в її основу викладені у роботі положення. В цій програмі передбачити етапи розвитку та імплементації в Україні обов'язкової інтегрованої звітності, яка містила б не лише інформацію фінансів, а й іншу, необхідну для розкриття впливу на фінансові результати діяльності таких факторів, як ризик, стратегія, нагляд і стійкість бізнесу. Програма має стати основою комплексного розвитку в країні фінансового рахівництва як підсистеми фінансів, яка забезпечує їх транспарентність, спрямовуватися на використання інформації фінансів як економічного ресурсу, інструменту управління і розвитку. в) Розробити Кодекс корпоративного управління як закон, передбачивши в ньому поширення принципів корпоративного управління на підприємства всіх видів діяльності, включаючи державні

корпорації, а також можливість поширення досвіду корпоративного управління на державні і місцеві органи виконавчої влади. Поширення принципів корпоративного управління спрятиме належному інформаційному обміну, оскільки в них він ключовий.

10. Встановлено, що серед причин, які стримують розвиток в Україні актуальної на сучасному етапі «зеленої» («біо-») економіки є: а) дефіцит інформації, яка б дозволяла легко визначати частку енерговитрат та інших ресурсів у вартості продукції, оцінювати ресурсо- і енергоефективність окремих видів діяльності; б) відсутність чи застарілість даних щодо діяльності поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) і стічними водами; в) незіставність і значна розбіжність між інформацією, що надається різними відомствам по ТПВ і стічних водах. Рекомендовано органам статистики та іншими органами виконавчої влади забезпечити належний збір, обробку і надання зазначеної інформації, одночасно з натуральними показниками збирати і надавати відомості, що характеризують вартісний аспект процесів. Реалізація цих пропозицій покращить інформаційне забезпечення розвитку в Україні «зеленої» економіки, підвищить її інвестиційну привабливість, що дасть можливість створення нових робочих місць і додаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів;

11. Запропоновано у державних програмах розвитку України передбачити навчальні та організаційні заходи, спрямовані на забезпечення зростання якості інформаційного обміну вітчизняних корпорацій, підвищення їх грамотності у питаннях фінансового еккаунтингу. Реалізація цього сприятиме зменшенню відставання вітчизняних корпорацій в організації належного фінансового рахівництва, яке на сьогодні спостерігається у переважній більшості корпорацій країни, що в кінцевому підсумку підвищить їх конкурентоспроможність.

12. Запропоновано як пріоритетні три напрями подальшої розбудови фінансового рахівництва в Україні. По-перше, у сфері освіти – як обов’язкову основу підготовки кадрового потенціалу і підняття фінансової грамотності

населення запровадити у вищих навчальних закладах дисципліну «Фінансове рахівництво» («Фінансовий еккаунтинг»), яка б включала вивчення природи, сутності, особливостей і завдань фінансового рахівництва; його теоретичних і інституційних засад; специфіки інформаційних потреб різних користувачів; методів та інструментарію забезпечення доступності і зрозумілості інформації; джерел інформації фінансів, порядку її обробки, аналізу; інформаційних продуктів і послуги; особливостей інформаційної системи фінансів макро- і мікроекономіки; інституцій фінансового рахівництва. Детальна тематична структура цієї дисципліни автором вже розроблена.

По-друге, у сфері фінансової науки – розвивати напрями, пов’язані з розробкою теорії забезпечення стану динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи. Обґрунтовано вихідні положення, що можуть бути використані під час розробки такої теорії, запропоновано тематики досліджень: а) вивчення місця і ролі фінансового рахівництва у динамічній рівновазі макроекономіки як відкритої системи, пошук механізмів забезпечення такої рівноваги. Фінансове рахівництво, маючи важливе значення в інформаційних потоках економіки як відкритої системи, заслуговує стати об’єктом наукових досліджень, це актуально у світлі останніх фінансових криз; б) інформація фінансів як фактор виробництва, чинник створення доданої вартості; в) нові параметри та критерії оцінки фінансів інформаційної економіки макрорівня.

По-третє, в практиці фінансового рахівництва – запровадити звичний для розвиненої інформаційної економіки, але інноваційний для України інструментарій фінансового рахівництва – бенчмарки і нові параметри та критерії оцінки макроекономіки. Бенчмарк є складним (з високою доданою вартістю) інформаційним продуктом і дуже корисним: наприклад, бенчмарки, що інформують про частку енерговитрат в одиниці різних видів продукції. Системну розробку фінансових бенчмарків рекомендовано доручити Держкомстату. Нові параметри і критерії вартісної оцінки економіки дають можливість по-новому оцінити господарські процеси інформаційної

економіки. Серед їх числа показники і критерії, що, за концепцією четвертої промислової революції, характеризують перехід економіки країни на принципово новий інтелектуальний і технологічний етап розвитку. Макропоказниками мають ставати параметри ланцюга створення доданої вартості, використання під час створення вартості технологій кібер-фізичних систем і Інтернету речей. Методики їх розрахунку ще належить розробити. Запропоновано також розвивати методи виявлення корисної інформації фінансів із вже наявних даних, базуючись на концепції інтелектуального аналізу даних: насамперед подання користувачам раніше не відомого, незвичного, але необхідного з наявних даних шляхом візуалізації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Андрощук О.Є.* Фінансова комунікація в управлінні вартістю акціонерного товариства : Автореф. дис. … канд. екон. наук. – К.:, 2010. – 21с.

2. *Антонюк А.О.* Теоретичні основи моделювання та аналізу систем захисту інформації : Монографія / А. О. Антонюк, В. В.; Держ. податк. адмін. України; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь: НУДПС України, 2010. – 309 с.

3. *Арутюнов В.Х., Мішин В.М., Свінціцький В.М*. Філософія : Навч. посіб. для аспірантів і здобувачів ученого ступня екон. спец. – К.: КНЕУ, 2008. – 528 с.

4. *Бабич Т.С.* Макрофінансове бюджетування / Т.С. Бабич, Т.В. Жибер; за наук. ред. В.М. Федосова. – К.: КНЕУ, 2011. – 311 с.

5. *Бабіченко В.* Корпоративні фінанси: сучасна парадигма розвитку : Монографія. – К.: ИД «Винниченко», 2014. – 552 с.

6. *Бабіченко В.В*. Інформаційна парадигма і трансформація наукових поглядів щодо корпоративних фінансів. – Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 8. – С. 923–926.

7. *Бард А., Зодерквист Я.* Netократия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма / Пер. со шведского. – СПб.: Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге, 2004. – 252 с.

8. *Бергер П., Лукман Т.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знання. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.

9. *Биргер П.* Бизнес будущего. – SLON. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://slon.ru/insights/1213655/

10. Борьба с коррупцией. Британия готовит реестр иностранных владельцев недвижимости. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: goo.gl/iSuDU0

11. *Бунге М.Х.* Государственное счетоводство и финансовая отчетность в Англии. – Санкт-Петербург: типография «Имперская академия наук», 1890. – 28 с.

12. Бюджет України 2003; 2006; 2009; 2012; 2015. – Статистичні збірники. – Міністерство фінансів України.

13. Бюджетний кодекс Укріни: Закон України від 8.07.2010 року. – Ст. 7. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada. gov.ua/laws/show/2456-17/print1475401928236872

14. Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/ioscopd132_ua.pdf

15. *Василевский Е. Г.* Джеймс Милль и Мак-Куллох // Всемирная история экономической мысли : В 6-ти т. / Гл. ред. В. Н. Черковец. – М.: Мысль, 1988. – Т. II. От Смита и Рикардо до Маркса и Энгельса. – 574 с.

16. *Вернадский В.И.* Научная мысль как планетное явление / Отв. ред. А. Л. Яншин. – М.: Наука, 1991.— 191 с.

17. Відповіді та аналіз питань, поставлених до ситуаційних вправ із корпоративного управління : Посібник для викладачів. – Проект «Корпоративне управління в Україні». – IFC, 2001. – 34 с.

18. *Воронкова О.М.* Податковий менеджмент в Україні: особливості, проблеми, перспективи: монографія. – Ірпінь, НУДПСУ, 2012. – 396 с.

19. *Габермас Ю.* Структурні перетворення у сфері відкритості: Дослідження категорії громадянське суспільство. – Львів: Літопис, 2000. – 318с.

20. *Гасанов С.С.* Підвищення рівня транспарентності та функціональності державних фінансів в умовах структурних реформ / С.С. Гасанов // Фінанси України. – 2017. № 8. С. 7-32.

21. *Гасанов С.С., Кудряшов В.П., Балакін Р.Л.* Зарубіжний досвід забезпечення прозорості операцій у фіскальній сфері та його використання в Україні // Фінанси України. – 2015. – №11. – С. 42–22.

22. Глобальний конкурентний простір : Монографія / О.Г. Білоус та ін., кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білоус. – К.: КНЕУ, 2007. – 677 с.

23. Глобальные трансформации и стратегии развития / Ин-т мировой экономики и международных отношений НАНУ. – К.: Орияни, 2000. – 424 с.

24. *Годин В. В.* Управление информационными ресурсами / В. В. Годин, И. К. Корнеев. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 352 с.

25. *Давиденко Н.М.* Стратегія забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах сучасних викликів та загроз. - Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2016. – Випуск 1 (47). Т.1. – С.350-353.

26. *Данилишин Б.* Закат показателя ВВП как основной характеристики эффективности экономического развития стран. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/bogdan_danylysyn/343095_ zakat_pokazatelya_vvp_osnovnoy.html

27. Декларация принципов. Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии. – 12.12. 2003 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/ show/995_c57

28. *Демин А. И.* Информационная теория экономики: Макромодель / А. И. Демин. – М.: Палев, 1996. – 347 с.

29. Державна служба Статистики України. Офіцйний сайт Ukrstat.org. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. ukrstat.gov.ua/

30. Державна фіскальна служба України. Реєстр великих платників податків на 2017 рік. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/reestri/280066.html

31. Директива 2001/34/ ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28.05.2001 року «Про включення цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі та інформація про такі цінні папери, що підлягає опублікуванню». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A32001L0034

32. Директива 2003/71 / ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4.11.2003 року «Про проспекти, що підлягають опублікуванню при відкритій пропозиції цінних паперів або виставленні їх на продаж, та яка вносить зміни до директиви 2001/34/ЄС. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX %3A02003L0071-20140523

33. Директива 2004/109/ ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15.12.2004 року «Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l22022

34. Директива 2013/34/ЕС Европейского Парламента и Совета ЕС от 26.06.2013 года о ежегодной финансовой отчетности, консолидированной финансовой отчетности и связанных с ними отчетах определенных типов компаний. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua/files/23345235325.pdf

35. Дослідження змін у корпоративному управлінні банківського сектору України. – Ernst & Young, 2007. – 54 с.

36. *Друкер П. Ф.* Задачи менеджмента в XXI веке // Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – С. 88–89, 211.

37. *Єріна А.М*. Статистика : Підручник / А.М. Єріна, З.О. Пальян. – К.: КНЕУ, 2010. – 351 с.

38. *Єфименко Т.І.* Запровадження інтегрованої звітності та реформування бухгалтерського обліку в умовах євроінтеграції // Фінанси України. – 2014. – № 10. – С. 7–23.

39. *Єфименко Т.І.* Податки в інституційній системі сучасної економіки. - НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К., 2011. – 688 с.

40. *Єфименко Т.І.,Соколовська А.М.* Нові підходи до адміністрування податків / Т.І.Єфименко, А.М. Соколовська // Фінанси України. – 2004. – №10. – С. 3-15.

41. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zir.sfs.gov.ua/

42. Збірник ситуаційних вправ із корпоративного управління. Проект «Корпоративне управління в Україні». – IFC, 2001. – 189 с.

43. *Зимовець В.В.* Інвестиційний потенціал України: макрофінансові та інституційні перешкоди // Завдання і перспективи інвестиційно-інтеграційного розвитку України. Серія «Бібліотека Центру Разумкова». – Киї : Заповіт, 2017 – С. 66-86.

44. *Зимовець В.В., Терещенко О.О.* Корпоративні фінанси як домінанта фінансової науки. – Фінанси України, 2015, №9. – С. 78-95.

45. *Івахненков С.В., Мелих О.В.* Фінансовий контролінг: методи та інформаційні технології. Київ : Знання. – 2009. – 319 с.

46. *Иноземцев В.* За пределами экономического общества. – М.: Academia, 1998. – С. 343.

47. Інноваційний розвиток корпоративних фінансів: тенденції та перспективи: монографія / Терещенко О.О., Бабяк Н.Д., Іващенко А.І. та ін. // за ред. д.е.н., проф. О. Терещенка. – Київ: КНЕУ, 2017. – 495 с. – С. 65-147.

48. Інституційно-інноваційний базис фіскальної моделі мобілізаційно-інноваційного розвитку України : Монографія / В. В. Токар, Є. С. Хорошаєв. – К.: НАУ, 2010. –386 с.

49. Інтерфакс-Україна. Інформаційне агентство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://interfax.com.ua/news/economic/336791.html

50. Інформаційне суспільство. Шлях України. – Бібліотека інформаційного суспільства. – К., 2004. – 309 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.a.kolodyuk.info/download/book.pdf

51. Интерактивная бухгалтерия. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.interbuh.com.ua/ru/

52. Калькулятор інфляції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/dw_infl_uk/calc_p1d.asp?kat=6

53. *Карлин Т.Р.* Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP). – М.: ИНФРА-М, 1998.

54. *Карминский А.М.* Информатизация бизнеса / А. М. Карминский, П. В. Нестеров. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 415 с.

55. *Киселев А.С.* Роль нарождающегося информационного общества в развитии мировой цивилизации: Монография. – М.: МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2005. – 164 с.

56. Класифікатор видів економічної діяльності ДК 009:2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/128651.html

57. Класифікація інституційних секторів економіки України (КІСЕ). – Наказ Державної служби статистики України від 13.12.2014 року. – № 378. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/norm_doc/2014/378/378_2014.htm

58. *Клодт Х.* Нова економіка: форми вияву, причини і наслідки / Х. Клодт. – К.: Таксон, 2011.

59. *Ковальчук С.В*. Фінанси : Навч. посібник / С. В. Ковальчук, І. В. Форкун. – Львів: Новий Світ, 2009. – 567 с.

60. Кодекс норм европейской статистики. Для национальных и местных органов статистики. Принят 28.09.2011 года Комитетом Европейской статистической системы. – Евростат, 2011. – 11 с.

61. Контролінг від теорії до реалізації на практиці : монографія / В. В. Прохорова та ін. Харків : ВД “ІНЖЕК”. – 2006. – 200 с.

62. Контролінг як технологія управління фінансовими та нефінансовими структурами : монографія / О. М. Колодізєв та ін. Харків : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – 2014. – 346 с.

63. Концептуальна основа фінансової звітності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009.

64. Концепція розвитку електронного урядування в Україні. – Розпорядження КМУ від 13.12.2010 року № 2250-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010- %P1 %80

65. Концепція розкриття інформації на фондовому ринку України: Рішення НКЦПФР від 26.04.2012 р. № 645.

66. *Копылов В.А.* Информационное право : Учебник / В. А. Копылов. – 2-е изд., перераб и доп. – М. : Юристъ, 2002. – 512 с.

67. *Кораблін С.* Офшорне виснаження // Дзеркало тижня. – 13.05.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta. dt.ua/macrolevel/ofshorne-visnazhennya-_.html

68. Корпоративный менеджмент: опыт Росии и США // В.И. Шеин, А.В. Жуплев, А.А. Володин; рук. авт. кол. В.И. Шеин. – М.: ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. – 280 с. – С. 32–34.

69. *Кремень О.І.* Фінанси : Навч. посібник / О. І. Кремень, В. М. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 413 с.

70. *Крисоватий, А. І.* Податковий менеджмент: навч. посіб. // А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима. — Тернопіль: Карт-Бланш, 2003. — 330 с.

71. *Крисоватий А.І., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С.7–27.

72. *Кроновер Р.М.* Фракталы и хаос в динамических системах. Основы теории. – М.: Постмаркет, 2000. – 352 с.

73. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Дж. Стиглиц; пер. с англ. В. Лопатка. – М.: Эксмо, 2011. – 512 с.

74. *Куллох Б.М., Рамсей Д.* 100 великих экономистов до Кейнса. – СПб.: Экономикус, 2008. – 352 с.

75. Лист ДФС від 05.10.2015 року. – № 9300/Д/99-99-10-03-02-14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://sfs.gov.ua/baneryi/ podatkovi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-fizichnih-osib/print-64330.html

76. *Ловінська Л.Г.* Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні // Фінанси України. – 2014. – №9. – С. 21–30.

77. *Ловінська Л.Г.* Класифікація рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі за економічним змістом у контексті запровадження нового плану рахунків // Фінанси України. – 2016. – №1. – С. 99–115.

78. *Ловінська Л.Г.* Організація бухгалтерського обліку та фінансового контролінгу в сучасних умовах господарювання в Україні / Л.Г. Ловінська, І.Б. Стефаник. – К.: НДФІ, 2006. – 240 с.

79. *Ловінська Л.Г., Дьяченко Я.Я.* Методичні підходи до моніторингу запровадження та дотримання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі // Фінанси України. – 2016. – № 6. – С. 72–81.

80. *Лондар С.Л., Козарезенко Л.В.* Рівень добробуту населення як складова розвитку людського потенціалу: можливості фінансового регулювання в Україні // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 45–59.

81. Львівська міська рада. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/Ai4XSo

82. *Льовочкін С., Опарін В., Федосов В.* Фінансова інфраструктура ринкової економіки: концептуальні підходи // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 57–72.

83. *Льовочкін С.В.* Фінансова думка України. Енциклопедія / С.В. Льовочкін, В.М. Федосов, С.І. Юрій, П.І. Юхименко; авт. передм. А.А.Чухно; за наук. ред. В.М. Федосова. – К.: Кондор; Тернопіль: Економічна думка, 2010 : У 3-х т. – Т. 2. – 584 с.

84. *Манків Г.Н.* Макроекономіка / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 588 с.

85. *Маркс К.* Сочинения : В 50-ти т. – Т. 25, ч. 2 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – М.: Политиздат, 1962.

86. *Маркс К., Енгельс Ф.* Вибрані листи / Уклав В. В. Адоратський; Переклав О. Соболів. – Харків-Київ. Державне вид-во «Пролетар», 1931. – С.4–14.

87. Методологічні вказівки щодо складання балансу фінансових ресурсів: Наказ Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Міністерства статистики України від 18.04.1996 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0220-96

88. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38) «Нематеріальні активи». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_050

89. Міжнародні стандарти фінансової звітності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010

90. Міністерство фінансів запускає електронний реєстр відшкодування ПДВ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: goo.gl/lMNDY4

91. Міністерство фінансів України. Facebook. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/minfin.gov.ua/

92. Міністерство фінансів України. Єдиний веб-портал використання бюджетних коштів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/nacionalni-polozhennja-(standarti)-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori?category=bjudzhet

93. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=293533&stind=1

94. Міністерство юстиції України. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/news/ministry/setam-pershimi-v-sviti-rozpochali-vprovadjuvati-v-elektronnih-torgah-tehnologiyu-blockchain

95. Міністерство юстиції України. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/uk/node/24722

96. Міронівський хлібопродукт. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mhp.com.ua/ru/about

97. *Мельник В.М.* Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу: Моногр. – К.: Комп'ютер прес, 2006. – 277 с.

98. *Мельник В. М., Кощук Т.В.* Підвищення податкової прозорості для протидії агресивному податковому плануванню / В. М. Мельник, Т. В. Кощук // Фінанси України. – 2017. – № 9. – С. 75-86.

99. *Мовсесян А.* Информационные аспекты глобализации // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 2. – С. 121–129.

100. *Могилёв А. В.* Информатика : Учеб. пособие для вузов / А. В. Могилёв; А. В. Могилёв, Н. И. Пак, Е. К. Хённер. – М.: Академия, 1999. – 816 с.

101. Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : у 2 т. /Т.І.Єфименко, С.С. Гасанов, В.П. Кудряшов та ін. ; за ред. О.В. Шлапака, Т.І. Єфименко ; ДННУ «Акад. фін. Управління». – К., 2014. – Т. 1. – 2014. – 760 с., С.289-300.

102. *Моторин Р.М., Чекотовський Е.В.* Статистика для економістів : Навч. посібник / Р.М. Моторин, Е.В. Чекотовський. – К.: Знання, 2009. – 430 с.

103. *Мярковський А.І.* Інновації в інформаційному забезпеченні управління державними фінансами // Фінанси України. – 2016. – №9. – С.7–28.

104. Населення України за 2010 рік. – Демографічний щорічник.

105. Національні рахунки України за 2009 рік. – К. : Державний комітет статистики України, 2011. – 172 с.

106. *Нібулон*. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nibulon.com/

107. НКЦПФР. Рейтингові агентства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nssmc.gov.ua/fund/rateagencies

108. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с. – С. 337–338.

109. Обращение с отходами агропромышленного комплекса. Возможности для Украины. – IFC, 2013. – 28 с.

110. Общая система распространения данных. Руководство для участников и пользователей. – Международный валютный фонд. – Вашингтон, 2007. – 83 с. п. 2.3.

111. Онлайн-сервіс електронного обміну документами «Вчасно». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://delo.ua/business/tri-problemi-malogo-biznesu-jaki-vladnaje-perehid-na-elektronnij-330073/

112. *Онишко С.В.* Підвищення рівня адміністрування податку на прибуток / С.В. Онишко // Фінанси України. – 2003. – № 3. – С. 47-50

113. *Опарін В.М.* Фінанси: (Загальна теорія) : Навч. посібник / В. М. Опарін; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Вид. 5-те, без змін. – К.: КНЕУ, 2008. – 240 с.

114. *Опарін В.М., Федосов В.М., Юхименко П.І.* Українська класична школа публічних фінансів // Фінанси України. – 2015. – № 10. – С. 7–31.

115. *Опарін В.М., Федосов В.М., Юхименко П.І.* Українська національна наукова школа фінансів: Теоретико-методологічні підходи // Фінанси України. – 2015. – № 9. – С. 19–44.

116. Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки. Міністерство фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.bv/2a4i

117. *Островская-мл. Е.А*. Концепции институциализации в германской теоретической социологии второй половины XX века // Вестник РУДН. – Серия Социолог. – 2003. – № 1(4). – С. 96–113.

118. Офіс великих платників податків Державної фіскальної служби України. Офіційний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://officevp.sfs.gov.ua/

119. Офіційний портал публічних фінансів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://spending.gov.ua/

120. Офіційний сайт IFRS Foundation and the IASB. – [Електронний ресурсм]. – Режим доступу: http://www.ifrs.org/ifrss/Pages/IFRS.aspx

121. *Павлова С.Н.* В измененном состоянии сознания. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://naturalworld.ru/kniga_rabota-v-izmenennom-sostoyanii-soznaniya.htm

122. *Паєнтко Т.В.* Концептуальні засади фінансового контролінгу / Т. В. Паєнтко, В. М. Федосов // Фінанси України. - 2017. - № 12. - С. 53-71.

123. *Пасхавер А.И.* Кем быть / Александр Пасхавер. – К.: Фонд Порошенка, 2014. – 112 с. – (Серія «Жити по-новому»).

124. *Пахомов Ю.Н.* Глобальная модернизация и институциональное развитие экономики как главное в обеспечении ее конкурентоспособного качественного роста // Глобальний конкурентний простір. : Монографія / О. І. Білорус та ін.; кер. авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2007. – 680 с.

125. Податковий кодекс України: Закон України від 2.12.2010 року. – Ст. 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada. gov.ua/laws/show/2755-17/print1455273037414224

126. Показники банківської системи. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/ category?cat_id=74208

127. Положення Про Державне агентство з питань електронного урядування України: Постанова КМУ від 1.10.2014 р. № 492. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/492-2014- %D0 %BF

128. Положення про об’єднання професійних учасників фондового ринку: Затверджене Рішенням НКЦПФР від 27.12.2012 року. № 1925.

129. *Портер М.Э.* Кокуренция // Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. – 495 с.

130. Пособие по корпоративному управлению : В 6-ти т. – М.: «Альпина Бизнес Букс», 2004. – Т. 4. Часть IV. Раскрытие информации и прозрачность. – 111 с.

131. *Пригожин И.* Конец определенности. Время, хаос и новые законы природы. – Ижевск: ЦИЦ «Регулярная и хаотическая динамика», 2000. – 208с.

132. Принципи корпоративного управління: Рішення НКЦПФР від 22.07.2014 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. nssmc.gov.ua/law/18922

133. Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу // Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO). – Жовтень 2002 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

134. Принципы корпоративного управления G20/ОЭСР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goo.gl/pn6aBq

135. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 року, зі змінами та доповненнями. – Ст. 77–78. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/514-17/ed20170101

136. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14

137. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-19

138. Про внесення змін у Податковий кодекс України: Закон України від 21.12.2016 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1797-19

139. Про впровадження системи національних рахунків: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 року. № 727. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/727-92- %D0 %BF

140. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 року № 448/96-ВР. – Ст. 1, 2.

141. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/ laws/show/3855-12

142. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію. – Вищий господарський суд України. Інформаційний лист від 28.03.2007 року. – № 01-8/184. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_184600-07

143. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим длоступу: zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

144. Про затвердження «Концепції діяльності Інформаційно-аналітичного центру Міністерства фінансів України»: Наказ Мінфіна України від 29.05.2004 року № 364. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/document/fpart70/idx70976.htm

145. Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України : Наказ Державного комітету статистики України від 3.12.2014 року № 378. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2014/03.12.2014_378.htm

146. Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів: Рішення НКЦПФР від 03.12.2013 року. – № 2826.

– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada. gov.ua/laws/show/z2180-13

147. Про затвердження Положення про склад та структуру активів інституту спільного інвестування: Затверджено Рішенням НКЦПФР. – Рішення НКЦПФР від 10.09.2013 року – № 1753. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1689-13#n17

148. Про затвердження Порядку ведення Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування податку на додану вартість: Постанова КМУ від 25.01.2017 року № 26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249698264

149. Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі: Рішення НКЦПФР від 4.06.2011 року № 716. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4. rada.gov.ua/laws/show/z1045-11

150. Про затвердження Принципів корпоративного управління: Рішення НКЦПФР від 11.12.2003 року № 571.

151. Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів: Постанова КМУ від 28.10.1998 року. – № 1706.

152. Про затвердження Реєстру великих платників податків на 2016 рік: Наказ ДФС України від 08.09.2015 року № 681. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/reestri/ 214495.html

153. Про захист персональних даних: Закон України від 1.06.2016 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada. gov.ua/laws/show/2297-17

154. Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах: Указ Президента України від 21.03. 2002 року,

№ 280/2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/2002

155. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 5.07.2012 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17

156. Про інформацію. Закон України від 2.10.1992 року. – [Електронний ресурс]. – Режим длоступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2657-12

157. Про Концепцію національної інформаційної політики: Постанова ВР України від 3.04.2003 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/687-15

158. Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики: Постанова КМУ від 4.05.1993 року № 326. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/326-93- %D0 %BF

159. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3322-12

160. Про організацію складання балансу фінансових ресурсів України: Постанова КМУ від 28.06.1995 року № 471. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/471-95- %D0 %BF

161. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова КМУ від 9.09.1993 року, № 611. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/611-93- %D0 %BF

162. Про приватизацію державного майна. Закон України від 4.03.1992 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2163-12/paran3#n3

163. Про Раду з фінансової стабільності. Указ Президента від 24.03.2015 року. – № 170/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.Ua/laws/show/l 70/2015

164. *Проскура К.П.* Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації : монографія. – К.: ТОВ «Емкон», 2014. – 376 с.

165. Про соціально-економічне становище України за 2016 рік.

166. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020». Указ Президента України від 12.01.2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10

167. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження КМУ від 13.12. 2010 р. № 2250-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ 2250-2010- %D1 %80

168. Про схвалення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет»: Розпорядження КМУ від 11.02.2016 р. № 92-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92-2016- %D1 %80

169. Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні: КМУ Розпорядження від 24.10. 2007 року. №911-р.

170. *Пушкар М.С., Пушкар Р.М.* Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту : монографія. Тернопіль : Карт-бланш. – 2004. – 370 с.

171. Развитие и международное экономичнское сотрудничество: Проблемы окружающей среды // Доклад Всемирной комиссии по вопросам окружающей среды и развития. – ООН, Гереральная Ассамблея, 4 апреля 1987 года. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf

172. Ринкова капіталізація. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goo.gl/CVyhlS

173. *Робертсон Д.С.* Информационная революция // Информационная революция: наука, экономика, технология : Реферативный сб. – М.: ИНИОН РАН, 1993. – С. 17–26.

174. *Романенко О.Р.* Фінанси : Підручник для студ. вищ. навч. закладів / О. Р. Романенко. – Вид. 3-тє, стер. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 310 с.

175. *Рондо К.* Краткая экономическая история мира. От палеолита до наших дней / Пер. с англ. – М.: «Российская политехническая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. – 544 с.

176. *Рубини Н.* Как я предсказал кризис: экстренный курс подготовки к будущим потрясениям / Н. Рубини, М.Стивен ; пер. с англ. В.В. Ильина. – М.: Эксмо, 2011. – 384 с.

177. Руководство к анкете по открытости бюджетного процесса. – IBP. Washington: Center on Budget and Policy Priorities. – 2011. – 60 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.internationalbudget. org/wp-content/uploads/Guide-OBS2012_Final-RUS1.pdf

178. Руководство по эффективной практике раскрытия информации по вопросам корпоративного управления. – Нью-Йорк; Женева : Организация Объединенных Наций 2006. – 48 с.

179. *Рязанова Н.С.* Державне стимулювання інвестицій в оновлення техніки та технологій через механізм податкової амортизації // Наукові праці НДФІ, 2005. – Вип. 3 (32). – С. 117–126.

180. *Рязанова Н.С.* Еволюція теорії та практики вивозу капіталу та його особливості у контексті світової кризи початку XXI ст. // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2. – С. 65–77.

181. *Рязанова Н.С.* Захист прав кредиторів та кредитна експансія в Україні // Наукові праці НДФІ. – 2002. – Вип. 3 (18). – С. 17–26.

182. *Рязанова Н.С.* Інвестиційний механізм лізингу: зарубіжна практика та реалії України // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 9–10. – С. 55–62.

183. *Рязанова Н.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку. Монографія. – К.: КНЕУ, 2017. - 337 с.

184. *Рязанова Н.С.* Інститут фінансового еккаунтингу (рахівництва) в архітектурі фінансово-економічних інститутів інформаційного суспільства // Проблемы экономики. – 2015. – № 2. – С. 226–239.

185. *Рязанова Н.С.* Інформаційна підсистема корпоративних фінансів // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 8. – С. 65–72.

186. *Рязанова Н.С.* Інформаційна функція корпоративних фінансів: її розуміння у світлі сучасного бачення сутності інформації // Формування ринкових відносин в Україні. Збірник наукових праць. – 2013. – № 6. – С. 8–15.

187. *Рязанова Н.С.* Інформаційна функція фінансів: розуміння її сутності у світлі сучасної інформаційної парадигми // Бізнес-інформ. – 2014. № 10. – С. 337–344.

188. *Рязанова Н.С.* Інформаційне забезпечення в системі корпоративних фінансів // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2007. – Вип. 9.1. – 320 с. – С. 118–124.

189. *Рязанова Н.С.* Концепція вартості інформаційного продукту фінансового рахівництва // Бізнес-інформ. – 2016. – № 2. – С. 347–355.

190. *Рязанова Н.С.* Корпоративне управління на порозі XXI століття // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 13–19.

191. *Рязанова Н.С.* Міжнародні фінансові організації : Підручник / Н.С. Рязанова, М.А. Гапонюк, А.А. Максименко. – К.: КНЕУ, 2010. – 230 с.

192. *Рязанова Н.С.* Новий погляд на фінансове рахівництво інформаційного суспільства // Бізнес-інформ. – 2015. – № 4. – С. 244–254.

193. *Рязанова Н.С.* Особливості фінансової інформації як економічного ресурсу // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 3–4. – С. 3–14.

194. *Рязанова Н.С.* Процедури управління проектами МБРР // Економіка та держава, 2006. – № 5. – С. 15–18.

195. *Рязанова Н.С.* Реструктуризація й ефективність економіки // Фінанси України. – 1999. – № 9. – С. 71–76.

196. *Рязанова Н.С.* Сучасні тенденції зовнішньої заборгованості // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 26–38.

197. *Рязанова Н.С.* Теоретичні аспекти корпоративних фінансів: нові підходи // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 1–2. – С. 3–10.

198. *Рязанова Н.С.* Транснаціональні корпорації, як впливові учасники сучасної економіки // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 5–6. – С. 33–40.

199. *Рязанова Н.С.* Фінансова інформація як фактор створення доданої вартості // Проблемы экономики. – 2014. – № 4. – С. 395–406.

200. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво : Навч. посіб. / Передмова В.М. Федосова. – К.: Знання-Прес, 2002. – 266 с. – (Вища освіта XXI століття).

201. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок: його генезис, сутність та функції // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. 17. – С. 179–185.

202. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок як економічна категорія: її характерні риси, суспільне призначення та функції у сучасному інформаційному суспільстві // Проблеми економіки. 2015. – №1. – С. 299–312.

203. *Рязанова Н.С.* Фінансові інституції Європейського Союзу // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2006. – Вип. 7.1. – 328 с. – С. 119–124.

204. *Рязанова Н.С.* Фінансові продукти Міжнародного банку реконструкції та розвитку // Фінанси, облік і аудит. – К.: КНЕУ, 2004. – Вип. 4. – С. 168–175.

205. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інституційно-інфраструктурна складова інформаційної економіки // Фінанси України. – 2016. – №. 3. – С. 55–85.

206. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки // Фінанси України. – 2017. – № 1. – С. 26–51.

207. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної мікроекономіки // Фінанси України. – 2016. – №. 10. – С. 39–64.

208. *Сазонець О.М.* Інформатизація світогосподарського розвитку : Навч. посібник / О. М. Сазонець. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

209. *Сайко Е.А.* Образ культуры Серебряного века: культур-диалог, феноменология, риски, эффект напоминания / Е. А. Сайко. – М.: Проспект, 2005. – 26 с.

210. *Саймон Г.А*. Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении // Вехи экономической мысли. Теория фирмы. – Т. 2. Под ред. В.М. Гальперина. – СПб.: Экономическая школа, 2000. – 534 с. – С. 54–72.

211. *Сакайя Т.* Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М., 1999. – 468 с.

212. *Сей Ж.Б.* Трактат політичної економії, або простий виклад способу, котрим створюється, розподіляється та споживається багатство. – 1803.

213. Секреты инвестиционного дела. Все, что нужно знать об инвестициях // Пер. с англ. / ред. Д. Пикфорд. – М.: Олимп-Бизнес, 2006. – 464 с.

214. Система национальных счетов 2008. – Нью-Йорк: Европейская комиссия, МВФ, ОЕСР, ООН, Всемирный банк. – 2012. – 827 с.

215. *Скаленко О.К.* Системно-інформаційний вимір глобалізаційних процесів у сучасній економічній теорії // Еволюція економічного розвитку та економічних теорій (проблеми дослідження та викладання) : Матеріали міжнар. наук.-метод. конф. 26–27 квіт. 2000 р. – К.: КНЕУ, 2000. – 304 с.

216. *Сорос Дж.* Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М., 1999. – 262 с.

217. Спеціальний стандарт поширення даних МВФ. Державна служба статистики України, офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

218. Спеціальний стандарт поширення даних. НБУ, офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/ publish/article?art_id=51753

219. Стимулювання відновлюваної енергетики в Україні : Посібник для інвесторів. – IFC, 2014. – 77 с.

220. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.2015 року. № 87/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015

221. Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки. Розпорядження КМУ від 24.06.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80/paran9#n9

222. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки. Розпорядження КМУ від 8.02.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80/paran9#n9

223. Стратегія розвитку державної статистики на період до 2017 року: Розпорядження КМУ від 20.03.2013 року № 1345-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/145-2013- %D1 %80

224. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran9#n9

225. *Сутормiна В.М. та iн.* Фінанси зарубіжних корпорацій : Навч. посібник / В.М. Сутормiна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова; за ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1993. – 267 с. Глави 2, 3, 4, 5, С. 47-153.

226. *Сухарева Л. А., Петренко С. Н.* Контроллинг – основа управления бизнесом. Киев : Эльга; Ника-Центр. – 2002. – 208 с.

227. *Сэй Ж.-Б.* Трактат по политической экономии / Жан-Батист Сэй. Экономические софизмы; Экономические гармонии / Фредерик Бастиа; [сост., вступ. ст. и коммент. М. К. Бункиной и А. М. Семенова]. – М.: Дело ; 2000.

228. ТБО в Украине: Потенциал развития: IFC, 2013. – 101 с.

229. Теорія фінансів : Навч. посібник / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко [та ін.] ; ред. О. Д. Василик. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 480 с.

230. Теорія фінансів : Підручник / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник та ін.; за заг. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.

231. Теорія фінансів : Підручник / С. В. Бойко, Л. П. Гацька, В. В. Гошовська [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 574 с.

232. *Терещенко О., Савчук Д.* Вартісно-орієнтований контролінг – інноваційний ресурс управління корпоративними фінансами. Фінанси України. – 2011. – № 12. С. 77–88.

233. Технологія лізингу : Монографія / Н. Рязанова та ін. за ред. Г.Т. Сенькович. – К.: Київ ЦНТ «Гопак», 2010 р. – 320 с.

234. *Тиис Д.* Получение экономической выгоды от знаний как активов: новая экономика, рынки ноу-хау и нематериальные активы // Российский журнал менеджмента. – 2004. – Т. 2. – № 1. – С. 95–120. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecsocman.hse.ru/ text/16087245/

235. *Тимченко О.М.* Менеджмент податкового боргу великих платників податків / О. М. Тимченко // Фінансова політика в умовах євро інтеграційних процесів : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф., 25.03.2016 р., м. Київ / ПВНЗ «Київ. ін-т банк. справи» ; редкол.: В. П. Матвієнко (голова) [та ін.]. – Київ : КІБС, 2016. – С. 91–94. О.М. Тимченко // Київський інститут банківської справи. 2016.

236. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання. – К.: НІСД, 2011. – 31 с.

237. У 2018 році в Україні вперше за всю історію її бюджетування запроваджено середньострокове (трирічне) бюджетне планування. – Урядовий портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article7art іб=250067274

238. УАІБ. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

239. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європрейським Союзом, Європейським Співтовариством з Атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – Розділ I, ст. 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krnu.gov.ua/kmu/docs/ EA/OQ Ukraine-EU Association Agreement ibodvi.pdf

240. Удосконалення методології бухгалтерського обліку лізингових операцій // Бухгалтерський облік та фінансовий контроль – складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні : У 4-т. – Т. 1. – Ч. VIII. С.559 – 632, 658-717 у монографії: Бухгалтерський облік та фінансовий контроль - складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: у 4 т. – К.: НДФІ, 2007.

241. Украина официально присоединилась к глобальному реестру собственников бизнеса. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://focus.ua/country/372958/

242. Україна у цифрах 2007. – Держкомстат. – С. 31.

243. Україна у цифрах 2012. – Держкомстат. – С. 38.

244. Українська правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/articles/2016/06/8/7111160/

245. Українська правда. – Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pravda.com.ua/news/2016/02/1/7097434/

246. *Уобстер Ф.* Теория информационного общества / Френк Уобстер; Пер. с англ. М.В. Арапова, М.В. Мальхиной; Под ред. Е.Д. Вартановой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.

247. Управління акціонерним товариством. Корпоративне управління в Україні : Посібник. – Британський Фонд Ноу-Хау; Міжнародна фінансова корпорація. – Вид-во «Століття», 1999. – 182 с.

248. Урядовий портал. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250088298&cat_id=244274160

249. *Федорченко А.М.* Теоретична фізика. Квантова механіка, термодинаміка і статистична фізика. – Т. 2. – К.: Вища школа, 1998. – 415 с.

250. *Федосов В.М., Опарин В.М., Льовочкін С.В.* Інституційна фінансова інфраструктура України: Сучасний стан та проблеми розвитку // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 3–21.

251. *Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 3–4. – С.39–55.

252. *Федосов В.М., Юхименко П.І.* Українська фінансова наука: генеза, еволюція. Ренесанс // Фінанси України. – 2012. – № 3. – С. 3–30.

253. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія/ Опарін В. та ін.; за заг. ред. В.Опаріна, В.Федосова. Київ: КНЕУ, 2016. 695 с.

254. Фінанси: (теоретичні основи) : Підручник / М. В. Грідчіна, В. Б. Захожай, Л. Л. Осипчук [та ін.]; під кер. і за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К.: МАУП, 2007. – 305 с.

255. Фінанси: Підручник / [С.І. Юрій, Л.М. Алексеєнко І.В. Зятковський, О.П. Кириленко та ін.]; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

256. Фінансовий портал МІНФІН. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/

257. Фінансовий ринок : Підручник / М.А.Гапонюк, А.Є. Буряченко, Н.В. Дегтярьова та ін. за заг. ред. М.А. Гапонюка. – К: КНЕУ, 2014. – 419 с.

258. *Хасбулатов Р.И.* Мировая экономика : В 2-х т. – Т. 1. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2001. – 598 с.

259. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2013 року. – Ст. 505–508. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5. rada.gov.ua/laws/show/435-15

260. *Чаркхем Д., О'Майнік Д., Стенсрад М., Лисенко А.* Посібник для членів спостережних рад банків. – К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2006. – 56 с.

261. *Чухно А.* Слово про книгу // *Льовочкін С.В.* Фінансова думка України. Енциклопедія / С.В. Льовочкін, В.М. Федосов, С.І. Юрій, П.І. Юхименко; авт. передм. А.А. Чухно; за наук. ред. В.М. Федосова. – К.: Кондор; Тернопіль: Економічна думка, 2010 : У 3-х т. – Т. 2. – 584 с.

262. *Чухно А.А.* Вибрані праці : У 2-х т. / А.А. Чухно: передм. Л.В. Губерського, Т.І. Єфименко. - К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – Т. 1. – 557 с.

263. *Чухно А.А.* Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: Вид-во «Логос», 2003. – 631 с.

264. *Чухно А.А.* Твори : У 3-х т. / НАН України, К.: нац. у-т ім. Т. Шевченка; наук. дослідн. фін. ін-т при М-ві фін. України, 2006. – Т. 2. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. - 512 с.

265. *Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М.* Сучасні економічні теорії : Підручник / За ред. А.А. Чухно. – К.: Знання, 2007. – 878 с.

266. *Шеин В.И и др.* Корпоративный менеджмент: опыт Росии и США // В.И. Шеин, А.В. Жуплев, А.А. Володин; рук. авт. кол. В.И. Ше-ин. – М.: ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. – 280 с.

267. *Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л.* та ін. Теорія фінансів : Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. Юрія. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 576 с.

268. 2016 Aid Transparancy Index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ati.publishwhatyoufund.org/archive/

269. A4S and GRI Announce Formation of the IIRC. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ifac.org/news-events/a4s-and-gri-announces-formation-iirc-0

270. *Adda J.* La mondialisation de'economie (t. I Genese, t. Problиmes). – Paris, 1996.

271. *Arrow K.J., Debreu G.* The Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy // Econometrica. – 1954. – 22 (3). – P. 265–290.

272. *Ashby W.R.* An Introduction to Cybernetics. – London. – Chapman & Hall, 1957. – 156 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pespmc1.vub.ac.be/books/introcyb.pdf

273. Balance of payments and international investment position manual. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009. – 351 p. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf

274. Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises. Statement of the Accounting Principles, Board N 4. – New York, American Institute of Certified Public Accountants, 1970. – Par. 40.

275. *Bekenstein J.D.* Information in the Holographic Universe // Scientific American. – August 2003. – Vol. 289, N 2, P. 61.

276. *Bell D.* The Coming of Post'Industrial Society: A Venture of Social Forecasting. – Harmondsworth: Penguin, Peregrine, 1973.

277. *Bennet S.G.* The Quest for Value: the EVA Management Guide. – New York: Harper Business, 1991. – 738 p.

278. BLOOMBERG. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bloomberg.com/europe

279. *Bodie Z., Merton C.R.* Finance. – Prentice Hall : a Pearson Education Company, 2000. – 592 p.

280. *Brian W. A.* Increasing Returns and Path Dependence in the Economy. – University of Michigan Press, Ann Arbor, 1994.

281. Broadening Financial Indicators in the Special Data Dissemination Standard // IMF Policy Paper. – 2010. – February 22, 40 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/022210a.pdf

282. *Brooke Geoffrey T.F.* Uncertainty, Profit and Entrepreneurial Action: Frank Knight's Contribution Reconsidered. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=NZAE2007&paper_id=17

283. Bureau of Economic Analysis. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bea.gov/

284. Business-groups. The information system. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/1zUz7B

285. Cbonds Financial Information. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.cbonds.info/

286. *Choi Ch., Rhee D.-E., Oh Y.* Information and Capital Flows Revisited: the Internet as a Determinant of Transactions in Financial Assets. – Seoul: Korea Institute for International Economic Policy, 2010.

287. *Clinton W.J., Gore A.* Technology for America's Economic Growth, a New Direction to Build: Washington D.C.: Executive Office of the President, 1993. – 36 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ntl.bts.gov/lib/jpodocs/briefing/7423.pdf

288. Collins English Dictionary and Thesaurus. – HarperCollins Publishers, 1998. – 1378 p.

289. Committee on Accounting Terminology. Accounting Terminology Bulletin N 1. – New York: American Institute of Certified Public Accountants, 1953. – Par. 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oxg

290. Conceptional Framawork for Financial Repporting, 1978. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oy7

291. Corporate Governance. A European Perspective. – Baker & McKenzie, 2007. – P. 209.

292. Corporate Register. Офіційний сайт: http://www.corporateregister. com/

293. Corporate tax rates table. KPMG. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html

294. Creating Value from Intellectual Assets, Policy Brief. – February, 2007, OECD.

295. *Стоуньер Т.* Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986.

296. Deloitte (official website). Standards. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.iasplus.com/en/standards

297. *Dewing A.* The Financial Policy of Corporations. – New York : Ronald Press. – (1919; 1937; 1941; 1946; 1953).

298. Doing Business. World Bank. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ ukraine

299. Doing Business. Група Світового Банку. Оцінка бізнес регулювання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://russian. doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#paying-taxes

300. Dun & Bradstreet. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dnb.com/company.html

301. *Elliot B., Elliott J.* Financial Accounting and Reporting. – Financial Times Prentice Hall, 2011. – 897 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.koledza.lv/best/download/biblioteka/Financial_Accounting.pdf

302. Encyclopedia Britannica. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oxk

303. European Statistics Code of Practice. For the National and Community Statistical Authorities. – Eurostat Committee, 28th September 2011. – Publications office, 2011. – [Електронний ресурсрс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oyx

304. EY – Рынок электронной коммерции Украины. 2015. – 24 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ey.com/Publication/ vwLUAssets/ey-ukranian-e-commerce/$FILE/ey-ukranian-e-commerce.pdf

305. *Fisher I.* The Theory of Interest. – N.Y.: The Mscmillian Company, 1930.

306. Fortune Magazine. – 2009, July 20

307. Fortune. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fortune.com/2017/05/08/apple-800-billion-market-cap/

308. Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. Deloitte. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iasplus.com/en/standards/standard4

309. *Fukuyama Y. F.* Our Posthuman Future: Consequences of the Bio-technology Revolution. Farrar, Straus and Giroux, 2002.

310. Fundamental Principles of Official Statistics (1994–2013). – [Електронний ресурсрс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/dnss/ gp/fundprinciples.aspx

311. Fundamental Principles of Official Statistics (A/RES/68/261 from 29 January 2014). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/dnss/gp/fundprinciples.aspx

312. Future We Want – Outcome document. UN Conference on Sustainable Development, Rio+20, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/futurewewant

313. G20/OECD Principles of Corporate Governance 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/corporate/ principles-corporate-governance.htm

314. General Principles Regarding Disclosure of Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations. – Report of the Technical Committee of the IOSCO, February 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iosco.org/library/pubdocs/ pdf/IOSCOPD141.pdf

315. Global Energy Statistical Yearbook 2015. Enerdata. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://yearbook.enerdata.net/

316. Global Risks 2011. An initiative of the Risk Response Network. – World Economic Forum. Geneva Switzerland. January 2011. – 56 p.

317. Going for Growth. – 2007, OECD.

318. Government Finance Statistics Manual 2014. IMF. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.imf.org/external/Pubs/ FT/GFS/Manual/2014/gfsfinal.pdf

319. *Hartley R.V.L.* Transmission of Information // Bell System Technical Journal. – 1928. – Vol. 7. – N 3. – P. 535–563.

320. *Henn M*. Tax Havens and the taxation of Transnational Corporations // Friedrich Ebert Stiftung. – June 2013. – 17 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/10082.pdf

321. IAS 1 «Presentation of Financial Statements».

322. IFAC. World Congress of Accountants: Accountants in the Next Decade. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ifac.org/ news-events/2010-11/world-congress-accountants-accountants-next-decade

323. IFC. Стандарты деятельности по обеспечению экологической и социальной устойчивости. 01.01.2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/cd44c6004b8bbc068dbccf bbd578891b/PS_Russian_2012_Full-Document.pdf?MOD=AJPERES

324. IFRS (website of the IFRS Foundation and the IASB). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx

325. IFRS for SMEs. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifrs.org/IFRS-for-SMEs/Pages/IFRS-for-SMEs.aspx

326. IFRS. Mission statement. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ifrs.org/About-us/Pages/IFRS-Foundation-and-IASB.aspx

327. IMF Code of Good Practices on Fiscal Transparancy (2007). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507c.pdf

328. IMF Manual on Fiscal Transparency (2007). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.imf.org/external/np/pp/2007/eng/051507m.pdf

329. IMF standards for Data Dissamination. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oyv

330. IMF Standards for Data Dissemination. International Monetary Fund. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/exr/facts/data.htm

331. Innovation and Growth. – 2007, OECD.

332. Innovation in Energy Technology: Comparing National Innovation. – 2006, OECD.

333. International Budget Partnership. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.internationalbudget.org/opening-budgets/open-budget-initiative/open-budget-survey/2017-news/

334. International Budget Purtnership (IBP). Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ww.internationalbudget.org

335. Investopedia. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oxi

336. INVESTOPEDIA. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investopedia.com/terms/m/marketcapitalization.asp

337. *Jötting J., Perlevliet J., Xeniogiani T.* Informal employment re-loaded / OECD Development Centre. – Paris: OECD, 2008.

338. Key Statistics and Trends in International Trade 2015. – UNCTAD, United Nations Publications. – P. 30. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/SVrX9a

339. *Knight F.H. Risk*, Uncertainty, and Profit. Boston, MA: Hart, Schaffner & Marx; Houghton Mifflin Co, 2000. – 375 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.econlib.org/library/Knight/knRUP.html

340. Kurzweil Ray. How to Create a Mind: The Secret of Human Thought Revealed.— New York, 2012.

341. *Lewis M.* The Big Short: Inside the Doomsday Machine. – USA: W.W. Norton & Company, 2010. – 266 p.

342. *Lindeman R.L.* The trophic-dynamic aspect of ecology // Ecology. – 1942. – № 23. – P. 399–418.

343. Ludwig von Bertalanffy The Theory of Open Systems in Physics and Biology // Science. 13 January 1950. – Vol. 111, – 23–29 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qoo.by/Oyr

344. Main Science and Technology Indicators (MSTI) – 2006, OECD;

345. Major issues on implementation of corporate governance disclosure requirements. UN Conference on Trade and Development. – 8 August 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/docs/c2isar19_en.pdf

346. *Manuel C.* The Information Age. – Economy, Society and Culture. – 3 vol. – Oxford: Blackwell, 1996–1998.

347. *Markowits H.M.* Portfolio Selection // Journal of Finance. – 1952. – Vol. 7. – No. 1. – P. 71–91.

348. McKinsey Global Institute. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mckinsey.com/insights/mgi

349. *McTaggart J., Kontes P., Mankins M.* The Value Imperative : Managing for Superior Shareholder Returns. – NY.: The Free Press, 1994. – 367 p.

350. Measurement of National Incone and the Constraction of Cosial Accounts. – Report of the Sub committee on National Income Statistics of the League of National Committee of Statistical Expeerts. – Geneva: UN – 1947. – 59 p. – [Електроннийресурс]. – Режим доступу: http://unstats.un. org/unsd/nationalaccount/docs/1947NAreport.pdf

351. *Modigliani F., Miller M.* The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment // American Economic Review. – June 1958. – P. 261–297.

352. *Naisbitt J.* Megatrends. Ten New Directions Transforming Our Lives. – Warner Books, 1982.

353. *Needles B.E. Jr.* Financial Accounting. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1989. – 791 p.

354. Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises. Statement of Financial Accounting Concepts No. 1. – Stamford, Conn.: Financial Accounting Standard Board, 1978. – Par. 9.

355. OECD Principles of Corporate Governance 1999. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qps.ru/k90dc

356. OECD Principles of Corporate Governance 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qps.ru/k90dc

357. Okinawa Charter on Global Information Society. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/ 2000/documents/charter.html

358. OpenData Barometer. WORLD WIDE WEB Foundation. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://opendatabarometer.org/?_year= 2016&indicator=ODB

359. OpenData є індикатором, що оцінює відкритість порталу відкритих урядових даних. Показуючи ступінь відкритості, OpenData заохочує уряди та суспільство до участі у пропаганді відкритості.

360. Panamas Staatsanwaltschaft leitet Ermittlungen ein. – Sьddeutsche Zeitung. 4.04.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sueddeutsche.de/politik/offshore-geschaefte-panamas-staatsanwaltschaft-leitet-ermittlungen-ein-1.2933353

361. Paying Taxws 2016. Ten years of in-depth analyses on tax systems in 189 countrieas. – World Bank Group, PWC. – 152 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes-2016/ paying-taxes-2016.pdf

362. *Peterson G.E.* Measuring Local Government Risk and Improving Creditwortheness // Prepared for World Bank. March 1998. – 27 p.

363. *Porter M.* Creating and Sustaining Superior Performance. – New York, 1985. – 592 p.

364. *Porter M.E.,* Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. – New York: Free Press, 1985.

365. Press Release: Ukraine Subscribes to the IMF's Special Data Dissemination Standard. – January 2003. – Офіційний сайт IMF. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/en/news/articles/ 2015/09/14/01/49/pr0303

366. Principles of Corporate Governance. – OECD, 2004. – 80 p.

367. *Rappaport A.* Creating shareholder value: The new standard for business performance, New York / A. Rappaport. – N.Y. : The FreePress, 1998. – 205 p.

368. Recommendation of the Council on Budgetary Govenance. OECD. 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.oecd.org/ gov/budgeting/Recommendation-of-the-Council-on-Budgetary-Governance.pdf

369. Recommendation of the Council on Open Government. OECD. 14 December 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/gov/open-government.htm

370. REUTERS. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reuters.com/finance

371. Risk Management Association. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rmahq.org/

372. *Ryazanova N*. Information Concept of Finance // Modern Science. – 2017. – № 4. – P. 64-78. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://sried.in.ua/uploads/magazine/MS-4-2017.pdf

373. *Ryazanova N*. Institution Concept of Finance of Information Society // Modern Science. – 2017. – № 2. – P. 32–50. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sried.in.ua/uploads/magazine/MS_2_2017.pdf

374. *Schneider F., Buehn A., Montenegro C.E.* New Estimates for the Shadow Economics all over the World // International Economic Journal. – 2010. – Vol. 24. Iss. 4. – 443–461 p.

375. *Schumpeter J*. Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. – Berlin, 1911.

376. *Schwab K.* The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. – Foreign Affairs, December 2015. – Published by Council of Foreign Relations, USA. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution

377. *Shannon C. E.* A Mathematical Theory of Communication // Bell System Technical Journal. – 1948. – Vol. 7. – N 3. – P. 379–423.

378. *Shannon Claude E., Warren W.* The Mathematical Theory of Communication. – Univ of Illinois Press, 1949. – 125 p.

379. *Sharpe W.F.* «Capital Asset Prices: A Theory of Marker Equilibrium under Conditions of Risk» // The Journal of Finance. Sep. 1964. – Vol. 19, No. 3. – P. 425–442.

380. *Simon H.A.* Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science // Microeconomics: Selected Readings // Ed. by E. Mansfield. – New York, 1971.

381. Social Institutions. – Stanford Encyclopedia of Philosophy.— [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://plato.stanford.edu/entries/social-institutions/

382. *Soros G.* The Alchemy of Finance. Reading the Mind of the Market. – John Wiley & Sons, Inc., 2007. – 281 p.

383. *Soros G.* The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered. – New York. – Public Affairs, 1998. – 241 p.

384. Special Data Dissemination Standard. – Офіційний сайт МВФ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/Overview.aspx

385. *Stigler G.J.* The Economics of Information // Journal pf Political Economy. – 1961. – Vol. 69. – June. – № 3.

386. Stijn Claessens and Burcin Yurtoglu. Corporate Governance and Development. 10 Focus // A Global Corporate Governance Forum Publication. – 2012. – P. 97.

387. Stonier T. The Wealf of Information: A Profile of the Post-Industrial Economy. – London: Thames Methuen, 1983. – 224 p.

388. System of National Accounts 2008. – United Nations Publications. Business and Economics, 2009. – 662 p.

389. *Taichi Sakaiya* The Knowledge-Value Revolution. – New York, 1991. – p. 157.

390. Tax Transparency and Responsibility. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources.html

391. Taxation and Investment in Ukraine 2016. Research, relevance and reliability. – A publication of Deloitte Touche Tohmatsu Limited. – 40 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-ukraineguide-2016.pdf

392. TED. Дэвид Камерон: Наступающая эра государственного управления. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ted.com/talks/david_cameron?language=ru

393. The Deloitte International Tax Source, DITS. Tax guides and highlights page 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dits.deloitte.com/#TaxGuides

394. The Fiscal Transparency Code (2014). International Monetary Fund. – 19 с. : – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.imf.org/external/np/exr/consult/2014/ftc/

395. The Global Competitiveness Report 2017–2018. World Economic Forum. – Geneva, Switzerland. - 393 p. - P. xi, 297. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018

396. The Global Information Technology Report 2016. – World Economic Forum and INSEAD. – Geneva, 2016. – 307 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GITR2016/WEF_GITR_Full_Report.pdf

397. The International IR Framework. – IIRC. 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf

398. The Ministry of Finance of Ukraine. International Financial Reporting standards. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: msfz.minfin.gov.ua

399. The Panama Papers: how the world’s rich and famous hide their money offshore // The Guargian. April 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/cWlpHI

400. The Special Data Dissermination Standard: Guide for Subscribers and Users. – Washington D.C.: International Monetary Fund, 2013. – 113 p.

401. *Toffler H.* Revolutionary Wealth. How it will be Changed and how it will Change our Lives. – New York: Knopf Publisher, 2006. – 492 p.

402. Towards Integrated Reporting. Communicating Value in the 21st Century. – International Integrated Reporting Council, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/06/Discussion-Paper-Summary1.pdf

403. Transforming our Word: The 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations. - 2015. – 41 p. – [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication

404. Transnational Corporations. – Vol. 18. – № 2, August 2009. – P. 113–174.

405. Transnational Corporations: Big Business, Pour People. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://goo.gl/6MYTCc; розрахунки авторів.

406. Transparency & Accountability. – Сайт штату Міссурі (США). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mo.gov/government/ transparency-and-accountability/

407. U.S. Securities and Exchange Commission (SEC). Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edgar-online.com/

408. Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. ukrstat.gov.ua/

409. US Department of Labor. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goo.gl/qNThnc

410. *Veblen T.* The Theory of the Leisure Class: An Economic Study in the Evolution of Institutions. – Adamant Media Corporation, 2005.

411. *Webster F*. Theories of Information Society. – 1st ed., Routledge, 1995.

412. *Welliamson E. Oliver.* The Vertical Integration of Production: Market Failure Consideration // American Economic Review. – 1971. – Vol. 61. – №1.

413. World Bank. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intranet.worldbank.org/WBSITE/INTRANET/INTRANETHOME/0,,contentMDK:23676433~pagePK:6426483~piPK:6402841~theSitePK:86048,00.html

414. *Zurada M.* Data Mining With Computational Intelligence – Lipo Wang and Xiuju Fu. – IEEE transactions on neural networks. – 2006. – Vol. 17. – No. 3.

URL. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ci.louisville.edu/zurada/other/zurada.tnn.2006.pdf.

Додаток А

Інформація, що підлягає розкриттю
згідно Директиви 2003/71 /ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4.11.2003 р. «Про проспекти, що підлягають опублікуванню при відкритій пропозиції цінних паперів або виставленні їх на продаж, та яка вносить зміни до директиви 2001/34/ЄС»[489]

1) *Дані про членів Правління, менеджерів, радників та аудиторів.* Така інформація дозволяє визначити представників корпорації та інших осіб, пов'язаних з її пропозицією чи доступом до торгівлі. Це особи, що відповідають за розробку проспектів емісії та особи, відповідальні за перевірку річних балансів.

2) *Статистика пропозицій, метод розміщення та запланований графік розміщення цінних паперів.* Інформація дозволяє одержати ключові дані щодо будь-якої пропозиції по розміщенню цінних паперів.

3) *Ключова фінансова інформація.* Подаються підсумкові данні, що дозволяють оцінити фінансове становище корпорації, рівень її капіталізації та фактори ризику, зокрема:

- показники капіталізації;
- показники заборгованості;
- надходження та використання фінансових ресурсів;
- інформація про емітента (його історія та огляд комерційної діяльності);
- фінансові плани (баланс, фінансові результати);
- стан досліджень та розвиток компанії, її патенти, ліцензії тощо;
- тенденції розвитку компанії;

[489] Директива 2003/71 /ЄС Європейського Парламенту та Ради від 4.11.2003 р. «Про проспекти, що підлягають опублікуванню при відкритій пропозиції цінних паперів або виставленні їх на продаж, та яка вносить зміни до директиви 2001/34/ЄС., Додаток I – IV.

- інформація про членів Правління, менеджмент та працівників;
- дані про основних акціонерів та операції з пов’язаними сторонами;
- фінансова звітність (консолідований звіт та інша фінансова інформація, суттєві зміни);
- детальна інформація по виставлених на продаж цінних паперах (обсяги пропозиції, ціни; план продажу; ринки; власники, що відчужують свої частки участі у статутному капіталі; дроблення акцій; витрати на емісію);
- додаткова інформація (статутний капітал; статут та інші статутні документи; інше).

4) *Інформація про корпорацію.* Для ознайомлення з видом діяльності корпорації, її продуктами та послугами, а також чинниками, що впливають на її діяльність подається історія розвитку корпорації, огляд її діяльності, організаційна структура. Для оцінки відповідності та достатності капіталу корпорації наводяться дані про її майно, власний капітал та плани щодо майбутньої діяльності.

5) *Фінансова позиція корпорації та її перспективи.* Подаються статистичні дані та пояснення керівництва корпорації щодо чинників, які впливали на її фінансову позицію та результати діяльності, а також прогнози щодо очікуваних впливів та тенденцій фінансового розвитку корпорації. Подаються дані по фінансово-економічних показниках діяльності корпорації, її ліквідності, власного капіталу, фактичні та планові показники по дослідженнях і розвитку, патентах, ліцензіях тощо.

6) *Члени Правління, менеджери та працівники.* Для оцінки інвесторами досвіду, кваліфікації та рівня винагороди і зв’язків із корпорацією членів її Правління, менеджерів та працівників, по цих особах подається відповідна інформація, зокрема: зазначення особи, її винагорода, володіння акціями.

7) *Головні власники та операції з пов’язаними сторонами.* Для оцінки можливостей контролювати корпорацію або впливати на неї

подається інформація про її головних власників та інших осіб. Надаються також дані про її операції з пов’язаними особами, а також про те, чи відповідають такі операцій інтересам корпорації. Подається також інформація про експертів та радників корпорації, та їхні інтереси щодо неї.

8) *Фінансова інформація.* Має подаватись консолідована та інша фінансова річна звітність корпорації, підготовка та аудит якої здійснено за Міжнародними стандартами звітності та Міжнародними стандартами аудиту. Окремо мають подаватись суттєві зміни у діяльності корпорації.

9) *Деталі щодо пропозиції та доступу до торгівлі цінними паперами.* Для оцінки пропозиції та доступу до торгівлі цінними паперами, подається інформація про видах та обсягах цінних паперів, що пропонуються для продажу, план їх збуту, ринки, власники, що відчужують свої цінні папери, їх дроблення та витрати на емісію.

10) *Додаткова інформація.* Додатково подається інформація з питань статутного капіталу, установчих документів, важливих угод, валютного контролю, оподаткування, дивідендів та платіжних агентів, експертного висновку, а також інформація про дочірні компанії.

Додаток Б

Суттєві події, інформація про які має розкриватися згідно вимог Комісії з цінних паперів та бірж США[490]

1. Зміни у контролі над корпорацією.
2. Придбання або відчуження корпорацією активів на значну суму.
3. Банкрутство корпорації або управління її майном у разі неплатоспроможності.
4. Зміна бухгалтера корпорації, який завіряє відповідну інформацію.
5. Звільнення директорів корпорації та обставини такого звільнення, призначення або звільнення головної посадової особи, обрання нових директорів у спосіб, відмінний від обрання шляхом голосування власників цінних паперів на загальних зборах.
6. Зміни у фінансовому році корпорації та поправки до її статуту або внутрішніх документів, що раніше не розкривалися.
7. Укладання суттєвого договору, що не передбачається в ході здійснення звичайної ділової діяльності.
8. Припинення суттєвого договору що не передбачається в ході здійснення звичайної ділової діяльності.
9. Припинення або обмеження ділових стосунків з клієнтом, який забезпечує значну частку доходу корпорації.
10. Виникнення прямого або умовного фінансового зобов'язання, що є суттєвим для корпорації.
11. Події, що викликають появу прямого або умовного фінансового зобов'язання, що є суттєвим для корпорації, включаючи невиконання або завчасне виконання зобов'язання.
12. Діяльність в кінці відповідного періоду, включаючи суттєві списання та

[490] Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу. - Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

витрати на реструктуризацію.

13. Будь-яке суттєве погіршення показників діяльності.
14. Зміна у висновку рейтингового агентства, видача кредиту за умов нагляду за його використанням або зміна у планах корпорації.
15. Перенесення торгівлі цінними паперами корпорації з однієї фондової біржі або котирувальної системи на іншу, делістинг її цінних паперів з фондової біржі або котирувальної системи або видача попередження про те, що вона не дотримується стандарту лістингу.
16. Видача висновку або попередження про те, що власники цінних паперів не повинні більше довіряти попередньому фінансовому звіту корпорації або відповідному висновку аудитора.
17. Будь-яке суттєве обмеження або заборона (з позначенням дат початку та кінця) щодо пільг для працівників корпорації, пенсійних планів та планів володіння акціями.
18. Випадки незареєстрованого продажу пайових цінних паперів корпорацією.
19. Суттєві зміни у правах власників цінних паперів корпорації.
20. Розподіл прибутку.
21. Зміни в управлінні прибутком.
22. Інші суттєва інформація щодо основних фінансових та операційних тенденцій, що є відмінною від відповідної інформації, яка подається у періодичній звітності.

Додаток В

Суттєві події, інформація про які має розкриватися на фондовому ринку Японії[491]

(А) Мають подаватися окремо по кожній компанії, що входить у групу:

1. Публічна пропозиція або публічний продаж цінних паперів за кордон.
2. Випуск цінних паперів без публічної пропозиції.
3. Надання прав підписки на нові акції у формі фондових опціонів.
4. Зміна материнської або дочірньої корпорації.
5. Зміна у складі основних акціонерів.
6. Катастрофа (у разі, коли сума збитків становить 3% або більше чистих активів).
7. Судова справа, що порушена або вже врегульована (при сплаті за позовом коштів на суму 15% або більше чистих активів, або коли виплачується компенсація на суму 3% або більше чистих активів).
8. Укладання договору на обмін акціями (якщо в результаті укладання договору 100% має належати материнській або дочірній кампанії).
9. Рішення про передачу акцій.
10. Затвердження плану або укладання договору про поділ корпорації (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення активів на 30% або більше від суми чистих активів, або збільшення чи зменшення валового доходу від продажу на 10% або більше).
11. Укладання договору про злиття (якщо при цьому планується збільшення активів на 30% або більше від суми чистих активів, або збільшення валового доходу від продажу на 10% або більше).
12. Укладання договору про передачу бізнесу (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення активів на 30% або більше від суми чистих

[491] Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу. - Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

активів, або збільшення чи зменшення валового доходу від продажу на 10% або більше).

13. Зміна у складі директорів представництв.
14. Пред'явлення позову щодо банкрутства тощо.
15. Вірогідність невиплати по кредитам (якщо сума кредитів складає 3% або більше від суми чистих активів)..
16. Значна зміна у фінансовому стані корпорації та показниках її діяльності (якщо мають місце зміни в розмірі 3% або більше від суми чистих активів та 20% або більше від суми середнього чистого доходу за останні 5 років).
17. Будь-яка подія, яка потребує змін в інформації, що міститься в реєстраційній заяві, до того, як запропоновані цінні папери потраплять у лістинг.

(Б) Мають подаватися на консолідованій основі:

18. Катастрофа у діяльності дочірньої корпорації (якщо сума збитків становить 3% або більше від суми консолідованих чистих активів).
19. Судова справа проти дочірньої корпорації, що порушена або вже врегульована (при сплаті коштів на суму 15% або більше консолідованих чистих активів, або виплата компенсації на суму 3% або більше консолідованих чистих активів за позовом).
20. Укладання дочірньою корпорацією договору щодо обміну акціями (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення консолідованих активів на 30% або більше від суми консолідованих чистих активів, або збільшення чи зменшення консолідованих валового доходу від продажу на 10% або більше).
21. Рішення про передачу акцій дочірньої корпорації (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення консолідованих активів на 30% або більше від суми консолідованих чистих активів, або збільшення чи зменшення консолідованих валового доходу від продажу на 10% або більше).

22. Затвердження плану або укладання договору про поділ дочірньої корпорації (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення консолідованих активів на 30% або більше від суми консолідованих чистих активів, або збільшення чи зменшення консолідованих валового доходу від продажу на 10% або більше)
23. Укладання договору щодо злиття дочірньої корпорації (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення консолідованих активів на 30% або більше від суми консолідованих чистих активів, або збільшення чи зменшення консолідованих валового доходу від продажу на 10% або більше).
24. Укладання договору щодо передачі бізнесу дочірньої корпорації (якщо при цьому планується збільшення чи зменшення консолідованих активів на 30% або більше від суми консолідованих чистих активів, або збільшення чи зменшення консолідованих валового доходу від продажу на 10% або більше).
25. Пред’явлення позову щодо банкрутства дочірньої корпорації (якщо її чисті активи або дефіцит становить 3% або більше від суми консолідованих чистих активів).
26. Вірогідність невиплати дочірньою корпорацією по кредитам (якщо сума кредитів складає 3% або більше від суми консолідованих чистих активів).
27. Значна зміна у консолідованому фінансовому стані та показниках діяльності (якщо зміни в розмірі 3% або більше від суми консолідованих чистих активів та 20% або більше від суми середнього консолідованого чистого доходу за останні 5 років).
28. Будь-яка подія, яка потребує змін в інформації, що міститься в реєстраційній заяві, до того, як запропоновані цінні папери потраплять у лістинг.

Додаток Д

Суттєві події, інформація по які має розкриватися на фондовому ринку Бразилії[492]

Цей перелік може включати, але не обмежуватися таким:

1. Підписання договорів або контрактів щодо передачі контролю над корпорацією, навіть умовно.
2. Зміни у контролі над корпорацією, включаючи укладання, внесення змін або скасування договорів з акціонерами.
3. Укладання, внесення змін або скасування договорів корпорації з акціонерами, якщо ці договори є проміжними або зареєстровані у відповідному реєстрі, який вона веде.
4. Поява або вибуття акціонерів, які мають контракти або співробітничають з корпорацією щодо фінансових, технологічних або адміністративних питань.
5. Дозвіл на обіг цінних паперів корпорації, що знаходяться в лістингу, на будь-якому вітчизняному або іноземному ринку.
6. Рішення про набуття статусу приватної корпорації.
7. Реєстрація, злиття або виділення самої корпорації або пов’язаних із нею корпорацій.
8. Реорганізація або ліквідація корпорації.
9. Зміни у складі активів корпорації.
10. Зміни у стандартах бухгалтерського обліку.
11. Перерахування боргів.
12. Затвердження планів винагород співробітникам у формі акцій
13. Зміни у правах та привілеях, які надають цінні папери корпорації.
14. Спліт, зворотній спліт або виплата дивідендів на акції.

---

[492] Принципи регулярного розкриття інформації та звітування про суттєві події компаніями, що знаходяться в лістингу. - Бюлетень Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO), жовтень 2002 р. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/IOSCOPD132_ukr.pdf

15. Придбання акцій з метою збільшення або скасування вилученого капіталу та наступного їх продажу.
16. Сума прибутку або збитку та розподіл дивідендів.
17. Укладання або припинення контрактів або невиконання угоди, коли загально відомо про те, що ці події мають відбутися.
18. Затвердження, зміна або припинення проекту та затримка у його реалізації.
19. Початок, продовження або призупинення виробництва або комерціалізації товарів або послуг.
20. Винаходи, зміни або розвиток технології або ресурсів корпорації.
21. Зміна корпорацією планів, інформація про яких розкривалась.
22. Реорганізація, банкрутство або судовий процес, що спричиняє зміну у фінансовому стані корпорації.

Додаток Е

Перелік Міжнародних стандартів фінансової звітності (International Financial Reporting Standards, IFRS), станом на 1.01.2018 р.[493]

Номер IFRS	Назва IFRS
IFRS 1	Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (First-time Adoption of International Financial Reporting Standards)
IFRS 2	Платіж на основі частки участі у статутному капіталі (Share-based Payment)
IFRS 3	Об'єднання бізнесу (Business Combinations)
IFRS 4	Страхові контракти (Insurance Contracts)
IFRS 5	Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність (Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations)
IFRS 6	Розвідка та оцінка запасів корисних копалин (Exploration for and evaluation of Mineral Resources)
IFRS 7	Фінансові інструменти: розкриття інформації (Financial Instruments: Disclosures)
IFRS 8	Операційні сегменти (Operating Segments)
IFRS 9	Фінансові інструменти (Financial Instruments)
IFRS 10	Консолідована фінансова звітність (Consolidated Financial Statements)
IFRS 11	Угода про спільну діяльність (Joint Arrangements)
IFRS 12	Розкриття інформації про частку участі в інших компаніях (Disclosure of Interests in Other Entities)

[493] IFRS (website of the IFRS Foundation and the IASB). [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx Deloitte (official website). Standards. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.iasplus.com/en/standards IFRS. Перечень стандартов МСФО. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/

IFRS 13	Вимірювання справедливої вартості (Fair Value Measurement)
IFRS 14	Рахунки відкладених тарифних корегувань (Regulatory Deferral Accounts)
IFRS 15	Дохід по угодах з покупцями (Revenue from Contracts with Customers)
IFRS 16	Угоди лізингу (Leases)
IFRS 17	Страхові угодли (Insurance Contracts)

Додаток Ж

Перелік Міжнародних стандартів звітності (International Accounting Standards, IAS), станом на 1.01.2018 р.[494]

Номер IAS	Назва IAS
IAS 1	Подання фінансової звітності (Presentation of Financial Statements)
IAS 2	Запаси (Inventories)
IAS 7	Звіт про грошові потоки (Statement of Cash Flows)
IAS 8	Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки (Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors)
IAS 10	Події, що відбулися після останньої дати звітності (Events After the Reporting Period)
IAS 11	Договори підряду (Construction Contracts) (з 1.01.2018 р. буде замінений IFRS 15)
IAS 12	Податки на прибуток (Income Taxes)
IAS 16	Основні засоби (Property, Plant and Equipment)
IAS 17	Лізингові угоди (Leases) (з 1.01.2019 р. буде замінений IFRS 16)
IAS 18	Дохід (Revenue) (з 1.01.2018 р. буде замінений IFRS 15)
IAS 19	Винагороди працівникам (Employee Benefits)
IAS 20	Рахівництво для урядових грантів та розкриття інформації про урядову допомогу (Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance)
IAS 21	Вплив змін валютних курсів (The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates)
IAS 23	Витрати на позиками (Borrowing Costs)

[494] Див.:

- IFRS (website of the IFRS Foundation and the IASB). [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.ifrs.org/IFRSs/Pages/IFRS.aspx
- Deloitte (official website). Standards. [Електронний ресурс], – Режим доступу: https://www.iasplus.com/en/standards

IAS 24	Розкриття інформації про пов’язані сторони (Related Party Disclosures)
IAS 26	Облік та звітність за пенсійними планами (Accounting and Reporting by Retirement Benefit Plans)
IAS 27	Окрема фінансова звітність (Separate Financial Statements)
IAS 28	Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства (Investments in Associates and Joint Ventures)
IAS 29	Фінансова звітність в умовах гіперінфляції (Financial Reporting in Hyperinflationary Economics)
IAS 32	Фінансові інструменти: подання інформації (Financial Instruments: Presentation)
IAS 33	Прибутковість звичайних акцій (Earnings per Share)
IAS 34	Проміжна фінансова звітність (Interim Financial Reporting)
IAS 36	Уцінка активів (Impairment of Assets)
IAS 37	Забезпечення, потенційні зобов’язання та потенційні активи (Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets)
IAS 38	Нематеріальні активи (Intangible Assets)
IAS 39	Фінансові інструменти: визнання та оцінка (Financial Instruments: Recognition and Measurement) (з 1.01.2018 р. частково буде замінений IFRS 9)
IAS 40	Інвестиційна нерухомість (Investment Property)
IAS 41	Сільське господарство (Agriculture)

Додаток З

Перелік Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в Україні (НП(С)БО), станом на 1.06.2017 р[495].

Номер НП(С)БО	Назва НП(С)БО
НП(С)БО 1	Загальні вимоги до фінансової звітності
НП(С)БО 2	Консолідована фінансова звітність
НП(С)БО 6	Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах
НП(С)БО 7	Основні засоби
НП(С)БО 8	Нематеріальні активи
НП(С)БО 9	Запаси
НП(С)БО 10	Дебіторська заборгованість
НП(С)БО 11	Зобов'язання
НП(С)БО 12	Фінансові інвестиції
НП(С)БО 13	Фінансові інструменти
НП(С)БО 14	Оренда
НП(С)БО 15	Дохід
НП(С)БО 16	Витрати
НП(С)БО 17	Податок на прибуток
НП(С)БО 18	Будівельні контракти
НП(С)БО 19	Об'єднання підприємств
НП(С)БО 21	Вплив змін валютних курсів
НП(С)БО 22	Вплив інфляції
НП(С)БО 23	Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін
НП(С)БО 24	Прибуток на акцію
НП(С)БО 25	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва
НП(С)БО 26	Виплати працівникам

[495] Интерактивная бухгалтерия. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.interbuh.com.ua/ru/

НП(С)БО 27	Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність
НП(С)БО 28	Зменшення корисності активів
НП(С)БО 29	Фінансова звітність за сегментами
НП(С)БО 30	Біологічні активи
НП(С)БО 31	Фінансові витрати
НП(С)БО 32	Інвестиційна нерухомість
НП(С)БО 33	Витрати на розвідку запасів корисних коралин
НП(С)БО 34	Платіж на основі акцій

Додаток И

Перелік Національних положень (стандартів) для суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі, станом на 1.01.2018[496]

Номер НП(С)БО	Назва НП(С)БО
НП(С)БО 101	Подання фінансової звітності
НП(С)БО 102	Консолідована фінансова звітність
НП(С)БО 103	Фінансова звітність за сегментами
НП(С)БО 105	Фінансова звітність в умовах гіперінфляції
НП(С)БО 121	Основні засоби
НП(С)БО 122	Нематеріальні активи
НП(С)БО 123	Запаси
НП(С)БО 124	Доходи
НП(С)БО 125	Зміни облікових оцінок та виправлення помилок
НП(С)БО 126	Оренда
НП(С)БО 127	Зменшення корисності активів
НП(С)БО 128	Зобов'язання
НП(С)БО 129	Інвестиційна нерухомість
НП(С)БО 130	Вплив змін валютних курсів
НП(С)БО 131	Будівельні контракти
НП(С)БО 132	Виплати працівникам
НП(С)БО 133	Фінансові інвестиції
НП(С)БО 134	Фінансові інструменти
НП(С)БО 135	Витрати

[496] Міністерство фінансів України. Єдиний веб-портал використання бюджетних коштів. [Електронний ресурс], – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/news/view/nacionalni-polozhennja-(standarti)-buhgalterskogo-obliku-v-derzhavnomu-sektori?category=bjudzhet

Додаток К

Динаміка ВВП, доходів і видатків Зведеного бюджету, а також кількості населення України, 1992-2016 рр.[497]

Показники	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
ВВП у фактичних цінах. млрд грн	0,05	2	12	55	82	93	102,6	130,4
Індекс споживчих цін		4834,9%	991,2%	476,7%	180,2%	115,9%	110,6%	122,7%
ВВП, скорегований на дефлятор, млрд грн		0,03	1,2	11,4	45,2	80,6	92,8	106,3
Доходи Зведеного бюджету, у фактичних цінах, млрд грн	0,012	0,5	5,2	20,7	30,2	28,1	28,9	32,9
Видатки Зведеного бюджету у фактичних цінах, млрд грн	0,019	0,6	6,3	24,3	34,1	34,3	31,2	34,8
Дефіцит Зведеного бюджету, млрд грн	0,01	0,1	1,1	3,6	3,9	6,2	2,3	1,9
Частка дефіциту у видатках Зведеного бюджету	36,84%	16,67%	17,46%	14,81%	11,49%	18,08%	7,37%	5,46%
Частка видатків Зведеного бюджету та ВВП	38,0%	40,0%	52,5%	44,6%	41,9%	36,7%	30,4%	26,7%
Частка дефіциту Зведеного бюджету у ВВП	14,00%	6,67%	9,17%	6,61%	4,81%	6,64%	2,24%	1,46%
Наявне населення України, тис. осіб	51 708	51 870	51 715	51 300	51 297	50 818	50 371	49 918
ВВП на душу населення, тис. грн		0,001	0,02	0,22	0,88	1,59	1,84	2,13

[497] За даними:

- Бюджет України 2003, 2006, 2009, 2012,2015
- Населення України за 2010 рік. – Демографічний щорічник.
- Національні рахунки України за 2009 рік. – Державний комітет статистики України, 2011. – 172 с.
- Про соціально-економічне становище України за 2016 рік.
- Калькулятор інфляції. [Електронний ресурс], - Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/dw_infl_uk/calc_p1d.asp?kat=6

Додаток К (продовження)

Динаміка ВВП, доходів і видатків Зведеного бюджету, а також кількості населення України, 1992-2016 рр.

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ВВП у фактичних цінах. млрд грн	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,4	544,2	720,7	948,1
Індекс споживчих цін	128,2%	112,0%	100,8%	105,2%	109,0%	113,5%	109,1%	112,8%	125,2%
ВВП, скорегований на дефлятор, млрд грн	132,7	182,3	224,0	254,1	316,6	388,9	498,8	638,9	757,3
Доходи Зведеного бюджету, у фактичних цінах, млрд грн	49,1	54,9	61,9	75,3	91,5	134,2	171,8	219,9	297,9
Видатки Зведеного бюджету у фактичних цінах, млрд грн	48,1	55,5	60,3	75,8	102,5	142,0	175,3	226,1	309,2
Дефіцит Зведеного бюджету, млрд грн	-1,0	0,6	-1,6	0,5	11,0	7,8	3,5	6,2	11,3
Частка дефіциту у видатках Зведеного бюджету	-2,08%	1,08%	-2,65%	0,66%	10,73%	5,49%	2,00%	2,74%	3,65%
Частка видатків Зведеного бюджету у ВВП	28,3%	27,2%	26,7%	28,4%	29,7%	32,2%	32,2%	31,4%	32,6%
Частка дефіциту Зведеного бюджету у ВВП	-0,59%	0,29%	-0,71%	0,19%	3,19%	1,77%	0,64%	0,86%	1,19%
Наявне населення України, тис. осіб	49 430	48 923	48 457	48 003	47 622	47 281	46 930	46 646	46 373
ВВП на душу населення, тис. грн	2,68	3,73	4,62	5,29	6,65	8,23	10,63	13,70	16,33

Додаток К (продовження)

Динаміка ВВП, доходів і видатків Зведеного бюджету, а також кількості населення України, 1992-2016 рр.

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП у фактичних цінах. млрд грн	913,3	1 082,6	1 302,1	1 408,9	1 522,6	1 586,9	1 979,4	2 383,2
Індекс споживчих цін	115,9%	109,4%	108,0%	100,6%	99,7%	112,1%	148,7%	113,9%
ВВП, скорегований на дефлятор, млрд грн	788,0	989,6	1 205,6	1 400,5	1 527,2	1 415,6	1 331,1	2 092,4
Доходи Зведеного бюджету, у фактичних цінах, млрд грн	273,0	314,5	398,5	445,5	442,8	456,7	652,0	782,8
Видатки Зведеного бюджету у фактичних цінах, млрд грн	307,4	377,8	416,8	492,4	505,8	523,1	679,9	835,8
Дефіцит Зведеного бюджету, млрд грн	34,4	63,3	18,3	46,9	63,0	66,4	27,9	53,0
Частка дефіциту у видатках Зведеного бюджету	11,19%	16,75%	4,39%	9,52%	12,46%	12,69%	4,10%	6,34%
Частка видатків Зведеного бюджету у ВВП	33,7%	34,9%	32,0%	34,9%	33,2%	33,0%	34,3%	35,1%
Частка дефіциту Зведеного бюджету у ВВП	3,77%	5,85%	1,41%	3,33%	4,14%	4,18%	1,41%	2,22%
Наявне населення України, тис. осіб	46 144	45 963	45 779	45 593	45 373	45 246	42 759	42 604
ВВП на душу населення, тис. грн	17,08	21,53	26,34	30,72	33,66	31,29	31,13	49,11

Додаток Л

Розрахунок плинного (ковзного) середнього обсягу ВВП України (скорегованого на дефлятор) на душу населення, а також середньої абсолютної величини його зміни 1996-2016 рр., тис. грн[498]

<table>
<tr><th>Показники</th><th>1996</th><th>1997</th><th>1998</th><th>1999</th><th>2000</th><th>2001</th><th>2002</th></tr>
<tr><td>ВВП на душу населення</td><td>0,88</td><td>1,59</td><td>1,84</td><td>2,13</td><td>2,68</td><td>3,73</td><td>4,62</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Плинні (ковзні) середні ВВП на душу населення</td><td colspan="2">(0,88 + 1,59)/2 = 1,24</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">(1,59 + 1,84)/2 = 1,72</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td colspan="2">(1,84 +2,13/2 = 1,99</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(2,13 + 2,68)/2 = 2,41</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(2,68 + 3,73)/2 = 2,21</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(3,73 + 4,62) /2 = 4,18</td></tr>
</table>

[498] За даними Додатку 9.

Додаток Л (продовження)

Розрахунок плинного (ковзного) середнього обсягу ВВП України (скорегованого на дефлятор) на душу населення, а також середньої абсолютної величини його зміни 1996-2016 рр., тис. грн

<table>
<tr><th>Показники</th><th>2003</th><th>2004</th><th>2005</th><th>2006</th><th>2007</th><th>2008</th><th>2009</th></tr>
<tr><td>ВВП на душу населення</td><td>5,29</td><td>6,65</td><td>8,23</td><td>10,63</td><td>13,70</td><td>16,33</td><td>17,08</td></tr>
<tr><td rowspan="8">Плинні (ковзні) середні ВВП на душу населення</td><td colspan="2">(4,62 + 5,29)/2 = 4,96</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">(5,29 + 6,65)/2 = 6,97</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">(6,65 + 8,23)/2 = 7,44</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td colspan="2">(8,23 + 10,63)/2 = 9,43</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(10,63 + 13,70)/2 = 12,17</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(13,70 + 16,33)/2 = 15,02</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(16,33 + 17,08)/2 = 16,71</td></tr>
</table>

Додаток Л (продовження)

Розрахунок плинного (ковзного) середнього обсягу ВВП України (скорегованого на дефлятор) на душу населення, а також середньої абсолютної величини його зміни 1996-2016 рр., тис. грн

<table>
<tr><th>Показники</th><th>2010</th><th>2011</th><th>2012</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr>
<tr><td>ВВП на душу населення</td><td>21,53</td><td>26,34</td><td>30,72</td><td>33,66</td><td>31,29</td><td>31,13</td><td>49,11</td></tr>
<tr><td rowspan="8">Плинні (ковзні) середні ВВП на душу населення</td><td colspan="2">(17,08 + 21,53)/2 =19,31</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">(21,53 + 26,34)/2 = 23,94</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">(26,34 + 30,72)/2 = 28,53</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td colspan="2">(30,72+33,66)/2 = 32,19</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(33,66+31,29)/2 = 32,48</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(31, 29+31,13)/2=31,21</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(31,13+49,11)/2=40,12</td></tr>
<tr><td>Середня абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх</td><td colspan="7">[(1,72-1,24) + (1,99-1,72) + (2,41-1,99) + (2,21-2,41) + (4,18-2,21) + (4,96-4,18) + (5,97-4,96) + (7,44-5,97) + (9,43-7,44) + (12,17-9,43) + (15,02-12,17) + (16,71-15,02) + (19,31-16,71) + (23,94-19,31) + (28,53-23,94) + (32,19-28,53) + (32,48-32,19) + (31,21-32,48) + (40,12-31,21)] /19 = 2,05</td></tr>
</table>

Додаток М

Показники розвитку компаній з управління активами (КУА) та інститутів спільного інвестування (ІСІ) в Україні, 2002-2017 рр. [499]

	2002	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Кількість КУА	5	32	88	159	228	334	409	380
Кількість зареєстрованих ІСІ в управлінні КУА	6	29	105	284	519	834	1244	1202
Кількість зареєстрованих ІСІ на одну КУА	1,2	0,9	1,2	1,8	2,3	2,5	3,0	3,2
Темпи приросту кількості зареєстрованих ІСІ		*383%*	*262%*	*170%*	*83%*	*61%*	*49%*	*-3%*
Кількість сформованих (визнаних) ІСІ (тобто тих, що досягли нормативу мінімальних активів)	0	10	39	128	324	577	888	985
Темпи приросту кількості сформованих (визнаних) ІСІ			*290%*	*228%*	*153%*	*78%*	*54%*	*11%*
Частка сформованих (визнаних) ІСІ у загальній кількості зареєстрованих ІСІ	0%	34%	37%	45%	62%	69%	71%	82%
Активи сформованих (визнаних) ІСІ, млн. грн.			1 938	6 904	17 145	40 780	63 265	82 541
Річний темп приросту активів сформованих (визнаних) ІСІ				*256%*	*148%*	*138%*	*55%*	*30%*
Середній розмір активів одного сформованого (визнаного) ІСІ, млн. грн.			50	54	53	71	71	84
Річний темп приросту середнього розміру активів одного сформованого ІСІ				*9%*	*-2%*	*34%*	*1%*	*18%*

[499] За даними УАІБ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

Додаток М (продовження)

Показники розвитку компаній з управління активами (КУА) та інститутів спільного інвестування (ІСІ) в Україні, 2002-2017 рр.

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017***
Кількість КУА	339	341	353	347	336	313	295	296
Кількість зареєстрованих ІСІ в управлінні КУА	1226	1451	1544	1604	1569	1567	1625	1196
Кількість зареєстрованих ІСІ на одну КУА	3,6	4,3	4,4	4,6	4,7	5,0	5,5	4,0
Темпи приросту кількості зареєстрованих ІСІ	*2%*	*18%*	*6%*	*4%*	*-2%*	*0%*	*4%*	*-26%*
Кількість сформованих (визнаних) ІСІ (тобто тих, що досягли нормативу мінімальних активів)	1095	1125	1222	1250	1188	1147	1131	
Темпи приросту кількості сформованих (визнаних) ІСІ	*11%*	*3%*	*9%*	*2%*	*-5%*	*-3%*	*-1%*	
Частка сформованих (визнаних) ІСІ у загальній кількості зареєстрованих ІСІ	89%	78%	79%	78%	76%	73%	70%	0%
Активи сформованих (визнаних) ІСІ, млн. грн.	105 867	126 790	157 201	177 523	206 358	236 175	230 188	
Річний темп приросту активів сформованих (визнаних) ІСІ	*28%*	*20%*	*24%*	*13%*	*16%*	*14%*	*-3%*	*-100%*
Середній розмір активів одного сформованого (визнаного) ІСІ, млн. грн.	97	113	129	142	174	206	204	
Річний темп приросту середнього розміру активів одного сформованого ІСІ	*15%*	*17%*	*14%*	*10%*	*22%*	*19%*	*-1%*	

* на 17.05.2017 р.

Додаток Н

Розрахунок плинних (ковзних) середніх показника усередненої суми активів одного сформованого ІСІ в Україні, а також середньої абсолютної величини їх зміни, 2004-2016 рр., млн грн[500].

	2004	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
Середній розмір активів одного сформованого (визнаного) ІСІ, млн. грн.	50	54	53	71	71	84
Плинні (ковзні) середні	(50 + 54)/2 = 52					
		(54 + 53)/2 = 53,5				
			(53 + 71)/2 = 62			
				(71 + 71)/2 = 71		
					(71 + 84)/2 = 77,5	

[500] За даними УАІБ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

Додаток Н (продовження)

Розрахунок плинних (ковзних) середніх показника усередненої суми активів одного сформованого ІСІ в Україні, а також середньої абсолютної величини їх зміни, 2004-2016 рр., млн грн

<table>
<tr><th></th><th>2010</th><th>2011</th><th>2012</th><th>2013</th><th>2014</th><th>2015</th><th>2016</th></tr>
<tr><td>Середній розмір активів одного сформованого (визнаного) ІСІ, млн. грн.</td><td>97</td><td>113</td><td>129</td><td>142</td><td>174</td><td>206</td><td>204</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Плинні (ковзні) середні</td><td colspan="2">(97 + 113)/2 = 105</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">(113 + 129)/2 = 121</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td colspan="2">(129 + 142)/2 = 135,5</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(142 + 174)/2 = 158</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(174 + 206)/2 = 190</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td colspan="2">(206 + 204)/2 = 205</td></tr>
<tr><td>Середня абсолютна величина зміни плинних (ковзних) середніх</td><td colspan="7">[(53,5 - 52) + (62 - 53,5) + (71 – 62) + (77,5 – 71) + (90,5 – 77,7) + (105 – 90,5) + (121 – 105) + (135,5 - 121) + (158 - 135,5) + (190 – 158) + (205 – 190)]/11 = 13,91</td></tr>
</table>

Додаток П

Кількість зайнятого населення в Україні за видами економічної діяльності, 2012-2015 рр., тис. осіб[501]

	2012	**2013**	**2014**	**2015**
Усього зайнято	**19261,4**	**19314,2**	**18073,3**	**16443,2**
Сільське, лісове та рибне господарство	3308,5	3389	3091,4	2870,6
Промисловість	3236,7	3170	2898,2	2573,9
Будівництво	836,4	841,1	746,4	642,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	4160,2	4269,5	3965,7	3510,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1150,9	1163,6	1113,4	998
Тимчасове розміщування й організація харчування	326,7	328,9	309,1	277,3
Інформація та телекомунікації	297,9	299,9	284,8	272,9
Фінансова та страхова діяльність	315,8	306,2	286,8	243,6
Операції з нерухомим майном	322,2	314,3	286,1	268,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	504,1	493,6	456	422,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	343,9	343,3	334,3	298,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	1003,62	962,3	959,52	974,52
Освіта	1633,2	1611,2	1587,7	1496,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1181,4	1171,8	1150,5	1040,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	225,6	226,5	221,2	207,9
Інші види економічної діяльності	414,3	423	382,2	344,7

[501] Див.: Державна Служба Статистики України. Офіційнитй сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Додаток Р

Структура зайнятості населення в Україні за видами економічної діяльності, 2012-2015 рр., %[502]

	2012	2013	2014	2015
Усього зайнято	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**
Сільське, лісове та рибне господарство	17,18	17,55	17,10	17,46
Промисловість	16,80	16,41	16,04	15,65
Будівництво	4,34	4,35	4,13	3,90
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	21,60	22,11	21,94	21,35
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,98	6,02	6,16	6,07
Тимчасове розміщування й організація харчування	1,70	1,70	1,71	1,69
Інформація та телекомунікації	1,55	1,55	1,58	1,66
Фінансова та страхова діяльність	1,64	1,59	1,59	1,48
Операції з нерухомим майном	1,67	1,63	1,58	1,63
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,62	2,56	2,52	2,57
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,79	1,78	1,85	1,82
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,21	4,98	5,31	5,93
Освіта	8,48	8,34	8,78	9,10
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	6,13	6,07	6,37	6,33
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,17	1,17	1,22	1,26
Інші види економічної діяльності	2,15	2,19	2,11	2,10

[502] Розраховано за данитми Додатку 10.

Додаток С

ВВП та валова додана вартість в Україні, створені у різних видах економічної діяльності, 2000-2015 рр., млн грн[503]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	24 573	29 514	29 509	29 121	37 317	40 589
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	7 376	8 461	9 952	10 767	12 413	17 775
Переробна промисловість	30 624	34 495	39 637	48 659	62 612	84 643
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	10 108	10 471	10 644	11 409	11 527	14 056
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1 535	1 802	2 105	2 456	2 844	3 733
Будівництво	6 102	7 929	8 408	11 099	15 621	17 842
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14 821	22 505	24 694	31 734	41 132	56 008
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	15 807	19 647	21 990	28 022	34 080	37 775
Тимчасове розміщування й організація харчування	834	1 157	1 302	1 599	2 264	2 339
Інформація та телекомунікації	4 980	6 451	7 450	9 236	11 458	13 494
Фінансова та страхова діяльність	3 276	5 595	6 601	9 742	21 832	20 441
Операції з нерухомим майном	6 435	8 891	10 288	11 757	15 969	20 799
Професійна, наукова та технічна діяльність	2 374	3 575	4 262	4 799	6 645	8 680
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	1 145	1 693	2 016	2 319	3 118	3 983
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	6 763	7 652	8 986	10 434	14 365	20 691
Освіта	7 215	8 896	10 814	13 773	16 243	20 869
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4 239	5 980	7 321	9 081	10 885	13 881
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	650	898	1 221	1 481	1 795	2 513
Надання інших видів послуг	1 463	1 863	2 322	2 740	3 357	4 363
Валова додана вартість в основних цінах	**150 320**	**187 475**	**209 522**	**250 228**	**325 477**	**404 474**
Податки на продукти за мінусом субсидій	19 750	16 715	16 288	17 116	19 636	36 978
Валовий внутрішній продукт (ВВП), у фактичних цінах	**170 070**	**204 190**	**225 810**	**267 344**	**345 113**	**441 452**

[503] За даними: Україна у цифрах 2007. – Держкомстат, С.31; Україна у цифрах 20012. – Держкомстат, С.38; Державна Служба Статистики України. Офіційний сайт Ukrstat org. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Додаток С (продовження)

ВВП та валова додана вартість в Україні, створені у різних видах економічної діяльності, 2000-2015 рр., млн грн

	2006	2007	2008	2009
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	40 902	47 192	64 754	65 397
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21 736	31 192	53 576	39 780
Переробна промисловість	105 935	138 237	157 407	135 585
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	17 162	21 352	26 346	29 228
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	4 762	6 067	7 809	5 191
Будівництво	22 981	33 430	33 118	24 702
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	68 144	94 408	129 770	128 440
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	44 489	55 463	68 881	76 657
Тимчасове розміщування й організація харчування	5 336	6 749	9 579	7 907
Інформація та телекомунікації	16 426	21 917	28 055	29 853
Фінансова та страхова діяльність	25 798	42 771	68 019	51 233
Операції з нерухомим майном	26 004	39 805	52 724	52 024
Професійна, наукова та технічна діяльність	10 946	17 880	23 826	28 010
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	5 035	7 885	10 509	10 559
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	26 556	34 091	45 586	47 600
Освіта	26 219	32 936	43 495	49 278
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	17 596	22 397	28 981	34 258
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3 421	4 498	5 993	6 114
Надання інших видів послуг	5 540	6 899	8 511	8 362
Валова додана вартість в основних цінах	**494 988**	**665 169**	**866 939**	**830 178**
Податки на продукти за мінусом субсидій	49 165	47 776	81 117	83 167
Валовий внутрішній продукт (ВВП), у фактичних цінах	**544 153**	**712 945**	**948 056**	**913 345**

Додаток С (продовження)

ВВП та валова додана вартість в Україні, створені у різних видах економічної діяльності, 2000-2015 рр., млн грн

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	80 385	106 555	109 785	128 738	161 145	239 806
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	63 436	84 872	81 660	81 259	79 120	95 141
Переробна промисловість	142 700	154 675	173 912	165 055	194 050	236 692
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	30 295	39 994	43 491	42 366	44 836	53 385
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	7 736	7 302	6 625	6 573	7 236	7 924
Будівництво	35 366	39 575	39 049	36 902	36 876	38 928
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	154 994	193 357	200 763	212 090	233 702	273 989
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльн.	83 027	103 179	98 859	104 483	100 889	134 978
Тимчасове розміщування й організація харчування	8 932	10 256	10 122	10 150	9 927	11 946
Інформація та телекомунікації	33 011	38 390	43 379	48 372	52 724	72 596
Фінансова та страхова діяльність	61 263	58 213	61 055	66 232	70 601	67 512
Операції з нерухомим майном	57 699	69 035	83 502	95 272	99 144	123 021
Професійна, наукова та технічна діяльність	27 265	30 471	41 966	47 712	47 139	55 789
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	11 832	14 300	16 135	17 715	18 061	21 624
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	49 863	53 464	59 752	68 225	78 731	95 085
Освіта	53 462	59 377	71 771	77 986	76 068	82 778
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	38 555	41 855	49 234	48 247	46 250	51 480
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6 074	7 161	9 727	12 704	12 339	12 357
Надання інших видів послуг	8 577	10 527	12 282	13 731	13 881	14 356
Валова додана вартість в основних цінах	**954 472**	**1 122 558**	**1 213 069**	**1 283 812**	**1 382 719**	**1 689 387**
Податки на продукти	127 358	179 296	195 450	183 586	206 336	302 344
Субсидії на продукти	-2 484	-1 863	-3 850	-2 200	-2 140	-3 187
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**1 079 346**	**1 299 991**	**1 404 669**	**1 465 198**	**1 586 915**	**1 988 544**

Додаток Т

Частка окремих видів економічної діяльності у створенні валової доданої вартості та ВВП України, 2000-2015 рр., %[504]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	2,28	2,73	2,73	2,70	3,46	3,76
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,68	0,78	0,92	1,00	1,15	1,65
Переробна промисловість	2,84	3,20	3,67	4,51	5,80	7,84
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,94	0,97	0,99	1,06	1,07	1,30
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,14	0,17	0,20	0,23	0,26	0,35
Будівництво	0,57	0,73	0,78	1,03	1,45	1,65
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,37	2,09	2,29	2,94	3,81	5,19
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1,46	1,82	2,04	2,60	3,16	3,50
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,08	0,11	0,12	0,15	0,21	0,22
Інформація та телекомунікації	0,46	0,60	0,69	0,86	1,06	1,25
Фінансова та страхова діяльність	0,30	0,52	0,61	0,90	2,02	1,89
Операції з нерухомим майном	0,60	0,82	0,95	1,09	1,48	1,93
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,22	0,33	0,39	0,44	0,62	0,80
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	0,11	0,16	0,19	0,21	0,29	0,37
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,63	0,71	0,83	0,97	1,33	1,92
Освіта	0,67	0,82	1,00	1,28	1,50	1,93
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,39	0,55	0,68	0,84	1,01	1,29
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,06	0,08	0,11	0,14	0,17	0,23
Надання інших видів послуг	0,14	0,17	0,22	0,25	0,31	0,40
Валова додана вартість в основних цінах	**13,93**	**17,37**	**19,41**	**23,18**	**30,16**	**37,47**
Податки на продукти за мінусом субсидій	86,07	82,63	80,59	76,82	69,84	62,53
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

[504] Розраховано за даними Додатку 12.

Додаток Т (продовження)

Частка окремих видів економічної діяльності у створенні валової доданої вартості та ВВП України, 2000-2015 рр., %

	2006	2007	2008	2009
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	3,79	4,37	6,00	6,06
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2,01	2,89	4,96	3,69
Переробна промисловість	9,81	12,81	14,58	12,56
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1,59	1,98	2,44	2,71
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,44	0,56	0,72	0,48
Будівництво	2,13	3,10	3,07	2,29
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	6,31	8,75	12,02	11,90
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	4,12	5,14	6,38	7,10
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,49	0,63	0,89	0,73
Інформація та телекомунікації	1,52	2,03	2,60	2,77
Фінансова та страхова діяльність	2,39	3,96	6,30	4,75
Операції з нерухомим майном	2,41	3,69	4,88	4,82
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,01	1,66	2,21	2,60
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	0,47	0,73	0,97	0,98
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2,46	3,16	4,22	4,41
Освіта	2,43	3,05	4,03	4,57
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,63	2,08	2,69	3,17
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,32	0,42	0,56	0,57
Надання інших видів послуг	0,51	0,64	0,79	0,77
Валова додана вартість в основних цінах	**45,86**	**61,63**	**80,32**	**76,91**
Податки на продукти за мінусом субсидій	54,14	38,37	19,68	23,09
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**100**	**100**	**100**	**100**

Додаток Т (продовження)

Частка окремих видів економічної діяльності у створенні валової доданої вартості та ВВП України, 2000-2015 рр., %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	7,45	8,20	7,82	8,79	10,15	12,06
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	5,88	6,53	5,81	5,55	4,99	4,78
Переробна промисловість	13,22	11,90	12,38	11,27	12,23	11,90
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2,81	3,08	3,10	2,89	2,83	2,68
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,72	0,56	0,47	0,45	0,46	0,40
Будівництво	3,28	3,04	2,78	2,52	2,32	1,96
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,36	14,87	14,29	14,48	14,73	13,78
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,69	7,94	7,04	7,13	6,36	6,79
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,83	0,79	0,72	0,69	0,63	0,60
Інформація та телекомунікації	3,06	2,95	3,09	3,30	3,32	3,65
Фінансова та страхова діяльність	5,68	4,48	4,35	4,52	4,45	3,40
Операції з нерухомим майном	5,35	5,31	5,94	6,50	6,25	6,19
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,53	2,34	2,99	3,26	2,97	2,81
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	1,10	1,10	1,15	1,21	1,14	1,09
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	4,62	4,11	4,25	4,66	4,96	4,78
Освіта	4,95	4,57	5,11	5,32	4,79	4,16
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,57	3,22	3,51	3,29	2,91	2,59
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,56	0,55	0,69	0,87	0,78	0,62
Надання інших видів послуг	0,79	0,81	0,87	0,94	0,87	0,72
Валова додана вартість в основних цінах	**88,43**	**86,35**	**86,36**	**87,62**	**87,13**	**84,96**
Податки на продукти	11,80	13,79	13,91	12,53	13,00	15,20
Субсидії на продукти	-0,23	-0,14	-0,27	-0,15	-0,13	-0,16
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Додаток У

Частка окремих видів економічної діяльності у створенні в Україні валової доданої вартості, 2000-2016 рр., %[505]

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	16,3	15,7	14,1	11,6	11,5	10,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	4,9	4,5	4,7	4,3	3,8%	4,4
Переробна промисловість	20,4	18,4	18,9	19,4	19,2	20,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	6,7	5,6	5,1	4,6	3,5	3,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Будівництво	4,1	4,2	4,0	4,4	4,8	4,4
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9,9	12,0	11,8	12,7	12,6	13,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10,5	10,5	10,5	11,2	10,5	9,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6
Інформація та телекомунікації	3,3	3,4	3,6	3,7	3,5	3,3
Фінансова та страхова діяльність	2,2	3,0	3,2	3,9	6,7	5,1
Операції з нерухомим майном	4,3	4,7	4,9	4,7	4,9	5,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,6	1,9	2,0	1,9	2,0	2,1
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	0,8	0,9	1,0	0,9	1,0	1,0
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	4,5	4,1	4,3	4,2	4,4	5,1
Освіта	4,8	4,7	5,2	5,5	5,0	5,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,8	3,2	3,5	3,6	3,3	3,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
Надання інших видів послуг	1,0	1,0	1,1	1,1	1,0	1,1
Валова додана вартість в основних цінах	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

[505] Розраховано за даними Додатку 12.

Додаток У (продовження)

Частка окремих видів економічної діяльності у створенні в Україні валової доданої вартості, 2000-2015 рр., %

	2006	2007	2008	2009
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	8,3	7,1	7,5	7,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	4,4	4,7	6,2	4,8
Переробна промисловість	21,4	20,8	18,2	16,3
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,5	3,2	3,0	3,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,0	0,9	0,9	0,6
Будівництво	4,6	5,0	3,8	3,0
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	13,8	14,2	15,0	15,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9,0	8,3	7,9	9,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	1,1	1,0	1,1	1,0
Інформація та телекомунікації	3,3	3,3	3,2	3,6
Фінансова та страхова діяльність	5,2	6,4	7,8	6,2
Операції з нерухомим майном	5,3	6,0	6,1	6,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,2	2,7	2,7	3,4
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	1,0	1,2	1,2	1,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,4	5,1	5,3	5,7
Освіта	5,3	5,0	5,0	5,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,6	3,4	3,3	4,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,7	0,7	0,7	0,7
Надання інших видів послуг	1,1	1,0	1,0	1,0
Валова додана вартість в основних цінах	**100**	**100,**	**100**	**100**

Додаток У (продовження)

Частка окремих видів економічної діяльності у створенні в Україні валової доданої вартості, 2000-2015 рр., %

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	8,4	9,5	9,1	10,0	11,7	14,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	6,6	7,6	6,7	6,3	5,7	5,6
Переробна промисловість	15,0	13,8	14,3	12,9	14,0	14,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,2	3,6	3,6	3,3	3,2	3,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,8	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5
Будівництво	3,7	3,5	3,2	2,9	2,7	2,3
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	16,2	17,2	16,6	16,5	16,9	16,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	8,7	9,2	8,1	8,1	7,3	8,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7
Інформація та телекомунікації	3,5	3,4	3,6	3,8	3,8	4,3
Фінансова та страхова діяльність	6,4	5,2	5,0	5,2	5,1	4,0
Операції з нерухомим майном	6,0	6,1	6,9	7,4	7,2	7,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,9	2,7	3,5	3,7	3,4	3,3
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	1,2	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,2	4,8	4,9	5,3	5,7	5,6
Освіта	5,6	5,3	5,9	6,1	5,5	4,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,0	3,7	4,1	3,8	3,3	3,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,6	0,6	0,8	1,0	0,9	0,7
Надання інших видів послуг	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0	0,8
Валова додана вартість в основних цінах	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

Додаток Ф

Річні темпи приросту ВВП і валової доданої вартості в Україні у розрізі видів економічної діяльності, 2000 р. – 100% [506]

	2001	2002	2003	2004	2005
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	0,20	0,00	-0,01	0,28	0,09
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,15	0,18	0,08	0,15	0,43
Переробна промисловість	0,13	0,15	0,23	0,29	0,35
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,04	0,02	0,07	0,01	0,22
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,17	0,17	0,17	0,16	0,31
Будівництво	0,30	0,06	0,32	0,41	0,14
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,52	0,10	0,29	0,30	0,36
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,24	0,12	0,27	0,22	0,11
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,39	0,13	0,23	0,42	0,03
Інформація та телекомунікації	0,30	0,15	0,24	0,24	0,18
Фінансова та страхова діяльність	0,71	0,18	0,48	1,24	-0,06
Операції з нерухомим майном	0,38	0,16	0,14	0,36	0,30
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,51	0,19	0,13	0,38	0,31
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	0,48	0,19	0,15	0,34	0,28
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,13	0,17	0,16	0,38	0,44
Освіта	0,23	0,22	0,27	0,18	0,28
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,41	0,22	0,24	0,20	0,28
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,38	0,36	0,21	0,21	0,40
Надання інших видів послуг	0,27	0,25	0,18	0,23	0,30
Валова додана вартість в основних цінах	**0,25**	**0,12**	**0,19**	**0,30**	**0,24**
Податки на продукти за мінусом субсидій	-0,15	-0,03	0,05	0,15	0,88
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**0,20**	**0,11**	**0,18**	**0,29**	**0,28**

[506] За даними Додатку 12.

Додаток Ф (продовження)

Річні темпи приросту ВВП і валової доданої вартості в Україні у розрізі видів економічної діяльності, 2000 р. – 100%

	2006	2007	2008	2009
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	0,01	0,15	0,37	0,01
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,22	0,44	0,72	-0,26
Переробна промисловість	0,25	0,30	0,14	-0,14
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,22	0,24	0,23	0,11
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,28	0,27	0,29	-0,34
Будівництво	0,29	0,45	-0,01	-0,25
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,22	0,39	0,37	-0,01
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,18	0,25	0,24	0,11
Тимчасове розміщування й організація харчування	1,28	0,26	0,42	-0,17
Інформація та телекомунікації	0,22	0,33	0,28	0,06
Фінансова та страхова діяльність	0,26	0,66	0,59	-0,25
Операції з нерухомим майном	0,25	0,53	0,32	-0,01
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,26	0,63	0,33	0,18
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	0,26	0,57	0,33	0,00
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,28	0,28	0,34	0,04
Освіта	0,26	0,26	0,32	0,13
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,27	0,27	0,29	0,18
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,36	0,31	0,33	0,02
Надання інших видів послуг	0,27	0,25	0,23	-0,02
Валова додана вартість в основних цінах	**0,22**	**0,34**	**0,30**	**-0,04**
Податки на продукти за мінусом субсидій	0,33	-0,03	0,70	0,03
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**0,23**	**0,31**	**0,33**	**-0,04**

Додаток Ф (продовження)

Річні темпи приросту ВВП і валової доданої вартості в Україні у розрізі видів економічної діяльності, 2000 р. – 100%

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	0,23	0,33	0,03	0,17	0,25	0,49
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,59	0,34	-0,04	0,00	-0,03	0,20
Переробна промисловість	0,05	0,08	0,12	-0,05	0,18	0,22
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	0,04	0,32	0,09	-0,03	0,06	0,19
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,49	-0,06	-0,09	-0,01	0,10	0,10
Будівництво	0,43	0,12	-0,01	-0,05	0,00	0,06
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,21	0,25	0,04	0,06	0,10	0,17
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,08	0,24	-0,04	0,06	-0,03	0,34
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,13	0,15	-0,01	0,00	-0,02	0,20
Інформація та телекомунікації	0,11	0,16	0,13	0,12	0,09	0,38
Фінансова та страхова діяльність	0,20	-0,05	0,05	0,08	0,07	-0,04
Операції з нерухомим майном	0,11	0,20	0,21	0,14	0,04	0,24
Професійна, наукова та технічна діяльність	-0,03	0,12	0,38	0,14	-0,01	0,18
Діяльність у сфері адміністративного і допоміжного обслуговування	0,12	0,21	0,13	0,10	0,02	0,20
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,05	0,07	0,12	0,14	0,15	0,21
Освіта	0,08	0,11	0,21	0,09	-0,02	0,09
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,13	0,09	0,18	-0,02	-0,04	0,11
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-0,01	0,18	0,36	0,31	-0,03	0,00
Надання інших видів послуг	0,03	0,23	0,17	0,12	0,01	0,03
Валова додана вартість в основних цінах	**0,15**	**0,18**	**0,08**	**0,06**	**0,08**	**0,22**
Податки на продукти за мінусом субсидій	0,50	0,42	0,08	-0,05	0,13	0,47
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	**0,18**	**0,20**	**0,08**	**0,04**	**0,08**	**0,25**

Додаток Х

ВВП і валова додана вартість у розрахунку на одного зайнятого у розрізі видів економічної діяльності, Україна 2012-2015 рр., грн[507]

Види економічної діяльності	2012	2013	2014	2015
Сільське, лісове та рибне господарство	33 183	37 987	52 127	83 539
Промисловість	94 444	93 140	112 222	152 742
Будівництво	46 687	43 873	49 405	60 626
Торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	48 258	49 676	58 931	78 044
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	85 897	89 793	90 613	135 248
Тимчасове розміщування й організація харчування	30 983	30 860	32 116	43 080
Інформація та телекомунікації	145 616	161 294	185 126	266 017
Фінансова та страхова діяльність	193 334	216 303	246 168	277 143
Операції з нерухомим майном	259 162	303 124	346 536	458 520
Професійна, наукова та технічна діяльність	83 249	96 661	103 375	131 920
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	46 918	51 602	54 026	72 418
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	59 536	70 898	82 052	97 571
Освіта	43 945	48 402	47 911	55 314
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	41 674	41 173	40 200	49 467
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	43 116	56 088	55 782	59 437
Надання інших видів послуг	29 645	32 461	36 319	41 648
Валова додана вартість	**62 979**	**66 470**	**76 506**	**102 741**
ВВП	**72 927**	**75 861**	**87 804**	**120 934**

[507] Розраховано за даними: Державна Служба Статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Додаток Ц

Дематичний зміст дисципліни «Фінансовий еккаунтинг»

освітній ступінь – бакалавр;
галузь знань – управління та адміністрування;
спеціальність – фінанси, банківська справа та страхування;
спеціалізація – фінанси

Тема 1. Сутність і актуальність інформаційної підсистеми фінансів – фінансового еккаунтингу

Що таке фінансовий еккаунтинг. Поняття фінансового еккаунтингу. Об'єкт і предмет його діяльності. Особливості цієї інформаційної підсистеми фінансів. Відкрита і закрита (обмежена за доступом – така, що віднесена до конфіденційної, таємної і службової) інформація фінансів. Суспільне призначення фінансового еккаунтингу, його мета і завдання. Джерела даних фінансового еккаунтингу та його інформаційні продукти і послуги. Учасники фінансового еккаунтингу. Особливості фінансового еккаунтингу макро- та мікроекономічного рівнів.

Розвиток фінансового еккаунтингу як окремої інформаційної підсистеми сучасних фінансів. Етапи становлення фінансового еккаунтингу в розвиненій ринковій економіці XX століття. Еволюція семантики поняття фінансового еккаунтингу. Фінансовий еккаунтинг в сучасній інформаційній економіці. Його зв'язок з управлінським еккаунтингом (managerial accounting) і податковим еккаунтингом (tax accounting). Зв'язок фінансового еккаунтинга з бухгалтерським обліком (book keeping). Розвиток інформаційних технологій і фінансовий еккаунтинг. Інституціоналізація фінансового еккаунтингу, особливості її сучасному етапу.

Актуальність фінансового еккаунтингу в інформаційній економіці. Роль фінансового еккаунтингу у: (а) мінімізації інформаційної асиметрії фінансів, зменшенні невизначеності та мінімізації ризиків; (б) забезпеченні транспарентності публічних і корпоративних фінансів; (в) інформаційному забезпеченні управління публічними фінансами і фінансами корпорацій; (г) у ринковому позиціонуванні корпорацій, формуванні ціни їх товарів і послуг; (д) інформаційно-освітній діяльності і піднятті фінансової грамотності домогосподарств та інших учасників економіки; (ж) інформаційному обміні учасників економіки тощо. Значення інформаційного фінансового обміну у забезпеченні динамічної рівноваги макроекономіки як відкритої системи. Фінансовий еккаунтинг у забезпеченні фінансової безпеки і сталого економічного розвитку країни в умовах інформаційного суспільства. Розвиток фінансового еккаунтингу в діяльності міжнародних фінансових організацій.

Місце і роль фінансового еккаунтингу в євроінтеграційному цивілізаційному розвитку України. Проблематика і перспективи фінансового еккаунтингу.

Тема 2. Теоретичні основи розвитку фінансового еккаунтингу

Інформаційна концепція фінансів. Інформація як невід'ємний атрибут і наповнення фінансових відносин. Поняття первинної і вторинної інформації фінансів. Зв'язок, взаємозалежність і розбіжність первинної та вторинної інформації. Інформаційна невизначеність як основа вірогідності та ризиків у фінансах. Інформаційна асиметрія фінансів, її ґенеза. Інформаційне наближення – закономірність інформаційної економіки. Вартісна та інформаційна функції фінансів інформаційної економіки, їх сутність і зв'язок. Взаємодія інформаційного обміну і руху вартості (грошового капіталу) у фінансових відносинах. Вартісно-інформаційні зв'язки (взаємодії) як основа економіки. Фінансовий еккаунтинг як прояв інформаційної функції фінансів.

Сучасні наукові уявлення про феномен інформації фінансів. Сутність понять «інформація фінансів» і «фінансова інформація». Актуальність їх диференціації в інформаційній економіці. Властивості (характерні риси, ознаки) інформації фінансів як економічного ресурсу, їх сутність, класифікація і взаємозв'язок. Здатність інформації зберігати зміст при зміні форм. Неможливість інформації бути схованою назавжди. Своєрідність виникнення, відтворення і старіння інформації. Унікальність фінансової інформації – представляти оточуючий світ у вартісному (грошовому) вимірі – як основа аналізу, планування і контролю потоків грошового капіталу, всіх вартісних відносин. Інформації фінансів як фактор створення доданої вартості і роль у цьому вартісно-інформаційної взаємодії.

Інституційна концепція фінансів. Сутність понять «інститут фінансів», «фінансова інфраструктура інформаційної економіки». Особливості розвитку інституту фінансів як динамічної структури. Особливості сучасного етапу розвитку інституту фінансів, роль у ньому фінансового рахівництва. Фрактальний принцип функціонування архітектури інституту фінансів, його характеристики. Основна та інфраструктурна складові інституту фінансового рахівництва. Інститут обліку (бухгалтерського обліку) – інфраструктурна складова фінансового рахівництва. Інституційна матриця системи фінансових відносин країни.

Тема 3. Організаційні основи розвитку фінансового еккаунтингу

Законодавче регулювання. Необхідність закріплення у відповідних нормативних документах порядку (а) організації фінансового еккаунтингу як

системної діяльності і (б) забезпечення належного обміну інформацією фінансів. Поняття «транспарентність» і «розкриття інформації». Актуальність законодавчого закріплення принципу транспарентності фінансів і контролю за його дотриманням. Принципи побудови належного інформаційного обміну. Законодавство України з питань обміну інформацією фінансів. Нормативні положення щодо відкритої та обмеженої за доступом інформації. Поняття публічної інформації, її ознаки. Положення міжнародних фінансових організацій щодо сучасного інформаційного обміну. Спеціальний стандарт поширення даних (Special Data Dissemination Standard, SDDS) IMF. Політика доступу до інформації (Access Information Policy, AIP) Світового банку (World Bank, WB). Положення OECD. Розкриття інформації на міжнародних фондових ринках: стандарти IOSCO (International Organization of Securities Commissions); директиви Європарламенту та Ради Євросоюзу. Поняття суттєвої інформації. Рейтинг прозорості діяльності учасників фінансового ринку (Aid Transparency Index, ATI). Ініціативи стандартизації поширення даних, IMF (Data Standards Initiatives, DSI). Фундаментальні принципи офіційної статистики, ООН (1994-20І3). Кодекс норм Європейської статистики (2011).

Стандартизація обов'язкової фінансової звітності. Види та форми звітності щодо фінансової та загальноекономічної діяльності. Актуальність стандартизації обов'язкової фінансової звітності загального призначення. Розвиток і стандартизація фінансової звітності, її розповсюдження на все більше коло учасників економіки. Параметри належного обміну інформацією фінансів. Конвергенція GAAP та IAS/IFRS. Сучасна практика фінансової звітності за IFRS. Її недостатність для оцінки ризиків, стратегії, стійкості бізнесу. Актуальність запровадження обов'язкової інтегрованої звітності, в якій поєднано фінансову і нефінансову інформацію. Стандартизація фінансової звітності в Україні.

Система корпоративного управління. Поняття корпоративного управління (корпоративного керування, corporate governance). Роль принципів корпоративного управління в організації діяльності фінансового еккаунтингу, інформаційного обміну і контролю за цими процесами. Розвиток системи корпоративного управління в Україні. Принципи належного (ефективного) корпоративного управління. Принципи корпоративного управління G20/OECD (2015). Їх роль у створенні економічного середовища довіри, прозорості і відповідальності.

Тема 4. Фінансовий еккаунтинг як бізнес

Суб'єкти, що займаються фінансовим еккаунтингом. Види інституцій, що займаються фінансовим еккаунтингом, їх особливості та

класифікація. Спеціалізовані інформаційно-аналітичні агентства (REUTERS, Bloomberg, Morningstar, Cbonds тощо). Спеціалізовані бізнес-медіа (Financial Times, Wall street Journal CNN, The New York Times, Money, Yahoo.com, SmartMoney.com, Finance.ua, журнал Фінанси України тощо). Міжнародні агентства кредитних рейтингів (Fitch, Moody's, Standard & Poor's та інші). Українські уповноважені рейтингові агентства (ІВІ-Рейтинг, Рюрік, Експерт-рейтинг, Стандарт-рейтинг). Інші рейтингові агентства. Аудиторські та консалтингові компанії. Спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи корпорацій фінансового (біржі, банки, небанківські фінансові інституції) та нефінансового секторів. Спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи державних і місцевих органів влади. Спеціалізовані інформаційно-аналітичні підрозділи галузевих асоціацій. Науково-дослідні інституції. Незалежні аналітики, вчені**.** Спеціалізація інституцій фінансового еккаунтингу на окремих видах його діяльності, причини і наслідки.

Особливості бізнесу фінансового еккаунтингу. Діяльності, що представлені фінансовим еккаунтингом: збір інформації, її обробка і аналіз, підготовка інформаційних продуктів і послуг. Тенденція зростання в інформаційній економіці частки витрат бізнесу на інформаційну продукцію і послуги. Ефект зменшення маржинальних (граничних) витрат на залучення, генерацією і розповсюдження інформації фінансового еккаунтингу. Економічні особливості фінансового еккаунтингу як бізнесу. Його низька капіталомісткість, швидка окупність, високоприбутковість. Роль фінансового еккаунтингу у зменшенні транзакційних витрат і поліпшенні структури витрат корпорацій. ІТ-технології у фінансовому еккаунтингу. Фінансовий сектор – лідер використання ІТ-технологій. Сучасні моделі бізнесу і роль фінансового еккаунтингу у їх розвитку. Дот-ком компанії (dot-com companies). Роль фінансового еккаунтингу у формуванні цифрової економіки (digital economy), відомої ще як мережева економіка (network economy), інтернет-економіка, веб-економіка (web economy).

Соціально-економічне значення фінансового еккаунтингу як бізнесу. Розвиток бізнесу фінансового еккаунтингу у XXI столітті. Його перспективи в країнах з фінансовими ринками, що формуються (emerging markets) і пригранічними фінансовими ринками (frontier markets). Бізнес фінансового еккаунтингу в розвинених економіках. Фінансовий еккаунтинг як складова інформаційної індустрії країни. ЇЇ роль у створенні робочих місць, забезпеченні зайнятості і добробуту населення. Роль інформаційної індустрії у генеруванні доданої вартості, зростаючої частки ВВП (ВНП) країни і сплаті податків. Роль інформаційної діяльності, фінансового еккаунтингу в сучасній економіці України. Статистика інформаційної діяльності.

Питання ціни (вартості) інформації фінансового еккаунтингу. Положення IFRS щодо ціни інформації. Цінові тенденції інформаційної

продукції і послуг фінансового еккаунтингу. Сучасні цінові концепції інформації.

Тема 5. Інформаційні продукти і послуги фінансового еккаунтингу

Вимоги до інформаційних продуктів і послуг фінансового еккаунтингу. Особливості потреб різних користувачів в інформації фінансів. Обов'язковість забезпечення вимог конфіденційності інформації. Обов'язковість не розголошення службової і таємної інформації. Якість інформаційних продуктів і послуг. Корисність інформаційних продуктів і послуг фінансового еккаунтингу. Характеристики корисності інформації фінансового еккаунтингу. Методи та інструментарій забезпечення доступності та зрозумілості інформації фінансів користувачам.

Види і канали розповсюдження інформаційних продуктів і послуг фінансового еккаунтингу. Письмові, друковані та електронні інформаційні продукти. Науково-дослідні праці, та їх різновиди. Учбові матеріали. Фінансові та інші звіти. Нормативні документи. Візуальні та аудіо технології подачі інформаційних продуктів і послуг фінансового еккаунтингу. Консультаційні інформаційні послуги. Канали розповсюдження інформаційної продукції і надання інформаційних послуг. Публічні заходи – конференції, круглі столи, семінари тощо. Трансляція телевізійними та інтернет каналами. Презентації та ділові переговори. Індивідуальне спілкування.

Інноваційні інформаційні продукти і послуги фінансового еккаунтингу. Інноваційні інформаційні продукти як драйвери та індикатори розвитку сучасної економіки. Бенчмарки (benchmarks), їх характеристики та роль в інформаційному обміні. Інформаційні продукти і послуги з питань розвитку «зеленої» економіки (біоекономіки). Використання в Україні інноваційних інформаційних продуктів і послуг фінансового еккаунтингу. Показники і критерії четвертої промислової революції.

Тема 6. Інформаційні джерела для фінансового еккаунтингу

Види джерела інформації для фінансового еккаунтингу. Поняття інформаційного джерела. Бази і банки даних в інформаційній економіці. Відкриті і закриті джерела даних. Дані бухгалтерського обліку. Дані управлінського рахівництва. Дані фінансового рахівництва. Фінансова звітність. Статистична звітність. Примітки і пояснення до звітності. Закони та підзаконні акти. Учбова література. Наукова література. Доповідні. Опитування та інтерв'ю. Дані Інтернету. Інше.

Вимоги до інформаційних джерел. Вимоги, яким мають відповідати джерела інформації належного фінансового еккаунтингу. Надійність інформаційних джерел. Достовірність даних. Авторитетність інформаційних джерел. Офіційність інформації.

Виявлення, збір і накопичення даних у ході фінансового еккаунтингу. Робота з джерелами інформації для фінансового еккаунтингу. Сортування інформації. Групування інформації. Забезпечення її змістовності, актуальності та порівнянності. Виявлення основної та другорядної інформації. Поняття очевидної і скритої інформації. Збереження інформації. Сучасні практики виявлення, збору і накопичення інформації фінансів.

Тема 7. Аналітична обробка даних у ході фінансового еккаунтингу

Мета і завдання аналітичної обробки інформації у ході фінансового еккаунтингу. Виявлення причин і наслідків у процесах фінансової інфраструктури економіки, їх суті, учасників, часу настання. Оцінка потенціалу та перспектив розвитку ринків, процесів тощо у фінансових відносинах та економіці в цілому на макро- та мікрорівнях. Оцінка потенціалу та перспектив розвитку окремих учасників економіки. Оцінка можливих ризиків у фінансах та економіці в цілому і виявлення механізмів управління ними.

Методи аналітичної обробки даних у ході фінансового еккаунтингу. Методи аналізу абсолютних, відносних і середніх величин. Порівняльний аналіз. Метод групування. Вертикальний аналіз. Горизонтальний аналіз. Метод коефіцієнтів. Індексний метод. Трендовий аналіз. Факторний аналіз. Метод ланцюгових підстановок. Балансовий метод. Графічні та табличні методи роботи з даними. Лінійні графіки. Інфографіка. Економіко-математичні методи.

Тема 8. Фінансовий еккаунтинг в діяльності державної і місцевої влади

Фінансовий еккаунтинг в реалізації функцій державної і місцевої влади. Роль інформаційного обміну у виконанні функцій державної і місцевої влади. Ключові умови належного фінансового еккаунтингу органів влади: якісний збір необхідної інформації, добросовісне відображення подій в офіційних виданнях, забезпечення до них вільного доступу. Фінансовий еккаунтинг у забезпеченні відкритості системи державних баз даних. Дослідження OpenData Barometer стосовно розвитку у світі систем відкритих даних.

Фінансовий еккаунтинг у забезпеченні транспарентності влади. Інформаційна відкритість влади як умова стійкого економічного розвитку країни. Фінансовий еккаунтинг і публічність фінансів. Державна інформаційна політика сфери публічних фінансів в Україні. Сучасні інформаційні технології у забезпеченні прозорості фінансів органів управління. Роль фінансового еккаунтингу у забезпеченні транспарентності бюджетного процесу. Рекомендації міжнародних фінансових організацій щодо транспарентності бюджетної сфери. Кодекс належної практики забезпечення фіскальної прозорості IMF (2007). Посібник з фіскальної прозорості IMF (2007). Посібник зі статистики державних фінансів IMF (2014). Рекомендації Ради з питань бюджетного керування OECD (2015). Індекс відкритості бюджету (Open Budget Index). Сервіси відкритих даних щодо публічних фінансів, зарубіжний досвід і практика України. Електронне урядування в Україні. Недоліки фінансового еккаунтингу в Україні: фрагментарність, неспівставимість і недостатність відкритої загальноекономічної і фінансової інформації.

Фінансовий еккаунтинг як джерело інформації і засіб інформаційного обміну влади. Роль фінансового еккаунтингу у забезпеченні даних для органів влади. Фінансовий еккаунтинг як джерело інформації при розробці і реалізації фінансової політики державною і місцевою владою країни. Використання даних міжнародних організацій. Створення владою структур, що забезпечують її необхідною інформацією. Інформаційно-аналітичний центр Мінфіні України. Система національних рахунків (СНР), і Систем зведеного фінансового планування як джерело даних для управління на рівні держави. Роль фінансового еккаунтингу в інформаційному обміні між органами влади, для сприяння координації їхніх дій та державній безпеці.

Тема 9. Фінансовий еккаунтинг в діяльності корпорацій

Інформація фінансового еккаунтингу як складова оперативного управління і стратегічного планування корпорації. Вартісно-орієнтований менеджмент корпорацій (value-based management, VBM), роль у ньому фінансового еккаунтингу. Інформаційні продукти і послуги та технології фінансового еккаунтингу як інструментарій і вартість-формуючий ресурс, вартісні драйвери (value drivers). Ланцюжки створення вартості (value chain), роль в їх формуванні фінансового еккаунтингу. Роль даних фінансового еккаунтингу в: політиці корпорації з оптимізації податків; пошуку джерел фінансування, постачальників, каналів реалізації продуктів і послуг; аналізу клієнтів; розробки планів розвитку.

Фінансовий еккаунтинг в комунікаціях корпорації. Інформаційний

обмін корпорації, місце і роль у ньому фінансового еккаунтингу. Фінансовий еккаунтинг і реклама. Фінансовий еккаунтинг і «виховання» корпорацією лояльних споживачів своєї продукції та послуг. Фінансовий еккаунтинг і політика транспарентності корпорації. Фінансовий еккаунтинг і робота корпорації з акціонерами, потенційними інвесторами, кредиторами. Роль фінансового еккаунтингу у ринковій капіталізації цінних паперів, формуванні ринкової ціни товарів і послуг. Фінансовий еккаунтинг як складова інформаційної політики корпорації. Приклади використання фінансового еккаунтингу провідними корпораціями.

Фінансовий еккаунтинг і дью діліджeнс. Дью діліджeнс (due diligence) і роль у ньому фінансового еккаунтингу. Дью діліджeнс і оцінка бізнесу, його ринкового положення, пов'язаних з ним бізнесів і ризиків. Елементи дью діліджeнсу, складання його плану. Загальний дью діліджeнс (General Due Diligence). Фінансовий дью діліджeнс (Financial Due Diligence). Податковий дью діліджeнс (Tax Due Diligence). Юридичний дью діліджeнс (Legal Due Diligence). Операційний дью діліджeнс (Operational Due Diligence).

Додаток Ч

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручники, навчальні посібники:

1. *Рязанова Н.С.* Інститут фінансового рахівництва інформаційного суспільства: сутність та сучасна парадигма розвитку: монографія / Н.С. Рязанова. – К. : КНЕУ, 2017. – 337с. (20 д.а.).

2. Бухгалтерський облік та фінансовий контроль – складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: Монографія у 4 т. – К.: НДФІ. – 2007. – Т.1. Реформування бухгалтерського обліку в Україні. – 752 с. (42,78 д.а. особистий внесок – 7,8 д.а., Частина VIII п.1.3 «Види лізингу та особливості їх застосування в Україні», Розділ 2 «Удосконалення методологічного забезпечення лізингу з метою його розвитку в Україні», п. 3.3. «Удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку лізингових операцій»).

3. *Рязанова Н., Іваненко Р., Різник В.* Технологія лізингу : Монографія / Н.Рязанова, Р. Іваненко, В. Різник та ін. – К.: ЦНТ «Гопак». – 2010 р. – 319 с., (31 д.а., особистий внесок – 4,6 д.а., Розділ 1 «Лізинг у розвитку сучасного ринку капіталів»).

4. *Рязанова Н.С., Гапонюк М.А., Максименко А.А.* Міжнародні фінансові організації : Підручник / Н.С. Рязанова, М.А. Гапонюк, А.А. Максименко. – КНЕУ, 2010. – 230 с., (20,1 д.а., особистий внесок 7,0 д. а. – Розділ 1 «Предмет курсу «Міжнародна фінансові організації», Розділ 3 «Роль міжнародних фінансових організацій у розвитку міжнародної валютної системи та регулюванні платіжних балансів», Розділ 4 «Роль 2, міжнародних фінансових організацій у трансграничному русі капіталів», Розділ 5 «Міжнародні фінансові організації на ринку капіталів», Розділ 8 «Діяльність міжнародного валютного фонду», Розділ 9 «Діяльність Групи світового банку», Розділ 10 «Діяльність Міжнародного банку реконструкції та розвитку», Розділ 13 «Міжнародні фінансові організації Америки, Африки, азії та Океанії».

5. Фінансовий ринок : Підручник. / колектив авторів за заг. ред. М.А.Гапонюка. – К.: КНЕУ. – 2014. – 419 с. (36,25 д.а., особистий внесок – 2,2 д.а., Розділ 1. «Сутність та функції фінансового ринку», Розділ 2 «Організаційні основи фінансового ринку» – описано сегменти фінансового ринку).

6. *Суторміна В.М., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Фінанси зарубіжних корпорацій: Навчальний посібник / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова. – К.: Либідь, 1993. – 247с., (13,02 д.а., особистий внесок – 8,0 д. а., Розділ 2 «Форми організації підприємництва і фінансовий менеджмент», Розділ 3 «Фінансовий ринок». Розділ 4 «Звітність корпорацій», Розділ 5 «Аналіз фінансових звітів корпорацій»).

7. *Рязанова Н.С.* Міжнародні фінанси: Навчальний посібник.–К.: КНЕУ.– 2001.– 119 с. (7 д.а.).

8. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво : Навчальний посібник. – Вища освіта XXI століття. – К.: Знання-Прес, 2002. – 246 с. (14 д. а.).

9. Фінанси зарубіжних корпорацій : Навчально-методичний посібник. / В.М.Суторміна, В.М.Федосов, Н.С.Рязанова та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 218 с. (14,31 д.а., особистий внесок – 3,0 д.а., Тема 2 «Управління фінансами корпорацій», Тема 3 «Фінансова звітність корпорацій»).

***У наукових фахових виданнях*:**

10. *Рязанова Н.С.* Реструктуризація й ефективність економіки / Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 1999. – № 9. – С.71 - 76 (0,8 д. а.).

11. *Рязанова Н.С.* Захист прав кредиторів та кредитна експансія в Україні / Н.С.Рязанова // Наукові праці НДФІ. – 2002. – випуск 3. – С. 17 - 26 (0,8 д.а.).

12. *Рязанова Н.С.* Корпоративне управління на порозі XXI століття / Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 13 - 19 (0,8 д. а.).

13. *Рязанова Н.С.* Фінансові продукти Міжнародного банку реконструкції та розвитку / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2004. – Вип. 4. – С. 168 - 175 (0,3 д. а.).

14. *Рязанова Н.С.* Сучасні тенденції зовнішньої заборгованості / Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 26 - 38 (0,8 д. а.).

15. *Рязанова Н.С.* Державне стимулювання інвестицій в оновлення техніки та технологій через механізм податкової амортизації / Н.С.Рязанова // Наукові праці НДФІ.– 2005. випуск 3.–.117-126 (0,8 д.а.).

16. *Рязанова Н.С.* Інвестиційний механізм лізингу: зарубіжна практика та реалії України / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 9 -10. –С. 55 - 62 (0,8 д. а.).

17. *Рязанова Н.С.* Фінансові інституції Європейського Союзу / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2006. – Вип. 7.1. – С. 119 - 124 (0,3 д.а.).

18. *Рязанова Н.С.* Процедури управління проектами МБРР / Н.С. Рязанова // Економіка та держава. Міжнародний науково-практичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 15 - 18 (0,8 д. а.).

19. *Рязанова Н.С.* Інформаційне забезпечення в системі корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2007. – Вип. 9.1. – С. 118 - 124 (0,3 д. а.).

20. *Рязанова Н.С.* Особливості інвестиційного механізму лізингу у контексті сучасного розвитку ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности. Сб. научн. тр. НАН Украины. – 2008. – Вып. 1. Т.1. – С. 265 - 273 (0,8 д. а.).

21. *Рязанова Н.С.* Фінансовий лізинг як механізм капітальних інвестицій / Н.С. Рязанова // Фінанси, облік і аудит : Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ. – 2008. – Вип. 11.1. – С. 131 – 136 (0,3 д. а.).

22. *Рязанова Н.С.* Еволюція теорії та практики вивозу капіталу та його особливості у контексті світової кризи початку XXI ст. / Н.С.Рязанова // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2. – С.65 - 77 (0,8 д. а.).

23. *Рязанова Н.С.* Транснаціональні корпорації, як впливові учасники сучасної економіки / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 5-6. – С. 33 – 40 (0,8 д. а.).

24. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок: його генезис, сутність та функції / Н.С.Рязанова // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць / - К.: КНЕУ. – 2011. – Вип. 17.1. – С. 179 - 185 (0,3 д.а.).

25. *Рязанова Н.С.* Інформаційна підсистема корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова //Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 8. – С.65-72 (0,8 д.а.).

26. *Рязанова Н.С.* Теоретичні аспекти корпоративних фінансів: нові підходи / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 1-2. – С.3 - 10 (0,8 д. а.).

27. *Рязанова Н.С.* Інформаційна функція корпоративних фінансів: її розуміння у світлі сучасного бачення сутності інформації / Н.С. Рязанова // Формування ринкових відносин в Україні. Зб. наук. праць НДЕІ Мін-ва економіеи України. – 2013 р. – № 6. – С.8 – 15 (1 д.а.).

28. *Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Концептуальні питання теорії корпоративних фінансів / В.М.Федосов, Н.С.Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 3-4. – С. 39 - 55 (1,6 д.а., особистий внесока – 0,8 д.а., атрибутивна концепція інформації досліджена у контексті корпоративних фінансів).

29. *Крисоватий А.І., Федосов В.М., Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в контексті викликів сучасної інноваційної економіки / А.І.Крисоватий, В.М.Федосов, Н.С.Рязанова // Фінанси України. – 2013 р. – № 9. – С.7 - 27 (1,5 д.а., особистий внесок – 0,5 д.а., досліджено інформаційну функцію корпоративних фінансів).

30. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інституційно-інфраструктурна складова інформаційної економіки/ Н.С.Рязанова, В.М.Федосов // Фінанси України. – 2016. – № 3. – С.55 - 85 (2,0 д.а., особистий внесок – 1,0 д.а., розкрито сутнісні характеристики фінансового рахівництва).

31. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної мікроекономіки / Н.С.Рязанова, В.М.Федосов // Фінанси України. – 2016. – № 10. – С.39 - 64 (2,0 д.а., особистий внесок – 1,0 д.а., досліджено особливості фінансового рахівництва мікроекономіки).

У наукових фахових виданнях України,
що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах
та наукових періодичних виданнях інших країн :

32. *Ryazanova N. S.* Information Function of Finance: Understanding of its Nature in the Light of Modern Information Paradigm / N.S.Ryazanova // Business Inform. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2014. – № 10. – P. 337-344 (1 д.а.).

33. *Ryazanova N. S.* Financial Information as a Factor in Creation of the Value Added in the Innovation Market Economy / N.S.Ryazanova // The Problems of Economy. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2014. – № 4. – P. 395 - 406 (1,3д. а.).

34. *Рязанова Н.С.* Финансовый рынок как экономическая категория: ее характерные черты, общественное назначение и функции в современном информационном обществе / Н.С. Рязанова // Проблемы экономики. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue) – 2015. – № 1. – С.299 - 312 (1,6 д. а.).

35. *Рязанова Н.С.* Институт финансового эккаунтинга (счетоводства) в архитектуре финансово-экономических институтов информационного

общества / Н.С. Рязанова // Проблемы экономики. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2015. – №2. – С. 226 – 239 (1,8 д. а.).

36. *Рязанова Н.С.* Концепция стоимости информационного продукта финансового счетоводства / Н.С. Рязанова // Бизнес информ. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2016. – № 2. – С. 347 - 355 (1 д. а.).

37. *Рязанова Н.С., Федосов В.М.* Фінансове рахівництво як інформаційно-інфраструктурна підсистема сучасної макроекономіки / Н.С.Рязанова, В.М.Федосов // Фінанси України. (Google Scholar, Research Bible, Global Impact Factor, Scientific Indexing Services, Directory of Research Journals Indexing). – 2017. – № 1. – С.26 - 51 (2,0 д.а., особисто автора – 1,0 д.а., розкрито особливості призначення фінансового рахівництва в макроекономіці).

38. *Ryazanova N.* Institution Concept of Finance of Information Society / N.Ryazanova // Modern Science. – 2017. – № 2. – P. 32-50. (1,0 д. а.).

39. *Ryazanova N.* Information Concept of Finance / N.S.Ryazanova // Modern Science, – 2017, №4. – P.64-78 (1д.а.).

У наукових виданнях,

***що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах*:**

40. *Рязанова Н.С.* Новый взгляд на финансовое счетоводство информационного общества / Н.С. Рязанова // Бизнес информ. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Getinfo, SUNCAT Union Catalogue). – 2015. – №4. – С. 244 - 254 (1 д.а.).

***В інших виданнях*:**

41. *Рязанова Н.С.* Лизинг – уникальный инвестиционный механизм развития и технологического обновления предприятий / Н.С.Рязанова // Полімери в Україні – технології, інвестиції, розвиток : Міжнар. конф., 21.02.2007. – Київ. 2007. (очна форма участі) – С.29-35(0,4 д.а.).

42. *Рязанова Н.С.* Стандартизація системи фінансового рахівництва у контексті розвитку ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності: досвід та перспективи впровадження в країнах перехідної економіки: Міжнародн. наук.-прак. конф., 28.02-1.03.2007. Дніпропетровськ, 2007. (очна форма участі)– С.146-166 (0,4 д.а.).

43. *Рязанова Н.С.* Удосконалення стандартів бухгалтерського обліку лізингу у котексті розвитку вітчизняного ринку лізингу / Н.С.Рязанова // Роль бухгалтерів і аудиторів в сучасному світі: Міжнародн. наук.-прак. конф., 12.2007. – Київ. – 2007. (очна форма участі) – С.210-214 (0,3 д.а.).

44. *Рязанова Н.С.* Практика застосування кейсів при викладанні корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова // Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій : Наук.-методич. конф., 05-08.02.2008. – Київ. – 2008. (очна форма участі) – С. 415-417 (0,2 д.а.).

45. *Рязанова Н.С.* Особливості інвестиційного механізму лізингу у контексті сучасного розвитку ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Проблеми конкурентоспроможності економіки в умовах євроінтеграції: регіональні аспекти: Міжнар. наук.-прак. семінар, 23-24.05.2008. – Запоріжжя. (заочна форма участі) – 2008. – С.265-274 (0,2 д.а.).

46. *Рязанова Н.С.* Лізинг в Україні та роль оподаткування в його розвитку / Н.С.Рязанова // Актуальні питання оподаткування фінансових установ та операцій з фінансовими активами : Наук.-практ. конф. ВР України, 22.04.2008. – Київ, 2008. (очна форма участі) – С. 59-63 (0,3 д.а.).

47. *Рязанова Н.С.* Державне регулювання фінансового регулювання з метою мінімізації його ризиків / Н.С.Рязанова // Державне регулювання на фінансовому ринку України 2009 : Сьомий фінансовий форум, 11.12.2009. – Київ. (очна форма участі).

48. *Рязанова Н.С.* Особливості викладання дисциплін з питань ринку капіталів у контексті сучасної фінансово-економічної кризи / Н.С.Рязанова // Забезпечення відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів: Наук.-мктод. конф., 02.02.2010. – Київ. – 2010. (очна форма участі) – С. 674-676 (0,2 д.а.).

49. *Рязанова Н.С.* Роль міждержавних фінансових організацій у діяльності міжнародного ринку капіталів / Н.С.Рязанова // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу: Міжнар. наук.-прак. конф., 22.04.2010. – Київ. – 2010. (очна форма участі) – С.380-391(0,2д.а.).

50. *Рязанова Н.С.* Окремі концепції інформації та її значення для ринку цінних паперів / Н.С.Рязанова // Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу : Міжнар. наук.-прак. конф., 3.11 2011. – Київ. – 2011. (очна форма участі) – С. 442-444 (0,2 д.а.).

51. *Рязанова Н.С.* Сутність інформаційної функції корпоративних фінансів / Н.С.Рязанова // Фінансування інноваційного розвитку України: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-прак. конф., 7.11.2013. – Київ. – 2013. (заочна форма участі) – С.364-366 (0,2 д.а.).

52. *Рязанова Н.С.* Фінансовий ринок як економічна категорія / Н.С.Рязанова // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: Всеукр. наук.-прак. конф., 15.11.2013. – Київ. – 2013. (заочна форма участі) – С.158-160 (0,2 д.а.).

53. *Рязанова Н.С.* Корпоративні фінанси в мовах сучасного інформаційного суспільства / Н.С.Рязанова // Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: ІІ Всеукр. наук.-прак. конф., 12-14.02.2014. – Кременчук. – 2014. (заочна форма участі) – С. 13-16 (0,2 д.а.).

54. *Рязанова Н.С.* Невизначеність як характерна риса сучасного фінансового ринку / Н.С.Рязанова // Європейський вибір – нові можливості для прогресу та зростання фінансової системи : Всеукр. наук.-прак. конф., 24.04.2015. – Київ. – 2015. (заочна форма участі) – С. 237-240 (0,2 д.а.).

55. *Рязанова Н.С.* Особливості фінансової інформації як економічного ресурсу / Н.С. Рязанова // Ринок цінних паперів України. – 2015. – № 3 - 4. – С. 3 - 14 (1,0 д. а.).

56. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво як інформаційний інститут економіки XXI століття / Н.С.Рязанова //Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах: Всеукр. наук.-прак. конф., 15.04.2016. – Київ. – 2016. (заочна форма участі) – С.212-214 (0,2 д.а.).

57. *Рязанова Н.С.* Фінансове рахівництво в діяльності державних органів управління в Україні / Н.С.Рязанова //Економіка, фінанси та управління: оцінка та перспективи розвитку: Міжнар. наук.-прак. конф., 8.08.2017. – Полтава. – 2017. (заочна форма участі) – С.122-123(0,3 д.а.).

58. *Рязанова Н.С.* Інформаційна підсистема фінансів – фінансове рахівництво – як складова економічної безпеки країни / Н.С.Рязанова // Безпека людини, суспільства, держави: Міжнар. наук.-прак. конф., 28.10.2017. – Київ. – 2017. (заочна форма участі) – С.242-244 (0,2 д.а.).

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
(Мінфін)

вул. Грушевського, 12/2, м. Київ, 01008, тел. (044) 206-59-47, 206-59-48, факс 425-90-26
E-mail: infomf@minfin.gov.ua Код ЄДРПОУ 00013480

27.09.17 № 16000-04-7/26014
На № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
кандидата економічних наук, доцента Рязанової Надії Сергіївни

Результати наукових досліджень, отримані Рязановою Н.С. при написанні докторської дисертації на тему: «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» стосовно: (а) практики розвинених економік з формування витрат з урахуванням таких інформаційно-фінансових новацій сучасної економіки, як бенчмарки; (б) використання нових параметрів та критеріїв оцінки фінансів та економіки макрорівня; (в) досвіду передових економік щодо побудови інформаційного обміну та пов'язаних з цим витрат відповідно до вимог сталого розвитку і «зеленої» економіки; (г) використання інструментарію фінансового рахівництва для забезпечення прозорості діяльності державних органів управління – були використані Департаментом з фінансово-економічних питань, бухгалтерського обліку та фінансової звітності Міністерства фінансів України при підготовці матеріалів для аналізу фінансово-економічної діяльності Міністерства та бюджетних пропозицій, а також складанні зведеної фінансової і бюджетної звітності Міністерства.

Директор Департаменту з фінансово-економічних питань,
бухгалтерського обліку та фінансової звітності –
Головний бухгалтер Міністерства фінансів України Циба Р. П.

250846 *

НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ
З ЦІННИХ ПАПЕРІВ
ТА ФОНДОВОГО РИНКУ
вул. Московська, 8, корп. 30
м. Київ-601, 01010, Україна
тел.: (044) 254-23-31
факс: (044) 254-23-31

Україна

NATIONAL SECURITIES
AND STOCK MARKET
COMMISSION
Building 30, 8, Moskovska St.,
Kyiv-601, 01010, Ukraine
phone: (044) 254-25-70
fax: (044) 254-25-70

19.05.2016 №22/02/11313

На № _____

Спеціалізованій вченій раді

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

кандидата економічних наук, доцента Рязанової Надії Сергіївни

Результати наукових досліджень, отримані Рязановою Н.С. при написанні докторської дисертації на тему: «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» стосовно: виявлення особливостей фінансової інформації у інформаційному суспільстві в частині їх практичного застосування в сучасній ринковій економіці; суспільного призначення інституту фінансового рахівництва в частині його ролі у розкритті інформації; інформаційних послуг фінансового рахівництва, були використані Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у ході стратегічного планування розвитку фондового ринку, вироблення та аналізу показників, що характеризують стан його розвитку, а також розробки освітніх програм фондового ринку і підвищення фінансової грамотності населення.

111859

Керівник апарату **О.Сахнацька**

ЛІГА СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ
LEAGUE OF INSURANCE ORGANIZATIONS OF UKRAINE

вул. М. Раскової, 11, м. Київ, Україна, 02660
M. Raskovoyi st., 11, Kyiv, Ukraine, 02660
e-mail: liga@uainsur.com

тел.\факс: +38 (044) 516-8230
tel.\fax: +38 (044) 516-8230
www.uainsur.com

№ 128/15-6
від «15» 06 2017 р.

Спеціалізованій вченій раді

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження кандидата економічних наук, доцента Рязанової Надії Сергіївни

Результати наукових досліджень, шо були отримані Рязановою Н.С. при написанні докторської дисертації на тему: «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» і стосуються ролі фінансового рахівництва у забезпеченні (а) прозорості фінансової інфраструктури економіки, (б) зменшенні інформаційної асиметрії на ринку фінансових послуг та (в) належного ринкового позиціонування його учасників, знайшли практичне застосування в діяльності Ліги страхових організацій України (ЛСОУ) при організації інформаційного та аналітичного забезпечення, а також роботи із ЗМІ по суспільно-політичному позиціонуванню і зміцненню іміджу ЛСОУ.

Президент ЛСОУ **О. Ф. Філонюк**

м. Київ Інші об'єднання юридичних осіб Ліга Страхових організацій України Ідентифікаційний код 19478514 УКРАЇНА

Публічне акціонерне товариство
УКРТАТНАФТА

вул. Свіштовська, 3, м. Кременчук,
Полтавська обл., 39610, Україна
Тел.: (0536) 76-84-10, 76-84-14
Факс: (0536) 76-82-30, 76-80-20
Телетайп : 164509 "ІВА"
E-mail: pobox@ukrtatnafta.com
www.ukrtatnafta.com

06.06.2017 № 43/02-202

На №_____від_____

Спеціалізованій вченій раді

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

кандидата економічних наук, доцента Рязанової Надії Сергіївни

Результати наукових досліджень, отримані Рязановою Н.С. при написанні докторської дисертації на тему: «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» стосовно: ролі фінансового рахівництва у розвитку корпоративного управління корпорацією, напрямків його використання в управлінні поточною діяльністю корпорації, а також можливостей його застосування для мінімізації ризиків, були використані фінансово-економічним управлінням ПАТ «Укртатнафта» при формуванні планів розвитку акціонерного товариства.

Заступник Голови Правління -
начальник фінансово-економічного
управління, доктор економічних наук **В.В. Бабіченко**

IFC International Finance Corporation
WORLD BANK GROUP

Вих. № 056 – 2016 12 травня 2016 р.

Спеціалізованій вченій раді

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
кандидата економічних наук, доцента Рязанової Надії Сергіївни

Результати наукових досліджень, отримані Рязановою Н.С. при написанні докторської дисертації на тему: «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» щодо ролі відкритої фінансової інформації в діяльності корпорацій та системі корпоративного управління були використані у ході реалізації в Україні Програми IFC з розвитку корпоративного управління (1998-2006 роки).

Сергій Трипутень,

IFC, Старший офіцер
з питань корпоративного управління,
регіональний менеджер консультаційних програм
з корпоративного управління у Європі та Центральній Азії

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА КОРПОРАЦІЯ
Дніпровський узвіз 1, 3-й поверх,
Київ 01010, Україна
Тел.: 380 44 490 6400
Факс: 380 44 490 6420

INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION
1, Dniprovskyi Uzviz, 3rd floor
Kyiv, 01010, Ukraine
Tel.: 380 44 490 6400
Fax: 380 44 490 6420

WORLD BANK GROUP

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з наукової роботи
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
д.е.н., професор
_____Антонюк Л. Л.
«06» 10 2017 р.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з науково-педагогічної роботи
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
д.е.н., професор
_____ Колот А. М.
«06» 10 2017 р

ДОВІДКА
про впровадження в навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» результатів дисертаційної роботи Рязанової Надії Сергіївни на тему: «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Окремі результати дисертаційного дослідження Рязанової Н. С. на тему «Фінансове рахівництво у сучасному інформаційному суспільстві: теорія і практика» запроваджені в практику підготовки фахівців в ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана» шляхом включення до навчальної дисципліни бакалаврського рівня «Фінансовий ринок», а також навчальних дисциплін магістерського рівня «Держава на фінансовому ринку» і «Ринок фінансових послуг» наукових положень дисертації щодо інформаційної функції фінансів, фінансового рахівництва як інформаційної підсистеми сучасних фінансів, його місця і ролі в діяльності державних і місцевих органів управління, а також корпорацій.

Декан
фінансово-економічного факультету
ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»,
к. е. н., професор В. К. Хлівний